

T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YEREL YÖNETİMLERDE ÇOCUK KATILIMININ
İNCELENMESİ: ANKARA VE İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYELERİNİN ÇOCUK MECLİSLERİ
(Yüksek Lisans Tezi)

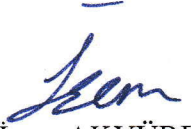
Hazırlayan
İrem AKYÜREK

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hüsniye AKILLI

Ağustos 2020
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

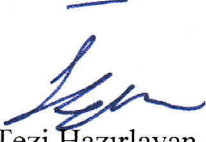
Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

İrem AKYÜREK

İmza

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

Yerel Yönetimlerde Çocuk Katılımının İncelenmesi: Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyelerinin Çocuk Meclisleri adlı Yüksek Lisans Tezi Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

İrem AKYÜREK

İmza

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Hüsniye AKILLI

İmza

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi Hüsniye AKILLI

İmza

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR

Bu tezi yazmamda desteğini esirgemeyen kıymetli annem-babam ve kardeşlerime ve can yoldaşım eşime, tezi yazmama yardımcı olan ve benden emeğini esirgemeyen değerli tez danışmanıma ve çocuk meclisinde görevli olan yetkililere teşekkür ederim (Kayseri, .../...../20....).

İrem AKYÜREK

İmza

YEREL YÖNETİMLERDE ÇOCUK KATILIMININ İNCELENMESİ: ANKARA VE İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN ÇOCUK MECLİSLERİ

İrem AKYÜREK

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2020

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüsniye AKILLI

ÖZET

Bir toplumun geleceği, o toplumda çocukluk döneminin nasıl geçirildiği, çocukların düşüncelerinin ne derecede dikkate alındığı ve çocukların ne kadar değer görerek büyüdüğü ile önemli derecede ilintilidir. Çocuk katılımı, çocuk haklarına saygı duyulan toplulukları oluşturma sürecinin "özüdür".

Ülkemizde 1995 yılında yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden sonra gündeme gelen çocuk meclisleri, çocukların katılım haklarını kullanabilecekleri bir platformu oluşturmakta ancak bu meclislerin yerel yönetimler içinde yapılandırılmış ve kurulmuş olması ise tek başına ideal çocuk katılımının gerçekleştirildiğine dair bir göstergesi oluşturmamaktadır. Bu çerçevede Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyelerinde örgütlenmiş olan çocuk meclislerinin, örnek olay incelemesi ve karşılaştırma yöntemiyle kıyaslamalı analiz yapılarak çocuk katılımı konusundaki yeterliliklerinin değerlendirilmesi bu tez çalışmanın amacını oluşturmuştur. Bu amaç doğrultusunda çocuk meclisi yetkilileri ve meclis üyesi çocuklarla nitel analiz yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması ve bilgi edinme başvuruları çerçevesinde verilere ulaşmaya çalışılmış, büyükşehir belediyelerinin kurumsal resmi raporları taranmış; ayrıca çocuk meclislerine yönelik sosyal medya ve basın taraması yapılmış ve meclislerin web sayfaları, yasal dayanakları, faaliyet raporları ve meclis kararları incelenmiştir. Bunun yanında katılım açısından saptanan 'yeterlilik kriterleri' çerçevesinde de çocuk meclislerinin katılım konusundaki yeterliliklerinin analiz edilmesi hedeflenmiştir. Roger Hart'ın katılım

merdivenine göre belediyelerin çocuk meclislerindeki katılım düzeyinin hangi basamakta bulunduğu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonunda Ankara Büyükşehir Belediyesi ocuk Meclisi'nin ocuk katılımı konusunda önemli bir aşama kaydetmiş olduğu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ocuk Meclisi'nin ise katılım, ocuk hakları ve demokratik ilkeler konusunda geliştirilmesi gereken yönlerinin bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ocuk, ocuk hakları, katılım hakkı, ocuk meclisi, ocuk katılımının yeterliliği.

INVESTIGATION OF CHILD PARTICIPATION IN LOCAL GOVERNMENTS: CHILDREN ASSEMBLY OF ANKARA AND ISTANBUL METROPOLITAN MUNICIPALITIES

İrem AKYÜREK

Nuh Naci Yazgan University, Institute of Social Sciences

Master of Business Administration with Thesis, August 2020

Supervisor: Asst. Prof. Hüsniye AKILLI

ABSTRACT

The future of a society is significantly related to how childhood is spent in that society, the degree to which children's thoughts are considered, and how much value children grow up with. Child participation is the "essence" of the process of creating communities where children's rights are respected.

Child councils, which came to the agenda after the Convention on the Rights of the Child, which came into force in 1995 in our country, constitute a platform where children can exercise their participation rights, but the fact that these councils are structured and established within local governments alone does not constitute an indication that ideal child participation is realized. In this framework, the aim of this thesis is to evaluate the competencies of child councils organized in Ankara and Istanbul Metropolitan Municipalities by making comparative analysis with case study and comparison method. For this purpose, a semi-structured interview method, which is a qualitative analysis method, has been carried out with child council officials and councilor children. The data were tried to be reached within the framework of literature scanning and information retrieval applications, and corporate official reports of metropolitan municipalities were scanned; In addition, social media and press screening for child councils were made and web pages, legal basis, annual reports and council decisions of the councils were examined. In addition, within the framework of the 'qualification criteria' determined in terms of participation, it is aimed to analyze the competencies of the child councils regarding participation. According to Roger Hart's

participation ladder, it was tried to evaluate the level of participation of municipalities in child councils.

At the end of the research, it was concluded that the Ankara Metropolitan Municipality children's Assembly has achieved an important stage in child participation, while the Istanbul Metropolitan Municipality children's Assembly has aspects that need to be developed in the field of participation, children's rights and democratic principles.

Key Words: Children, children's rights, participation right, children's assembly, adequacy of child participation.

İÇİNDEKİLER

YEREL YÖNETİMLERDE ÇOCUK KATILIMININ İNCELENMESİ: ANKARA VE İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN ÇOCUK MECLİSLERİ

	<u>Sayfa</u>
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
 GİRİŞ.....	 1

1. BÖLÜM

ÇOCUK VE KATILIM: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Çocuk Kavramı.....	4
1.2.Çocuk Hakları ve Tarihsel Gelişimi.....	6
1.2.1. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	10
1.2.2. Çocuk Hakları Komitesi.....	12
1.3. Katılım Kavramı ve Çocukların Katılım Hakkı.....	13

1.4. Çocuk Katılımının Önemi	23
1.5. Çocuk Katılım Boyutları	29
1.5.1. Çocuk Katılımına Dair Hukuki ve Siyasal Boyut	30
1.5.2. Çocuk Katılımının Mekânsal Boyutu	31
1.5.3. Çocuk Katılımının Sosyal ve Kültürel Boyutu	34
1.6. Türkiye’de Çocuk Hakları ve Çocuğun Katılım Hakkı	36
1.7. Kurumsal Süreçlerde Çocuk Katılımı	41
1.7.1. Ailede Çocuk Katılımı	43
1.7.2. Okulda Çocuk Katılımı	44
1.7.3. Yasaların Hazırlanmasında Çocuk Katılımı	47
1.7.4. Sağlık Kuruluşlarında Çocuk Katılımı.....	49
1.7.5. Yerel Yönetimlerde Çocuk Katılımı	50
1.7.6. Medyada Çocuk Katılımı	51
1.8. Türkiye’de Çocukların Katılım Hakkı Açısından Durumu	53
1.8.1. Ulusal Çocuk Forumları ve Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri.....	54
1.8.2. TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi	57

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLER VE ÇOCUK KATILIMI

2.1. Yerel Yönetimlerin Genel Yapısı	59
2.2. Yerel Yönetim Çeşitleri	61
2.2.1. Belediye.....	62
2.2.2. Büyükşehir Belediyesi	66
2.3. Yerel Yönetimlerde Katılım ve Katılım Biçimleri.....	68
2.3.1. Klasik Yönetime Katılma Biçimleri.....	70
2.3.2. Yeni Yönetime Katılma Biçimleri.....	71

2.4. Çocukların Yerel Katılımını Teşvik Eden Girişim: Çocuk Dostu Kentler ve Belediyeler	74
2.5. Çocukların Yerel Katılımını Teşvik Eden Katılım Mekanizmaları.....	80
2.5.1. Mahalle ve Mahalle Muhtarlıkları	80
2.5.2. Hemşehri Hukuku	81
2.5.3. İhtisas Komisyonları.....	82
2.5.4. Kent Konseyleri	83
2.5.5. Çocuk Meclisleri	84
2.5.6. Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım	86
2.5.7. Stratejik Plân ve Performans Programı	86

3.BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLERDE ÇOCUK KATILIMI BAĞLAMINDA ANKARA VE İSTANBUL ÇOCUK MECLİSLERİNİN İNCELENMESİ

3.1. Araştırma İle İlgili Ön Bilgiler.....	88
3.2. Literatür Değerlendirmesi.....	89
3.3. Araştırma Yöntemi.....	93
3.3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	93
3.3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	94
3.3.3. Araştırma Soruları	95
3.3.4. Veri Toplama Yöntemi.....	95
3.4. Yerel Yönetimlerde Çocuk Katılımı Bağlamında Ankara ve İstanbul Çocuk Meclislerinin İncelenmesi.....	98
3.4.1. Çocuk Meclislerinin Kuruluş Amacı	100
3.4.2. Çocuk Meclislerinin Yapı ve İşleyişi.....	103
3.4.3. Çocuk Meclislerinde Toplantı.....	108
3.4.4. Çocuk Meclislerinin Komisyonları	114

3.4.5. Çocuk Meclislerinin Faaliyetleri.....	117
3.4.6. Meclislerin Çocuk Gelişimine Katkısı	124
3.4.7. Çocuk Meclislerinde Katılım Süreci ve Katılımın Yeterliliği	127
3.4.7.1. Çocuk Katılımında Yeterliliğin Belirlenen Kriterler Bağlamında Değerlendirilmesi	134
3.4.8. Yapılması Gerekenler: Çocuk Katılımına İlişkin Yerel Yöneticilerin Sorumlulukları.....	145
 TARTIŞMA VE SONUÇ	150
EKLER	157
KAYNAKÇA	159
ÖZGEÇMİŞ.....	169

KISALTMALAR VE SİMGELER

ÇOÇA	: İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi
DEOMP	: Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi
DVİHE	: Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi
HABİTAT II	: İkinci Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı
SABİM	: Sağlık Bakanlığı İletişim Merkezi
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
TBB	: Türkiye Belediyeler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Kentsel Plânlamaya Çocukların Katılımının Yararları.....	34
Tablo 2. Ankara Çocuk Meclisi'nin 2018 Yılına Ait Faaliyetleri.....	119
Tablo 3. İstanbul Çocuk Meclisi'nin 2018 Yılına Ait Faaliyetleri.....	123
Tablo 4. Ankara Çocuk Meclis Üyelerinin Çocuk Katılımıyla İlgili Cevapları.....	129
Tablo 5. Eğitsel Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriterleri.....	135
Tablo 6. Araçsal Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriterleri.....	137
Tablo 7. Toplumsal Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriterleri	139
Tablo 8. İdari Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriterleri	141
Tablo 9. Mali Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriteri	143
Tablo 10. Hukuksal Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriterleri	144

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Çocuk Katılım Merdiveni	19
Şekil 2. Katılım Yolları	22

GİRİŞ

Çocuklar, toplum yaşamı içerisinde göz ardı edilemeyecek önemli bir kesimi temsil ederler. İnsanın, geleceğine dair kişisel birikimlerini oluşturduğu ancak en zayıf, güçsüz ve korunmasız olduğu dönem çocukluk dönemidir. Toplumların geleceği, o toplumda çocukluk döneminin nasıl geçirildiği yani çocukların ne kadar sağlıklı ve mutlu olduğu ve ne derecede değer görerek büyüdüğü ile önemli derecede ilintilidir. Çocukların daha küçük yaşlardan itibaren demokratik ilkeleri öğrenerek ve uygulayarak büyüdükları toplumların daha uygar, hoşgörölü, bilinçli ve paylaşımcı toplum yapısına sahip oldukları görölmektedir.

Çocuk katılımı, çocuk haklarına saygı duyulan toplulukları oluşturma sürecinin "özüdür". Çocuğun iyi bir geleceğe sahip olması ve toplum içerisinde kendisini ifade edebilen bir birey olarak yetiştirilebilmesi için çocuk haklarından ve özellikle katılım hakkından haberdar olması gerekmektedir. Doğuştan sahip olunan çocuk hakları insan haklarının bünyesinde bulunan daha spesifik haklar olup bu çerçevede 1989 yılında tüm dünya ölkelerince benimsenen Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edilmiş ve bu hakların neler olduğu ayrıntılı bir biçimde ortaya konmuştur. Sözleşme uyarınca çocukların haklarını kullanabilmeleri, kendilerini ifade edebilmeleri, sorun ve isteklerini paylaşabilmeleri, onlara çözüm arayabilme, eleştirel düşünme, özgüven ve sorumluluk alabilme yetilerinin kazandırılması ve yetişkinlerin de çocukları dinlemesi gerektiği konusunda bir farkındalık ve duyarlılık oluşmuştur. Bu kapsamda Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden sonra gündeme gelen ve çocukların katılım haklarını kullanabilecekleri bir platform olarak planlanan çocuk meclisleri, çocuk haklarının ve demokratik ilkelerin öğretilmesi, çocuk hakları konusunda çocukların bilinçlendirilmesi, bu haklarını aktif bir şekilde kullanabilmelerinin yaygınlaştırılması açısından önemli mekanizmaları oluşturmaktadır.

Çocuk meclisleri, çocukların genel olarak çocuk hakları ve özellikle belediye hizmetleri ile ilgili görüş ve endişelerini ifade etmeleri için bir platform görevi görür. Meclisler aracılığıyla çocuklar, belediye kalkınma planlaması ve bütçeleme süreçleri dâhil olmak üzere örgütlenme, çocuk hakları hakkında bilgi edinme, önceliklerini belirleme ve belediye süreçlerinin tüm kapsamına katkıda bulunabilme yeteneğine ve kararlarının kamuoyu ile paylaşılabilmesi olanağına sahip olurlar. Kuruluş amaçları,

yapı ve işleyişleri yönetmelik ya da iç tüzükte gösterilen ve bir karar organına sahip olan çocuk meclisleri, Türkiye’de büyükşehir belediyelerine, il-ilçe belediyelerine ya da kent konseylerine bağlı olarak kurulmakta, meclislerin üye sayıları ise belediyeden belediyeye farklılık göstermektedir. Çocuk meclislerinde yönetim organı ve komisyonları bulunmakta; meclisler yapılan faaliyetleri değerlendirmek ve yeni yapılacak olan faaliyetleri belirlemek ve kararlar almak amacıyla belirli aralıklarla toplantılar yapmakta; aldıkları kararları belediye meclislerine ileterek kararların görüşülmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktadırlar.

Yerel yönetimler vatandaşlarına hızlı ve etkin hizmet sunan birimler olarak görüldüğünden çocuk meclislerinin yerel yönetimlere bağlı olmasının çocukların bu katılım mekanizmasına daha kolay ulaşmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ancak çocuk meclislerinin yerel yönetimler içinde yapılandırılmış ve kurulmuş olması tek başına ideal çocuk katılımının gerçekleştirildiğine dair bir gösterge olamaz. Bu çerçevede Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyelerinde örgütlenmiş olan çocuk meclislerinin, örnek olay incelemesi ve karşılaştırma yöntemiyle kıyaslamalı analiz yapılarak çocuk katılımı konusundaki yeterliliklerinin değerlendirilmesi bu tez çalışmasının amacını oluşturmuştur. Çocuk meclislerinde çocukların katılım haklarını yeterince kullanıp kullanamadıkları, katılım haklarını nasıl ve ne şekilde kullandıkları, meclislerin işlevselliği, etkinliği ve katılım seviyesi sorgulanmaya çalışılmıştır. Çocuk meclisi yetkilileri ve meclis üyesi çocuklarla nitel analiz yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi gerçekleştirilmiş, ancak Covid 19 virüsünün neden olduğu salgın nedeniyle yüz yüze görüşmeler yerine çevrimiçi ortamda iletişim kurulmaya çalışılmış olması bu araştırmanın sınırlılığını oluşturmuştur. Verilerin kapsamlı olarak elde edilebilmesi açısından bu çalışmada ayrıca detaylı bir literatür taraması, doküman incelemesi yapılarak büyükşehir belediyelerine ilişkin mevzuat, stratejik planlar, performans programları, faaliyet raporları taranmış; ayrıca çocuk meclislerine yönelik sosyal medya ve basın taraması yapılmış ve web sayfaları, yasal dayanakları, faaliyet raporları ve meclis kararları incelenmiştir. Bilgi edinme başvurusu çerçevesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü’ne, Türkiye Belediyeler Birliği’ne başvurularak çocuk meclislerine ilişkin kurumsal verilere ve istatistiklere ulaşılması hedeflenmiştir. Ayrıca ülkemizdeki otuz büyükşehir belediyesine de Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi ve E-devlet yoluyla, resmî web sitelerinden ve kurumsal e-posta adreslerinden ulaşılarak belediyelerinde çocuk

meclisinin bulunup bulunmadığı, var ise bu meclislerin yapı ve işleyişi ve ayrıca çocuk katılımının etkinliği hakkında sorular iletilmiştir. Çocuk hakları, yerel yönetimler ve katılım hakkı ile ilgili temel kaynakların değerlendirilmesi sonucunda katılım açısından saptanan ‘yeterlilik kriterleri’ çerçevesinde de araştırma sorularına yanıt aranmıştır. Bu kriterler eğitsel, araçsal, toplumsal, hukuksal, idari ve mali kriterler olmak üzere farklı başlıklar altında sınıflandırılmış ve her biri ayrı tablolar içinde gösterilerek çocuk meclislerinin bu kriterlerin kolaylaştırıcılığı- yol göstericiliği çerçevesinde katılım konusundaki yeterliliklerinin analiz edilmesi hedeflenmiştir. Roger Hart’ın katılım merdivenine göre belediyelerin çocuk meclislerindeki katılım düzeyinin hangi basamakta bulunduğu da değerlendirilmiştir.

Çocuk ve çocuk katılımı konusunda kavramsal ve teorik çerçevenin çizilmeye çalışıldığı çalışmanın birinci bölümünde çocuk haklarının ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi, çocukların katılım hakkı, katılım hakkının önemi ve boyutları, son olarak da Türkiye’de çocuk haklarının durumu ve çocuk katılımı incelenmiştir. İkinci bölümde Türkiye’deki yerel yönetimlerin genel yapısına, yerel yönetim çeşitlerine, katılım biçimlerine ve çocukların yerel katılımını teşvik eden katılım mekanizmalarına yer verilmiştir. Araştırmanın son bölümünde ise yerel yönetimlerde çocuk katılımı bağlamında Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyeleri bünyesindeki çocuk meclisleri araştırmanın amacı ve kapsamı doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Çocuk meclislerinin katılım açısından yeterliliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi doğrultusunda bu çalışma kapsamında elde edilen bulguların ve ortaya çıkan sonuçların, başta çocuklar olmak üzere, yerel yöneticiler ve benzer çalışmaları yapacak olan araştırmacılar için ipuçları taşıması ve yol gösterici nitelikte olması ümit edilmektedir.

1.BÖLÜM

ÇOCUK VE KATILIM: KAVRAMSAL VE TEORİK

ÇERÇEVE

1.1. Çocuk Kavramı

Çocuk kavramının içeriği ve çocukluk döneminin hangi yaş aralığını kapsadığı; tarihsel sürece, tanımlayan toplumların gelişmişlik düzeyine, yaşam biçimlerine, gelenek-göreneklerine ve kültürlerine göre değişiklik göstermiştir (Şahin & Polat, 2012, s. 276). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesi, “çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” demektedir (UNICEF, 2004a, s. 5). Ülkemizde de on sekiz yaş altı insan çocuk kabul edilmekte ve Türk Medenî Kanunu'nun 11. maddesi ergin olabilmeyi şöyle ifade etmektedir: “*Erginlik, on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar.*” 12. maddede ise “*on beş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir.*” demektedir. Ayrıca on altı yaşını doldurmuş olan çocuğun evlenmesine hâkim tarafından izin verilirse o çocuk ergin kılınmış olur. Türk Ceza Kanunu'nun 6. maddesinde ise henüz on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiye çocuk denmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun İstatistiklerle Çocuk Raporuna göre 2018 yılı sonu itibariyle ülkemizde çocuk nüfusu 22 milyon 920 bin 422'dir. 0-17 yaş grubunu içeren çocuk nüfus, 1970 yılında toplam nüfusun yüzde 48,5'ini oluştururken bu oran 1990 yılında yüzde 41,8 olmuş, 2018 yılında ise yüzde 28' e düşmüştür (TÜİK, 2019). Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerinden de anlaşıldığı üzere, çocuk bir kentte yaşayan ve sayısı göz ardı edilmeyecek kadar fazla olan bir grubu ifade etmektedir (Birol, 2009, s. 10). Ancak buna rağmen ülkemizde çocukların kendilerini ilgilendiren park, bahçe ve oyun alanı yapımı gibi kentsel planlama kararlarına ilişkin değerlendirmeler yapılırken bile dikkate alınmadıkları görülmektedir.

Çocukluk ise Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre; insan hayatının bebeklik ile ergenlik arasındaki dönemi, çocuk olma durumu olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2019). Ancak çocukluk anlayışı ya da yaş kriteri toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir. Çocukluk dönemi; çocuk olarak

nitelendirebilecek bireylerin, yetişkin olarak nitelendirilmelerini mümkün kılacak kriterleri sergilemelerine kadarki ve birçok önemli gelişimsel dönemi içinde barındıran bir süreci tarif etmektedir (Hareket, 2015, s. 2).

Birçok medeniyette, çocukluk dönemine gerekli önemin verilmediği ve bu dönemin ayrı bir yaşam evresi olarak ele alınmadığı görülmektedir. Bu dönem, ruhsal ve bedensel olarak insanın en güçsüz olduğu çok özel bir dönemini kapsamaktadır. Geleneksel kültürlerde önem verilen kesim yetişkinler olduğu için çocukluk ya hiç yoktur ya da hızla geçirilmesi gereken bir dönem olarak algılanır (Hareket, 2015, s. 2). Çocukluk dönemi, bireyin toplumsal yaşam kalitesinde büyük bir öneme sahiptir. Bireyin iyi ve kaliteli bir çocukluk dönemi geçirmiş olması yaşadığı topluma faydalı olabilmesinde büyük etkindir.

Çocuk ve çocukluk kavramları, tarihsel süreç içerisinde günümüzdeki anlamları ile kullanılmamıştır. Her toplum yaşadığı dönem ve kültür, norm ya da değerlerine bağlı olarak çocuk ve çocukluk kavramlarına sahip olmuş ve zaman içerisinde bu kavramlar günümüzdeki anlam ve değerini kazanmıştır. Antik çağlarda çocuk imajı, çocuğun toplumun yasaları ve kültürü tarafından eğitilmesi gereken küçük bir yurttaş olduğu biçimindedir. Orta çağda çocuklar, küçük yetişkinler olarak görülmüştür. On yedinci yüzyıldan itibaren ise çocukların, temiz- saf duygu, düşünce ve davranışları bünyesinde barındıran ve birçok olumsuzluğa açık halleri dolayısı ile korunmaya gereksinim duyan bireyler oldukları yaygın bir görüş olmaya başlamıştır (Hareket, 2015, s. 1).

Sanayi Devrimi ile birlikte işletmeler az maliyet çok kâr düşüncesi çerçevesinde çocukları işçi olarak kullanmaya başlamışlardır. Bu şekilde çocukları istismar eden Avrupa, bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonucunda gelecekleri için çocukların eğitimlerinin önemli olduğunu fark ederek çocukları okullara yönlendirmeye başlamıştır. Avrupa modernleşme sürecinde, çocukluk dönemini merak ederek inceleme yapılması gereken bir dönem olarak görmüş ve çocukluğa ilişkin ortaya çıkan anlayış, ekol ve söylemler bu proseste oluşmaya başlamıştır (Hareket, 2015, s. 1).

Akyüz'e (2018, s.1) göre, çocuk saf, hassas, özerkliği, özgürlüğü olmayan ve gelişimini tamamlamamış bir insandır. Ayrıca çocuk, hemen her şeyi anlamak, görmek, öğrenmek isteyen, aktif ve umut dolu bir varlıktır. Çocuk, bu dönemini hoşça vakit geçirerek, bilgi edinerek, belleyerek ve gelişerek geçirirse hem kendisi mutlu olur hem de gelecekte cemiyetin kalkınmasına katkı sağlar. Bir çocuğun gelecekte ülkesine

faydalı olabilmesi için iyi bir çocukluk geçirmiş olması önemlidir. Ayrıca katılım haklarını göz önünde bulundurarak çocuklarla birlikte bir gelecek planlamak da önem arz etmektedir. Bundan dolayı çocuklara önem verilip kendilerini ve yaşamlarını ilgilendiren konularda onların bilgi ve isteklerine başvurulması gerekmektedir.

1.2.Çocuk Hakları ve Tarihsel Gelişimi

Çocuk hakları kavramı, çocukların fiziksel, psikolojik, düşünsel, ahlâk ve etik açısından iyi gelişebilme, eğitilebilme, yetiştirilebilme ve geleceğe hazırlanabilme haklarının tamamı olarak ifade edilebilir (Mamur Işıkçı, 2019, s. 459). Akyüz 'e (2001, s.7) göre çocuk hakları, çocuğun bakıma muhtaç olması nedeniyle doğuştan sahip olduğu hakların tamamı olarak ifade edilebilir. Ayrıca çocuk hakları, yetişkinlere tanınan tüm hakların yanı sıra, çocukların yetişkinlerden fizikî yapısı, biyolojik yapısı, ruhsal yapısı, tutum ve davranışları açısından farklılık gösterdiği bilinciyle çocuklara tanınan bazı istisnaî hakları kapsamaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013, s. 4).

Çocuk hakları, her çocuğun mutlu, saygın, eşit, onurlu bir hayat sürmesini sağlayacak, çocuğu her türlü kötülükten, istismardan, problemden koruyacak ve çocuğu güvence altına alacak olan insan haklarıdır. Çocuk hakları, çocukluk döneminin özel bir dönem olması, çocukların fikirlerinin pek dikkate alınmaması, çocuğun oy hakkının olmaması, insan haklarının siyasî portföyde göz ardı edilmesi, hak ihlâllerinde hukukî yollara başvurup adlî sistemden yararlanamamaları nedeniyle insan hakları çerçevesinde özel olarak tanımlanmaktadır (Uluslararası Çocuk Merkezi, 2009, s. 3).

Çocuk hakları, üçüncü kuşak haklar çerçevesinde ve özel bir hak olarak doğmuştur. Çocuk haklarının gündeme gelmesinde çocukluğun yetişkinlikten apayrı bir dönem olarak görülmesinin ve çocukluğun insan yaşamında önemli olduğunun fark edilmesinin büyük bir etkisi vardır (Erbay, 2012, ss. 47-48). Öyle ki çocuk hakları, insan hakları bünyesinde var olmasına rağmen çocuklar toplumların geleceği için önem arz ettiğinden ayrıca ele alınmakta ve çocuk haklarının ihlal edilmemesi noktasında tüm ülkeler gerekli özeni göstermekle yükümlü bulunmaktadır. Çocukluk dönemi, çocukların gelişimleri açısından önemli olduğundan çocuk haklarına ayrıca özen gösterme gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Öztürk, 2017, s. 432).

Tarihsel süreç içerisinde -özellikle batı dünyasında- çocukların sahip olduğu kapasitenin göz ardı edilerek, bir araç ve iş gücü kaynağı olarak görülüp; makul olmayan şartlarla karşı karşıya oldukları dönemler olmuştur. Dolayısıyla çocuk hakları alanında atılan ilk adımların batı dünyasında gerçekleşmiş olması tesadüf değildir (Hareket, 2015, s. 4). İşçi çocuklar için çocuk hakları alanında ilk kanunî düzenlemeler İngiltere’de yapılmıştır. Madenciliğin gelişmesiyle birlikte maliyeti en aza indirme çabası ortaya çıkmış ve insan gücünden hem daha fazla hem de ucuza yararlanma fikri gündeme gelmiştir. Böylelikle insan gücünden ucuza yararlanabilmek için çocuklar işçi olarak kabul edilmiştir. 1831 yılında İngiltere’de çalışma şartlarından dolayı çocuk işçilerin zorlandığı fark edilince İngiliz Parlâmentosu bir yasa çıkarmıştır. Bu yasa ile birlikte 9 ilâ 21 yaşları arasındaki çocuk ve gençlerin gece çalıştırılmaları yasaklamıştır. Çocuk haklarının fark edilip önemsenmeye başlaması Sanayi Devrimi’nin bir sonucudur (Kaya, 2011, s. 35).

İlimde ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, eğitim ve öğretim görmüş insana olan ihtiyacı artırmıştır. Bu yüzden çocuklar fabrikalardan okullara yönlendirildiler. Yaşanan bu gelişmelerle çocukların önemi anlaşıldı ve bilimsel ve akademik araştırmaların konusu çocuklar olmaya başladı. Böylece çocukları konu alan yeni ekoller, bilimsel çalışmalar ortaya çıktı (Sağlam & Aral, 2016, s. 49). Çocuk haklarının önemsendiği, çocuk haklarının korunması için birtakım uluslararası girişimlerin olduğu dönem 20. yüzyıldır. 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan savaşlarda çocukların çok fazla zarar görmesi, kimsesiz, incinmiş, yoksul ve evlilik dışı çocukların çoğalması çocuk haklarının gelişimini hızlandırmıştır (Öztürk, 2017, s. 432).

Uluslararası alanda 1. Dünya Savaşı sırasında ve savaş sonrasında çocuklar için hiçbir girişimde bulunulmamıştır. Çocuk haklarında dair ilk belge Milletler Cemiyeti tarafından 1924 yılında “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” adıyla kabul edilmiştir. Bundan önce 1894’te çocukların korunmasına ilişkin ilk olarak örgüt kurulması düşüncesi Jules de Jeune tarafından ortaya atılmıştır. Bu amaçla 1912 yılında İsviçre’de çocuk haklarını korumaya dair ilk resmi girişim yapılmıştır. Ancak 1. Dünya Savaşı’nın çıkması nedeniyle bu girişim kesintiye uğramıştır. 1. Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra Brüksel’de bir kongre toplanarak 1921 yılında “Uluslararası Çocukları Koruma Birliği” ni kurmuştur (Dirican, 2018, s. 44).

1920 yılında Milletler Cemiyetinin kurulması ile çocuk hakları yeni bir boyut kazanmıştır. 1. Dünya Savaşı sırasında birçok aile yok olmuş, birçok çocuk fiziksel ve ruhsal açıdan zarar görmüş ve korunmaya muhtaç hale gelmiştir. Bu amaçla, çocukların korunmasına, yetişkinlerden ayrı bir kategoride değerlendirilmelerine, her türlü istismardan uzak tutulmaları gerektiğine ve bazı haklara sahip olduklarına temas eden bir belge olan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi 26 Eylül 1924 yılında kabul edilmiştir (Hareket, 2015, s. 4). Bu çocuk hakları bildirgesi, ilk kez uluslararası plâtfomda çocukların yaşatılmaları, gelişmeleri, büyümeleri ve sakınılmalarının temel ilke olarak kabul gördüğü bir bildirgedir. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, 1928’de Mustafa Kemal Atatürk tarafından imzalanmış (Kaya, 2011, s. 36) ve böylelikle Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından çocuklara verilen önem bir kez daha gösterilmiştir.

“Bütün milletlerin kadın ve erkekleri, insanlığın anasoy, tâbiyet ve din ayrımı yapmaksızın sahip olduğu en iyi şeyi çocuğa vermekle sorumlu bulunduklarını Cenevre Bildirisi ile kabul edip onaylamışlardır. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’nin maddeleri şunlardır (Akyüz, 1980, s. 341):

1. Çocuk beden ve ruhen gelişimini sağlayabileceği bir yaşam içinde bulundurulmalıdır.

2. Çocuk aç ise beslenmeli, hasta ise tedavi edilmeli, fikren geri kalan çocuk teşvi edilmeli, yoldan çıkmış çocuk doğru yola getirilmelidir, ana-baba tarafından terk edilmiş çocuk himaye altına alınmalı ve yardım görmelidir.

3. Çocuklar sıkıntı, afet, felâket zamanında ilk önce yardım görmelidir.

4. Çocuk hayatını kazanabilecek bir hale getirilmelidir ve her türlü istismara karşı sıyanet edilmelidir.

5. Çocuk yoğun ve etkili sevgi ile büyütülmelidir. Çocuk huzur dolu ve mesut bir çocukluk geçirmelidir.

1939 yılında 2. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla, Milletler Cemiyeti işlevini yerine getiremez hale gelmiş ve sonuç itibarıyla Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi uygulama alanı bulamadan geçerliliğini kaybetmiştir (Hareket, 2015, s. 5). 2. Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle birlikte 1948 yılında kurulan Birleşmiş Milletler, savaştan çocukların çok fazla etkilendiklerini belirterek, bunun önüne geçmek için 20 Kasım

1959'da Birleşmiş Milletler yeni bir bildirge kabul etmiştir. Ancak bu bildirgenin hiçbir bağlayıcılığı ve yaptırımı yoktur ve bildirge 10 maddeden oluşmaktadır (Akyüz, 1980, s. 342).

1959 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Bildirgesi'nin maddeleri şunlardır (Kaya, 2011, ss. 39-40):

1. Dünya'daki çocukların tamamı cinsiyet, dil, ırk, din, renk, siyasî veya başka görüş açısından fark gözetilmeksizin bu bildirge ile kabul edilen hakların tümüne sahiptir.

2. Çocuğun çıkarları gözetilerek düzenlenecek olan yasalarla çocuğun yaşamını, vücudunu ve psikolojik sağlığını, gelişimini özgür ve onurlu bir şekilde tamamlayabilmesi için imkân sağlanmalıdır. Yasaların yanında farklı araçlarla da çocuğun özel bir korumadan yararlanması temin edilmelidir.

3. Her insan doğduğu andan itibaren bir uyrukluk ve isim sahibi olma hakkı vardır.

4. Çocuk sosyal güvenlik hakları olarak sayılabilecek yeterli beslenme, tıbbî bakım, barınma gibi haklardan yararlanmalıdır. Bu yüzden devleti hem annenin doğum öncesi ve sonrası bakımını hem de çocuğun büyüüp gelişebilmesi için özel bakım hizmetini ve korunmasını sağlamalıdır.

5. Özel durumu olan çocuklara yönelik özel bakım, eğitim, tedavi hizmeti sağlanmalıdır.

6. Yoksul ve ana-babası olmayan çocuğun bakımını, eğitimi kamu otoriteleri ve yaşadığı toplum üstlenmelidir. Çocuğun tam anlamıyla gelişip kişiliğinin gerektiği biçimde ve dengeli olabilmesi için sıcak yuvaya ve sevgiye ihtiyacı vardır.

7. Çocuğun okul öncesi ve ilkokulda zorunlu ve ücretsiz eğitim hakkı vardır. Çocuğa kendisini geliştirebileceği, bilgisini ve genel kültürünü artırabileceği, ahlâkî ve toplumsal sorumluluk edinmesini sağlayacağı, karar verme kabiliyetini ilerletebileceği, kendisine fırsat eşitliği sunan ve böylece topluma faydalı bir birey olmasını sağlayacak bir eğitim verilmelidir.

8. Herhangi bir felâket ya da sıkıntı anında çocuk ilk yardım gören ve korunan olmalıdır.

9. Çocuk belirli bir yaştan önce çalıştırılmamalı, yükünü kaldıramayacağı bir işte çalışmaya zorlanmamalı, sıhhatine ve eğitimine engel olunmaması için çalıştırılmasına izin verilmemelidir. Ayrıca çocuk hiçbir alışverişin konusu olmamalı ve eziyetin, sömürmenin, yararlanmanın ve ihmalin her çeşidine karşı korunmalıdır.

10. Çocuk eşitlik içerisinde büyümeli, herhangi bir imtiyaz karşısında korunmalı ve dünya çapında kardeşlik, barış, dostluk fikri çerçevesinde yetiştirilmelidir.

1959’da kabul edilen Çocuk Hakları Bildirgesi’nin zaman içerisinde geçerliliği yitirip, yaşanan teknolojik gelişmelere uyum sağlamadığı anlaşıncı tüm dünyanın benimsediği evrensel nitelikte bir sözleşmeye gereksinim olduğu ortaya çıkmış ve 20 Kasım 1989’da Birleşmiş Milletler tarafından Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edilmiştir. Sözleşme, çocuk haklarını konu edinen ve onun gelişme, yaşama, sağlık, eğitim gibi birçok hakkını düzenleyerek sosyal politikalar için yol gösterici nitelikte olan önemli bir uluslararası sözleşmedir ve bu alanda ilk olma özelliği taşır (Yüksel, 2014, s. 6).

1.2.1. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Birleşmiş Milletler, 1989 yılında çocuklara nasıl davranılması gerektiğini ve onların nasıl anlaşılması gerektiğine dair olağanüstü fikirlerin yer aldığı bir sözleşmeyi kabul etmiştir (Hart, 2016, s. 10). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, “Çocukların Magna Carta’sı” olarak nitelendirilmektedir (UNICEF, 1997, s. 3). 9 Aralık 1994 yılında Türkiye, 17, 29 ve 30. maddelere, 1982 Anayasası ve 1923 tarihli Lozan Antlaşması maddelerine ve ruhuna uygun açıklama hakkına ihtiraz koyarak kabul etmiştir. 27 Ocak 1995 tarihinde Çocuk Hakları Sözleşmesi resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Hareket, 2015, s. 10). 20 Kasım günü, çocukların yaşadıkları hak ihlallerine karşı dikkat çekmek adına Birleşmiş Milletler tarafından Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanmaktadır (Şenyıl Kale, 2018, s. 5).

Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre çocuk hakları, çocuktan çocuğa farklılaşmayan “devlet güvencesindeki asgari ve eşitleyici yaşam standartlarıdır”. Sözleşme, çocuğun birtakım hakları olduğunu kabul etmekte ve bu haklarla donanan

çocuğun birey olarak toplumdaki yerini belirlemektedir (Yüksel, 2014, s. 7). Çocuk Hakları Sözleşmesi; insan haklarının çocuklara uyarlanmış ve daha da geliştirilmiş halidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi; çocukların kabiliyetlerini serbestçe geliştirebilmelerine olanak tanımaktadır. Çocukların yetiştirilmesinde öncelikle ailenin sonra toplumun ve devletin sorumlulukları yeni ilkelerle açıklanmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi yaratıcı, özgür fikirlere sahip, düşüncesini hürce ifade edebilen, toplumun gelişimine katkı sağlayabilecek insanların yetiştirilebilmesini sağlayan kurallar topluluğudur (Kaya, 2011, ss. 44-45).

Evrensel nitelik taşıyan sözleşmenin hazırlanış amaçları şu şekilde ifade edilebilir (Hareket, 2015, ss. 12-13):

1. Dünyada yaşayan bütün çocukların yaşam standartlarının belirlenmesi ve bu standartların iyileştirilmesine yönelik bir kılavuzun oluşturulması,
2. Dünya çocuklarının sahip oldukları hakların belirgin hale getirilmesi, korunması ve bu hakların yaygınlaştırılması,
3. Hükümetler tarafınca, çocukların ve çocuk haklarının dikkate alınmasının ve gözetilmelerinin sağlanması,
4. Her hal ve koşulda çocukların pozitif ayrımcılığa sahip olmaları gerektiğine ilişkin farkındalığın yaratılmasıdır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, toplam 54 maddeden ve önsöz dâhil dört bölümden oluşmaktadır. Sözleşme, çocuklarla ilgili sosyal, ekonomik, kültürel ve medeni haklar da dâhil olmak üzere ilk kapsamlı haklar setini tanımlaması, çocukları sosyal aktörler ve kendi haklarının aktif sahipleri olarak tanıması bakımından benzersizdir (UNICEF, 2011, s. 10). Sözleşmenin önsöz kısmında taraf devletlerin; herkesin ırk, dil, din, cinsiyet ayrımı yapmaksızın eşit olduğunu kabul ederek, çocukların özel ilgi ve yardıma muhtaç olduklarını bilerek, çocukların eşitlik ve el birliği ile yetiştirilmesi gerekliliğini dikkate alarak sözleşmede kabul edilen maddelerin uygulanmasını teminen sorumlu olduklarından bahseder (UNICEF, 2004a, ss. 3-4).

Sözleşmenin birinci bölümü 41 maddeden oluşmaktadır. Bu bölümde, çocuk haklarına ilişkin kapsamlı maddeler ve bu maddeleri onaylayan devletlerin yerine getirmekle yükümlü oldukları hususlara değinilmiştir. Ayrıca bu bölümde, çocuk

haklarına ilişkin bir çerçevenin belirlendiği görülmektedir (Hareket, 2015, s. 11). Bu kapsamda çocuk haklarının dört başlıkta toplandığı söylenebilir (Akyüz, 2018, s. 4):

1. Yaşama Hakları: Çocuğun yaşayabilmek ve hayatını devam ettirebilmek için gereksinim duyduğu ihtiyaçları içeren haklardır.

2.Gelişme Hakları: Çocuğun gelişiminde ihtiyaç duyduğu oyun ve dinlenme hakkı, bilgi alabilme hakkı, eğitim hakkı gibi haklardır.

3.Korunma Hakları: Çocuğun her türlü ihmalkârlık, kötülük, istismar, afet durumları ve sömürüye karşı muhafaza edilmesini amaçlayan haklardır.

4.Katılma Hakları: Çocuğun toplumda, sosyal yaşamında, okulda ve ailede etkin olabilmesini sağlayan haklardır. Bu haklar düşüncelerini ifade edebilme ve kendisi ile ilgili durumlarda söz hakkının olması, toplanabilme, dernek kurabilme ve din ve vicdan hürriyeti gibi hakları kapsamaktadır.

Sözleşmenin ikinci bölümünde dört madde yer almakta olup, bu maddeler de taraf devletlerin sözleşmeye uyum süreçlerini bir raporla sundukları Çocuk Hakları Komitesi'nin kuruluş amacı ve görevlerinden bahsetmektedir. Sözleşmenin son 9 maddesinin yer aldığı üçüncü bölümde ise, sözleşmenin kabul edilirken ve sözleşmeye ilişkin değişiklik yapılmasının istenmesi durumlarında nasıl bir yol izleneceği hususlarının açıklandığı görülmektedir (Hareket, 2015, s. 12).

1.2.2. Çocuk Hakları Komitesi

Sözleşmeye taraf olan devletler çocukların sosyoekonomik, kültürel, medeni ve siyasi haklarını koruyup gözetmekle, çocuk ve yetişkinlerin bahsedilen haklarından haberdar olmalarını sağlamakla ve yine taraflar sözleşmede geçen hükümlerin etkili bir şekilde hayata geçirilmesinden sorumlu olmaktadır. Bu sorumlulukların yerine getirilip getirilmediğinin denetimi Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nce yapılır ve taraf devletler sözleşmeyi onayladıktan iki yıl sonra ve bunu takip eden her beş yılda bir ülkelerinin çocuk hakları durum raporunu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'ne bildirmekle görevlidirler (Yüksel, 2014, s. 6).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, çocuk haklarının korunup gözetilmesi ve çocukların sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi kapsamında hedeflerini

“şemsiye haklar” olarak da nitelendirilen temel haklar çerçevesinde belirlemiştir (Yüksel, 2014, s. 7). Çocuk Hakları Komitesi, Sözleşme’nin 12. maddesinin uygulanmasına büyük önem vermekte olup, bu konuda üyelerin çabalarını izleyip değerlendirmek üzere, taraf devletlerden, çocukların düşüncelerinin hangi yöntemle, nasıl öğrenildiğine, çocuklarla görüşme yapılıp yapılmadığına, çocukların aktardığı sorun, istek, taleplere yönelik iktidarın politikalarında, kanunî düzenlemelerde ve yargı kararlarında yer verilip verilmediğine dair düzenli olarak rapor istenmektedir (Mamur Işıkcı, 2019, s. 461).

Çocuk Hakları Komitesi, 1990 yılında kurulmuş olup 10 üyeden oluşmaktaydı. Ancak komitenin, üye sayısının yetersiz olduğuna dair görüş vermesi üzerine 1995 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun aldığı kararla üye sayısı 18’e çıkarılmıştır (Atak, 2006, s. 90). Komite üyeleri, taraf devletlerce kendi vatandaşları arasından oluşturacakları listeden gizli oyla ve salt çoğunlukla seçilmektedir. Komite üye seçimi iki yılda bir yapılmaktadır ve üyeler dört yıl için seçilmektedir. Aday gösterildikleri takdirde tekrar seçilebilmektedirler. Komite, iç tüzüğünü kendi belirlemekte ve her yıl olağan olarak toplanmaktadır (UNICEF, 2004a, s. 18).

Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin komite, taraf devletlerden her türlü ek bilgi talebinde bulunma hakkına sahiptir. Ayrıca komite, Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığıyla genel kurula iki yılda bir etkinlikleri hakkında bir rapor sunmaktadır. Komite, yetki alanına giren konularda UNICEF’i, sivil toplum örgütlerini, uzmanlaşmış kurumları ve yetkili kuruluşları bilirkişi olarak görüş ve rapor sunmaya davet etmektedir. Ayrıca komite, öneri ve telkinde de bulunmaktadır. Bu öneri ve telkinler, ilgili olduğu düşünülen taraf devletlere gönderilmekte olup genel kurulunda dikkatine sunulmaktadır (UNICEF, 2004a, s. 19).

1.3. Katılım Kavramı ve Çocukların Katılım Hakkı

Katılım kavramı; bireylerin kendilerini ilgilendiren kararlara ve proselere, danışabilme, bilgi alabilme, eyleme geçebilme, yönetebilme ve karar alabilme gibi faktörleri de kapsayacak şekilde dâhil olmaları olarak tanımlanabilir. Katılım, sürece dâhil olmak, bağımsız girişimlerde bulunmak ve sorumluluk alabilmek şeklinde de ifade edilebilir. Katılım kavramının bir gruba ait olma, ilişkilendirme, karar verme ve uygulamaya geçirme gibi günlük yaşam becerileri ile yakından bağlantılı olduğu

belirtilebilir (Akyol & Erkan, 2017, s. 820). Ayrıca katılım, toplumsal karar alma dönemlerinde vatandaşın doğrudan doğruya demokratik bir hareket sergileyebildiği bir davranış biçimidir (Aydemir Uslu & Yılmaz, 2018, s. 118).

Katılım kavramının anlamı farklı birçok şekilde ifade edilebilir. Katılım; kurumlar, katılım mekanizmaları ve organlar ile bu sayılanların paydaşları arasında süreklilik arz eden ve müteakıl faydaya dayanan bir duruma da dayanmaktadır. Katılım metot ve prosesleri hedef olmaktan çok bir araçtır. Bu yüzden bu araçları kumanda eden kişilerin davranış ve istikrarlı oluşları, katılımın seviyesini ve tesirini tespit edecek durumlardandır (Aydemir Uslu & Yılmaz, 2018, s. 113). Hart (1992, s. 5) ise “katılım” terimini, genel olarak kişinin hayatını ve içinde yaşadığı topluluğun yaşamını etkileyen kararların paylaşılması sürecine atıfta bulunmak için kullanmaktadır.

Çocukların katılım hakkı ise çocuğun kendisi ile ilgili olan durumlarda karar alabilme prosesine katılabilmesidir. Çocuklar kendilerini ilgilendiren sıradan durumlarda dahi sezgilerini ve duygularını aktarabilecekleri bir muhite haiz olmalıdırlar. Çocuğun her durumda kendini ifade edebilen bir yurttaş olabilmesi ve toplumsal vazifesini iyi öğrenebilmesi, bilgi edinmesi ve kendini demokrasi kurallarına uygun olarak ve özgürlüğünün başladığı ve bittiği yeri bilen bir kişi olarak yetiştirebilmesi açısından katılım hakkı önemlidir (Şahin & Polat, 2012, s. 276).

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin kabulünden bu yana “çocuk katılımı”; yerelden uluslararasına, Birleşmiş Milletler ajanlarına, uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşlarına, çeşitli topluluk grupları ve okullara kadar farklı birimler tarafından araştırmalara konu edilmektedir. Her bir birim farklı katılım tanımları yapmakta, dünyadaki farklı uygulamalardan bahsetmekte, farklı güç seviyeleri aktarılmakta ve birçok farklı deneysel araştırmalar yapılmaktadır. Bu farklılıkların içerisinde aynı olan tek şey, çocukları dinlemenin ve söylediklerini ciddiye almanın çocuk katılımını sağlamakta yeterli olmadığıdır (Lansdown, 2001).

Topluma “katılımın” bir çocuğun dünyaya girdiği andan itibaren başladığı ve olayları çığlık veya hareketlerle ne ölçüde etkileyebileceğini keşfettiği söylenebilir (Hart, 1992, s. 4). Çocuk katılımı görüşlerini oluşturma, ifade etme ve kendilerini doğrudan ve dolaylı olarak ilgilendiren konuları etkileme fırsatlarıyla ilgilenen çocuklar (bireysel ve/veya toplu olarak) olarak tanımlanabilir. Anlamlı katılımı, çocukların

durumunu pasif alıcılardan aktif ajanlara dönüşür, yetişkinlerden çocuklara güç aktarılması sağlanır, çocuklar bilgilendirilir ve yaşamlarını etkileyen kararlarda söz sahibi olurlar. Bu nedenle katılım, çocuklar ve yetişkinler arasında karşılıklı saygıya dayalı bilgi paylaşımı ve diyalog gerektirir. Yaş ve olgunlukları dikkate alınarak çocukların görüşlerinin dinlenmesi gerekir (UNICEF, 2017a, s. 2).

Katılım hakkı, vatandaşların yaşadığı sorunlara, vatandaşların ihtiyaçlarına çözüm üretirken bir yandan da vatandaşların ve yaşadıkları kentin geleceğini şekillendirebilmeleri için bir araçtır. Çocuklara kendileri ile ilgili olan tüm konularda söz sahibi olabilme ve düşüncelerini ifade edebilme imkânı verir (Çakırer Özservet, 2014, s. 62). Ayrıca Erbil (2016, s. 108) çocuk katılımını, çocuğun şahsî düşüncelerini oluşturduğu, istek ve kararlarını ortaya koyabildiği ve karar verebilme yetisini güçlendirdiği bir dönem olarak tanımlamaktadır. Çocuk bu dönemde hem yalnız kendisi hem de toplumsal aktivitelerle birlikte yer alabilir. Yerel şehir plânlamasına çocukların katılımı; canlı, sürdürülebilir, güvenli ve sağlıklı mahallelerin yaratılmasının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Vatandaşlar, topluluk üyeleri ve kilit paydaşlar olarak çocuklar bulundukları yerde mevcut olan hizmetlerin ve programların tasarlanmasında ve şekillendirilmesinde rol oynayabilmelidir (Blanchet Cohen & Torres, 2015, s. 17).

Katılım kavramı, çocukların gelişim sürecinde etkili bir rolü olması nedeniyle oldukça önem taşımaktadır. Büyümeyi, duygusal iyi oluşu ve hayal gücünü desteklemektedir (Akyol & Erkan, 2017, s. 820). Çocuk katılımı, onları dinleyebilme, fikirlerini önemseme ve karar alma proseslerinde ortaya çıkan sonuçları çocuklarla paylaşabilme durumlarında gerçekleşir. Çocukları anne-babalarından öğretmenlerine, araştırmacılardan siyasîlere kadar herkesin dinlemesi gerekmektedir. Çocuklara dinlenme hakları olduğunu belirtmenin en güzel yolu, onlara düşüncelerinin ve deneyimlerinin önemsendiğini göstermektir. Yetişkinler, bu yöntem ile çocukların hayatları ve ilgi alanları hakkında da fikir edinebilirler (Erbil, 2016, s. 116).

Çocuk kökeni, dili, ırkı, yaşı, cinsiyeti gözetilmeksizin eşit davranıldığı, düşüncelerinin desteklendiği ve düşüncelerini uygulama imkânı bulduğu zaman çocuğun katılım hakkı sağlanabilecektir. Burada yetişkinlere çocuklar haklarını muhafaza edemeyecekleri ve haklarını kendileri öğrenemeyeceği için büyük yükümlülük düşmektedir. Çocuğun öğrendiklerinin, tecrübe kazandığı durumların

farkında olabilmek, fikirlerini ve ilgi duyduğu şeyleri bilmek çocuk haklarının muhafaza edilebilmesi için bir zarurettir (Şahin & Polat, 2012, s. 278).

Çocukların, katılım süreçlerinde aktif yer alabilmeleri için birtakım altyapıların var olması gerekir. Bu altyapılar şöyle açıklanabilir (UNICEF, 2017a, ss. 17-21):

Birinci olarak, çocuk katılımının sağlanabileceği bir mekanizmanın yani çocukların katılabileceği bir yerel yönetim, bir sivil toplum kuruluşu, okul tabanlı bir mekanizma ya da bir platform bulunmalıdır. Bir mekanizma seçilirken kapsayıcılığı, kapasitesi, uzun vadeli sürdürülebilirliği gibi çeşitli stratejik konuların dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca çocukların yaş aralığına karar vermek, çocuklar arasında ayırım yapmadan (cinsiyet ayrımı, engelli çocuk, sokakta yaşayan çocuk, çalışan çocuk gibi) tüm çocukları kapsayabilmek de dikkat edilmesi gereken diğer hususlardandır.

İkinci olarak, çocukların katılımını sağlamak için çeşitli iletişim yöntemleri, çizimler, fotoğrafçılıktan tiyatroya, televizyondan radyoya ve çeşitli iletişim araçlarına yer verilmelidir. Tercih edilecek iletişim araçlarının her zaman çocukların ilgisini çekecek türden ve ideal olarak katılımı erişilebilir ve eğlenceli hale getirecek türden olmalıdır.

Üçüncü olarak, çocuk katılımını başarılı olarak sağlamakta zamanlama, yer ve katılım sıklığı önemlidir. Katılım geçici olmamalı ve bunun yerine katılım sıklığı belirlenmelidir. Katılımın zamanlamasına karar verirken en fazla çocuğun katılabileceği bir zaman dilimi belirlenmelidir. Okul ya da herhangi bir spor faaliyetleri ile çatışma yaşanmamasına dikkat edilmelidir. Çocuk katılımının sağlanacağı yer, fiziksel olarak engelli çocuklarda dâhil olmak üzere güvenli ve kolay erişilebilir olmalıdır.

Dördüncü ise herhangi bir çocuk katılımı girişiminde geri bildirim ve şikâyet mekanizmaları geliştirilmeli ve bu mekanizmalar çocuk katılımcıların kullanımına sunulmalıdır. Çocukların katılımlarının sonuçları veya etkileri hakkında geri bildirim almaları önemlidir. Ayrıca 20 numaralı genel yorum kuralı da katılım mekanizmalarına güvenli ve erişilebilir şikâyet ve düzeltme mekanizmalarının eşlik etmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Katılım süreci, çocukların kabiliyet ve yeteneğinin artırılmasını özendiren ve çocuğu yetkinleştiren, temel kişisel hakları barındıran bir prosestir. Katılım hakkı, 1989

yılında kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ilk kez gündeme gelmiştir (Erbay, 2013, s. 39). Bu sözleşmenin 12. maddesinde yer alan katılım hakkı şöyle ifade edilmiştir (UNICEF, 2004a, s. 7):

“Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa özellikle sağlanacaktır.”

Lansdown (2001, s. 2) çalışmasında 12. maddenin sonuçlarını şöyle ifade etmektedir: “12. madde, çocukların kendi yaşamlarında aktör olma ve onları etkileyen kararlara katılma hakkına sahip olduklarını söyleyen esaslı bir haktır. Ancak yetişkinlerde olduğu gibi demokratik katılım da kendi başına bir amaç değildir. Adalete ulaşmak, sonuçları etkilemek ve gücün kötüye kullanılmasını sağlamak için kullanılan yöntemlerdir. Başka bir deyişle, çocukların haklarının kötüye kullanılmasına veya ihmaline karşı çıkmalarını ve bu hakları desteklemek ve korumak için harekete geçmelerini sağlayan usulsel bir haktır. Çocukların kendi çıkarlarına saygı duymalarına katkıda bulunmalarını sağlar.”

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12. maddesi kendi görüşlerini oluşturabilen çocuğa, kendini etkileyen konularda düşüncelerini özgürce ifade etme hakkını tanıırken, çocuklara özerklik hakkı vermemektedir. 12. maddenin çocuklara hangi hakları verdiğinin ve hangi hakları vermediğinin ayrımını kavramak çok önemlidir. Çocuklara kendileri ya da başkaları için etkileri ne olursa olsun tüm kararları kontrol etme hakkı vermemektedir. Ebeveynleri, çocuklar karşısında itibarsızlaştırmamaktadır. Bununla beraber, 12. madde geleneksel bakış açısına karşı çocukların görülmesi ve duyulması gerektiğini kabul eden radikal ve derin bir meydan okuma getirmektedir (Lansdown, 2001, ss. 1-2).

UNICEF, katılım hakkını, “yetişkinler kendileriyle ilgili kararları verirken, çocuklar düşüncelerini ifade edebilme özgürlüğüne ve düşüncelerine değer verilmesi hakkına sahiptir” şeklinde yorumlamaktadır (Çocuk Katılımı El Kitabı, 2007, s. 18). Katılım hakkı, ayrıca Kılıç ve Durmuş’a (2016, s. 149) göre taraf devletlerin anne-

babanın sorumluluğuna saygı göstermeleri gerektiğini vurgulayan 5. madde, araştırma ve ifade özgürlüğünü içeren 13. madde, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olduğunu belirten 14. madde, barış içinde bir araya gelme ve dernek kurma hakkını vurgulayan 15. madde, özel hayata saygıyı vurgulayan 16. madde ve bilgiye ulaşmayı vurgulayan 17. madde ile bağlantılıdır.

Çocuk katılım sürecinin etkin biçimde işleyebilmesi için dikkate alınması gereken durumlar bulunmaktadır. Katılım sürecinin etkin işleyebilmesi için birbirini besleyen bu üç durum şöyle ifade edilebilir (Kılıç & Durmuş, 2016, s. 150):

1. Çocukların bilgilendirilerek kendilerini ilgilendiren durumlarda fikirlerinin alınması,
2. Çocukların, fikirlerini aktarırken onlara uygun yöntemi kullanabilmelerinin ve uygun ortamın sağlanabilmesi ve
3. Çocuklara fikirlerinin önemsendiğini gösterebilmek için sistem tarafından geri verilen bilgi ve bildirimlerin çocuklara ulaşabilmesidir.

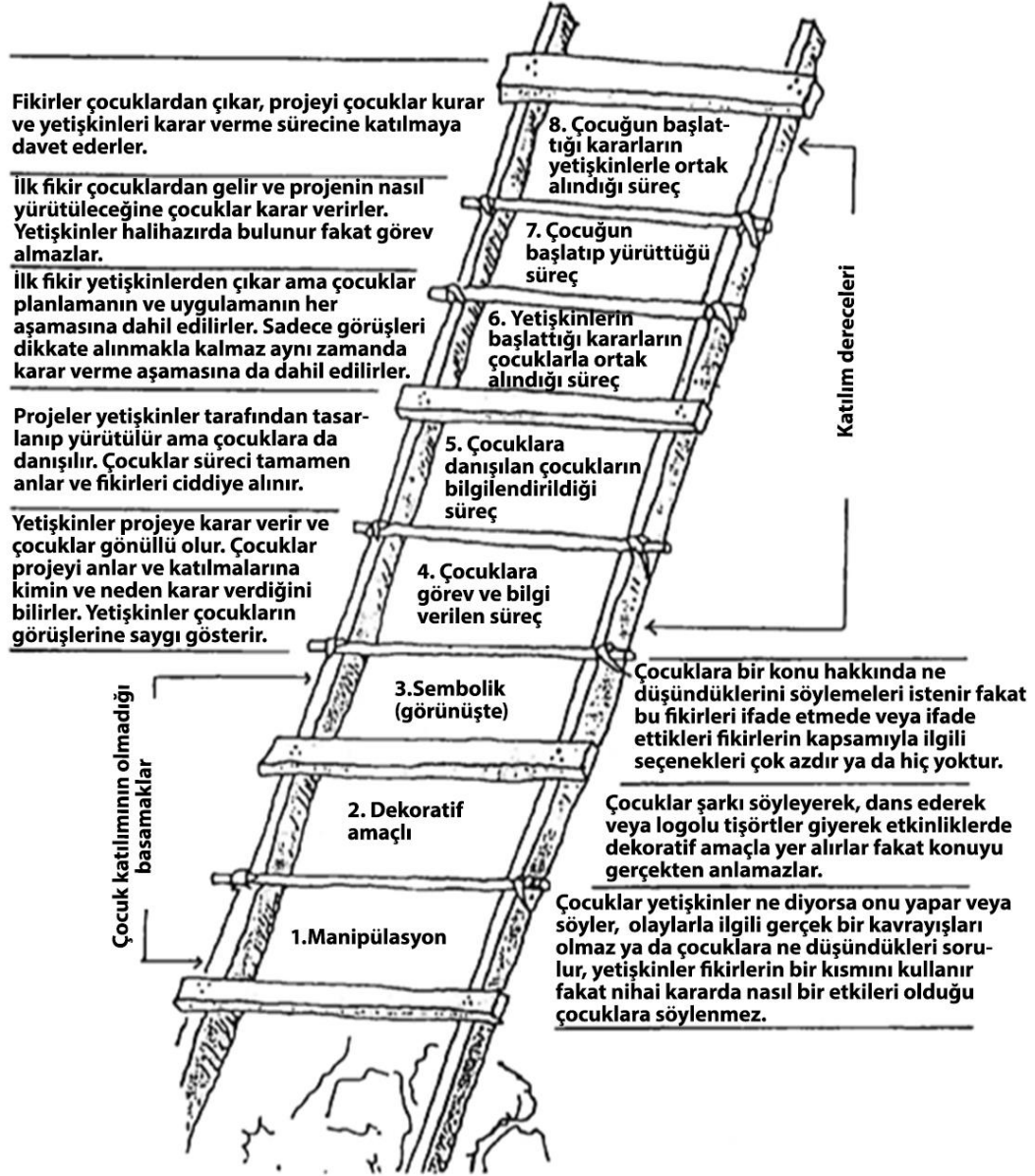
Katılımın anlamlı olabilmesi için yapılabilecekler şöyle sıralanabilir (Çocuk Katılımı İçin Mikro-Fon Programı, 2019, s. 14):

- Çocuklarla beraber hareket ederek çalışmanın amacını anlamalarını sağlamalı,
- Çalışmayı yetişkinlerle beraber tasarlayarak çalışma hakkında çocuklara bilgi aktarmalı,
- Çalışmanın her türlü kademesinde çocuklara bilgi vererek onların fikirlerini edinmeli,
- Çocuklara fikirlerini aktarabilmeleri adına yardımcı olmalı ve desteklemeli,
- Çocukların aktardığı her bir fikrin istisnâ ve kıymetli olduğunu bilmeli ve
- Çocukların mesuliyet alırken yetileri sınırı dâhilinde mesuliyet almaları hususunda ön ayak olmalı ve fazla mesuliyet üstlenmelerine engel olunmalıdır.

Çocukların kararlara katılım durumunu inceleyen Roger Hart, çocukların katılım derecelerini bir katılım merdiveni üzerinde açıklamaktadır. Bu katılım merdiveni modelini ilk olarak Sherry Arnstein 1969 yılında “Yurttaş Katılımı Merdiveninin 8 Basamağı” adlı yapıtında kullanmıştır. Roger Hart, yetişkinler için olan bu katılım

merdivenini çocuklara göre uyarlamıştır (Başka Bir Okul Mümkün, 2019). Roger Hart, yetişkinler için oluşturulmuş olan katılım merdivenini çocuklara uyarlayarak 1992 tarihli “Çocuk Katılımı: Maskotluktan Yurttaşlığa” adlı yapıtında çocuk katılımı konusunda önemli bir yeri olan çocuk katılım merdivenini literatüre kazandırmıştır. Katılım merdiveni diyagramı, çocukların katılımı hakkında düşünmek için bir başlangıç tipolojisi olarak tasarlanmıştır (Hart, 1992, ss. 8-9).

Çocuk Katılım Merdiveni

Kaynak: Hart, 1992, s. 8

Şekil 1. Çocuk Katılım Merdiveni

Sekiz basamaktan oluşan katılım merdivenin ilk üç basamağı, çocukların istemlerinin yetişkinler tarafından yönlendirildiği, çocukların yetişkinlerin istemleri yönünde davranmaya zorlandıkları *manipülasyon*; yetişkinlerin maksatlı olarak çocukları hedefe ulaşmak için çalışıyor gibi gösterdikleri ve göstermelik olarak çocukları bulundurdıkları *dekorasyon* ve çocukların düşünceleri önemseniyormuş gibi yapıp çocuklara tercih ya da düşünce oluşturma ve ifade etme ihtimali verilmeyen *göstermelik-sembolik* katılım basamaklarıdır (Mamur Işıkcı, 2019, s. 474). Bu basamaklar, çerçeveli katılım kavramı ile de açıklanabilir. Çerçeveli katılım, çocuklara karar verme gücü verir, ancak bu gücü belirli sınırlar içinde verir. Çocuklar kısıtlı hareket ederler. Örneğin; belediyenin yoğun yatırım yaptığı boş zaman aktivitelerini organize etmekle sınırlı olan katılım, çocukların burada yaşadıkları deneyimler ile sınırlıdır. Sadece bu aktivitelerle çerçevelenmiş bir katılım sunmaktadır (aktaran Nir & Perry Hazan, 2016, s. 175).

Çocukların gerçek anlamda katılımları ise bundan sonraki basamaklarda oluşmaya başlar. Çocukların bilgilendirilerek görevlendirildikleri, neleri niçin yapacaklarının açıklandığı katılım modeli dördüncü basamakta yer alır (Mamur Işıkcı, 2019, s. 474). Bir projenin dördüncü basamakta katılımcı olarak ifade edilebilmesi için bir takım önemli gereksinimler vardır (Hart, 1992, s. 11):

1. Çocuklar projenin niyetlerini anlarlar,
2. Katılımları ile ilgili kararları kimin aldığını ve nedenini bilirler,
3. Anlamlı bir (dekoratif değil) rolleri vardır ve
4. Proje kendilerine açıklandıktan sonra proje için gönüllü olurlar.

Katılımın en alt düzeyini oluşturan bu modelden sonra beşinci basamak gelmektedir. Beşinci basamakta çocuklara danışılır ve çocuklar bilgilendirilirler. Altıncı basamak, katılımı yetişkinlerin başlattıkları ancak kararların ortak alındığı basamaktır. Yedinci basamak, katılımı çocukların başlattığı ve yönettiği basamak iken sekizinci basamak katılımı çocukların başlattığı ve yetişkinlerle paylaşılan basamaktır (Mamur Işıkcı, 2019, s. 475).

Beşinci basamakta, çocuklar bilgilendirilmeli, araştırmalara gönüllü olarak katılmak isteyip istemediği sorulmalı, her birine sonuçlar hakkında tam bilgi

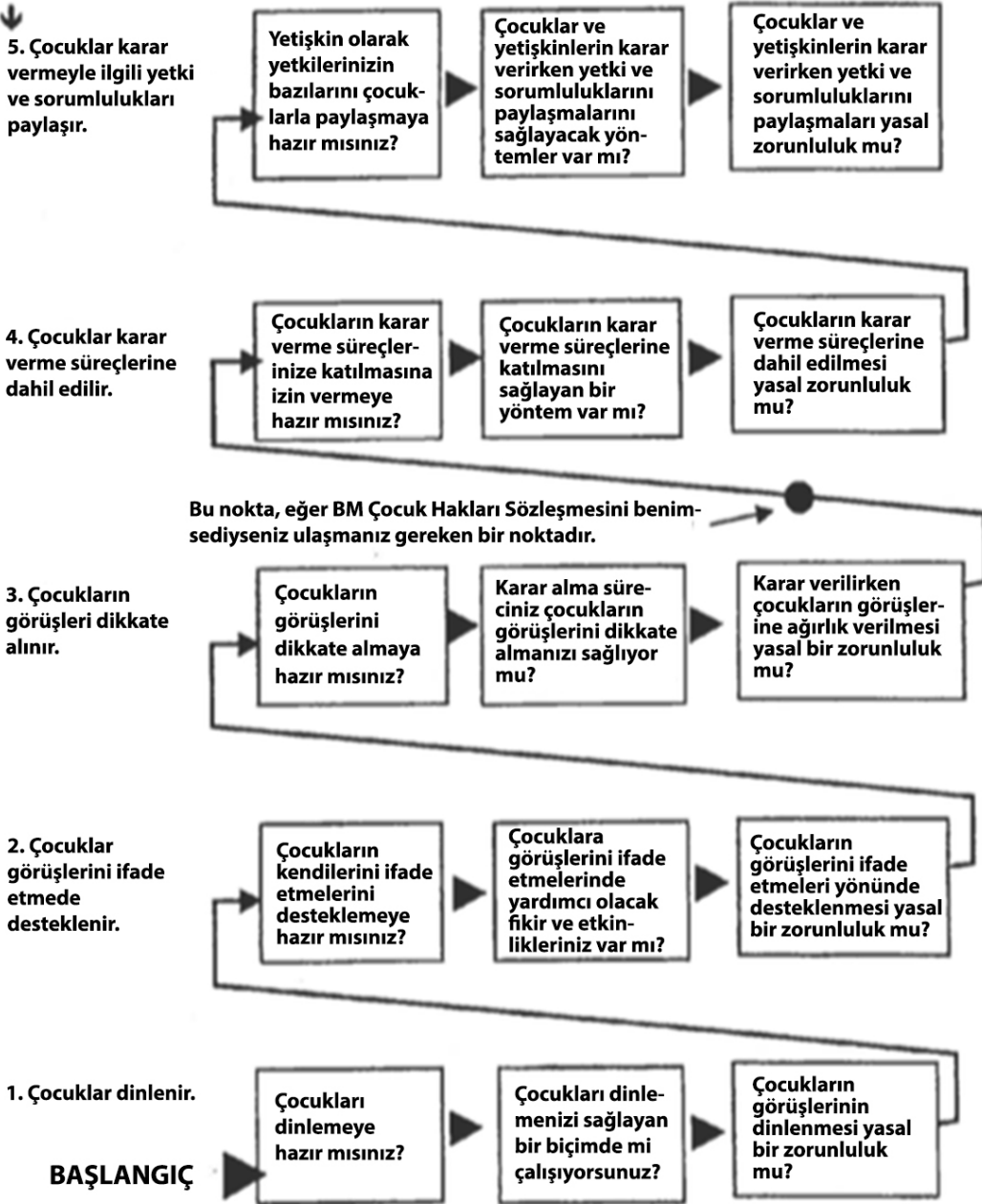
verilmelidir. Altıncı basamak yetişkinler tarafından başlatılan, çocuklar ile paylaşılan kararların alınabildiği basamaktır. Yedinci basamak, çocukların oyun dünyasının dışında bulunması zor olan bir basamaktır. Çünkü hem çocukların başlattığı hem de çocukların yönettiği bir durumla karşılaşmak gerçek hayatta zordur. Sekizinci basamakta ise çocuklar kendi projelerini başlatıp kendi projelerini devam ettirirler ancak yetişkinlerin desteğine ihtiyaç duydukları zaman onlara destek olacak bir yetişkin bulabilirler (Hart, 2016, ss. 42-45).

Çocukların katılım haklarını inceleyen Lundy ise Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesini dört unsura dayandırarak kavramsallaştırmıştır. Bu dört unsur alan, ses, izleyici ve etkidir. Alan, çocuklara bir görüş ifade etme fırsatı verilmesi gerektiğini; ses, çocukların görüşlerini ifade edebilmesinin sağlanması gerektiğini; izleyici, çocukların görüşlerinin dinlenmesi gerektiğini ve son olarak da etki, görüşe uygun şekilde davranılması gerektiğini ifade eder (aktaran Nir & Perry Hazan, 2016, s. 176).

Shier'de çocukların katılım düzeyini kategorize ederek beş maddede toplamış ve yeni bir model oluşturmuştur. Sheir, bu kategorileri şöyle sıralamaktadır: 1. Çocuklar dinlenir, 2. Çocuklar görüşlerini ifade etmede desteklenir, 3. Çocukların görüşleri dikkate alınır, 4. Çocuklar karar alırlar ve 5. Çocuklar karar verme yetkisini ve sorumluluğunu paylaşırlar. Her katılım seviyesinde, bireyler ve kuruluşlar güçlendirme sürecine farklı derecelerde bağlılık gösterebilirler. Modelde katılım yolları başlangıçlar, fırsatlar ve yükümlülükler olmak üzere her seviyede katılımın üç evresini tamamlayarak ilerler. Her seviyede kişisel bir taahhütte bulunduklarında veya belirli bir şekilde çalışma niyetinde olduklarını ifade ettiklerinde bir *başlangıç* oluşur. *Fırsat*, bireyin ya da örgütün pratikte bu seviyede çalışmasını sağlayacak ihtiyaçları karşılandığında ortaya çıkar. Bu ihtiyaçlar becerileri, bilgiyi, yeni prosedürlerin geliştirilmesini içerebilir. Son olarak bireyin ya da örgütün aldığı bir kararla birlikte *yükümlülük* tesis edilir. Belirli bir şekilde çalışmak, çocukların belirli bir düzeyde katılımını sağlamak ile birlikte böylece sistemde yerleşik hale gelir (Shier, 2001, s. 110). Bu katılım yolları aşağıdaki tabloda daha detaylı açıklanmaktadır.

KATILIM SEVİYELERİ

Başlangıçlar > Fırsatlar > Yükümlülükler

Kaynak: Shier, 2001, s. 111

Şekil 2. Katılım Yolları

Çocukların gelişim seviyelerini ve yaşlarını hesaba katarak katılımı artırabilmek ve özendirebilmek için bazı vasıtalar tercih edilerek çocuk katılımının yayılabildiği en geniş alana yayılması sağlanabilir. Bu araçlardan ilki, çocuk kulüpleridir. Bu kulüpler vasıtasıyla çocuklar plânlama, karar alma, eylem, katılım ve liderlik hususlarında

cesaretlendirilebilir. İkinci araç, çocuklardan oluşan ağlardır. Bu ağlar aracılığıyla çocuk kulüpleri ya da başka örgütlü kuruluşlar aracılığıyla çocukların yerel, ulusal ve uluslararası plâftformda toplanmaları sağlanabilir. Üçüncü araç, çocuk konseyleridir. Çocuk konseyleri yerel plâftformda karar alma bakımından önem arz etmektedir ve yerel plâftformda bu konseylerle birlikte sağlanacak olan katılım, katılım kültürünün ilerlemesi bakımından önemli bir vesiledir. Dördüncü ve son araç ise çocuk meclisleridir. Çocuk meclisleri, çocukların şehir idaresindeki görevinin güçlendirilmesi ve idareye etkin bir şekilde iştirak edebilmesi için plânlanmış demokrasi tabanlı bir alandır. Çocuk meclisleri, çocuklara ulusal seviyedeki yönetimde kendileri ile ilgili durumlarda fikirlerini ifade edebilme ve tartışabilme imkânı sunmaktadır (Yalçinkaya & Azrak, 2016, ss. 153-154). Ayrıca çocuk katılımı, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer kurum/kuruluşların stratejilerinin plânlanmasında, çocuk politikalarının değerlendirilip yeni politikaların oluşturulmasında, kampanya, araştırma, çeşitli projelerin hazırlanması, plânlanması, uygulanması, takip edilip değerlendirilmesi aşamalarında da sağlanabilir. Bu aşamalarda çocuk katılımı, çocuklara fikrini sorma, onlarla birlikte plânlama, çocukların lider olduğu projelere katılma gibi yöntemlerle sağlanabilir (Çocuk Katılımı İçin Mikro-Fon Programı, 2019, s. 16).

1.4. Çocuk Katılımının Önemi

Çocukların katılımı kilit bir haktır ve içsel değerdedir. İyi tasarlanmış katılım mekanizmaları bireysel düzeyde ve bir bütün olarak toplumlar için faydalar sağlar. Yerel yönetimler genellikle çocukların günlük yaşamlarını etkileyen hizmetleri yönetir ve bu da çocukların yerel yönetime aktif katılım sağlaması gerektiğini gösterir. Ayrıca yönetim perspektifinden bakıldığında, çocukların katılımı daha iyi ve daha duyarlı kararlar alınmasına yol açabilir ve daha güçlü, daha etkili hizmetlerin sunulmasını sağlayabilir (UNICEF, 2017a, s. 27).

Çocuklar, erken yaşlardan itibaren görüşlerini oluşturabilir ve ifade edebilirler. Katılımlarının doğası ve dâhil oldukları kararların aralığı, yaşları ve gelişen kapasiteleri ile birlikte mutlaka büyüyecektir. Küçük çocukların katılımı büyük ölçüde aile, bakım tesisleri ve yerel toplum içindeki yakın çevreleriyle ilgili konularla sınırlı olacaktır. Bununla birlikte büyüdükçe ve kapasiteleri geliştikçe, çocukların ufukları genişler ve yakın aileden uluslararası düzeydeki konulara, hane halkından parlamenter ortamlara,

küresel konferanslara kadar onları etkileyen çok çeşitli konularda yer alma şansı elde ederler (UNICEF, 2011, s. 13).

Çocukların katılımında zekâ da oldukça önemlidir. Çünkü zekâ, çocukların belirli yaşlarda ne yapıp ne yapamayacakları ile ilgilidir. Çocukların katılımını sağlamak için zekâyı da kullanarak hem çeşitli katılım yolları oluşturulmalı hem de bütün çocukları kapsayacak şekilde kapasiteleri geniş tutulmalıdır. Ayrıca çocukların içinde yaşadıkları farklı ortamlar yeterlik duygusu geliştirmelerinde önemli rol oynar. Çocuğa karşı baskıcı tutumlar, -okulda, ailede, arkadaşlar arasında- çocuğu sınırlama çocuğun öğrenme ve çalışma zevkini kırıp çocuğu bağımlı yapabilir. Aksine çocuğun başarılı olacağını vurgulamak çocuğun gelişiminde önemlidir. Çocuklar, yararcı ve gerçekçi görevleri başarabileceklerini bilmelidir. Böylece başarılar içlerindeki henüz keşfedilmemiş potansiyellerinin farkına varmalarını sağlar (Hart, 2016, ss. 28-29).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun gelişen kapasiteleri kavramını tanıtan ilk uluslararası insan hakları sözleşmesidir. Bu durum uluslararası hukukta yeni bir yorumlama ilkesi olarak tanımlanmıştır. Bu kavram, çocuklar daha fazla yetkinlik kazandıkça, koruma gereksinimlerinin azalırken hayatlarını etkileyen kararlar için sorumluluk alma kapasitelerinin arttığını kabul etmektedir. Sözleşme, farklı ortamlarda ve kültürlerde ve farklı yaşam deneyimleri olan çocukların farklı yaşlarda yetkinlik kazanacağını farkındadır. Hukuk, politika ve uygulamada, çocukların yaptıkları katkıların ve sahip oldukları kapasitelerin kabul edilmesi için harekete geçilmesi gerekmektedir. Çocuklara, değişen kapasitelerine uygun olarak haklarının gerçekleşmesine katılma fırsatları sağlanmalıdır (UNICEF, 2011, ss. 13-14).

Çocuk katılımı, çocuk haklarına saygı duyulan topluluklar oluşturma sürecinin "özüdür". Yerel yönetim düzeyinde çocuk ve gençlik katılımını geliştirmek için zorlayıcı nedenler vardır. Hükümetler veya yetişkinler bazen çocukların en iyi çıkarlarını göz önünde bulunduramadıkları için çocuklar kendi çıkarlarını savunabilmelidir. Çocukların karar alma becerileri katılımları ile artmaktadır (Couzens & Mtengeti, 2011, s. 6).

UNICEF, çocuk dostu şehirlerin artması için yerel yönetimleri teşvik etmektedir. Çocukların seslerinin yerel yönetim düzeyinde duyulmasını sağlamak için mekanizmalar oluşturmak önemlidir. Çünkü çocuklar 18 yaş ve üstü vatandaşlar için

ayrılmış olan seçimlere katılamazlar (Couzens & Mtengeti, 2011, s. 5). Yerel yönetimler genellikle çocukların refahı yerine ebeveynlerin hak ve çıkarlarını destekler ve korur. Çünkü hükümetler karşısında seçmen olan ebeveynler ve yetişkinlerdir (Lansdown, 2001, s. 4). Yerel yönetimler politik davranmaktan vazgeçerek çocuk katılımına gereken önemi vermelidir. Ebeveynler ise çocuk hakları ve çocuk katılımı karşısında otoritelerini kaybedecekleri düşüncesinden vazgeçmelidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuklara tam yetişkin hakları vermemektedir. Çocuklara yetkinlikleri geliştikçe giderek daha fazla sorumluluk alma hakkı verir. Çocukların kaygılarını dile getirmeye teşvik edildikleri ve görüşlerini ifade etmeleri için fırsatlar verildiğinde çocuklar çok daha iyi korunacaklardır (Lansdown, 2001, s. 7).

Çocuklar, yetişkinlerin kendilerine atfettiklerinden farklı olabilecek yaşamları ve deneyimleri hakkında bilgi ve görüşlere sahiptir. Ancak pek çok durumda çocuklara danışılmamaktadır. Yetişkinler genellikle çocukların ne düşündüklerini ve hissettiklerini bildiklerini varsayar ve bu nedenle çocukları ilgilendiren konularda karar verirken çocuklara sormazlar (UNICEF, 2011, s. 9).

Yetişkinler hem kendi çıkarları doğrultusunda hem de en iyi bildiklerini zannederek hareket ederler. Çocuklara kendilerini ilgilendiren konularda karar verme ve özgür olma hakkı tanımadıkları için çocuklar kendilerini başarısız hissederler. Çünkü yetişkinler sen yapamazsın, senin karar verebileceğin bir durum değil diyerek çocukların özgüvenlerini yok ederler ve çocuklar hayatta zayıf olduklarına inanarak büyürler. Oysa çocuklar, yaşları itibarıyla durumlarına özgü bir deneyim ve bilgi birikimine sahiptirler (Lansdown, 2001, ss. 3-4).

Çocukların görüşlerini ifade etmelerini sınırlayan veya çocukların duyulmasına izin veren ancak görüşlerine gereken önemi vermeyen tokenistik yaklaşımlardan kaçınılmalıdır. Çocukların yetişkinlerce manipüle edilmeleri, çocukların davranışlarının ya da söyleyeceklerinin yetişkinler tarafından belirlenmesi ve tokenistik yaklaşımlara maruz bırakılmaları etik uygulamalar değildir ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesine aykırıdır (Couzens & Mtengeti, 2011, s. 6).

Katılım önemli bir koruyucu araçtır. Çocukların katılımı, hem toplum hem de çocuklar için fayda sağlar (Couzens & Mtengeti, 2011, s. 6). Katılımın değerini ifade etmeye çalışırken, çocukların projelere katılımının, oluşturulan ürünlerin bakımı ve

korunması için bir sorumluluk duygusuna yol açtığını açıklamak yararlıdır. Çocukların katılımı yalnızca sosyal açıdan daha sorumlu ve işbirlikçi bir gençlik geliştirme yaklaşımı değildir; psikolojik olarak sağlıklı bir insanın gelişimine giden bir yoldur. Çocukları birlikte çalışma konusunda desteklemek, katılım tanımı gereği toplum gelişimiyle meşgul olmaktır. Gerçek sorunlara çözümler içeren projelere gerçek katılımı çocuklar, eleştirel düşünme ve politik inançların kendi kaderini tayin etmesi için gerekli olan perspektiflerin karşılaştırılması becerilerini geliştirirler. Çocuğun katılımı hem çocuğun kendini gerçekleştirmesine hem de toplumun demokratikleştirilmesine fayda sağlar (Hart, 1992, ss. 34-36).

Yerel yönetimler politikalarıyla çoğu zaman doğrudan ya da dolaylı olarak çocukların yaşamlarını etkilemektedir. Ancak bu politikalar çocukların günlük yaşamlarını, onların gelecekteki yaşamlarını ve refahlarını nasıl etkileyeceğini bilmeden geliştirilir ve sunulur. Bu politikalar geliştirilirken çocukların bilgilerine, ihtiyaçlarına ve isteklerine başvurulursa geliştirilen politikalar tüm toplumu kapsayacaktır. Çocukların karar verebilme potansiyelleri göz ardı edilmemelidir (Lansdown, 2001, s. 4).

Çocukları katılım sürecine dâhil etmek demokratik uygulamaları güçlendirir. Çocuk katılımının artması tüm vatandaşları kapsayan, daha temsili ve daha demokratik yarınları beraberinde getirecektir. Çocuklar, yaşlı insanların fark etmesi veya dikkat etmesi zor olan uzun vadeli görünümüleri algılayabilirler. Katılım, çocukların sosyal sorumluluğunu güçlendirebilir ve sosyal, iletişim ve yurttaşlık becerilerini geliştirebilir. Çocuklara aktif vatandaş olarak katılma fırsatı verilmelidir (UNICEF, 2011, ss. 15-16).

Katılım, yetkinliği artırır ve bu da daha sonraki projeler için motivasyonu teşvik eder. Tüm çocukların yaşamlarını doğrudan etkileyen durumlara katılmayı öğrenme fırsatına sahip olmaları önemlidir. Çocukların katılımının önemini vurgulanırken yetişkinlerin katılımının önemi küçümsenmemelidir. Çünkü yetişkinler hem çocuklara rehberlik hizmeti sunabilirler hem de çocuklarla birlikte yaşadıkları tecrübelerden ders çıkarabilirler (Hart, 1992, ss. 5-6).

Çocukların demokratik karar vermenin sonuçlarını deneyimlemelerine ihtiyaçları vardır. Çocuklar, haklarının ve görevlerinin ne olduğunu, özgürlüklerinin başkalarının hak ve özgürlükleriyle nasıl sınırlı olduğunu ve eylemlerinin başkalarının

haklarını nasıl etkileyebileceğini öğrenme fırsatlarına ihtiyaç duyarlar. Sadece kendi görüşlerine saygı göstererek ve başkalarının görüşlerine saygı göstermenin önemini keşfederek, başkalarını dinleme kapasitesi ve istekliliği kazanacaklar ve böylece demokrasinin süreçlerini ve değerini anlamaya başlayacaklardır (Lansdown, 2001, s. 6).

Çocukların katılacağı herhangi bir programda, yetişkinler tarafından seçilmiş bir çocuğun yetişkinlerin belirlediği ve sınırladığı şekilde katılması, konuşma yapması diğer çocukları temsil etmesinin mümkün olmadığını gösterir. Amaç çocukların katılımını sağlamak ise çocukların aralarından seçtiği bir çocuğun ve çocuklar tarafından belirlenmiş, seçilmiş, araştırılmış ve tartışılmış bir konunun programda anlatılması gerekir. Gerçek anlamda demokrasiyi sağlayabilmek ve katılabilmek için çocukların sorumluluk duygusuna sahip olmaları ve yeterliliğe erişmeleri gerekir. Bunu da ancak doğrudan katılım yoluyla sağlayabilirler (Hart, 2016, ss. 3, 15-16).

Çocukların kendilerini etkileyen konulara katılım sağlamalarının önemi şöyle sıralanabilir (Lansdown, 2001, s. 8):

- Katılım sağlamak onlara yeni beceriler sunar.
- Özsaygılarını geliştirir.
- Çocukluk dönemiyle ilişkili iktidarsızlık duygusuna meydan okumasını sağlar.
- Katılım, suiistimal ve haklarının ihmal ile mücadele etme yetkisi verir.
- Çocukların söylemek istedikleri çok şey bulunmaktadır.
- Yetişkinlerin genellikle yanlış anladığını düşünmektedirler.
- Katkılarının daha iyi kararlara yol açabileceğini düşünmektedirler.
- Söz konusu kendi hayatları olduğunda onları dinlemenin doğru olduğunu düşünmektedirler.
- Dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek için katkıda bulunmak isterler.
- Bu eğlenceli olabilir.
- Farklı ortamlardan, farklı yaş ve deneyime sahip çocuklarla tanışma şansı sunabilir.

Katılımın önemini pekiştirmek adına dünyadan çeşitli örnekler verilebilir. Brezilya'nın Barra Mansa şehrindeki 9 ile 15 yaş arası çocuklardan oluşan Çocukların Katılımcı Bütçe Konseyi ile çocuklar çevrelerine ve çevre sorunlarına karşı daha duyarlı

olmaya başladılar. Konsey'in düzenlediği diğer mahalleleri ziyaret esnasında çocuklar, yaşadıkları mahalle ile diğer mahalleleri kıyaslama ve farklılıkları görme fırsatı elde ettiler. Bir çocuk meclis üyesinin annesi, çocuk katılımının faydasını şu sözlerle açıklamaktadır: “Çocuklar, diğer mahallelerin bazılarının sert gerçekliğini görme fırsatı buldular, bu da onların kendi mahallelerinin olumlu yönleri olduğunu ve mahallelerinin o kadar da kötü olmadığını fark etmelerini sağladı.” (Guerra, 2002, s. 76).

Yetişkinler tarafından başlatılıp çocuklarla birlikte hareket edilmesinden dolayı Çocukların Katılımcı Bütçe Konseyi'nin çocuk katılım merdiveninde 6. basamakta yer aldığı düşünülmektedir. Çocuklar düzenledikleri ziyaretlerle diğer mahallelerin, okulların ihtiyaçlarını fark edip, bu ihtiyaçları giderme yolunu seçmektedirler. İhtiyaç sahibi diğer çocuklara destek olmaktadır. Ancak bu konsey, yörenin yerel kurumlarının sorumluluğu altında faaliyetlerini sürdürmektedir. Çocuklar, yerel kurumların belirlediği önceliklere göre faaliyette bulunmaktadır (Guerra, 2002, s. 71).

Yeni Zelanda'da uluslararası ve ulusal zorunluluklar yerel yönetimlerde çocuklara ve gençlere danışmanın yollarını bulmaya teşvik etmektedir. Bunu yaparken de yerel yönetime katılım sürecinin yetişkinler tarafından başlatılması, davet edilmesi veya hedeflenmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Ayrıca Yeni Zelanda'da üzerinde durulan önemli bir diğer husus ise yerel yönetimlere katılım konusunda katılanların yanında katılamayan çocukların ve gençlerin neden katılamadıklarıdır (Nairn, Sligo, & Freeman, 2006, s. 249).

1990 yılında Hindistan'ın Karnataka eyaletinde yerel bir sivil toplum kuruluşunun da desteğiyle çalışan çocukları kapsayan bir çocuk işçi sendikası olan Bhima Sangha kurulmuştur. Bhima Sangha, çalışan çocukların kolektif hareket etmelerini ve onları etkileyen karar verme süreçlerine katkıda bulunmalarını sağlamak için oluşturulmuştur. Kolektif olarak hareket eden çocuklar, bireysel olarak (sağlık hizmetleri gibi) erişilemeyen hizmetlere erişmiş ve çocuk işçi haklarının korunmasını savunmaya başlamıştır. Bu kuruluşlar destekleriyle bir çocuk konseyi kurarak çocukları etkileyen konuları gündeme getirip tartışma şansı bulmuşlardır. Bu konseyle birlikte çocuklar mahallelerindeki, okullarındaki ihtiyaçları gidermeye çalıştılar. 18 yaş altına anket yaparak çocukların ihtiyaçlarına göre stratejilerini belirlediler. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda yeni bir okul inşa ettiler (Couzens & Mtengeti, 2011, ss. 7-8).

Hindistan'ın Rajasthan eyaletinde ise 1993 yılında bir sosyal hizmet araştırma merkezi tarafından çocukların hayatlarıyla ilgili konularda katılmalarına izin vermek amacıyla bir çocuk parlamentosu oluşturuldu. Bu çocuk parlamentosunun üyeleri, okullardaki çocuklar arasından seçilirdi. Çocuklar politika oluşturma, serbest seçimler yapma ve oy kullanma hakkının kullanılmasının önemi konusunda eğitildiler. Meclis oturumları ayda bir kez yapılır ve bu oturumlar sırasında çocuklar daha sonraki eylemleri hakkında planlar yaparlardı. Oturumlar herkese açıktır. Çocuklar yaşadıkları sorunları aktararak sorunlarına çözüm üretirler (Couzens & Mtengeti, 2011, ss. 8-9).

Çocuk katılım hakkının, çocuklar için faydaları Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nun (SHÇEK) 2007 yılında hazırlamış olduğu "Çocuk Katılımı El Kitabı" adlı yapıtta şöyle ifade edilmiştir:

- Demokrasi kavramını öğrenip, gerçek hayatta uygulama fırsatı bulurlar.
- Çocuklar kararlara dâhil olurlarsa alınan karara uyum sağlamaları kolaylaşır.
- Çocuk, güven kazanır.
- Çocuklar, problemlerini kendileri çözerler.
- Çocuklar aktif vatandaş olabilmeyi öğrenirler.
- Çocuklar sorumluluklarını ve haklarını anlarlar.
- Çocuklar katılım araçları sayesinde toplumun bir parçası olurlar ve toplumun problemlerine duyarlı hale gelirler.
- Çocuklar, problemlerine çare ararken daha geniş bir perspektiften bakabilmeyi ve empati kurabilmeyi keşfedeler.

1.5. Çocuk Katılım Boyutları

Çocuk katılımı, bu başlıkta hukukî ve siyasal boyut, mekânsal boyut ve sosyal ve kültürel boyut olarak üç başlık altında ele alınmaktadır. Hukuki ve siyasal boyut, çocuk katılımının dayandığı yasal zemini ve uygulama alanını, merkezi ve yerel yönetimin çocuk katılımına verdiği önemi ve desteği belirtirken; mekânsal boyut, çocuğun yaşadığı çevreye katkısını, yerel yönetimin çocuğun yaşadığı mekâna ve çevreye ne kadar duyarlı olduğunu ve sunduğu hizmetlere çocukları ne kadar dâhil ettiğini sorgulamaktadır. Sosyal ve kültürel boyut ise çocuğun sosyal ve kültürel alanlara katılım araçlarına değinerek çocuğun sosyal hayatındaki katılım durumunu ve çocuğun bu durumdan duyduğu mutluluğu ifade etmektedir.

1.5.1. Çocuk Katılımına Dair Hukuki ve Siyasal Boyut

20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi, içlerinde Türkiye'nin de olduğu 142 ülke tarafından imzalanarak sözleşmeyi kabul etmişlerdir. Bunun sonucunda sözleşme 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylelikle Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 4. maddesinde de yer aldığı üzere taraf olan devletler bu sözleşme ile çocuklara tanınan hakları kanunî ve idarî açıdan ya da alınması gereken diğer önlemleri alarak çocuklara iyi bir gelecek sunmakla yükümlüdürler (Gören, 2013, s. 144).

1991 yılında İtalya Ulusal Araştırma Merkezi bünyesinde “Çocukların Şehri Projesi” sözleşmedeki maddelerin önemine değinmek için başlatılmıştır. 1992 yılından itibaren Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin imzalanmasına paralel olarak UNICEF bünyesinde bir grup yerel yöneticinin inisiyatifiyle “Çocuk Savunucusu Belediye Başkanları” adı altında birleşik toplantılar yapılmıştır. Bu hareket daha sonra çocuk merkezli programlar yapan yerel yönetimler hareketine dönüşmüştür (Çakırer Özservet, 2016, ss. 94-95). Çocuk dostu şehirler girişiminin resmi başlangıcı, İstanbul'da 1996 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler HABİTAT II (İkinci Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı) konferansıdır (Blanchet Cohen & Torres, 2015, s. 17). Burada çocukların topluluklarındaki yeri ve durumlarının katılım açısından demokratik ilkeleri ne kadar gerçekleştirebildiği, bu durumun yeterlilik seviyesi ve başarısı seviyesinin ne derecede olduğunun bir göstergesi olduğu belirtilmiştir. Katılımı ve demokratik ilkelerin hayata geçirilmesini özendirilebilmek için çocuk dostu şehir projesi başlatılmıştır (Koç, Tavşancıl, & Demir, 2015, s. 109). 1997 yılından itibaren UNICEF Çocuk Savunucusu Belediye Başkanları buluşmalarına Çocuk Dostu Belediyeler adı verilmiştir (Çakırer Özservet, 2016, s. 95).

Çocuk dostu şehirler, yerel plâformda çocukları birer birey olarak kabul edip çocuk haklarını önemseyen idareleri kurmaları için yol gösterici olmayı hedefleyen uluslararası bir projedir. Çocuk dostu şehirler, çocukların hem ailede hem de sosyal hayatında ve toplumla iç içe olduğu karar süreçlerinde düşüncelerini ifade edebilme ve düşüncelerinin önemsenip hayata geçirilmesini vurgulaması yönüyle de önem arz etmektedir (Koç, Tavşancıl, & Demir, 2015, ss. 109-110).

Çocuk dostu olan bir şehirde çocukların; ailelerinde, okullarında ya da sosyal hayatlarında katılabilmeleri, eşitlik ilkesi gereği temel ihtiyaçlardan olan sağlık ve eğitim hizmetlerini alabilmeleri, temiz suya erişebilmeleri, oyunlarını güven içinde oynayabilmeleri, yeşil ve temiz bir çevreye sahip olabilmeleri, istediği sosyo-kültürel faaliyetlere katılabilmeleri, her türlü kötülükten, şiddet ve istismardan korunabilmeleri, her türlü hizmete ulaşabilmekte eşitlik ilkesine uygun davranabilmeli ve yaşadığı şehirle ilgili düşüncelerini ifade edebilmesi ve kararlara katılabilmesi beklenmektedir (UNICEF, 2016, s. 2).

Çocuk dostu yaşam alanları yaratılabilmesi için, yasal çerçevelerle tanımlanan altyapının, bir yaşam biçimi haline gelerek başta çocuklar ve aileler olmak üzere toplumun tüm bireyleri tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için de başta yerel yönetimler olmak üzere, sivil toplum kuruluşlarına, eğitimcilere, tasarımcılara ve araştırmacılara önemli roller düşmektedir (Aksel Enşici, 2018).

Çocuk konseyleri ya da farklı isimlerle aynı amaca hizmet eden diğer kurum ve kuruluşlar, eşitlik ilkesi temelinde farklı kesimlerden çocukların bir arada bulunmasını, sorunların görüşülmesini ve çözüm aranmasını, çocukların karar alma proseslerine aktif bir şekilde katılmalarını hedeflemektedir. Bu yüzden çocuklar yerel düzeyde bir sosyal varlık olarak kabul edilip çeşitli katılım örnekleri gösterebilmektedir. Çocuk konseyleri ya da meclisleri bu duruma örnek verilebilir (Yalçınkaya & Azrak, 2016, s. 154).

1.5.2. Çocuk Katılımının Mekânsal Boyutu

Çocuk katılımının mekânsal boyutu, o kentte yaşayan çocukların sosyal açıdan ve fiziksel açıdan gelişimini, büyümesini destekleyecek şekilde tertiplenmesidir. Çocuğun bu mekânlarda bulunma isteği buralardaki teçhizatın çeşitliliğine ve çocuklara uygun olmasına bağlı olmasının yanında aynı zamanda da bu teçhizatların çeşitliliği bu mekânlardaki çocuk sayısının artmasına bağlıdır. Çocuğun bu mekânlardaki teçhizatları merak etmesi, keşfetmeyi istemesi, benimsemesi çocuğun değer yargılarının oluşması bakımından önem arz etmektedir (Ermiyagil Abbasoğlu & Gürçınar Sunalp, 2015, ss. 17-18).

Kentsel mekânın yerleştirilebilmesinde birçok farklı paydaşların ve disiplinlerin etkisi bulunmaktadır. Mimarlar, iç mimarlar, şehir plâncıları, yerel yönetim mekanizmaları, sivil toplum kuruluşları gibi birçok uzman kentin tasarımında görüş

ifade ederken kullanıcılar tasarım prosesinin dışında kalmaktadır. Özellikle dezavantajlı grupta yer alan çocuklar kentin tasarımına katılarak ihtiyaçlarını ve isteklerini doğrudan ifade etme imkânı bulamamaktadır. Oysa yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, şehir plâncıları ve mimarlarla birlikte kullanıcıların özellikle çocukların kentsel yapı ve plânlarda söz sahibi olmalarının sağlanması katılım kültürünün yerleşmesinde fayda sağlayacaktır. Bu katılım kültürünün varlığı, kentsel mekânların oluşturulabilmesine ve bu mekânların sürdürülebilirliğine yardımcı olacaktır (Arın & Özsoy, 2015, ss. 183,192).

Çocukların erken yaştan başlayarak kentteki katılım mekanizmalarıyla tanışıp aktif bir şekilde katılım proseslerine dâhil olmaları katılım bilinciyle çocukların büyümesine neden olacaktır (Arın & Özsoy, 2015, s. 199). Bunun yanı sıra mekânın sürdürülebilirliğinde katılım kavramının yeri çok büyüktür. Öyle ki kentsel mekân projelerine katılan kişiler, mekânı benimsemeye, sahiplenmeye, muhafaza etmeye ve gelecek nesillere ulaştırmaya çaba sarf edeceklerdir. Bu açıdan düşünüldüğünde çocuklar bugün ile gelecek arasındaki nesil olduğundan sürdürülebilir kent ve çevrenin oluşturulabilmesindeki en önemli kesimdir (Alpan, 2015, s. 204).

Diğer bireyler gibi çocuklar da mekânın bir kullanıcısıdır. Ancak yetişkinler çocukları sorumsuz, kırılgan ve daha da önemlisi yetersiz görmelerinden dolayı çocukların fikirlerini sormaktan kaçınarak çocuklar adına en doğru kararı verdiklerini zannederler. Yasal mevzuat ya da yerel yönetimlerin politikaları kentsel tasarımı ya da plânlama sürecinde çocukların fikirlerini almaya çalışsa da sonuçta “uzmanlar en iyisini bilir” düşüncesi ile çocukların fikirleri göz ardı edilmektedir. Oysa çocuklar fırsat bulabildikleri zaman yaşadıkları kentlerde birer gözlemci ve başarılı birer görsel ve mekânsal düşünür olabilirler. Bu yüzden çocukların, kentsel tasarımı ya da plânlamaya katılmaları ve kendilerine ait fikirlerle katılım prosesine katkıda bulunmaları önem arz etmektedir (Alpan, 2015, s. 208).

Çocukların çeşitli projelerle sorunlarını ifade edebilmeleri, bu sorunlara uygun çözümler getirebilmeleri, kendilerini bu sorunların çözümünde aktif ve etkili biri olarak görebilmeleri, toplumsal hayatla ilgili tespit ettikleri sorunları ve çözüm önerilerini ortaya koyabilmeleri sağlanmalıdır (Arın & Özsoy, 2015, ss. 199-200).

Çocukluk dönemi, insan hayatındaki belki de en önemli dönemdir. Çocukluk dönemi, çocuğun mekânla olan ilişkisinin başladığı ve çocuğun mekândan en çok etkilendiği dönemdir. Çocuklara uygun mekân arayışları çocuklarla bu deneyimi yaşamakla mümkündür ki bunu katılımcı kentsel plânlama olarak ifade etmek mümkündür. Çocuklarla, çocuğa dost mekânların üretilmesi önemlidir. Çocukların evlerine en yakın alanlarda araç trafiği ve park edilmesi tehdidinden uzak şekilde, oyun oynamaya hakları vardır. Bunun için en yakın kamusal alanlar sokaklardır. Gündelik hayatın aktığı yaşayan bir organizma gibi olan sokaklar, özel alandan kamusal alana ilk çıkış noktasıdır. Bu yüzden de çocuklar için, toplumu tanıyacakları ilk mekân, kültürel kimliği okuyabilecekleri en önemli alan sokaklardır. Ancak günümüzde sokak, çocuk için tehlike ile birlikte anılan bir geçiş mekânına dönüşmüş durumdadır (Çakırer-Özservet, 2018, s. 64).

Dünya üzerinde birçok ülkede sokakların çocuklar için önemi fark edilerek, sokakların çocuklara uygun hale getirilmesi adına çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler “*Woonerf*” ya da “*HomeZone*” gibi farklı isimlerle adlandırılıyor olsa da sokağın trafiğe kapatılması ya da trafik hızının azaltılarak, çocuklar için oyun mekânlarının geliştirilmesini, dinlenme ve oturma mekânlarının oluşturulabilmesini içermektedir (Ayataç & Genç, 2015, s. 25).

Çocuklar, yetişkinlerin yararlandığı hak ve hizmetlerden eşitlik ilkesi gereği yararlanabilmeli, güvenli ve yeşil bir çevreye sahip olabilmeli, güvenli bir şekilde yalnız ya da arkadaşlarıyla oynayabilmeli, paylaşabilmeli ve arkadaşlarıyla birlikte öğrenebilmelidir. Oyun oynayabilmek çocuğa paylaşmayı, grup olarak oynayabilmeyi, bedenlerini tanıyıp, öğrenmelerini ve kullanabilmelerini, kaslarının gelişmesini, yeteneklerini geliştirmelerini ve hayal kurabilmeyi öğretir. Bu yüzden kentteki mekânların çocuklara uygun olarak düzenlenmesi ve çocukların oyun oynayabileceği alanların sunulması gerekmektedir (Biol, 2009, s. 11).

Tablo 1. Kentsel Plânlamaya Çocukların Katılımının Yararları

GÜNÜMÜZÜN PAYDAŞI ÇOCUK	GELECEĞİN VATANDAŞI ÇOCUK
• Kentsel mekânlar çocukların ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verebilecektir. • Çocuklar demokrasiyi ve hoşgörülü olmayı kavrayabilecek; aynı zamanda da toplumdaki çeşitli gruplarla mekânsal açıdan ve sosyal açıdan kaynaşabilecektir. • Çocuklar önemli yeteneklerini geliştirebilecektir. • Katılım aracılığı ile farklı gruplarla sosyal kaynaşmanın olması ve çocukların bireysel yetenekleri doğrultusunda ortak şeyler üretebilmeleri, sosyal açıdan paylaşımları geliştirecektir. • Toplum için çalışmak (sömürü içermeyen) çocukların kendilerini toplumun faydalı bir parçası olarak hissetmelerini sağlayacaktır. • Çocuklar, aktif yurttaş olmayı deneyimleme şansına sahip olabilecektir.	• Erişkin kişinin mekân aidiyeti hissiyatı çocukluk çağından itibaren güçlenmiş olacaktır ve kişi mekânı sahiplenecektir. • Erişkin kişi, çevresel sorumluluk duygusunu çocukluk çağından itibaren artırmış olacaktır. • Toplumdaki çeşitli gruplarla çocukluk döneminde kaynaşmış olan erişkin, kentsel mekânda ayrışma yerine toplumsal sürdürülebilirliği ve sosyal paylaşımın toplum içerisindeki birlik ve beraberlik sayesinde filizlenmesi kentsel mekânın korunmasında önemli bir paydadır. • Çocukluk çağında vatandaş olmayı deneyimleme şansını yakalamış olan birey, yetişkin olduğunda da bu durumu devam ettirerek daha iyi, etkin ve aktif bir vatandaş olacaktır.

Kaynak: Alpan, 2015, s. 209

1.5.3. Çocuk Katılımının Sosyal ve Kültürel Boyutu

Sosyal ve kültürel boyutuyla çocuk katılımı, çocuğun öznel iyi olma halini ya da çocuğun haklarını, yerel yönetimi ve kendisine yönelik politikaları nasıl algıladığını ve kavradığını içermektedir. Çocuklar, kendini ifade etme araçlarına sahip olma konusunda

toplumda yaşayan diğer insanlardan oldukça zayıf durumdadırlar (Çakırer Özservet, 2016, s. 116).

Çocukların kente katılımı, çocukları toplumun eşit ve katılımcı aktörleri haline getirebilmekle mümkün olacaktır (Çakırer Özservet, 2014, s. 60). Çocuk katılımının sağlanabilmesi için çocuğun kendisini ilgilendiren konularda bilgilendirilmiş ve kendini ifade etme becerilerinin kazandırılmış olması gerekmektedir. Hizmetler ve düzenlemeler çocuk tarafından anlaşılır olmalıdır. Çocukların aileleri dışında yaşam becerileri kazanmaları, farklı yaşam tarzlarını tanımaları gerekmektedir (Polat & Gezer, 2007).

Çocuk haklarının bilinirliği çocuklar ve yetişkinler düzeyinde arttıkça çocukların konuşma ve kendini ifade etme biçimlerinin de geliştiği görülmektedir. Çocukların katılım konusunda aktif yer alabilmeleri için çocuklara ön hazırlık yapabilmeleri için fırsat tanınmalıdır. Bu yüzden çocukları katılımdan önce bilgilendirerek çocukların kendi aralarında fikir alışverişi yapabilmelerini sağlamak önem arz etmektedir (Global March, 2019). Çocuklar için yetişkinlerle iletişim kurabilmek ve onlardan yardım alabilmek önemlidir. Sosyal ve kültürel boyutta çocuk katılımını sağlayabilmede çocukların sivil örgütlenmeler kurabilmeleri, bu örgütlere katılabilmeleri önemlidir. Çocukların haklarından eşit oranda faydalanabilmelerini geliştirecek mekanizmalar, çocuk kulüpleri ve dernekleri yoluyla çocuk katılımı arttırılabilir (Çakırer Özservet, 2016, s. 118).

Kent merkezlerinde küreselleşmenin sonucu bitişik yüksek evler ve yoğun trafik artmış, bu durum çocukların düşünülmeden kent merkezinde bir oluşa neden olmuştur. Böylece çocuklar için güvenli olmayan kamusal alanlar ortaya çıkmıştır. Çocukların güvenilir bir kamusal alana olan ihtiyaçları hep göz ardı edilmiştir. Çocuklara özel birtakım mekânların var olması yerine çocukların yetişkinlerle birlikte bir şeyler öğrenerek üretebildikleri mekânların olması çok önemlidir. Çocukların sosyal ve kültürel açıdan gelişimleri ve böylece katılım altyapısının oluşabilmesi için çocuk kütüphanelerinin varlığı ve aktif kullanılabilmesi önem arz etmektedir (Çakırer Özservet, 2016, s. 119).

Çocuk katılımının, toplumun kültürüne yerleşebilmesi ve sosyal hayatımızın bir parçası olabilmesi hususunda yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Yerel

yönetimler; imar ve şehircilik referandumu, müzakere, tasarım sürecine katılım gibi yollar izleyerek çocuk katılımını hayata geçirme noktasında topluma yardımcı olabilirler. Yerel yönetimler, somut odağı olan ve sonuç hedefli katılım sürecini benimseyerek topluma karşı geribildirim yapabilmelidir (Çakırer Özservet, 2016, s. 119).

1.6. Türkiye’de Çocuk Hakları ve Çocuğun Katılım Hakkı

Yürürlükteki hukuk kuralları açısından çocuk hakları, çocuk hukukunu oluşturan ve yargı organları tarafından korunan hakları içerir. Bu haklar, çocuğun her açıdan muhafaza edilmesini ve gelişip büyümesini sağlarlar. Çocuğun değerini koruyan çocuk hakları birer araçtır. Bu haklar ve bu hakları koruyan kurallar sayesinde çocuk, en hassas dönemi olan çocukluk döneminde muhafaza edilir ve çocukluk dönemini hak ettiği şekilde geçirir (Akyüz, 2012, s. 3).

Çocuk katılımının sahip olması gereken özellikler Çocuk Hakları Komitesi’nin yorumuna göre şöyle açıklanmaktadır (Kılıç, 2015, ss. 20-21):

Çocuklar, katılım süreci ve katılacakları konu ya da durum ile ilgili bilgiye sahip olmalıdır. Çocuk katılımı; saydam ve bilgilendirici, gönüllülük esasına dayalı, saygılı ve ilgili olmalıdır. Katılımda kullanılacak olan teknik, yöntem ya da mekanizmalar ve katılımın gerçekleştirileceği yerler çocukların özelliklerine uygun olmalıdır. Katılım, içermeci ya da tüm çocuklara açık olmalıdır. Ayrıca katılım güvenli olmalı, eğitim ile desteklenmeli, risklere karşı duyarlı olmalı ve hesap verebilir olmalıdır.

20 Kasım 1959 tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi’nin kapsamı temel alınarak hazırlanan altı maddelik Türk Çocuk Hakları Bildirisi, 28 Haziran 1963 günü Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtı (UNESCO) Türkiye Milli Komisyonu 7. Genel Kurulu’nda kabul edilmiştir. Bildiri içeriği incelendiğinde, Türk çocuklarının haklarına yönelik ayrıntılı maddelerin yer aldığı görülmektedir. Bildiride yer alan maddeler şu şekildedir (Hareket, 2015, ss. 9-10):

1. Her Türk çocuğu; ilgi, sevgi, iyi bakım, kendine uygun eğitim, iyi yetiştirilme ve yardım görme hakkına sahiptir. Her yurttaş ya da resmi ve özel her kurum, Türk

Çocuk Hakları Bildirisi'ni tanımak ve hayata geçirmek için çaba göstermek yükümlülüğündedir. Çocuk sıkıntı içerisinde ise kurtarılma önceliği onundur.

2. Çocuk 16 yaşından önce eğitim hayatından alıkonularak herhangi bir işte çalıştırılmaz ve hiçbir durumda sömürülemez.

3. Her çocuğun ebeveynleri çocuğuna bakmak ve onu bilgili, maharetli ve en iyi biçimde yetiştirmekle sorumludur. Eğitimine devam edemeyen çocuklar için devlet kurslar açarak o çocuğun maharet ve bilgi edinmesini sağlar. Ebeveynlerin ehil olmadığı zamanlarda çocuğa bakma vazifesi çocuğun yakın hısımlarına ve devlete düşer.

4. İlköğrenimden sonra eğitime devam etmeyenler ve edemeyenler için meslekî, teknik, yetenek ve bilgi, beceri kazandıran kurslar açılmasından muhtarlar, belediye başkanları ve Milli Eğitim Bakanlığı birlikte sorumludur.

5. Bedensel ya da zihinsel engelli çocukların bakılıp iyileştirilmeleri, hayatı tehlikede olan çocukların kurtarılmaları, hayatını idame ettirebilecek şekilde yetiştirilmeleri ebeveynleri ile devletin ve bu hedefle faaliyete geçmiş örgütlerin ödevidir.

6. Çocuğun korunmasına dair yasalara öncelik vererek, bir an önce hazırlanması ve yürürlüğe girip uygulanması için harekete geçilmelidir.

Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 14 Eylül 1990 tarihinde bazı maddelere çekince koyarak imzalamıştır. Sözleşme, 11 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bundan sonra da iç hukuk kuralı gibi uygulanmaya başlanmıştır (Mamur Işıkcı, 2019, s. 460). Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra çocuk hakları alanında herhangi bir girişim ya da gelişme yaşanmamıştır. Ancak 2000'li yıllardan sonra çocuk haklarında çeşitli alanda örgütlenmelere ve çalışmalara başlanmıştır.

Hukuk sistemimizde çocuk ve çocuk haklarının korunmasıyla ilgili çeşitli kanunlarda birçok madde bulunmaktadır. 1982 Anayasası'nın çocuk haklarını özel olarak koruyan hükümlerinin bulunmasının yanında Anayasa'nın Kişi Hakları ve Ödevleri Bölümünde yer alan haklardan çocuklar da yararlanırlar (Akyüz, 2012, s. 5). Ayrıca Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi ile paralel olarak 1982 Anayasası'nın 10.maddesinde "dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ayrımı

gözetilmeksizin herkes kanun önünde eşittir” hükmü yer almaktadır. Herkes ibaresi çocukları da kapsamaktadır.

2010’da değiştirilen 1982 Anayasası’nın 41. maddesinde çocuk hakları kavramı ilk kez “*Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları*” başlığı altında yerini almıştır. 41. maddede çocukları her türlü istismar ve şiddetten koruması için devlete görevler yüklenmiştir. Ayrıca bu madde de “çocuğun korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına” da yer verilmiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013, s. 35). Ayrıca 1982 Anayasası’nın 61.maddesinde “*korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması*” için devlet her türlü önlemi almak, ilgili kurumları kurmak ya da kurdurmakla görevli kılınmıştır (Yüksel, 2014, s. 11).

Medenî Kanun’da çocuk haklarının korunmasına ilişkin maddeler Aile Hukuku kitabının hısımlık başlığı altında yer almaktadır. Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunları’nda ise çocuklar; mağdur, sanık ve hükümlü olarak ayrı ayrı korunmaktadırlar. Türk Ceza Kanunu’nun 31. maddesine göre on iki yaşını doldurmamış olan çocuğun ceza sorumluluğu yoktur. Hakkında ceza kovuşturması yapılamaz ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. On iki yaşını doldurmuş olup on beş yaşını doldurmamış çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş olup on sekiz yaşını doldurmamış olan çocuklara ise cezalar indirilerek uygulanır.

Çocuklar Ceza Kanunları’nın yanında özel bazı kanunlarla da korunmaktadırlar. İş hayatında çocukların istismara, ihmale, kötülüğe karşı korunmasına ilişkin kurallar İş Kanunu’nda yer almaktadır. İş Kanunu’nun 71. maddesine göre on beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak on dört yaşını doldurmuş çocuk, hafif işlerde çalıştırılabilir. On dört yaşını doldurmamış çocuk ise belirli faaliyetlerde yazılı sözleşme yapmak ve izin almak şartıyla çalıştırılabilir. Çocukların eğitim-öğretim hakkını düzenleyen kurallar ise eğitime ilişkin kanunlarda yer almaktadır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda ise korunma ihtiyacı olan çocuklar kapsamlı şekilde yer almaktadır (Akyüz, 2012, ss. 5-6). Ayrıca bu Kanunun 4. maddesinde çocukların haklarının korunması amacıyla çocukların katılım hakkına da dikkat çekilerek şöyle ifade edilmiştir: “*Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması ve çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması ilkeleri gözetilir.*”

ŞÇHEK tarafından oluşturulan Çocuk Katılımı El Kitabı (2007, s.11) adlı çalışmada ülkemizin uzun yıllardır katıldığı uluslararası ve ulusal toplantılarda, kurumlar arası anlaşmalarda kabul edilen ve kararlaştırılan ilke ve hükümlerin ulusal yasal mevzuata yerleştirmeye ve hayata geçirmeye dair birçok adım attığı ifade edilmiştir. Türkiye bu anlaşmalardan en temeli olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de taraf olunan ilke ve hükümleri uygulamaya geçirmek için kararlılığını göstermek adına birçok adım atmıştır. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir;

- Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası
- Çocuk Haklarının Uygulanmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (2001)
- Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirilmelerine İlişkin Dünya Bildirgesi ve Uygulama Eylem Planı (1986)
- Çocuklar için Uygun Bir Dünya, Çocuklar için Evet Deyin (2002)
- Ulusal Eylem Planları
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti- UNICEF 2006-2010 Ana Uygulama Planı
- Medeni Kanun (2001)
- Ceza Kanunu (2004)
- Çocuk Koruma Kanunu (2005)

Bunların yanı sıra ŞÇHEK ve İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan değişik genelgeler ile çocuk katılımının Türkiye’nin her yerinde hayata geçirilebilmesi için faaliyetlere destek verilmiştir. SHÇEK tarafından Çocuk Hakları İl Yetişkin Komiteleri ve Çocuk Hakları İl Komiteleri oluşturulmuştur. Ayrıca İçişleri Bakanlığı bünyesinde 2006 yılında Çocuk Dostu Şehir Projesi’nin de temelleri atılmıştır.

Çocuk Dostu Kent Girişimi süreci, UNICEF, IKEA ve Türkiye Milli Komitesinin finansal desteği ile başlatılmıştır. Kent hayatında çocuğa ayrılan alanların azalışı ile birlikte, çocukların yaşadığı sıkıntıların farkına varılarak, çocuklar için alan yaratmak ve çocuğa dost mekânlar üretmek bu girişimin ana hedefidir. Çocuk dostu politikaların ve programların geliştirilmesi ve çocuk dostu mekânlar oluşturulması amaçlanmakta olup proje kapsamında belirli ücretler karşılığında belediyelere destekler verilmektedir (Kaypak & Uçar, 2018, s. 23).

Türkiye’nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi’nin yayınlamış olduğu 2016-2021 Avrupa Çocuk Hakları Strateji Belgesi’nde çocuk katılımının öneminden bahsedilmiştir.

Avrupa Konseyi bireysel, ailevi, kurumsal ve politika düzeyinde karar almada çocukları dâhil etmenin, çocuk haklarını gerçekleştirmenin temeli olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Avrupa Konseyi çocuklarla ilgili standartlarının, politikalarının ve eylemlerinin gelişimi, uygulanması ve değerlendirilmesinde, her durumdaki çocukların sürece dâhil edilmesini taahhüt etmektedir. Bu amaçla Avrupa Konseyi bütün üyelerini çocukların katılma hakkının uygulanması için politika ve mevzuat değişimi yapmaya teşvik etmektedir (Mamur Işıkcı, 2019, ss. 461-462).

Katılım hakları konusunda ulusal düzeyde gerçekleştirilen çalışmaların başında “Ulusal Çocuk Forumları” gelmektedir. 2000 yılından beri Dünya Çocuk Hakları Günü olan 20 Kasım’da düzenlenen Çocuk Forumlarının eylem plânları 81 ilin Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’ne bağlı olarak faaliyet göstermekte olan Çocuk Hakları İl Komiteleri tarafından uygulanarak sonuçları raporlanmaktadır (Mamur Işıkcı, 2019, s. 462). UNICEF Türkiye, yerel yönetime çocuk katılımını iki ana program aracılığıyla desteklemektedir. Bunlar belediye düzeyinde çocuk dostu şehirler girişimi ve il düzeyinde çocuk hakları komiteleridir (UNICEF, 2017b, s. 12).

Çocukların katılım hakkını düzenleyen başka bir mekanizma da Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleridir. Demokrasinin tecrübe ederek öğrenilmesini sağlamak amacıyla Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi (DEOMP) 2004–2005 eğitim-öğretimden beri ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının tümünde uygulanmaya başlanmıştır. Bunun dışında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) duyarlılık oluşturulması çalışması yürütmek amacı ile 18 Kasım 2008 tarihinde kurulan Çocuk Hakları İzleme Komitesi çocuklar için bir internet sitesi kurmuştur. Bu internet sitesi vasıtasıyla çocuklar yasama organı üyeleriyle haberleşebilmekte ve istek, sorun ve fikirlerini iletebilmektedirler (Mamur Işıkcı, 2019, ss. 462-463).

2005 yılında yayımlanan 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 76. maddesi ile tüm belediyelerde Kent Konseylerinin kurulması zorunlu olmuştur. Sivil toplum temsilcileri ve diğer kent paydaşlarının katılımı ile oluşturulan il ve ilçe kent konseyleri, yerel yönetimlerin çalışmalarını denetlemek, karar alma süreçlerinin daha demokratik ve katılımcı olmasını sağlamak, kentin sorunlarını ve geleceğini görüşüp yerel yönetime tavsiyelerde bulunmakla yükümlüdür (Çakırer Özservet, 2016, s. 101). Kent Konseyleri ile kentteki katılım faktörlerinin ve katılım düzeylerinin arttırılabilmesi amaçlanmaktadır.

2009 yılında Kent Konseyi Yönetmeliği'nde yapılan bir değişiklikle, yerel yönetimlerde, çocukların iş payını artırarak yönetime etkin bir şekilde katılmalarını sağlamak amacıyla çocuk meclisleri kurulmaya başlanmıştır. Kent yönetimi ile ilgili kararların alınmasında çocukların da söz sahibi olmasını amaçlayan bu oluşumlar, çocuk hakları algısının geliştirilmesi açısından önemli bir adımı oluşturmaktadır (Mamur Işıkçı, 2019, ss. 463-464).

Türkiye, çocuk koruma ve ilgili alandaki uluslararası anlaşmaların çoğuna taraf olup ülkedeki ulusal yasaların çoğu çocuk hakları ilkeleri ile örtüşmektedir. Ancak ilgili yasaların fırsat eşitliğini sağlamada katkısının ve toplumun tüm kesimine hizmetlerin ulaştırılmasında bir yaptırımının olmadığı, sadece devlete bağlı birimlerin çocuk refahını sağlamadaki yükümlülüklerini (eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, rehabilitasyon, oyun alanı sağlama vs.) belirlemekle sınırlı kaldığı vurgulanabilir (Yüksel, 2014, s. 11). Türkiye'de çocuklar istedikleri faaliyetleri yapmaktan geri bırakılmanın yanı sıra istemedikleri faaliyetleri yapmaya da zorlanmaktadırlar (Erbay, 2013, s. 40).

1.7. Kurumsal Süreçlerde Çocuk Katılımı

Bir fert olarak çocukların kendilerini ilgilendiren hususlarda kararlara katılımı, fikirlerini ifade edebilmeleri ve fikirlerinin dikkate alınması son yıllarda hem uluslararası hem de ulusal ve yerel plâtformlarda öncelik haline gelmiştir. Katılımcı demokrasi anlayışı ve bu anlayışın sürdürülebilirliğine verilen önem çocukların da katılım mekanizmalarında bir vatandaş olarak yer almasına yol açmıştır (Karataş & Acar, 2016, s. 36). Ancak çocuk katılımının etkin bir şekilde işleyebilmesi için ciddi adımların atılarak, çocuk katılımının hayatımızın her alanında etkin bir şekilde işleyebilmesi adına sağlam temellere gereksinim bulunmaktadır.

Çocukların katılım hakkı önce uluslararası sonra ulusal plâtformlarda benimsendi ancak erişkinler çocukların düşüncelerini nadiren dinlemekte ve bu düşüncelere nadiren saygı duymaktadır. Toplumda ve karar mekanizmalarında çocukların yeri epeyce göz ardı edilmiştir. Bu yüzden çocukların bulundukları yerler olan aile, okul, mahalle, sağlık sektörü ve medya gibi alanlarda kendilerini doğrudan ilgilendiren konularda kontrollerinin az olduğu görülmektedir (ÇOÇA, 2013, s. 13). Oysa cezaevlerine çocuklara yönelik şiddet, koruyucu evlerde istismar, okullarda ırkçılık, medyada çocukların yanlış temsil edilmesi gibi pek çok örnekte olduğu gibi

çocuklar yetkili kişilere yaşadıklarını anlatabilirse çocukların yaşadıkları problemlere çözümler bulunabilir (Lansdown, 2001, s. 7).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, çocuğun katılım hakkının öncelikle aile ve okul ortamında özendirilmesi gerekir. Çünkü bir çocuk temel eğitimlerini önce aileden hemen sonrada okuldan alır. Bu kurumlarda çocuğun katılımı öğrenerek pekiştirerek büyümesi çok önemlidir. Katılımı öğrenerek büyüyen çocuk sosyal hayatında da girdiği ortamlarda ve yaşadığı çevrede alışkanlığını devam ettirir. Böylece katılımın sürdürülebilirliği de sağlanır (Erbay, 2013, s. 40). Ayrıca çocuk katılım hakkı aile ortamında; çocuk bakım yerlerinde; cezaî, adli ve idarî işlemlerde; sağlıkta; eğitimde; spor, kültürel etkinlikler, dinlenme ve oyunda; meslek hayatında; sığınma ve göçmen işlemlerinde; acil durumlarda, şiddet durumlarında ve bunları önleme yöntemlerinin belirlenmesinde ve akla gelmeyen bütün ulusal ve uluslararası plâtformlarda benimsenmelidir (Şahin & Polat, 2012, s. 279).

Çocuklar, istedikleri her şeyi elde edebildikleri ancak kendilerini ilgilendiren durumlarda fikir beyan edemedikleri, müdahale edemedikleri ya da pasif kaldıkları durumlarda gelişme gösteremezler. Gelişme, bireysel ve toplumsal kolları olan bir prosestir. Gelişimin sağlanabilmesi için çocuklar aktif katılım mekanizmalarına katılım sağlamalı ve fikirleri dikkate alınmalıdır. Ayrıca çocuklar aktif katılım sağladığında sorumluluk alabilme ve korumacı olabilme içgüdüleri artar ve değer gördüğünü fark eder. Ekip çalışması yapabilme, müzakere edebilme, inisiyatif alabilme, karar verebilme, kendine güvenme, etkileyebilme ve sorun çözebilme becerileri gelişir (ÇOÇA, 2013, ss. 13-14).

Çocukların katılım hakkının yaşama dâhil olması, toplumun ihtiyaçlarının ve sunulan hizmetlerin doğru ve yerinde saptanabilmesi bakımından önem arz etmektedir. Çünkü çocuklar ihtiyaçlarını en iyi kendileri ifade eder. Katılım kanallarının çocuklara açık olması ve tüm çocukların aktif katılımında bulunması yerinde ve ihtiyaca yönelik politikaların geliştirilmesini ve uygulanmasını kolaylaştırır (Beyazova, Tüzün, & Kılıç, 2016, s. 71). Çocuk katılımının bütün bu faydalarına rağmen gelişmiş ülkelere oranla ülkemizde çocuk katılım hakkının uygulanmasında yetersizlikler olduğu bilinmektedir. Ülkemizde bu hakkın uygulanabilmesi için her alanda çocukların görüşlerini ifade edebilecekleri ortamların yaratılması gerekmekte olup, bu ortamların Çocuk Hakları

Sözleşmesi'nin ilkeleri doğrultusunda düzenlenmesi gerekmektedir (Koçtürk & Bilge, 2016, s. 53).

1.7.1. Ailede Çocuk Katılımı

Toplumdaki en önemli sosyal kurum ailededir. Aile içerisinde çocuğa verilen değer ve çocuğun yeri ailedeki katılımı kilit noktadır (Erbay, 2013, s. 42). Aile kurumunda katılım, çocuğun sevgi ve fert olarak değer görmesi ile başlar (Atasü Topçuoğlu, 2019, s. 413). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesi ailenin rolünü şu şekilde vurgulamaktadır (Hart, 2016, s. 11):

“Taraflar devletler çocuğun kapasitesine uygun bir yönlendirme ve rehberlikle mevcut sözleşmede tanımlanan çocuk hakları gözetilerek ebeveynlerin ya da gerekli olduğunda geniş ailenin diğer fertlerinin ya da toplumun, çocuktan sorumlu olan yasal kişilerin ya da yasal vasilerin sorumlulukları, hakları ve görevlerine saygı gösterecektir.”

Çocuğun toplum kültürü, değer ve inançları ile tanıştığı ilk sosyal çevre ailedir. Aile içi iletişim ve etkileşim biçiminin çocukların benlik ve kişiliğinin gelişiminde son derece önemli olduğu bilinmektedir. Çocuğun fizikî, psikolojik, ahlâksal ve sosyal açıdan tam ve doğru gelişimi öncelikle ailenin sorumluluğundadır. Ailede çocuk; sevgi ve saygı içerisinde büyürse, hoşgörü ve güven içerisinde sorumluluk almasına izin verilirse paylaşmayı öğrenerek büyürse ileride demokratik inanç ve değerlere önem veren bir birey olarak yetişecektir (Merey, 2012, ss. 49-51).

Çocuğun, ailede katılımının sağlanması çocuklar ile ebeveynler arasında empati kurulabilmesini sağlamaktadır. Katılımın benimsenmediği ve cezalar ve yaptırımlar yoluyla çocuğun boyun eğmesinin sağlandığı ailelerde ise ebeveynler ve çocuklar arasındaki otoriter, ataerkil ilişkilerin olumsuz durumlara neden olduğu görülmektedir. Ataerkil ilişkiler çocuğun kendisini bir birey olarak, haklara sahip bir özne olarak görmesini engellemektedir. Ailede katılım haklarının etkin olması çocukların yeteneklerinin gelişmesini ve ebeveynler ile çocukların birbirlerine olan saygılarını artırmaktadır (Lansdown, 2005, s. 108).

Aile içerisinde çocuklara duyulan saygıda ebeveynlerin rolü önemlidir. Çocuklar, kendilerini ilgilendiren konularda karar alabilmeyi istemekte ve kendilerini ilgilendiren konularda söyleyecek sözleri bulunmaktadır. Ancak çocuklar, kendilerini

destekleyen ve yardımcı olan ailelerle birlikte katılım haklarını kullanmak istemektedirler. Çocuklara katılım hakkını kullanma fırsatı verilmesi ebeveynlerin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Karşılıklı dayanışmayı gerektiren katılım süreci ebeveynler ve çocuklar tarafından kabul edilmelidir (Lansdown, 2005, ss. 108-109).

Birçok ana-baba çocuk haklarının zaten fazlasıyla özgür olduklarını düşündükleri çocukları üzerindeki kontrolü yitirme vurgusundan korkar. Ancak Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ana-babaların otoritesini ortadan kaldırmak gibi bir amacı yoktur. Amaç, keyfi otoriteye dur demektir. Sadece çocukların maksimum kapasitesine göre çocuklarla iletişim kurmak ve onları dinlemek için açıklık ve eylemlerde saydamlığın önemini vurgular. Katılımın çocuklar için önemli olduğunu bilen bir yetişkin, çocukların kendi kendilerine daha çok karar verebilmeleri için çaba gösterir (Hart, 2016, ss. 16-17).

Ülkemizde de aile içerisindeki haklara saygılı olmayı içeren yetiştirme tasarıları ve dünyadaki farklı kültürlerden yetiştirme tasarıları geliştirilebilir. Böylece çocuklar sadece yetişkinlere bağımlı olarak görülmez ve aile ilişkisi, karşılıklı dayanışmaya dayanır. Bazı durumlarda çocuğun fikrinin sorulması gerektiği Medenî Kanunda bile yer almaktadır. Bu duruma çocuğun rüştüne karar vermede sorulması ya da evlat edinilmesine rızasının olup olmadığını sorulması gibi örnekler verilebilir (Merey, 2012, s. 52).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile UNICEF'in teknik destek verdiği il çocuk hakları komiteleri illerin tamamında oluşturulmuştur. Bu komitelerde ailesiyle yaşayan çocuklar, bakım evlerindeki çocuklar, engelli çocuklar gibi her kesimden çocukların temsil edilmesine özen gösterilir. Ayrıca il çocuk komiteleri tanıtım kampanyaları, kongreler, forumlar düzenleyerek çocuk haklarının öğrenilerek hayata geçirilmesine yardımcı olmaktadır (Erbay, 2013, ss. 47-48).

1.7.2. Okulda Çocuk Katılımı

Sosyalleşme kurumlarından bir diğeri ise okuldur. Çocukların hayatlarının belli bir dönemi okulda geçtiği için çocuk katılımının okulda da etkin bir şekilde uygulanması gerekir (Erbay, 2013, s. 44). Başka bir ifadeyle katılım, çocukları yabancılaşmış ve manipülasyona açık bırakma riskini taşıyan geleneksel eğitim uygulamalarına karşı önemli bir panzehirdir. Ayrıca topluluğun ayrılmaz bir parçası

olan okullar, çocukların demokratik katılım konusundaki anlayışlarını ve deneyimlerini geliştirmek için açık bir mekândır (Hart, 1992, ss. 36-37).

Çocukları dinlemek, onların ihtiyaçlarının belirlenmesine ve toplumsal hizmetin doğru sunulmasına yardımcı olur. Sonuçta neye ihtiyaçları olduğunu tam ve doğru olarak ancak çocuklar söyler. Tüm çocukların aktif vatandaşlar haline gelebilmesi çocukların katılım konusunda güçlendirilmesi ve katılım yollarının açık olması ile sağlanabilir (ÇOÇA, 2013, s. 10).

Çocuk katılımının gerçekleşmeyeceği durumları şöyle ifade edebiliriz (ÇOÇA, 2013, s. 15):

- Öğrenciler pasif alıcılar olarak görülüp bilgiyle dolduruluyorsa,
- Öğrenciler göstermelik katılım biçimlerine dâhil ediliyorsa ya da yetişkinlerin sadece düşüncelerini tekrarlamaları isteniyorsa,
- Öğrencinin düşüncesi, bilgisi, bakış açısı ya da deneyimleri bir yetişkin süzgecinden geçiriliyorsa,
- Sorunu nasıl çözeceği gösterilmeden ya da öğrenci sorun çözebilmede güçlendirilmeden sorunla baş başa bırakılıyor ise çocuk katılımı gerçekleşmeyecektir.

Türkiye’de katılımcı okul portföyünün yerleşmesi için yapılan çalışmalar Avrupa Birliği’ne giriş süreciyle paralellik taşımaktadır. Bu çalışmalardan ilki Avrupa Konseyi’nin desteği ile 2001 yılında başlayan Demokratik Yurttaşlık Eğitimi Projesidir. Bu çalışmayı 2004 yılında DEOMP ve 2010 yılında da Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi (DVIHE) izlemektedir (Kılıç & Durmuş, 2016, s. 152).

Avrupa Konseyi, Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Şartının uygulanması kapsamında, üye ülkelerinde vatandaşlık ve insan hakları eğitimlerini destekleyerek, çocukların okul ortamında katılım avantajlarını ve okulların demokratik yapılarını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca Avrupa Konseyi, bu bildiri kapsamında Avrupa Birliği ile Avrupa Konseyi tarafından ortak fonlarla gerçekleştirilen “İnsan Hakları ve Demokrasi Uygulaması” adlı pilot projeyi destekleyerek çocukların katılımında üst düzeye ulaşabilmelerini hedeflemektedir (Avrupa Konseyi, 2016, s. 16). Avrupa Konseyi’nin Demokratik Okul Standartları’nda da tanımlandığı gibi katılımcı

ya da demokratik okul, okulla ilgisi olan veliler, öğrenciler, öğretmenler dâhil herkesin, karar verme proseslerinde yer almasıdır (Kılıç, 2015, s. 28).

Türkiye’de 2004 yılından beri DEOMP kapsamında ilk ve ortaöğretim kapsamında okul meclisleri kurulmaktadır. Bu meclislerin hedefi, öğrencilere seçme ve seçilme hakkının önemini fark ettirmek ve bu hakkın yerleşmesini sağlayabilmektedir. Öğrencilerin, kendi sorunlarını ele alarak çözebilme yetisi kazanmalarını sağlamak ve böylece katılımın yüksek olduğu, demokrasi bilincinin yerleştiği bir topluma sahip olabilmektir (ÇOÇA, 2013, s. 21).

Okul meclisleri; öğrencilere söz hakkı tanıyarak, öğrencilere öğretmen ve okul yönetimi ile okulda değişiklik yapabilme, okulu güzelleştirebilme imkânı verir. Okul ortamının farklılıklara açık ve farklılıkları destekleyici olmasına katkı sağlar. Ayrıca okul meclisleri, yetişkinler ile öğrenciler arasındaki zorbalığa dayanan ilişkinin önlenmesini sağlar. Öğrenciler için etkileşimli öğrenme imkânı yaratır ve öğrencilerin eğitimden kazançlarını artırır. Öğrencilerin sorumluluk alma duyularını, aktif vatandaşlık ve hesap verebilme yetilerini ve öğrencilerin iletişim kurabilme, liderlik vasfı, plân yapabilme, proje yönetebilme gibi yeteneklerini geliştirir (ÇOÇA, 2013, s. 20).

Okulda çocuk katılımının sağlanabileceği topluluklar şöyle ifade edilebilir (Akboğa, 2015, ss. 18-23):

1. Öğrencilerden Oluşan Topluluklar: Okul meclisleri, öğrencilerden oluşan topluluklara bir örnektir. Dünya’nın birçok yerinde okul meclisleri aktif olarak çalışmaktadır. Ülkemizde hala birçok okulda okul meclisleri bulunmamaktadır. Okul meclisi olan yerlerde de okul meclisleri sadece seçimden ibaret olarak kalmaktadır ve aktif bir şekilde çalışmamaktadır. Demokratik bir okul için okul meclislerinin aktif görev alması çok önemlidir.

2. Öğrencilerin Üye Olduğu Topluluklar: Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yürütme Komisyonu, Sosyal Etkinlikler Kurulu, Okul Gelişim Yönetim Ekibi ve Okul Öğrenci Ödül ve Disiplin Kurulu olmak üzere dört ayrı topluluktan oluşmaktadır. Çocukların da üye olduğu bu toplulukların görev alanlarına göre meslek seçiminde bilgilendirme, çeşitli özel günlerde faaliyetlerde bulunma, çalışmalar

düzenleme, gezi, konferans düzenleme, okul disiplini sağlama, olumlu davranışları ödüllendirme gibi çeşitli görevleri bulunmaktadır.

3. Öğrencilerin Davetli/Gözlemci Olarak Katıldığı Topluluklar: Şube Öğretmenler Kurulu, Öğretmenler Kurulu ve Okul Aile Birliği'nden oluşan bu kurullarda öğrencilerin sürekli bir üyeliği ve katılımı söz konusu değildir. Ama gerekli görüldüğü durumlarda bu kurullar ilgili öğrencileri davet edebilirler. Davet edilen öğrencilerin karar verme / oy kullanma hakkı yoktur, sadece toplantılarda görüşlerini ifade edebilirler.

Katılımın, çocukların kişisel gelişim ve öğrenmelerine ilişkin sağladığı faydalar şöyle sıralanabilir (Kılıç, 2015, s. 31):

- Öğrenme prosesleri çocukların kendi kontrolleri altında olduğundan çocuklar daha mutlu hissederler.
- Çocuklar öğrenme proseslerine dair geribildirim verebilmektedir. Bu durumda hem öğretmenler geribildirimden faydalanmakta hem de çocukların bu sayede öğrenme maharetleri ve gözlem kabiliyetleri pekişmektedir.
- Çocuklar okullarda katılım mekanizmaları ile prosesleri etkilediklerini fark ettikçe çocukların kendi yaşamında da yön verebilme eğilimleri güçlenmektedir.
- Okul yaşamının katılımlarla desteklenmesi çocukların sorumluluk alabilme ve özgüven duygularını geliştirmektedir. Ayrıca çocuk kendini yaşadığı topluma ait hissetmektedir.
- Katılım, çocukların tartışabilme ve sorun çözebilme maharetlerini, konuşma yapabilmek ya da diğerlerini dinleyebilmek, grup çalışması yapabilmek, araştırma yapabilmek ve çatışma durumlarında uzlaşabilmek gibi maharetlerini geliştirmektedir.
- Çocuklarda katılım sonucunda aktif vatandaşlık bilinci yerleşir. Ayrıca topluluk içerisinde sorumluluk alabilme ve inisiyatif kullanma maharetleri de gelişmektedir.

1.7.3. Yasaların Hazırlanmasında Çocuk Katılımı

Devletin, çocukların kabiliyetlerinin ilerlemesiyle uyumlu olarak çocukların yaşamlarına tesir eden kararlara katılmasını sağlayabilecek yapıları oluşturmada rolü vardır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yer alan ilkelerin hayata geçirilebilmesi ve

çocuğun haklarının kendisine verilebilmesi için devletin yasal düzenlemeler yapması gerekmektedir. Bu hakları çocuğun elde edemediği yer ve zamanda devletin müdahale etmesi gerekmektedir. Örneğin, yasayla çocukların erken yaşta evlilikleri engellenmektedir. Yine yasayla, yetişkinlere, çocuğun kendisini ilgilendiren konularda çocuğa danışılmasını ve çocukların prosese katılmalarını sağlama konusunda büyük sorumluluklar yüklenmektedir (Lansdown, 2005, s. 108).

Ülkemizde yasalarla çocuk katılımının yerleştirilmesi ve geliştirilmesi için çeşitli düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak bu düzenlemeler yeterli değildir çünkü çocuk katılımına gereken önem verilmemektedir. TBMM’nde çocuklarla ilgili yasalar hazırlık durumunda iken çocuklara sorularak çocukların fikirlerinin alınması gerekir. Bu görevi yerine getirebilmek için kurulan TBMM’ne bağlı olan Çocuk Hakları İzleme Komitesi’nin pek de başarılı olmadığı görülmektedir. Yargılama sisteminde ceza ve yargılama alanında çocuğa fikirlerinin sorulacağı ve dikkate alınacağı bir yapı yoktur. Sadece sosyal çalışma personeli raporunu hazırlamadan önce çocuklara fikirlerini sormaktadır. Ancak bu raporunda hiçbir bağlayıcılığı bulunmamaktadır (Erbay, 2013, s. 46).

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12. maddesinin (b) fıkrasına göre “*taraf devletler, çocuğu etkileyen herhangi bir adlî veya idarî kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatını, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa özellikle sağlayacaktır*” ibaresi yer almaktadır. Bu maddeye göre çocuk, kendisiyle ilgili ya da kendisini etkileyen adlî ve idarî kovuşturmalarda düşüncelerini ifade edebilme fırsatına sahip olmalıdır. Ayrıca mahkemelerin ve çeşitli karar organlarının çocukların kendilerini ifade edebilecekleri ve katılım mekanizmaları ile katılım sağlayabilecekleri mekân ve fırsatları sağlamaları gerekir (Merey, 2012, ss. 62-63). Çocuklar için etkili, hızlı ve çözümcü şikâyet yollarının açılması, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12. maddesinin uygulanabilmesi açısından önemlidir. Çünkü çocukların yaşamlarında problem, sorun ya da sıkıntılarını iletebilecekleri ve hızlı sonuç alabilecekleri mekanizmalara gereksinim duyarlar. Bu mekanizmaların çocukları ilgilendiren her alanda ve kurumda bulunması gereklidir (Merey, 2012, s. 58).

1.7.4. Sağlık Kuruluşlarında Çocuk Katılımı

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine göre, *“her çocuk temel yaşam hakkına sahiptir. Devlet, çocuğun yaşamını ve gelişmesini güvence altına almakla yükümlüdür.”* Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 24. maddesine göre ise *“çocuk, mümkün olan en üst düzeyde sağlık ve tıbbî bakım standardına ulaşma hakkına sahiptir. Devlet, hiçbir çocuğun bu tür tıbbî bakım hizmetlerinden yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterir.”* Bütün çocuklar sağlıklı olmak temel hakkına sahiptir ve çocuğun sağlığından aile, toplum ve devlet sorumludur. Çocuğun sağlık alanındaki hak ve sorumluluklarını bilmesi gerekmektedir. Çocuklar sahip oldukları hakları bilmeden sağlık sektörüne aktif olarak katılım sağlayamazlar (Merey, 2012, ss. 61-62).

Çocuklara uygulanacak olan tıbbî işlemlerde çocukların fikirlerini söyleyebilmeleri ve uygulanacak tedavi yöntemleri hakkında bilgilendirilmeleri önemlidir. Ancak teknik bilginin ve uzmanlığın çok yoğun olduğu sağlık sektörü belki de katılımın en az olduğu kurumdur. Çünkü katılım sağlanabilmesi için hastalık ve tedavi süreci hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir. Ayrıca sağlık sektörünün mevzuatına göre belli bir yaşın altındaki bireylerde tıbbî karar öncesi mutlaka aile fertlerine sorulmaktadır. Bu da çocuğun kendi özerkliğini kullanmasının önüne geçebilmektedir (Erbay, 2013, ss. 46-47).

Çocukların kendi sağlıkları ve gelişimleri ile ilgili hizmetlerin planlamasına ve programlanmasına katılabilmeleri için çocuk katılımına yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir. Ülkemizde sağlık hizmetlerinin veriliş şekli değerlendirildiğinde her ne kadar çocukların sağlık hizmetlerine katılımına dair düzenlemeler bulunuyor olsa da sağlık politikalarına çocuk katılımıyla ilgili herhangi bir uygulama bulunmamaktadır. Sağlık hizmetlerinde çocuk katılımının sağlanabilmesi için hâlihazırda var olan hasta katılım mekanizmalarının çocuklara uygun olacak şekilde düzenlenmesi ile başlanabilir (Yanardağ, 2016, s. 166).

Diğer yandan çocuk katılımı bağlamında hastanelerde hasta memnuniyeti uygulamaları olarak adlandırılan hasta anketleri çocuklara özgü olabilir, dilek öneri kutuları çocukların ulaşabileceği bir yerde olabilir ve çocuklar sadece dilekçe yazarak değil aynı zamanda resim vb. gibi çizimlerle hastaneye dair görüşlerini ifade edebilirler. Bunlara ek olarak Sağlık Bakanlığı İletişim Merkezi (SABİM) ve diğer halkla ilişkiler uygulamaları çocuklara uygun duruma getirilebilir (Yanardağ, 2016, s. 168).

Sağlık kuruluşlarında çocukların katılımının sağlanabilmesi için aşağıda sayılanlar dikkate alınmalıdır (Yanardağ, 2016, ss. 170-171):

- ✓ Hasta memnuniyeti anketleri çocuklara yönelik olmalı, dilekçe öneri kutuları çocuklara özgü hale getirilmelidir.
- ✓ Çocukların yararlanacağı hastane hizmetlerinin nasıl olması gerektiği konusunda çocukların fikri alınmalıdır.
- ✓ Çocukların tek başlarına hasta hakları mekanizmalarına başvurabilmelerine yönelik yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- ✓ Çocuklara hastalıklarını ve tedavi sürecini anlayabilecekleri şekilde bilgilendirici materyaller hazırlanmalıdır.
- ✓ Klinik deneyler gerçekleştirilirken çocukların onamları aktif bir şekilde alınmalıdır.
- ✓ Çocukların sağlık hizmetlerine katılımı sadece onam almaya indirgenmemeli, insan hakları göz önüne alınarak hasta çocuk-sağlık çalışanı ilişkisi kurulmalıdır.

1.7.5. Yerel Yönetimlerde Çocuk Katılımı

Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi (2013-2017) çocuk haklarının korunup gözetilmesi konusunda yerel yönetimlere önemli sorumluluklar vermiştir. Bu sorumluluk alanlarından biri çocuk işçiliğini önlemeye yönelik izleme sisteminin kurulmasıdır. Bu kapsamda planlanan, Çocuk İşçiliği İzleme Sisteminin kurulması ve yerelde oluşturulacak izleme birimleri ile takibinin yapılmasıdır. Ayrıca Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi'nde, çocukların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri sağlıklı etkinliklerin düzenlenmesi gerekliliği üzerinde durularak, bununla ilgili yerel yönetimlere önemli sorumluluklar yüklenmiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013, ss. 24,28). Çocukların toplumsal hayata daha fazla katılımlarının sağlanması, çocuğun yerelde kendini ilgilendirecek konularda fikrinin dinlenmesi önemlidir. Bu nedenle yerel yönetimler tarafından çocuk dostu kent uygulamaları yaygınlaştırılmalı ve çocukların bağımlılık tehlikesinden korunması için gerekli tedbirler alınmalıdır. Çocuklarda “demokratik yurttaşlık bilincinin oluşturulabilmesi” için tüm belediyelerde Çocuk ve Gençlik Meclisleri'nin oluşturulması önem arz etmektedir (Yüksel, 2014, ss. 42-43).

Yerel yönetimlerin bünyesinde oluşturulan çocuk meclisleri, çocukların demokrasi ile tanışmaları ve fikirlerini ifade edebilme yetisi kazanabilmeleri açısından önemlidir (Erbay, 2013, s. 49). Bu meclisler, toplumda demokratik ilkelerin yerleşebilmesi ve çocuk katılımının sağlanabilmesi açısından önemlidir (Erbay, 2012, s. 61). Ayrıca yine yerel yönetimlerin bünyesinde bulunan Kent Konseyleri'nin görevleri arasında toplumdaki herkesin dezavantajlı kesimlerde dâhil olmak üzere toplumla olan iç içe yaşamlarındaki faaliyetlerini arttırmak ve aktif bir şekilde karar alma mekanizmalarında yer almalarını sağlamak bulunmaktadır. Kent yönetimi ile ilgili kararların alınmasında çocukların da söz sahibi olmasını amaçlayan bu oluşumlar, çocuk hakları algısının geliştirilmesi açısından önemli adımları oluşturmaktadır (Mamur Işıkcı, 2019, ss. 463-464).

1.7.6. Medyada Çocuk Katılımı

Çocukların görüşlerini özgürce ifade edebilmesi ve görüşlerini toplumla paylaşabilmesi açısından medya önemli bir yerde bulunmaktadır. Medya elinde bulundurduğu güçle çocukların katılımına destekte bulunabilir. Ancak yetişkinlerin dünyasından oluşan medya çocuklara gereken önemi vermemektedir. Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamış olmasına rağmen medya alanında çocuklara katılım hakkı yeterince tanımamıştır. Çocuklar medya açısından sadece bir haber nesnesi olarak görülmekte ve pasif izleyici olmanın ötesine geçememektedir (Erbay, 2013, s. 50).

Çocukların, çeşitli medya ve iletişim araçları ile kendilerini ifade etmelerine olanak sağlanması çocuklara toplumdaki yerlerinin önemli olduğunu gösterir. Çocukların görüşlerini rahatlıkla ifade etmeleri, yaşlılarının görüşlerini almaları ve çevresel konuların karmaşıklığını derinden araştırma eğiliminde olmaları çocukları cesaretlendirir ve yetkinleştirir. Ayrıca geniş politik konulara duyarlı hale getirir (Hart, 2016, s. 182).

Çocukların medyaya katılımlarının dört yolla sağlanabileceği ifade edilebilir (Koman, 2011, s. 308):

1. Çocuklarla ilgili olan durumlarda onların da haberdar olmasının sağlanması,
2. Çocukların çeşitli programlarla, köşelerle ya da özel sayfalarla kendilerini ifade edebilmeleri için imkân sağlanması,

3. Çocukların kendilerine ait medya ürünleri oluşturabilmeleri için fırsat tanınması ve
4. Çocuklarla ilgili olan durumlarda medyanın çocukların da düşüncelerini almasıdır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 13. maddesinde çocuğun ifade ve basın özgürlüğünden bahsedilmiştir: *“Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.”* Ayrıca aynı maddenin devamında bu hakkın sınırlandırılmasının ancak olağanüstü durumlarda ve sadece kanunla yapılabileceği belirtilmektedir (UNICEF, 2004a, s. 7).

Sözleşme'nin 17. maddesi çocuğun medyaya katılım hakkından bahseder: *“Taraflar Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâkî esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.”* Taraf devletlere birtakım sorumluluklar düşmektedir (UNICEF, 2004a, s. 8):

1. Çocuk açısından sosyo-kültürel faydası olan ve 29. maddeye uygun bilgileri ve belgeleri yaymak için medyayı teşvik ederler;
2. Ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen çeşitli sosyo-kültürel bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı maksadıyla taraf devletler uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
3. Taraf devletler, çocuklara uygun kitapların ve diğer materyallerin üretimini ve dağıtımını teşvik ederler;
4. Taraf devletler, medyayı dezavantajlı kesim ya da çeşitli farklı grupların dil gereksinimlerine özel önem verilmesi konusunda teşvik ederler;
5. Taraf devletler, 13 ve 18'inci maddelerde yer alan kuralları göz önünde bulundurarak çocuğun sağlıklı ve mutluluk içinde bulunma haline zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunabilmesi adına çeşitli mekanizmalar geliştirilmesini teşvik ederler.

Çocuk Hakları Komitesi Çocuk ve Medya Konulu Genel Görüşmesinde, çocuklara düşüncelerini ifade edebilme imkânı sağlaması bakımından medyanın önemini vurgulayarak, medya ile ilgili bilgilerin, medyanın etkilerinin ve işleyiş biçiminin okullarda öğretilmesi gerektiğini belirtmiştir. Çocukların internete güvenli erişimi için ulusal ve uluslararası düzeyde önlemler alınabilir (Merey, 2012, ss. 65-66). Bu amaçla oluşturulan Çocuk Dostu Medya Ağı (Ülke Programı Eylem Planı (2006-2010), 2007) ile çocukların internette düzeyine uygun bilgi edinebilmesi sağlanabilir.

Çocukların medyaya kendi deneyimlerini ve durumlarını yansıtarak katılmaları sağlanabilir. Medya, çocuk haklarını koruması açısından güçlü bir araç olarak kullanılabilir. Çocukların kendi materyalleri ile çocuklara yönelik yayınlar, çocuklar tarafından hazırlanan elektronik yayınlar, yetişkinlerin gazetelerine ve dergilerine çocukların katkıda bulunmaları, çocuklar ve yetişkinler için çocuklar tarafından yazılan kitaplar gibi çeşitli katılım araçları ile çocukların medya ve iletişim dünyasında yer almaları sağlanabilir (Hart, 2016, ss. 183-184).

Çocuk Hakları Komitesi'ne göre çocukların medyaya katılımını sağlamak için şunlar yapılabilir (Merey, 2012, ss. 65-66):

1. Çocuk Medyası: Medyaya aktif çocuk katılımı çerçevesindeki olumlu deneylerle ilgili bir dosya hazırlanabilir.

2. İnternet Çocuk Forumu: UNICEF tarafından başlatılan uluslararası çaptaki "Gençliğin Sesi" web sayfası geliştirilerek gençlerin önemli konuları aralarında tartıştıkları bir platform oluşturulabilir.

3. Aktif Çocuk Kütüphaneleri: Dinamik çocuk kütüphaneleri deneyimi ve halk kütüphanelerinde çocuklarla ilgili bir bölüm oluşturularak, burada yaşanan deneyimler belgelenerek başkalarına aktarılabilir.

4. Medya Eğitimi: Medyayla alakalı bilgiler, etkileri ve işleyişi hakkında detaylar okullarda çocuklara her aşamada öğretilir.

1.8. Türkiye'de Çocukların Katılım Hakkı Açısından Durumu

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 4. maddesi üye devletleri, bu sözleşmede çocuklara tanınan hakların yerine getirilmesini sağlamak maksadıyla gereken her türlü

idarî, yasal ve diğ er tedbirleri almakla sorumlu tutmuştur. Türkiye’nin de imza attığı bu uluslararası sözleşmelerin bir yükümlülüğü olarak özellikle 2000’li yılların başından itibaren her düzeyde bir örgütlenme akımı başlatılmıştır. Katılım hakları konusunda ulusal düzeyde ger ekleşt rilen çalışmaların başında “Ulusal  ocuk Forumları” gelmektedir. 2000 yılından beri 20 Kasım’da düzenlenmekte olan  ocuk Forumlarının eylem plânları Aile  alışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’ne bağılı olarak faaliyet göstermekte olan  ocuk Hakları İl Komiteleri tarafından uygulanarak sonuçları raporlanmaktadır (Mamur Işı  ı, 2019, s. 462). 2019 yılında  ocuk forumlarının yirmincisi düzenlenmiştir.

Çocuklar, TBMM’de duyarlılık oluşturulması çalışması yürütmek amacı ile 18 Kasım 2008 tarihinde kurulan  ocuk Hakları İzleme Komitesi’nin kendileri için oluşturdıkları internet sitesi aracılığı ile yasama organı üyelerine ulaşıarak sıkıntılarını, sorunlarını, fikirlerini ve isteklerini aktarabilmektedirler. Son zamanlarda TBMM  ocuk Hakları İzleme Komitesi ve bazı kamu kurum ve kuruluşlarının web sitelerinde de çocuklar için sayfalar olduğı ve bu sayfalarda doğırudan çocuklara seslenildiğı, çocuklara bu kurum ve kuruluşların işleyişi ile ilgili bilgiler verildiğı, çocukların şik yetlerinin ve isteklerinin alındığı görülmektedir (Mamur Işı  ı, 2019, s. 463).

Birleşmiş Milletler  ocuk Hakları Komitesi,  ocuklar için güzel  evre ve mekânlar oluşturmak amacıyla yapılan  ocuk dostu kentler, çocukların kendisinden istek ve problemlerini duymak ve katılımlarını artırmak için yapılan  ocuk forumu,  ocuk forumu ile ilişkili olan il  ocuk hakları komitelerinin verimli çalışmalar olduğunu ancak bu çalışmalarda çocukların düşüncelerinin, isteklerinin ne ölçüde dikkate alındığının önemli olduğunu da vurgulamaktadır. Ayrıca Komite,  ocukların i  içe olduğı aileden diğ er kurumlara kadar ve toplumla iletişim kurduğı her alanda  ocuğ n katılım hakkının yetersiz olduğunu belirtmektedir ( ocuk  alışma Grubu Raporu, 2014, ss. 8-9).

1.8.1. Ulusal  ocuk Forumları ve  ocuk Hakları İl  ocuk Komiteleri

11 Ocak 1995 yılında Başbakanlığın talimatı ile  ocuk Hakları Sözleşmesi’nin maddelerinin uygulanmasının izlenmesinden sorumlu “Koordinatör Kuruluş” olarak SHÇEK görevlendirilmiştir (Erbay, 2012, s. 52).

SHÇEK tarafından hazırlanan çalışmada Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri'nin nasıl kurulacağı, faaliyet alanları ve üyelerinin nasıl belirleneceği şu şekilde ifade edilmiştir (Çocuk Katılımı El Kitabı, 2007, ss. 26-33): “Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri herkes tarafından kurulabilir. Diğer çocukların ve yetişkinlerin desteğini almak yeterlidir. Konusunda uzman olan yetişkinlerle çalışmak (örneğin; sosyal çalışmacı, psikolog, öğretmen, doktor vs.) İl Çocuk Komitesinin amacına ulaşmada daha faydalı olacaktır. Yeterli üye sayısına ulaşıldığında ilk toplantı yapılarak başkan seçilir ve diğer üyelerin görev dağılımı yapılır. İl Çocuk Komitesi, belirlediği amacına ulaşabilmek için kendine bir yol çizerek hedefine ulaşmak için çeşitli faaliyetlerde bulunur. Toplantılarda yeterli çoğunluk sağlanamaz ise toplantı iptal edilir. Komite Başkanı, iş bölümü yapar ve diğer üyelerin görevlerini yerine getirip getirmediğinden sorumludur. İl Çocuk Komitesinin, kurulduktan sonra sürdürülebilirliği önem arz etmektedir. Sürekliliği sağlanamazsa ya da amacına ulaşamazsa çocuk katılımına bir faydası olmaz. Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için farkındalık ve destek yaratılması ile olumlu değişiklik ve fark yaratmak gerekmektedir.”

Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edildikten sonra hükümetler çocuklara daha güzel bir dünya verebilmek adına harekete geçmişlerdir. Ülkemizde de bu alanda birtakım girişimler söz konusudur. 20-21 Nisan 2000 tarihinde 1. Ulusal Çocuk Kongresi bu amaçla düzenlenmiştir. 81 ilin her birinde yetişkinler ve çocuklar olmak üzere 2 ayrı komite oluşturulmuştur. Yetişkin komiteleri; ildeki polis ve jandarma teşkilâtlarından, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonundan, sosyal güvenlik kurumlarından, İl Sağlık Müdürlüklerinden, savcılık, barolar, üniversite ve yüksek okullar, medya ve sivil toplum kuruluşları, ticaret ve sanayi odaları ve belediyelerden yetkili kişilerden oluşmaktadır. Çocuk komiteleri ise aileleri yanında yaşayan çocuklar, engelliler, korunma ve bakım altındaki çocuklar, sokakta yaşayan ve/veya çalışan çocuklar vb. olmak üzere değişik kesimlerden oluşmaktadır. Çocuk Komiteleri ve Yetişkin Komiteleri SHÇEK'in eşgüdümündeki Ulusal Kongrede ele alınması gereken öncelikli durumları, konuları, problemleri ve çözüm önerilerini belirtmişlerdir. Çocuk komitelerince hazırlanan raporlar güncel bütün toplumsal sorunları kapsamıştır. Çocukların yeterli oyun alanlarının olmaması, engelli çocukların akranlarınca dışlanması, okullardaki ve ailedeki şiddet, sınavların çocuklara yüklediği ağır yük, çocukların dinlenecekleri ve eğlenecekleri boş zamanlarının olmaması, hem yetişkinlerin hem de medyanın çocukların sağlık ve mutluluğunu

ilgilendiren durumlara duyarsız olmaları, deprem kuşağındaki binaların yetersizlikleri ve sokaklarda yaşayan ya da çalıştırılan çocukların potansiyel suçlular olarak görülmesi Ulusal Kongrede ele alınan konular arasındadır (UNICEF, 2010a, s. 10).

Komite görev tanımları özellikle korunmasız çocukların dâhil edilmesinin bir öncelik olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle 2015 yılından bu yana Türk ve Suriyeli çocuklar arasında sosyal uyum konusuna odaklanmakta ve mülteci çocukları komitelere dâhil etmek için özel çaba sarf etmektedir. Komiteler, eşitliğe ve mülteci çocukların dâhil edilmesine dikkat çekerek her komite acil bir ortamda akran desteği için bir eylem planı geliştirmiştir (UNICEF, 2017b, ss. 13-14).

Aynı zamanda, Ulusal Kongre’de katılımcı çocuklar bu faaliyetin devamlılık kazanmasını istemişlerdir. Farklı bir ifadeyle, katılımcı çocuklar her yıl Dünya Çocuk Hakları Günü’nde bir forum düzenlenmesini istemişlerdir. Bu istek sonucunda SHÇEK 7 ay sonra UNICEF’in de desteğiyle ilk Ulusal Çocuk Forumunu düzenlemiştir (UNICEF, 2010a, s. 11).

2000 yılında Birinci Ulusal Çocuk Forumu Ankara’da Türkiye’nin 81 ilinden gelen çocuk delegelerle birlikte gerçekleştirilmiştir. Bu forumda; eğitimde, ailede, sağlıkta ve medyada olmak üzere dört alanda çocuk katılımı konusu ele alınmış ancak yerel yönetimler de çocuk katılımı konusu ele alınmamıştır. Forumda yerel yönetimler sadece sağlıkta katılım konusunda sorumlu kuruluşlar olarak yer almıştır (Çakırer Özservet, 2016, ss. 98-99). 2001 yılında ikincisi düzenlenen Ulusal Çocuk Forumunda ise “Çocuklar İçin Evet” sloganı ön planda tutulmuştur (UNICEF, 2010a, s. 13). 2019 yılında yirmincisi düzenlenen Ulusal Çocuk Forumu’nda Çocuk Hakları Komitelerinin bilinirliğinin ve Çocuk Hakları Komiteleri arası iletişimin artırılması, Çocuk Forumu’na farklı ülkelerden çocuk katılımının sağlanması, okullardaki çocuk hakları kulüplerinin aktifleştirilerek okul ortamında çocuk katılımının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019).

İlk dört yıl süresince Çocuk Forumuna her ilden bir elçi katılmıştır. Elçiler tarafından Çocuk Forumunda tek bir ulusal koordinatör seçilmiştir. Ancak 2004’ten beri her ilden iki elçi (kız ve erkek) seçilmektedir. Benzer biçimde forumda da bir kız bir erkek iki kişi iki yıllığına Türkiye Çocuk Koordinatörleri olarak seçilmektedir. Bu tadil ile birlikte cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin çocukların eşit biçimde temsil edilmeleri

sağlanmıştır. Böylelikle Çocuk Forumunun amacına uygun olarak çocukların sıkıntılarını, problemlerini, içinde bulundukları koşulları daha yerinde ifade etmelerini sağlamıştır (UNICEF, 2010a, s. 13).

Komiteler, forum tarafından belirlenen eylem plânlarını uygulamak ve sağladıkları gelişmeler konusunda rapor vermek görevini yerine getirirler. Komiteler, 18 yaşını tamamlamış üyelerinin yerine yeni üye olarak üyelerini yenilemektedir. Gönüllülük esasına dayanan katılım, ilden ile farklılık göstermektedir. Komite mensupları seçilirken farklı çocukların seçilmesine ve karma bir yapıya sahip olmasına özen gösterilmektedir. Çocuk Hakları Komiteleri, komite başkanını ve kendilerini çocuk forumunda temsil edebilecek olan temsilciyi de seçerler (UNICEF, 2010a, s. 14).

İl çocuk hakları komiteleri, ilgili bakanlık üst düzey müessilleri ve sivil toplum örgütlerinden seçilen “Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu” 2012 yılında kurulmuş olup çocuk haklarını koruma, izleme ve geliştirme görevini yerine getirmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013, s. 7). Ulusal Çocuk Forumları her sene 20 Kasım’da düzenlenerek çocukların hakları konusunda bilinçlenmesi ve duyarlılıklarının artması için çalışmalar yapmaktadır. Örneğin; forumda çocuk hakları ile ilgili eğitimler verilmekte olup bunun sonucunda çocuklar kendilerini ifade etme ve özgüven kazanma açısından gelişim göstermektedir (Kurt, 2016, s. 118).

1.8.2. TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi

Dokuzuncu çocuk forumunda kurulacağı ilan edilen TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi 2008 yılında kurulmuştur. Komitenin ilk başkanı Cevdet Erdöl olmuştur. TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi’nin amacı, bilgi toplamak ve kaydetmek ve devletin, TBMM’nin ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının çocuk hakları ile ilgili durumu düzeltmek üzere harekete geçmesini sağlamaktır. Çocukların talepleri ile 2009 yılında TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi bünyesinde bir web sitesi (www.cocukhaklari.gov.tr) kurulmuştur. Bu web adresi ile çocukların TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi üyeleriyle iletişim kurmaları kolaylaştırmıştır. Bu web adresinde aynı zamanda komitenin çalışmaları ve Türkiye’deki çocuk hakları hakkında bilgiler de yer almaktadır. Web adresi, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin yirminci yılında ve Onuncu Ulusal Çocuk Forumu sırasında aktif olmuştur (UNICEF, 2010a, s. 23).

Komite, çocuk haklarının uygulanması aşamasında görülen noksanlıkların giderilmesi için önerilerde bulunma ve ilgili yasal düzenlemelerin uygulanmasının takibini yaparak çalışmalarına devam etmektedir. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarının ve sivil toplum örgütleriyle beraber UNICEF gibi uluslararası kuruluşlarında plân, proje ve programlarından yararlanarak, çocuk haklarının etkinleştirilmesi ve bireyin birlikte yaşadığı insanlara ve çevreye karşı sorumluluk bilincinin artırılabilmesi adına çalışmalar yürütmektedir. Komite üyesi mebuslar, çocukların iletmış olduğu ya da kamuoyunun gündeminde olan konu ve durumlar hakkında araştırmalarını yapıp hazırladıkları tekliflerini rapor olarak TBMM'ne sunabilirler. Türkiye'de ve dünyada ilk kez kurulan Çocuk Hakları İzleme Komitesi yaptığı çalışmalarla, çocuk haklarının geliştirilmesi hakkında kılavuz olmalıdır (TBMM Meclis Haber, 2008).

TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi ile birlikte 2008 yılında Çocuk Danışma Kurulu kurulmuş olup, bu kurulun üyeleri, on altı çocuktan ve il çocuk hakları komitesinin üyelerinden oluşmaktadır. Türkiye Çocuk Koordinatörleri, bu kurulun doğal üyesidir. Komite'nin web adresi tasarlanırken Çocuk Danışma Kurulu marifetiyle çocukların fikirleri alınmıştır (UNICEF, 2010a, s. 24). Sekiz üyeli Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin, SHÇEK bünyesinde bulunan il çocuk hakları komiteleri ile kuvvetli bağları vardır. Çocuk Hakları İzleme Komitesi, il çocuk hakları komitelerinden gelen çocuk grubuyla işbirliği içerisinde çalışmıştır. Çocuk Hakları İzleme Komitesi; özel bir telefon hattı, interaktif web sitesi ve SMS mesajları ile bilgi, teklif ve şikâyetlerin iletilmesinde yenilikçi bir başvuru mekanizması oluşturmuştur (UNICEF, 2010b).

Çocuk Hakları İzleme Komitesi, çocukların yaşadıkları problemleri, sıkıntıları ya da istekleri üyeleri marifetiyle TBMM'nde kamuoyunun gündemine getirmektedir. Komite'nin internet sitesi marifetiyle hem çocuklara hem de çocuklarla ilgilenen kurum ve kuruluşlara yasama organı üyelerine sorular sorma, durumu aktarabilme fırsatı sunulmaktadır. Bu şekilde geniş kapsamlı olarak hem çocuklara hem de sıkıntılarına ulaşma imkânı sağlanmaktadır. Başta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olmak üzere ulusal ve uluslararası birçok kurum ve kuruluş Komite'nin çalışmalarına katkı da bulunmaktadır (Kurt, 2016, ss. 120-121).

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLER VE ÇOCUK KATILIMI

2.1. Yerel Yönetimlerin Genel Yapısı

Devlet, belirli sınırlar içerisinde yaşamakta olan insanların güvenlik, adalet, refah, kalkınma ve sosyal güvenlik gibi ortak ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlamaktadır. Bu ihtiyaçlarla ilgili görevlerini gerçekleştirebilmek için devlet, tüm ülkeyi kapsayan siyasî bir örgütlenme ile merkezi yönetim yapısını oluşturduğu gibi, sunduğu hizmetlerin etkili ve verimli olabilmesi için yerel yönetim teşkilatlanmalarına ihtiyaç duymaktadır (Erdoğan, 2016, ss. 4-5). Farklı bir bakış açısıyla; devlet yapısındaki değişiklikler, küreselleşme, teknolojik gelişmeler yerel yönetimlerin yeniden yapılanma ihtiyacını doğurduğu söylenebilir.

Devlet merkezi yönetim ile vatandaşların isteklerini, ihtiyaçlarını gideremeyebilir. Merkezi yönetim, yurdun diğer ucundaki beldenin ihtiyacını, sıkıntısını göremeyebilir. Ayrıca uzaktan sunulmaya çalışılan hizmetin de bir denetime ihtiyacı olabilir. Uzaktan sunulmaya çalışılan hizmet; ihtiyaca cevap verebiliyor mu, vatandaş hizmeti istediği zaman alabiliyor mu, vatandaş sunulan hizmetten memnun mu ya da sunulan hizmet çağın gerektirdiği ihtiyaçlara çare mi gibi sorulara cevap bulunabilmesi için denetim yapılması gerekmektedir. Tüm bu gereksinimler yerel yönetimlere ihtiyaç olduğunu göstermiştir.

Yerel yönetimler, aynı ülke sınırları içerisinde vatandaşların ortak ihtiyaçlarının direkt olarak, en hızlı ve etkin biçimde görülmesi amacıyla anayasaya dayanarak kurulan kuruluşlardır (Erdoğan, 2016, s. 3). Çukurçayır (2015, s.94) yerel yönetimleri, kamu tüzel kişiliğine sahip olan ve vatandaşların tamamını ilgilendiren istek ve ihtiyaçları yerinde sunduğu hizmetlerle gideren örgütsel yapı olarak tanımlamaktadır. Yine aynı eserde yerel yönetim, idarenin gücünün belli bir elde ya da merkezde toplanmamasını ve vatandaşa en yakın alt düzeylere aktarılmasını anlatan bir kavramdır.

UNICEF yerel yönetimi, açıkça tanımlanmış, daha küçük bir coğrafi bölgede belirli bir işlev yelpazesi sunmak için anayasal, yasama veya yürütme yetkisi tarafından oluşturulan özel bir kurum olarak tanımlamaktadır. UNICEF’e göre yerel bir otoritenin yerel bir hükümet olarak görülmesi için dört gerekliliği yerine getirmesi gerekir:

Kurumsal bir kurum olmalı, kendi siyasi liderliğine sahip olmalı, yerel kamu işlevlerini yerine getirmeli ve kendi bütçesini hazırlayabilmeli, onaylayabilmeli ve uygulayabilmelidir (UNICEF, 2017a, s. 2).

Yerel yönetimler; siyasal yerinden yönetim, yönetsel yerinden yönetim, hizmet yerinden yönetimi ve yer yönünden yerel yönetim olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Siyasal yerinden yönetim, ülkemizde bulunmamaktadır. Yönetsel yerinden yönetime merkez yönetimin taşra örgütleri örnek verilebilir. Hizmet yönünden yerel yönetime sahip olan bazı kamu hizmetlerine TRT ve üniversite yönetimleri örnek verilebilir. Yer yönünden yerel yönetimler ise bir bölgedeki ortak ihtiyaçların karşılanması için yapılmış olan yönetim birimlerini ifade etmektedir. Yer yönünden yerinden yönetimlerin Türkiye’de il özel idaresi, belediye ve köy idaresi olarak yapılandığı görülmektedir (Çukurçayır, 2015, ss. 99-101; Erdoğan, 2016, s. 3).

Yerel yönetimler, yerel özerkliği bulunan, karar alma organları halkın oyuna göre oluşturulan, halkın isteklerinin giderilmesi, hizmet arzı ve sorun çözebilme amacıyla hareket eden halkın karar alma süreçlerine katılımını ve denetimini öngören bir yönetim biçimidir (Mutlu, 2015, s. 474). Yerel yönetimler, görevleri sorumluluğundaki hizmetleri yerine getirebilmek için malî kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu kaynakları hizmet sunmak amacıyla kullanarak ve örgütsel yapısını oluşturabilmek için de özerkliğinden yararlanır (Erdoğan, 2016, s. 7).

Yerel yönetimler, 1982 Anayasasında yeri olduğu üzere özerk kuruluşlardır. Yerel yönetimler, merkezi yapının sadece vesayet denetimine tabidir. Merkezi yapı ile yerel yönetimler arasındaki vesayet denetiminin her biçim ve sınırları kanun ile belirlenir (Mutlu, 2015, s. 474). Çünkü özerklik; belirli kişi, grup ya da kuruluşlara fayda sağlamak için değil, hizmetlerin en hızlı, en ucuz ve en etkin biçimde sunulması için gereklidir (Çukurçayır, 2015, s. 105).

Yerel yönetimlerin 1982 Anayasası’nda da yer alan hususları göz önünde bulundurularak özellikleri şöyle sıralanabilir (Gözübüyük, 2016, ss. 116-117):

- ✓ Yerel yönetimlerin kamu tüzel kişilikleri vardır.
- ✓ Yerel yönetimler özerk kuruluşlardır.
- ✓ Yerel yönetim kuruluşlarının karar organları seçimle belirlenir ve seçimler beş yılda bir yapılır.

- ✓ Yerel yönetim kuruluşlarının denetimi yargı yerlerince yapılır. İçişleri Bakanlığı, yerel yönetim organlarını ya da üyelerini geçici bir önem olarak görevden uzaklaştırabilir.
- ✓ Yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları yasa ile belirlenir.
- ✓ Yerel yönetim kuruluşları, Cumhurbaşkanının izni ile aralarında birlikler kurabilirler.
- ✓ Merkezi yönetimin, yönetimin bütünlüğünü sağlamak ve toplum yararının korunması amacıyla yerel yönetimler üzerinde vesayet yetkisi vardır.
- ✓ Yerel yönetimlere, görevleri ile orantılı malî kaynaklar sağlanır.

2.2. Yerel Yönetim Çeşitleri

Türkiye’de yerel yönetimler üç ayrı sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bunlar; belediye, il özel idaresi ve köylerdir. Belediye kavramı içerisinde büyükşehir belediyeleri de bulunmaktadır. İl özel idareleri; 5302 sayılı kanun ile kurulmuştur. İl özel idareleri, merkezi yönetimin il sınırları içinde görevlerini sürdürmektedir. İl özel idaresinin üç organı bulunmaktadır. Bunlar; vali, il genel meclisi ve il encümenidir. 06.12.2012 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanıp yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile gündeme gelen değişiklikler ile beraber büyükşehir belediyelerine on dört yeni il katılmıştır. Büyükşehir il sınırlarındaki özel idareler kaldırılarak yirmi altı yeni ilçe kurulmuştur (Mutlu, 2015, s. 475).

Köyler; 1864 yılında Vilayet Nizamnamesi ile kurulmaya başlanmış, 1924 yılında çıkarılan Köy Kanunu ile tüzel kişilik kazanmıştır. Köyler yönetsel kararlarla kurulurlar. Köyün köy derneği, ihtiyar meclisi ve muhtar olmak üzere üç organı bulunmaktadır (Gözübüyük, 2016, ss. 150-151). 6360 sayılı Kanun’la büyükşehirlerde köylerin tüzel kişilikleri sona ermiştir. Çocuk ve gençlik meclisleri büyükşehir belediye, il ve ilçe belediyelerde yer almaktadır. Çocuk ve gençlik meclisleri köy ve il özel idarelerinde yer almadığı için bu çalışmada sadece belediye ve büyükşehir belediyesine detaylı olarak yer verilmiştir.

Türkiye’de belediyeler, yerel yönetimin ana bileşeni sayılmaktadır (UNICEF, 2017b, s. 11). Türkiye’de yerel yönetimlerin içerisinde en önemlisi belediyelerdir. Yerel yönetim birimlerinden belediyeler, birlikte yaşamının bir sonucu olarak ortaya çıkan

ihtiyaçların karşılanması görevini yerine getirir. Zamanla değişikliğe uğrayan ihtiyaçlar, teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan farklı ihtiyaçlar ve farklılaşan sosyo-kültürel ihtiyaçlar sonucunda belediye birimlerinde değişiklik yaşanmaktadır (Mutlu, 2015, s. 474). Çünkü vatandaşa doğrudan hizmet veren yerel yönetim birimi olan belediyeler; vatandaşın ihtiyaçlarına, isteklerine, beklentilerine en hızlı şekilde cevap vermek zorundadır.

2.2.1. Belediye

Yerel yönetim birimlerinin içerisinde en yaygın olanı ve hizmet sunumunda en gelişmiş olanı belediyelerdir. Belediye kamu tüzel kişiliğine ve özerkliğe sahip olan, karar organları o yöre de yaşayan vatandaşlar tarafından seçilen ve o yörenin yerel ve ortak ihtiyaçlarını gidermek üzere hizmet eden yerel yönetim birimidir. Belediyeler, ilk olarak Tanzimat Fermanı'nın ilânından sonra başlatılan yenilenme devrimi ile birlikte 1854 yılında İstanbul'da Şehremaneti adıyla kurulmuştur. Cumhuriyet devrinde ise 14 Nisan 1930'da Resmi Gazete'de yayımlanan 1580 sayılı Kanun ile kurulmaya başlanmış ve tüm yurda yayılmıştır. 2005 yılında belediyeler, 5393 sayılı Kanun ile tekrar düzenlenmiştir (Mutlu, 2015, s. 475). 5393 sayılı Kanunla belediyelerin demokrasi, özerklik, katılım ve etkinlik açısından güçlendirilmesi amaçlanmıştır (Şengül, 2010, s. 75).

5393 sayılı Kanun'un 4. maddesine göre *“nüfusu 5000 kişi ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir. İl ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur.”* Belediye organları 5393 sayılı Kanunun ikinci kısmında yer almaktadır. 17. madde belediye meclisinden bahseder. *“Belediye Meclisi, karar organıdır ve seçilmiş üyelerden oluşur.”* Belediye Encümeni, Kanunun 33. maddesinde yer alır. *“Belediye Encümeni, il belediyelerinde ve nüfusu 100.000 binin üzerinde olan belediyelerde 7 kişiden, diğer belediyelerde ise 5 kişiden oluşur ve bir yıllığına gizli oyla seçilirler.”* Kanunun 37. maddesinde yer alan Belediye Başkanı ise *“belediye idaresinin başı ve belediye tüzel kişiliğinin temsilcidir.”*

Belediyeler, vatandaşlarına sunduğu hizmetleri belirli kanunlara dayanarak oluşturdukları kent politikaları ışığında sunarlar. Bunun yanında dezavantajlı kesim ya da çeşitli farklı gruplara temkinli yaklaşılması gerekir ki çocuklarda bu kesimde yer alır. Bu açıdan bakıldığında çocuk hakları ile çocuklara tanınmış bir takım hakları gözeterek,

dezavantaj durumlarına göre şekillenecek hizmetler olması belediyelerin dikkat etmesi gereken nokta olmaktadır (Yüksel, 2014, ss. 12,14).

Belediyeler, 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni yerelde uygulayabilecek, çocuklara haklarını kullanabilme imkânı tanıyabilecek tek birimdir. Vatandaşına doğrudan hizmet sunabilme yetisine sahip olan belediyeler, geleceğin seçmeni ve vatandaşı olan çocuklara da iyi bir hayat ve gelecek sunabilmek adına çalışmalar yapmalıdır. Onların iyi ve mutlu bir çocukluk geçirebilmeleri için belediyelere çok büyük görevler düşmektedir. Ancak bu görevleri çocuklara kurslar, çeşitli etkinlikler, yarışmalar düzenlemekle sınırlandırmak hem belediyelerin üstlendikleri sorumluluklarla hem de çağımızın gerektirdiği durumlarla uyuşmamaktadır. Belediyelerin, çocuk haklarını göz ardı etmeden ve çocuk katılımına gereken önemi vererek üstlendikleri sorumlulukları yerine getirmeleri gerekmektedir.

5393 sayılı Kanunu'nun 14. maddesinde belediye, mahalli müşterek olmak şartıyla şu görev ve sorumlulukları üstlenmiştir:

a) *“İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları (Bu Kanunun 75 inci maddesinin son fıkrası, belediyeler, il özel idareleri, bağlı kuruluşları ve bunların üyesi oldukları birlikler ile ortağı oldukları Sayıştay denetimine tabi şirketler tarafından, orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları ile Devlete ait her derecedeki okul binalarının yapım, bakım ve onarımı ile tefrişinde uygulanmaz.); sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de malî durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler.”*

b) *“Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir; sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir; mabetlerin yapımı, bakımı, onarımını yapabilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi*

bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir. Gerekğinde, sporu teşvik etmek amacıyla gençlere spor malzemesi verir, amatör spor kulüplerine aynî ve nakdî yardım yapar ve gerekli desteği sağlar, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan öğrencilere, sporculara, teknik yöneticilere ve antrenörlere belediye meclisi kararıyla ödül verebilir. Gıda bankacılığı yapabilir.”

Çocukların katılımını geliştirmek ve artırmak için belediyenin görev ve sorumluluklarında herhangi bir ibare bulunmamakla beraber; Belediye Kanunu’nun 76. maddesine göre belediye, katılım mekanizmalarından biri olan “*Kent Konseyi’nin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar. Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.*”

UNICEF (2017b, s. 12) Türkiye’yi incelediği bu çalışmasında, Türkiye’deki âdemi merkeziyet çerçevesinin vatandaş katılımına son derece elverişli olduğunu belirtmektedir. Belediye Kanunu’nun 76. maddesine vurgu yaparak Kent Konseyleri’ni bir vatandaş meclisi olarak açıklayarak vatandaşların doğrudan katılımını sağlayan bir belediye meclisi olarak tanımlamaktadır. Belediye Kanunu’nun 76. maddesi, vatandaş meclisi tarafından yapılan her teklifin görüşülmek üzere belediye meclisinin gündemine eklenmesi gerektiğini öngörmektedir. Buna ek olarak, belediyeler çocuk meclisleri, gençlik meclisleri, kadın meclisleri ve engelliler meclisleri kurmayı seçebilir. Çocuk meclisine üye olarak çocuklar belediyenin gündemini etkileyebilir. Ancak belediyelerin bu ek meclisleri kurması zorunlu değildir ve birçoğu henüz bunu yapamamıştır.

Belediye, Kanunu’nun 77. maddesine göre yine katılım mekanizmalarından biri olan gönüllü kişilerin katılımına destek olmak adına; “*sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında belde de dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.*” Bunun yanında

Yüksel'e (2014, s.46) göre Belediye Kanunu, çocuklarla ilgili hizmetlerde belediyelere sınırlar koymayarak aksine sahalarını genişletici imkânları sunarak, yasalarla diğer bir kamu kurumu tarafından görülmeyen yerel bazdaki hizmetlerin belediyeler tarafından sürdürülebilmesinin önünü açmıştır.

Belediyelerde bulunan daire başkanlıkları ya da şube müdürlükleri sosyal hizmetler, sağlık, çevre, ulaşım, spor, eğitim, turizm gibi birçok alanda çocuklara da hizmet sunmaktadır. Çocuklara sunulan bu hizmetleri, en çok Kültür ve Sosyal İşler, Sosyal Hizmetler, Fen İşleri, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı ya da Şube Müdürlüğü sunmaktadır (Akıllı, 2019, ss. 94-95).

Belediyeler, çocukların eğitimleri için kreş ve gündüz bakım evleri, örgün eğitime destek kursları, bilim merkezleri, bilgi evleri, çocuk kulüpleri açmaktadır. Çocukların sağlıklı yaşam sürebilmeleri için poliklinik hizmetleri verilmekte ve sağlık taramaları yapılmaktadır. Çocuklara sunulan sağlık hizmetleri kapsamında ayakta teşhis ve tedavi, ağız ve diş sağlığı ve psikolojik destek hizmetleri ön plana çıkmaktadır. Belediyeler çocuklara yönelik kültür ve spor hizmetleri de vermektedir. Çocuklara yönelik kültür ve sanat şenlikleri ve yarışmaları, festivaller, fuarlar, sergiler, film gösterimleri, anma programları düzenlenmesi, dergi, kitap ve broşürler yayınlanması, gezici ve sabit kütüphaneler, kitaplıklar ve okuma salonları, gösteri ve dinleti sanatları ile ilgili birimler kurulması ve temsiller verilmesi belediyelerin kültür alanında çocuklara yönelik yürüttüğü hizmetlerdir (Tomrukçu, 2018, ss. 54-56).

Bunların yanında belediyelerin sosyal hizmet uygulamaları da bulunmaktadır. Çocuk bakımevleri, sokakta çalışan çocuklara yönelik merkezler, kadın konukevlerinde çocuklara yönelik hizmetler ve çocuk meclisleri belediyelerin öne çıkan sosyal hizmet uygulamalarıdır. Belediyelerin çocuklar hakkında alacakları kararlarda çocukların fikrini öğrenmeleri bakımından çocuk meclisleri önemlidir. Geleceğin toplumunu oluşturacak olan çocuklara yönelik önemli bir hizmeti oluşturan çocuk meclisleri, çocukları sorunlar üzerinde düşünme ve çözüm yolları geliştirmeye teşvik etmektedir (Tomrukçu, 2018, ss. 57-58). Ancak günümüzde çocuk meclisleri gerektiği gibi yaygınlaşamamış olup, çocuk meclisi bulunan belediyelerde sadece bir isim olmaktan çok da öteye gidememekte ve aktif bir şekilde faaliyet gösterememektedir.

Ayrıca belediyelerde; sosyal sorumluluk projeleri, sürdürülebilir bir çevre için çocuklarla birlikte fidan üretimi ve dikimi, spora teşvik projeleri, hediye paketi dağıtımı, hoş geldin bebek projeleri, okulların fizikî kalitesinin yükseltilmesi, çocuk trafik eğitim parkı, çocuk sokakları, engelliler koordinasyon merkezi, aile çocuk destek merkezi, ana- çocuk sağlığı, çocuk rehber yetiştirilmesi, bisiklet yolu, yol ve trafik güvenliğinin sağlanması gibi çeşitli hizmetlerde sunulmaktadır (Akıllı, 2019, ss. 96-98).

2.2.2. Büyükşehir Belediyesi

Büyükşehir belediyeleri, Anayasa'nın 127. maddesinde "Kanun, büyük yerleşim birimleri için özel yönetim biçimleri getirebilir." hükmüne dayanarak 1982 Anayasası'nda direkt olarak yer almasa da 1984 yılında 195 nolu Kanun Hükmünde Kararname ve 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanunla kurulmuştur. 2004 yılında ise 5216 sayılı Kanunla Büyükşehir Belediyeleri yeniden düzenlenmiştir (Mutlu, 2015, s. 476).

5216 sayılı Kanunun 3. madde a bendi büyükşehir belediyesinin tanımını şöyle yapmaktadır: *"Büyükşehir belediyesi, sınırları il mülkî sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idarî ve malî özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisini"* ifade eder. Büyükşehir belediyeleri yasa ile kurulurlar. 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 4. maddesi ise *"toplam nüfusu 750.000'den fazla olan illerin il belediyeleri kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir."* denilmektedir.

5216 sayılı Kanunun 3. maddesinin b bendinde büyükşehir belediyesinin organları şu şekilde yer almıştır: *"Büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediye encümeni ve büyükşehir belediye başkanı"*dır. Kanunun 12. maddesine göre *"Büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediyesinin karar organıdır ve ilgili kanunda gösterilen esas ve usullere göre seçilen üyelerden oluşur."* Aynı kanunun 16. maddesi büyükşehir belediye encümenine yer vermiştir. Büyükşehir belediye encümeni, büyükşehir belediye başkanının başkanlığında toplanır ve belediye meclisi üyeleri ile birim amirlerinden oluşan toplam 10 üyesi vardır. Üyeler bir yıllığına seçilirler. Kanunun 17. maddesine göre *"Büyükşehir belediye başkanı, büyükşehir belediye idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisidir."*

Büyükşehir belediyesi olan illerde; bucak, köy, belde belediyeleri ve il özel idareleri kaldırılmış ve yerel yönetim birimi olarak yalnızca büyükşehir belediyesi ve ona bağlı ilçe belediyeleri yer almıştır. Bu yapı, ülkemizde yerleşme ve yerel yönetimlerin etkinliğinin artırılması politikaları adına önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir (Eryılmaz, 2016, s. 205).

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 7. maddesinde büyükşehir belediyesinin görev, sorumluluk ve yetkilerinden bazıları şöyle ifade edilmiştir:

a) bendi *“İlçe belediyelerinin görüşlerini alarak büyükşehir belediyesinin stratejik plânını, yıllık hedeflerini, yatırım programlarını ve bunlara uygun olarak bütçesini hazırlamak.”*

d) bendi *“Büyükşehir belediyesi tarafından yapılan veya işletilen alanlardaki işyerlerine büyükşehir belediyesinin sorumluluğunda bulunan alanlarda işletilecek yerlere ruhsat vermek ve denetlemek.”*

j) bendi *“Gıda ile ilgili olanlar dâhil birinci sınıf gayrisihhî müesseseleri ruhsatlandırmak ve denetlemek, yiyecek ve içecek maddelerinin tahlillerini yapmak üzere laboratuvarlar kurmak ve işletmek.”*

k) bendi *“Büyükşehir belediyesinin yetkili olduğu veya işlettiği alanlarda zabıta hizmetlerini yerine getirmek.”*

m) bendi *“Büyükşehirin bütünlüğüne hizmet eden sosyal donatılar, bölge parkları, hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları, kütüphane, müze, spor, dinlence, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek; gerektiğinde amatör spor kulüplerine nakdî yardım yapmak, malzeme vermek ve gerekli desteği sağlamak, amatör takımlar arasında spor müsabakaları düzenlemek, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara, teknik yönetici, antrenör ve öğrencilere belediye meclis kararıyla ödül vermek.”*

n) bendi *“Gerektiğinde mabetler ile sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, kamu kurum ve kuruluşlarına ait bu hizmetlerle ilgili bina ve tesislerin her türlü bakımını, onarımını yapmak ve gerekli malzeme desteğini sağlamak.”*

v) bendi “Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak.”

z) bendi “Afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları tahliye etme ve yıkım konusunda ilçe belediyelerinin talepleri hâlinde her türlü desteği sağlamak.”

2.3. Yerel Yönetimlerde Katılım ve Katılım Biçimleri

Katılım, seçimlerin yanı sıra, kamu politikası oluşturma ve kamusal karar alma, uygulama ve denetleme süreçlerinde bulunabilmeyi ya da bu süreçleri etkileyebilmeyi anlatan ve bunun için gerekli mekanizmaları da içeren bir ilkedir. Yerel katılım, o yörede yaşayan insanların ihtiyaçlarının ve taleplerinin daha isabetli saptanmasına, yerel sorunlara en etkin çözümler üretilmesine, bu politikaların sahiplenilmesine ve daha etkin olarak yürütülmesine, uygulama sonuçları hakkında daha sağlıklı geribildirimler alınmasına, yönetim ile vatandaş ilişkilerinin düzenlenmesine, çıkar çatışmalarının daha iyi yönetilmesine, demokrasi kültürünün yerleştirilmesine katkı yapar. Yerel katılıma, belediye kent plânlaması, kentsel toplumsal hareketler, halk oylaması, kent konseyleri vb. örnek olarak verilebilir (Gül vd., 2014, s. 58).

Yerel yönetimlerin görev sahaları yurttaşın gündelik hayatındaki sorun, istek ve ihtiyaçları kapsar. Kamu idareleri arasında yurttaşla en yakın olan ve en hızlı hizmeti veren yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimler yurttaş ile iletişim kurmakta avantajlı durumdadır. Zaten görev tanımları gereği yurttaş ile iletişim kurmaları zorunludur (Akay, 2016, s. 4). Katılım ve temsil edilebilme, en iyi ve en başarılı biçimde belediyelerde gerçekleştirilir (Gül vd., 2014, s. 59).

Yerel yönetimlerde, dezavantajlı kesim olarak adlandırılan bireylerin yönetime ya da sorun ve ihtiyaçlarını ifade etmeye katılmalarının sağlanması çok önemlidir (Akay, 2016, s. 5). Bu grupların başında çocuklar gelmektedir. Yönetime çocukların da katılımını sağlamak çok önemlidir. Çocukların katılımını sağlayarak hem onların

ihtiyaçları, istekleri hakkında bilgi sahibi olunur hem de çocukların katılımının önemini fark etmeleri sağlanarak gelecekte bilinçli bireyler olabilmeleri sağlanabilir.

Yerel düzeyde halka en yakın hizmet veren birimler olarak yerel yönetimler, karar alırken ve alınan kararı uygularken yurttaşın aktif katılımını ve alınan kararların mümkün olduğunca geniş çapta yurttaşa ulaşmasını sağlamakta öncül birimlerdir. İhtiyaçların, sorunların ve isteklerin doğru tespit edilerek doğru politikalarla çok sayıda yurttaşa ulaşabilmesi için aktif katılım önemlidir. Ayrıca yurttaşın yerel yönetimlerde alınacak kararlara aktif katılım sağlaması uygulanan politikaların yurttaş tarafından benimsenmesi, sahiplenilmesi ve yerel yönetimin sürdürülebilirliği açısından da önemlidir (Akay, 2016, s. 4).

Onuncu Kalkınma Plnı'nda 2014–2018, çocukların üstün yararı gözetilerek aktif ocuk katılımına önem verildiği ve ulaşılması gereken hedefler arasında yer aldığı şöyle ifade edilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013, ss. 41-42): Çocukların stn yararını sağlamak hedefiyle birlikte çocukların mutlu ve sağlıklı bir yaşam sürmelerinin desteklenmesi, çocukların kapasitelerini geliştirmeye yönelik çalışmaların yapılması, çocukların genel kamu hizmetlerine özellikle de sağlık, adalet, eğitim, sosyal hizmetlere erişimlerinin artırılması temel amaçtır.

On Birinci Kalkınma Plnı'nda (2019–2023), yerel yönetimlerin hizmetleri daha hızlı, kaliteli ve etkin bir şekilde sunmaları, dezavantajlı kesimlerin ve çeşitli grupların özel olduklarını bilerek ihtiyaçlarını görmeleri, malî kaynaklarında devamlılığı sağlayabilen, katılımcılığı n plnda tutan, şeffaf ve hesap verebilir bir yapısı bulunan ve yurttaşların mutluluğunu önemseyen bir yapı hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda katılımcı yerel yönetimler için alınacak tedbirler ve uygulanacak politikalar kalkınma plnında şöyle ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 197): Yerel yönetimlerde dezavantajlı kesimlerin temsil edilebilme ve karar alma proseslerine katılabilmelerini yüksek oranda sağlayabilme, kent konseylerine katılabilme ve ihtiyaçlarını, isteklerini ifade edebilmelerine imkân verilmesi ve bunların dikkate alınması yerel yönetimlerde katılımın sağlanabilmesi için önemlidir. Dezavantajlı kesimde yer alan çocukların katılımının etkin bir şekilde sağlanabilmesi için yerel yönetimlerin çocukların katılımını artırabilecekleri çalışmalar yapmaları gerekmektedir.

Yerel yönetimlerde katılımın sağlayacağı faydalar şöyle ifade edilebilir (Akay, 2016, s. 4):

- Yurttaşın katılımı sağlanarak alınan kararlar geniş ve farklı bakış açılarından geçerek kabul görürler. Bu sayede alınan kararların niteliği artar. Yenilikçi fikirler desteklenir ve sorunlar ortak akıl ile çözülmüş olur.

- Katılım sayesinde uzlaşma kültürü beslenir. Kararlar ortak akıl ile alınacağı için kolay uygulanma alanı bulabilir.

- Katılım ile birlikte ve dayanışma içinde yaşamak pekişir. Farklı insanların ya da grupların birbirleri ile empati kurabilme yetenekleri gelişir.

- Kararların “yurttaş adına alındığı” bakış açısı “kararların ortaklaşa alındığı” bakış açısına döner. Katılım, hesap verebilirliği ve şeffaflığı artırır.

- Katılım, yöneticiler ile yurttaşlar arasındaki güveni artırır. Böylece demokrasi güçlenir.

Halkın yerel yönetime katılımını sağlayan farklı uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalar klasik yönetime katılım ve yeni yönetime katılım olarak ikiye ayrılabilir: Klasik yönetime katılım oy kullanabilmeyi ifade ederken; yeni yönetime katılım, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte yeni katılım yöntemlerini içerir. Sivil toplum kuruluşları, yurttaş kurulları, sosyal medya ve internet, kamuoyu yoklamaları, telefon, halk toplantıları, dilekçe, meclis toplantılarına katılım, iletişim-elektronik demokrasi vb. yeni yönetime katılım biçimlerine örnektir (Aydın & Belli, 2012, s. 139).

2.3.1. Klasik Yönetime Katılma Biçimleri

Klasik yönetime katılma biçimi denildiğinde ilk ve tek akla gelen oy kullanarak yönetime katılmadır. Çünkü insanlar, katılım haklarını sadece oy kullanarak yerine getirebilmiştir. Oysa aday olabilme, dava açabilme hakkı da doğrudan katılma biçimlerine örnektir. Basın, dilekçe verebilme, bildiri, ilân ve anket ise dolaylı katılıma örnektir (Eroğlu, 2006, s. 194). Seçimler yani oy kullanma, belirli aralıkla uygulanan ve sadece temsilcilerin seçimine imkân veren bir sistemdir. Doğrudan katılıma örnek olan doğrudan demokrasi ve halk oylaması ekonomik açıdan külfetli olduğundan pek tercih edilmemektedir (Aydın & Belli, 2012, s. 139).

Doğrudan katılım biçimlerinden olan halk oylaması genelde temsili organlar tarafından çözüme ulaşamayan ya da riskli bulunan sorunların çözülmesi için kullanılan ve son derece yararlı bir araç olan katılım biçimidir. Ancak maliyetli bir katılım aracı olmasından dolayı gelişmekte olan ülkeler tarafından pek tercih edilmemektedir (Görün, 2006, s. 167). Doğrudan demokrasi uygulamasında seyirci olan halk artık katılımcı olmaktadır. Her fert aktif rol üstlenebilmektedir. Halk oylaması, vatandaşa yaşamını sürdürdüğü yörede karşılaşılan sorunlarla ilgili katılımcı olabilmesini sağlar. Vatandaş, pasif olmaktan çıkıp aktif vatandaş konumuna gelmektedir (Mutlu, 2015, ss. 479-480).

Günümüzde küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin getirdiği kolaylıklar sayesinde klasik katılım şekillerinden uzaklaşarak yeni birçok katılım biçimleri ortaya çıkmıştır. İnsanlar teknolojik gelişmeler sayesinde yaşanan olaylardan, sorunlardan daha çabuk haberdar olup bir araya gelebilmektedir. Yöneticiler de vatandaşların yönetime katılım sağlamasını istemektedir. Örneğin; bazı belediyeler internet sitelerinde çeşitli anketler yaparak çıkan sonuca uygun hareket etmektedirler.

2.3.2. Yeni Yönetime Katılma Biçimleri

Yeni yönetime katılma biçimleri ile vatandaşlar bireysel ya da toplumsal, örgütlü ya da örgütsüz olarak yönetimi ve yönetimin aldığı kararları etkileme yoluna gitmektedir. Vatandaşlar bu katılma biçimlerini kullanarak isteklerini, düşünlerini yönetime aktarabilmektedir (Eroğlu, 2006, s. 194). Yeni yönetime katılma biçimleri; gelecek atölyeleri, sivil toplum kuruluşları, plânlama çemberleri, yurttaş kurulları, kent konseyleri, sosyal medya ve internet, kamuoyu yoklamaları, yerel gündem 21, yurttaş girişimleri, telefon, halk toplantıları, dilekçe, meclis toplantılarına katılım, iletişim-elektronik demokrasisi, yuvarlak masa toplantıları ve forumlar gibi pek çok katılma biçimleri sayılabilir (Aydın & Belli, 2012, s. 139).

a. Yurttaş Girişimleri: Yurttaş girişimleri, kendilerini belirli bir sosyal hareket içinde tanımlayarak gönüllülük esasına dayanırlar. Yurttaş girişimciler, bu harekete aktif biçimde sahip çıkmaktadırlar. Yurttaş girişimleri; tek tek kişilerin bir araya gelmeleri ile oluşan, bizatihi, sürekliliği olmayan, önceden plânlanmayan, idarenin etkinliklerine, kararlarına, plân ve politikalarına karşı bir tepki ya da itiraz oluşturmaya yönelik hareketlerdir. Yurttaş girişimleri ile kısa sürede bir kamuoyu oluşturulabilir. Vatandaşların hizmetlerden ne kadar yararlanabildiklerini ve memnun olduklarını tespit edebilmek için anket çalışmalarının yapılması gerekir. Aynı zamanda anket çalışmaları

vatandaşların hizmetleri yakından takip etmesine de yardımcı olur (Eroğlu, 2006, ss. 194-195).

Türkiye’de yerel düzeyde (Çukurçayır, 2015, s. 156):

1. Yurttaşlar dilekçe hakkını kullanarak, yerel düzeyde çevrenin korunmasına katkıda bulunabilecek önerilerde bulunabilecekleri gibi, çevre bozulmalarına karşı da yerel yönetimleri uyarma görevi yapabilirler,

2. Yurttaşlar, çevre konusunda yapılan yönetsel etkinliklere katılabilirler ve destekleyebilirler,

3. Gönüllü sivil toplum kuruluşları aracılığı ile çevre sorunlarının çözümüne katkıda bulunabilirler.

b. Yurttaş Kurulları: Toplumdaki dezavantajlı grupların ya da dışlanan kesimlerin yönetime katılmalarını sağlamak amacıyla oluşturulmaktadır. Dezavantajlı grup ya da dışlanan kesime yaşlılar, engelliler, çocuklar ya da yaban uyruklu insanlar sayılabilir. Bu kurulların, yönetimi etkileme oranları yüksektir ancak öncelikle danışman görevi görürler (Mutlu, 2015, s. 480).

c. Meclis Toplantılarına Katılım: Halkın, meclis toplantılarına katılarak sorununu ya da önerisini belirtebilmesi aktif yurttaşlık açısından önemlidir. Toplantılara katılabilmenin bir başka önemi ise vatandaşların eksik bilgiye sahip olduğu noktaları giderebilmesidir. Ayrıca halk meclis toplantılarına katılarak alınan kararları engellememekte ve karar verme yetkisini sınırlamamaktadır. Halk sadece ihtiyaçlarını ve sorunlarını dile getirme imkânı bulmaktadır (Mutlu, 2015, s. 480).

Halk, meclis toplantılara katılarak meclis üyelerinin alacağı kararları etkilememektedir. Sadece ihtiyaçlarını ya da sorunlarını dile getirme fırsatı bulan halk, katılım mekanizmasına dâhil olabildiği için yerel yönetimlere olan güveni de artmaktadır. Halk, meclis toplantılarına katılarak meclis ortamında bulunma şansı elde etmekte ve meclis üyelerinin ihtiyaçlara cevap verme ya da sorun giderme konusunda ne kadar özverili olabildiklerini de gözlemleyebilmektedir.

d. İnternet ve e-Demokrasi: İnternet ile birlikte bütün sınırlar kalkarak insan her türlü bilgiye, kültüre erişebilir olmuştur. Yerel ya da ulusal sınırların kalkması bir

yana uluslararası sınırlar dahi kalkmıştır. İnternet merkezi ya da yerel yönetimler için uygulanacak politikalar ya da sunulan hizmetler hakkında vatandaşlarla istişare yapma aracı olarak kullanılabilir. E-demokrasi ile vatandaşlar oylarını internet üzerinden verebilirler. İnternet ve e-demokrasinin kullanımını artırarak demokrasinin daha hızlı gerçekleşmesi ve kararların hızlı alınması sağlanabilir (Eroğlu, 2006, ss. 195-196).

E- demokrasi, ulusal ya da yerel düzlemde siyasîler ve vatandaşlarca siyasal sürece katılırken iletişim teknolojilerinin kullanılabilmesidir. Teknolojik gelişmeler, vatandaşa oy vereceği siyasî partiye ya da kişiye ulaşarak sorunlarını, ihtiyaçlarını, istek, talep ve dileklerini iletme imkânı sunarken, siyasî partiye ya da adaya da seçmenlerine ulaşarak düşüncelerini, çalışmalarını anlatma imkânı verir (Aydın & Belli, 2012, s. 139).

E-demokrasinin yerel yönetimlerde kullanıldığı alanlar şöyle sıralanabilir (Aydın & Belli, 2012, s. 139):

- ✓ Yerel yönetimlerin sorumlu olduğu kent hakkında tarihsel ya da istatistikî bilgiler, kentin haritalardaki görünümü ya da kentin fotoğraflanması,
- ✓ Yerel yönetimlerin düzenlediği sosyo-kültürel etkinliklerin ilân edilmesi,
- ✓ Yerel yönetimlerin çalışma plânı, ulaşım araçlarının çalışma saatleri ve rotaları gibi hizmet takviminin ilân edilmesi,
- ✓ Kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşların adresleri, telefon numaraları ve bu kuruluşlara ulaşılacak kanalların duyurulması,
- ✓ Başkanın ve belediye meclisinin hakkında bilgilerin paylaşılması ve çalışma saatlerinin, telefon numaralarının sunulması,
- ✓ Belediye tarafından sunulan hizmetlere kolay erişim,
- ✓ Belediyenin ihale ve imar plan değişiklik bilgilerine ulaşım,
- ✓ Vatandaşların dilek ve şikâyetlerini belirtebilecekleri forumlar,
- ✓ Çeşitli konular üzerine düzenlenebilecek olan e-anketler ve e-seçimlerdir.

e. Kent Konseyi: 5393 sayılı Belediye Kanunu ile gündeme gelen kent konseyinin amacı; o yörede yaşayan insanların birlikte hareket ederek dayanışmayı güçlendirmeleri, şeffaflığı, yerinden yönetimi, katılımcılığı artırmalarını sağlamaktır. Kent konseyinde hemfikir olunan görüşler bağlayıcı değildir ancak belediye meclisinin ilk toplantısında görüşülecek konular arasına alınarak değerlendirilir (Esen, 2008, s. 87).

Ayrıca kent konseyleri, yerel yönetimlerin sunduğu hizmetleri, yaptıkları etkinlikleri takip ederek rapor oluşturup, kamuoyu ile paylaşmaktadır. Kamuoyu ile paylaşılan raporlarla tartışma olanakları yaratılmakta ve problemlerin çözümüne, farklı tasarıların ve görüşlerin oluşumuna katkıda bulunmaktadır (Görün, 2006, s. 168).

f. Halk Toplantıları: Yerel yönetimlerin halkı bilgilendirmek ve sunulan hizmetlerin, alınan kararların, uygulanan politikaların uzmanlar, yöneticiler ve halk tarafından muhasebe edilmesini sağlayan halk toplantıları önemli bir katılım aracıdır. Yerel yönetimlerin alacakları kararlarda halk toplantılarının etkisi çok fazladır. Ayrıca halk toplantıları, vatandaşlar ile idare arasındaki bilgi akışını da sağlamaktadır (Görün, 2006, ss. 167-168).

g. Yerel Gündem 21: Yerel Gündem 21'in amacı, vatandaşlar arasında hemşehri bilincini geliştirerek katılımı artırmaktır. Yerel Gündem 21; vatandaşların yaşam kalitelerini artırmaya, eşitlik ve özgürlük anlayışına, sorumluluk alabilmeye ve vatandaşlar arasında dayanışmayı güçlendirmeye dayanır. Gündem 21, yerel yönetime halkın doğrudan katılımını ve halkın yönetimi doğrudan kontrol şansını geliştiren bir araçtır. Yerel Gündem 21; kamu, özel ve sivil sektörlerin bir arada ve dayanışma yoluyla katılımlarını öne çıkarır ve toplum merkezli bir yapıya sahiptir (Görün, 2006, s. 169).

h. Sivil Toplum Kuruluşları: Bu kuruluşlar, toplumun gündemiyle alakadar olan, iletişim teknolojilerinden faydalanabilen, üyeleri olan, üyesi dışındaki insanları da çalışmalarına katabilen, toplumu ilgilendiren konularda etkili bir şekilde sesini duyurabilen, kendi içerisinde çeşitli çalışma grupları oluşturabilen ve katılımın gelişmesine faydası olan kuruluşlardır. Sivil toplum kuruluşları, toplumda birlik ve beraberlik duygusunun kuvvetlenmesi için kararların katılımcılarla birlikte alınması gerektiğini vurgular. Sivil toplum kuruluşlarına göre otorite mutlaka eleştirilebilir olmalı, insanlar kendilerine güvenmeli ve kendi kaderlerini kontrol edebilmelidirler (Eroğlu, 2006, s. 195).

2.4. Çocukların Yerel Katılımını Teşvik Eden Girişim: Çocuk Dostu Kentler ve Belediyeler

Çocuk dostu kent, uluslararası plâtfomda yeri olan ve UNICEF tarafından desteklenip takip edilen ve çocuk haklarını sağlamayı amaç edinmiş bir yönetim

sistemidir (Göksu, 2018, s. 159). Çocuk dostu kent kavramı, çocuğun gelecekte yaşadığı kentte söz sahibi olduğu, çocuğun fizikî ve sosyal açıdan gelişimini destekleyen bir kenttir. Çocuk dostu kent, fizikî anlamda çocukların iyi vakit geçirebilecekleri ve o kentte çocukların kendilerini güvende hissettikleri alanları oluşturmayı hedeflemektedir (Öktem & Akpınar, 2019, s. 113).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, her çocuğun doğası gereği yaşama hakkı, korunması ve herhangi bir fark gözetmeksizin tüm eylemler hakkında karar alabilme hakkı vardır. Çocuk, herhangi bir ayırım gözetmeksizin yaşanabilir, güvenli ve sağlıklı bir kentsel ortamda büyüme hakkına sahiptir. Çocuğun hayatı için daha iyi standartların teşvik edilmesi sadece haklarının tanınması, anlaşılması ve gerçekleştirilmesi ile mümkün olabilir. Çocuk dostu kentte öncelikli olan çocuklar ve onları yaşamlarıdır. Çocuk dostu kent olabilmek için sadece yerel yönetimlerden beklenti içinde olunmamalıdır. Aynı zamanda çocuk dostu kent olabilmek için çocukların kendileri, aileleri ve birlikte çalıştıkları tüm kişi, kurum ve kuruluşların da çaba sarf etmesi gerekmektedir. Çocuk dostu kentlerin yaklaşımı, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tam olarak uygulanacağını varsayar. Bu yüzden çocuk dostu kent, her çocuğun yaşadığı kentte söz sahibi olabildiği, kararları etkileyebildiği ve düşüncelerini ifade edebildiği bir kenti garanti eder (Gökmen & Taşçı, 2016, s. 470).

Hızlı kentleşme sonucu plansızca gelişen kentler orada yaşayan her kesim için sorun olmaya başlamıştır. Kentlerde var olan yapılaşma ve yoğun trafik, özellikle çocuk oyun alanlarının daralmasına neden olmuş, çocukların sosyalleşmeleri ve motor becerilerini geliştirmeleri önünde engeller oluşturmaya başlamıştır. Öte yandan çekirdek aile yapısı, çocukların yalnızlaşmasını ve dolayısıyla sanal dünya ile daha fazla iletişim halinde olmasını beraberinde getirmiştir (Aka & Güngör, 2018, s. 188).

Teknolojik ve bilimsel gelişmeler hayatı kolaylaştırmış olsa da özellikle çocuklar için olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Yaşanan gelişmelerin bir etkisi olan kentleşme ile şehirler bina yığınının dönerek çocukların hareket alanı daralmıştır. Hızlı kentleşme sonucu kentler plansız büyümüş ve yeşil alanlar katledilerek park ve bahçeler azalmıştır. Konut sayısının artması ve trafiğin yoğunlaşması sonucu çocuklar evlere mahkûm edilmiş, çocuklar sokakta oyun oynayamaz hale gelmiştir. Yaşanan tüm bu olumsuzlukların yanında güvenlik zafiyeti de çocukların rahatça hareket edip oyun oynamalarını engellemektedir.

UNICEF, yaşanan bu olumsuzluklar sonucu Birleşmiş Milletler toplantısında çocuklar için bir girişimde bulunmuş ve çocuklarında özgürce hareket edebilme, isteklerini dile getirebilme haklarının olduğunu belirtmiştir. UNICEF'in destekleri sonucu çocuk dostu kentler kurulmuş, çocukların katılım hakları göz önünde bulundurularak çocukların istekleri yönünde oyun alanları, oyun evleri yaptırılmıştır. Tüm dünyanın destek vermesi nedeniyle çocuk dostu kentlerin sayısında artış yaşanmaktadır.

Çocuk dostu kentlerin hayata geçirilebilmesinde yerel yönetimlere çok görev düşmektedir. Çünkü o kentte yaşayanlara en yakın hizmet sunan birim yerel yönetimlerdir. Çocukların ihtiyaç duyduğu oyun alanlarının, park ve bahçelerin yapımında, güvenlik tedbirlerinde ve araç trafiğinin önlenmesi durumlarında özellikle belediyelere çok görev düşmektedir. Ayrıca çocukların ihtiyaçlarının tespitinde tepeden inme çözümler değil çocukların katılımı gözetilerek çözümler üretilmelidir.

Hızlı kentleşme sonucunda meydana gelen çarpık kentleşme ve yoğun trafik gibi sorunların çözümü için geliştirilen politikalara çocuklarda dâhil edilmelidir. Çocuklarda o kentin paydaşlarından biridir ve çocuk hakları da göz önünde bulundurularak kentleşmenin doğurduğu sakıncaların giderilmesine çalışılmalıdır. Çocukların katılım hakları gereği, onların ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda hareket edilmelidir. Çocukların yaşama ve gelişme hakları ile korunma hakları gereğince kamu politikaları geliştirilmelidir. Çünkü güven içerisinde okula gidip gelebilmek ve sokakta gönlünce oynayabilmek her çocuğun hakkıdır.

Çocuk dostu kentte ana çıkış noktası, kentin çocukların ihtiyaçlarına hitap edebilmesinin yanında kentin plânlama, tasarlama ve kullanım proseslerine çocuklarında katılabilmesi, çocukların önerilerine kulak verilmesi ve yetişkinlerin çocuklar adına düşünmelerinden vazgeçilmesidir (Oktay & Pekküçükşen, 2017, s. 311).

Çocuğun fizikî, psikolojik ve sosyal gelişiminin tam ve uyumlu olarak sağlanabilmesi için sevgi, mutluluk ve anlayışın bulunduğu bir aile ortamında büyümesinin gerekliliği (UNICEF, 2004a, s. 3) ile birlikte çocuğun yaşadığı kentte de çocuğun özgürce hareket edebileceği, oynayabileceği, güvenli bir alan olmalıdır. Yerel yönetimler kent düzenlemesinde çocukları unutmayarak çocukların beyinsel ve fiziksel

gelişimlerine uygun projeler üretmeli, bu projelere de çocukların katılımını sağlamalıdır.

Çocuk dostu şehirlerin kurulabilmesi için gerekenler dokuz başlık altında sıralanabilir (UNICEF, 2004b, s. 4):

1. Çocukların Katılımı: Çocukları ilgilendiren konu ve durumlarda çocuklarında fikirlerinin alınması, katılımlarının teşvik edilmesi ve fikirlerinin dinlenmesidir.

2. Çocuk Dostu Yasal Çerçeve: Çocukların temel haklarını benimseyen ve çocukların haklarını koruyan bir yasal çerçevenin oluşturulmasıdır.

3. Şehir Geneline Çocuk Hakları Stratejisi: Şehirde gündem ya da strateji geliştirerek, çeşitli plânlar yaparak çocuk dostu şehirler kurulmalıdır.

4. Çocuk Hakları Birimi ve Koordinasyon Mekanizması: Çocuk haklarını ve çocuk katılımını destekleyebilecek yerel yönetimlerde yeni birimler oluşturulmalıdır.

5. Çocuk Etki Değerlendirmesi ve Ölçümü: Çocukların karşılaştığı politikaların ve uygulamaların çocuklar üzerindeki etkisinin değerlendirilebilmesidir.

6. Çocuklara Duyarlı Bütçe: Çocuk dostu kentlerde yeterli malî kaynaklara sahip olunmalı ve bütçe hesaplamaları yapılmalıdır.

7. Şehrin Düzenli Raporunun Hazırlanması: Çocukların durumu ve çocuk haklarının uygulama alanı konusunda yeterli izleme yapılması ve veri toplanmasıdır.

8. Çocuk Haklarının Bilinmesi: Çocuk haklarının çocuklar ve yetişkinler tarafından bilinmesidir.

9. Çocuklar için Bağımsız Savunuculuk: Sivil toplum örgütlerinin ve bağımsız insan hakları kuruluşlarının, çocuk ombudsmanlarının ya da çocuk komiserliğinin çocuk haklarının geliştirilmesi ve çocuk haklarının uygulanıp uygulanmadığının kontrolü amacıyla desteklenmesidir.

Çocuk dostu kent kavramı ilk defa 1996 yılında düzenlenen HABİTAT II’de yer almıştır (Topsümer, Babacan, & Baytekin, 2009, s. 9). HABİTAT II gündeminin

önsözünde çocukların rolü vurgulanarak şunlar ifade edilmiştir (Blanchet Cohen & Torres, 2015, s. 18): “Şehirlerin, kasabaların ve mahallelerin şekillendirilmesiyle ilgili katılımcı süreçlere özel dikkat gösterilmelidir. Bunun amacı, çocukların yaşam koşullarını güvence altına almak ve onların çevre hakkındaki içgörü, yaratıcılık ve düşüncelerinden faydalanmak içindir.”

Bu konferansta çocuk haklarının tanımlanması ve hızla kentleşen dünyada bu hedeflere ulaşmak için yapılması gerekenler üzerine tartışılmış ve sonucunda yayımlanan “The Children’s Rights and HABİTAT Report 1997” ise Çocuk dostu şehir programı konusunda atılmış ilk önemli adım olmuştur (Aksel Enşici, 2018). Bu konferansta “çocuk dostu kent” kavramı, çocukların haklarını yerine getirme ve gerçekleştirmeyi kabul eden kent olarak tanımlanmıştır (Öktem & Akpınar, 2019, s. 118). Çocuk dostu bir kent için Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alan ayırım gözetmeme ilkesi (2. madde), çocuğun yararı ilkesi (3. madde), çocuğun yaşama ve gelişme ilkesi (6.madde) ve çocuğun katılım ilkesi (12. madde) göz önünde bulundurulmalıdır (Sivri Gökmen, 2013, s. 822).

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin somutlaşmış hali olan ve Türkiye’de UNICEF tarafından desteklenen ve yerel yönetimlerin sorumluluk alanına giren çocuk dostu şehirler girişiminin başarılı sonuçlar elde edebilmesi için çok çaba sarf edilmektedir. UNICEF Türkiye Milli Komitesi’nin finansal desteği ve UNICEF Türkiye Ofisi, belediyelere verdikleri destekler sonucunda çocuk dostu şehirleri yaygınlaştırmaya çalışmaktadır (Çakırer Özservet, 2015, s. 40).

Çocuk dostu kentlerin birtakım ortak özellikleri bulunmaktadır (Göksu, 2018, s. 159): Çocukların anlama kapasitelerini ve yaşadıklarını hafife almamak, çocukları dinlemek, çocuklara sormak, çocuk haklarına saygı duymak, çocuklara anlatmak, çocuk ile beraber çalışmak ve çocukları korumaktır.

Çocuk dostu kent oluşturabilmek adına sorumluluklarını fark eden belediyelerin düzenleme yapmaları gereken alanlar ise şu şekildedir (Çakırer Özservet, 2015, ss. 40-41):

- Çocukların karar vericilere katılabilmesi,
- Çocukların nasıl bir kent istediklerinin sorulabilmesi,

- Çocukların aileye, okula, toplumsal hayata, medyaya katılmalarındaki engellerin ortadan kaldırılması,
- Çocuklar için acil olan ihtiyaçlara hızlı erişimin sağlanması,
- Sağlıklı besin maddelerine ve suya ulaşmalarının sağlanması,
- Her türlü kötülüğe, şiddete ve istismara karşı çocukların korunması,
- Çocukların kendi hayatlarında güvenli bir şekilde yaşamalarına olanak tanınması,
- Çocukların keyifli vakit geçirebilecekleri ve arkadaşlarıyla oyun oynayabilecekleri mekânların var olması,
- Çocukların doğayla ve çevreyle ilişki kurabilecekleri alanların var olması,
- Çocukların kirli hava ve çevrede yaşamamalarına özen gösterilmesi,
- Çocukların kültürel ve sosyal faaliyetlere katılmaları için imkânlar yaratılmasıdır.

Yasal düzenlemelerde açıkça yer almamasına rağmen “Çocuk Dostu Kent” kavramı UNICEF ile İçişleri Bakanlığı’nın ortak projesi kapsamında gündeme taşınmıştır. Türkiye’de toplam on iki şehir (Tekirdağ, Bursa, Uşak, Antalya, Karaman, Konya Kırşehir, Kayseri, Gaziantep, Sivas, Erzincan ve Trabzon) çocuk dostu şehir adayı olarak belirlenerek bu yönde çalışmalar yapılması için harekete geçilmiştir (Topsümer, Babacan, & Baytekin, 2009, ss. 13-14).

Yerel yönetimlerin temel dayanakları olan kanunlarda çocuk dostu kent oluşturabilmek için bir düzenleme yapılmamış, yerel yönetimler bu konuda zorunlu tutulmamıştır. Oysaki o kentte yaşayan çocukların da yerel yönetimlere katılma hakları vardır. Bütün bunlara rağmen hizmet edebilmeyi amaç edinmiş olan belediyelerimiz vardır. Kentte yaşayan her kesime hizmeti amaç edinmiş belediyelerimiz çocuk dostu kent olabilme yolunda seslerini tüm Dünya’ya duyurmaya çalışmaktadır.

Kentleşmenin ortaya çıkardığı olumsuzlukları biraz olsun azaltmak amacıyla ortaya çıkan çocuk dostu kentler, teknolojik gelişmelerin ve kentleşmenin olumsuz etkisi altında kalan çocuklar için büyük bir nimettir. Günümüzde oyun oynayacak alan bulamayan çocuklar evlere hapsolmaktadır. Belediyeler halka en yakın hizmet sunan birimler olarak birçok sorumluluğu yüklenmiştir. Ülkemizde birçok belediye çocuklar için çeşitli projeler üreterek çocuklara yönelik hizmet sunmaya özen göstermektedir.

Ancak bazı belediyelerin oyun parkı ve yeşil alanlar oluşturmaktan öteye gidemediği görülmektedir. Çocuklar geleceğin yetişkinleri olarak düşünülmeli ve çocukların gelişimleri, eğitimleri göz ardı edilmemelidir.

2.5. Çocukların Yerel Katılımını Teşvik Eden Katılım Mekanizmaları

Ülkemizde özellikle belediyeler bünyesinde olmak üzere yerel plâtfomdaki ihtiyaç, istek ve sorunlara yönelik çeşitli katılım süreçleri uygulanmaktadır. Bu katılım süreçlerinde halkın katılım seviyeleri farklılık göstermektedir. Kiminde katılım oranı düşükken kiminde çok yüksektir. Yerel yönetimlerde katılım ruhunun oluşturulabilmesi ve katılımın hizmet sunumuna yansıyabilmesi için bazı altyapı çalışmaları yapılabilir. Bu altyapı çalışmaları şöyle ifade edilebilir (Aydemir Uslu & Yılmaz, 2018, s. 119):

1. Yerel yönetimleri katılımı teşvik etme konusunda hazırlama ve personele eğitim verme,
2. Katılım konusunda vatandaşları bilgilendirme, eğitme ve katılımın nasıl gerçekleşeceği hakkında süreci tanıtmaya,
3. Vatandaşlar arasındaki sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıkları azaltmaya çalışarak katılımı daha etkin kılma ve
4. Sunulan olanaklardan herkesin ayırım yapılmaksızın eşit biçimde yararlanmasını sağlama.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nda yer alan katılım mekanizmaları; mahalle muhtarlıkları, hemşehri hukuku, ihtisas komisyonları, kent konseyleri, çocuk meclisleri, gönüllü katılım ve stratejik plânlamadır. Belediye Kanunu'nda katılımı ilgili olarak çocuklar için bir düzenleme bulunmamakla birlikte kanunda geçen katılım mekanizmaları çocukları da kapsamaktadır.

2.5.1. Mahalle ve Mahalle Muhtarlıkları

5393 sayılı Belediye Kanunu ile yerel yönetimler etkin hizmete, vatandaş odaklılığa ve katılıma önem vermeye başlamıştır. Vizyonu değişen yerel yönetimlerle birlikte mahalle yönetimi de katılımı ön planda tutarak, o mahallede yaşayan insanların düşüncelerini, ihtiyaçlarını ve isteklerini dinlemeye başlamışlardır. Öyle ki mahallelinin ortak istekleri göz önünde bulundurularak hizmetler mahallelinin ihtiyaçları doğrultusunda sunulmaya başlanmıştır. Ayrıca mahalle muhtar temsilcileri kent

konseyine katılarak mahallelerinin istek ve ihtiyaçlarını dile getirme fırsatı da bulmaktadırlar. Mahalle muhtarları ya da temsilcileri çocukların görüş, istek ve ihtiyaçlarını dinleyerek bunları kent konseyinde ifade edebilirler.

Mahalle, bir yerel yönetim türü değildir. Bu yüzden mahallelerin tüzel kişiliği bulunmaz. Mahalle, yönetim ve hizmet açısından hem merkezi idare olan mülkî makamlarla hem de yerel yönetim birimi olan belediyelerle ilişkilidir. Mahalle üzerinde mülkî idarenin hiyerarşik denetime benzer bir yetkisi vardır. Mahallede yönetimin yani muhtarın ve diğer organların seçimle iş başına gelmeleri ise yerel yönetimleri andırır. Aynı zamanda da 5393 sayılı Belediye Kanunu ile mahalleler, belediyelerin bir parçası haline getirilmiştir (Eryılmaz, 2016, ss. 221-222).

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 9. maddesinde *“Mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir. Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür. Belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli aynî yardım ve desteği sağlar; kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır.”* denilmektedir.

2.5.2. Hemşehri Hukuku

5393 sayılı Kanunun 13. maddesine göre *“herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır.”* 5393 sayılı Kanunla, hemşericilik bilincinin güçlenmesi adına yurttaşlar oturdukları yerin

hemşerisi sayılmıştır. Hemşeri anlayışı ile beraber katılımcı demokrasi anlayışı ışığında yurttaşların katılımına fırsat veren yenilikler yapılmıştır (Aydın & Belli, 2012, s. 141).

5393 sayılı Kanun'un 13. maddesinin devamında *“belediye sınırları içinde oturan, bulunan veya ilişkisi olan her şahıs, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle yükümlüdür.”* demektedir. Hemşehri hukuku ile vatandaşın katılımına, fikirlerine önem verdiğini belirten belediyeler; aynı zamanda 13. maddede vatandaşın görev ve sorumluluklarını da hatırlatmayı ihmal etmemektedir. Ayrıca “hemşehri” kavramı çocukları da kapsamaktadır çünkü çocuklar geleceğin hemşehrisidir. Dolayısıyla hemşehri hukuku ile vatandaşların katılımı sağlanırken çocuklarda unutulmamalıdır.

2.5.3. İhtisas Komisyonları

5393 sayılı Kanunun 24. maddesine göre *“belediye meclisi, üyeleri arasından en az üç en fazla beş kişiden oluşan ihtisas komisyonları kurabilir. İhtisas komisyonları, her siyasî parti grubunun ve bağımsız üyelerin meclisteki üye sayısının meclis üye tam sayısına oranlanması suretiyle oluşturulur. İhtisas komisyonlarının görev alanına giren işler bu komisyonlarda görüşüldükten sonra belediye meclisinde karara bağlanır. Mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir. Komisyon çalışmalarında uzman kişilerden yararlanılabilir. Komisyon raporları alenîdir, çeşitli yollarla halka duyurulur ve isteyenlere meclis tarafından maliyetlerini aşmamak üzere belirlenecek bedel karşılığında verilir.”*

Bir yerleşim yerinde belediyeleri ilgilendiren birbirinden farklı birçok sorun bulunmaktadır. Kentleşme ile birlikte yerel sorunlarda çeşitlenerek artmaktadır. Bir yerleşim yerindeki sorunların sağlıklı bir şekilde çözüme ulaşmasında konunun etraflıca görüşülerek, araştırılıp incelenmesine bağlıdır. Sorunların araştırılmadan üzerinde düşünülmeden hemen mecliste çözülmeye çalışılması yüzeysel sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Sorunların meclis gündemine gelmeden önce ayrıntılı bir ilk incelemeye tabi tutulması sorunun çözümünde başarı şansını artırır. Bu bakımdan

İhtisas komisyonları büyük önem arz etmektedir. İhtisas komisyonları belediye meclisinin çalışmalarına büyük katkı sağlamaktadır (Şengül, 2010, ss. 88-89).

2.5.4. Kent Konseyleri

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, 1992 yılında Brezilya'nın Rio De Janeiro şehrinde düzenlenmiştir. Burada sürdürülebilir kalkınma konusu üzerine odaklanmış olan Gündem21 bu konferansta kabul edilen beş uluslararası belgeden biridir. Bu belgenin yerel plâftformlarda uygulanmasını sağlamak için katılımcı ülkelerde Yerel Gündem21 oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu belgenin ülkemize yansımaları kent konseyleri ile olmuştur (Aydemir Uslu & Yılmaz, 2018, ss. 122-123).

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. maddesine göre, *“kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.”* Efe ve Sözer'e (2015, s. 93) göre, kent konseylerinin amacı, o kentte yaşayan tüm insanları bir araya getirerek, herkesi kapsayan bir ortak akıl oluşturabilmeyi sağlamaktır. Kent konseyinin iyi organize olarak örgütlenmesi, kentte yaşayan tüm insanları temsil edebilmesi ve aynı hedef etrafında toplayabilmesi, ortaya çıkan görüşlerin öneri haline getirilerek kamuoyu huzurunda tartışılabilmesini sağlar.

Belediyeler, 5393 sayılı Kanunu'nun 76. maddesine göre *“....kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar.”* Aynı maddenin devamında kent konseyinde kararlaştırılan görüşlerin belediyenin karar organı tarafından değerlendirilmesinden bahsedilerek, kent konseyinin çalışma usul ve esaslarının Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanacak olan yönetmelikle belirleneceği vurgulanmaktadır.

Kent konseylerinin katılımcılığı ve hemşehri bilincini geliştirebilecek nitelikte görülmesine karşın (Özer, 2011, s. 55) Kent Konseyleri Yönetmeliği'nin 8. maddesinde “Kent Konseyi Üyeliği” başlığı altında yapılan açıklamadan anlaşılmaktadır ki bireysel

katılım yeterince teşvik edilmemektedir. Bu maddede kent konseyi üyesi olarak sadece örgütlü kesimlerin dikkate alındığı görülmektedir ki bu durumda kent konseylerinin katılımcı yaklaşımına yakışmamaktadır.

Kent Konseyleri Yönetmeliği'nin 6. madde  fıkrasında *“kent konseyleri, çocukların ve gençlerin toplumsal etkinliklerini arttırmayı ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamayı”* görev edinmiştir. Kent konseyleri bünyesinde çocuk meclisleri açılarak, çocukların yaşadıkları kentte söz sahibi olabilmeleri, aktif katılımı gerçekleştirebilmeleri sağlanabilir. Çocuk meclisleri, çocukların gönüllü olarak katıldıkları, yaşadıkları kenti doğaya önem veren ve çevreci, yaşanabilir bir kent yapabilmek için aktif katılımlarını ön gören bir yapıdır (Özer, 2011, s. 56).

Kent konseyleri ile il ve ilçede yaşayan vatandaşlara, yaşamlarını devam ettirdikleri yerle ilgili karar alabilme ve hizmet sunumu konusunda görüşlerini belirtebilme imkânı tanınmıştır. Ayrıca yerel yönetimler ile vatandaşlar arasında bir köprü görevi yerine getirmektedir. Şehrin ve orada yaşayan vatandaşların sorunlarına çözüm ararken vatandaşların da düşüncelerinin alınması, katılım imkânı sağlanması gerekir. Bunları yaparken, şehrin dezavantajlı gruplarının da unutulmaması gerekir. Kent konseyleri ile vatandaşlara sosyo-kültürel etkinliklerde bulunarak katılımlarını güçlendirme imkânı verilmektedir. Kent konseyleri, vatandaşların rahatlıkla katılım sorunlarını ve çözüm önerilerini aktarabilecekleri ve çalışma yürütebilecekleri bir yerdir (Aydemir Uslu & Yılmaz, 2018, ss. 125-126).

2.5.5. Çocuk Meclisleri

Yerel yönetimler içerisinde çocuk meclisleri, kent konseylerinin altında ve bazı büyükşehir belediyelerinde ve il/ilçe belediyelerinde de olmak üzere faaliyet göstermektedir. Ancak Türkiye’de sayıları çok değildir (Çakırer Özservet, 2016, s. 102). Bilgi edinme kapsamında Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi üzerinden Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğüne ve ayrıca Türkiye Belediyeler Birliğine ülkemizde kaç tane çocuk meclisi bulunduğu ve hangi belediyelerde var olduğu sorulmuştur. Ancak alınan yanıtlar bu sorulara yönelik bilgi ya da belge bulunmadığı yönündedir. Dolayısıyla ülkemizde kaç tane çocuk meclisi bulunduğu ve hangi belediyelerde var olduğu hakkında bilgi edinilememiştir.

Ülkemizde ilk çocuk meclisi Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olarak 1995 yılında kurulmuştur. Çocuk meclislerinin kendi iç tüzükleri bulunmakta olup faaliyetlerini iç tüzüğe uygun olarak yerine getirmektedir (Hareket, 2015, s. 16). İç tüzüklerinde meclise üye seçme biçimleri, başka seçme teknikleri, meclisin hangi komisyonlardan oluştuğu gibi pek çok detay yer almaktadır.

Çocuk meclisleri, çocukların genel olarak çocuk hakları ve özellikle belediye hizmetleri ile ilgili görüş ve endişelerini ifade etmeleri için bir platform görevi görür. Meclisler aracılığıyla çocuklar, belediye kalkınma planlaması ve bütçeleme süreçleri dâhil olmak üzere, örgütlenme, çocuk hakları hakkında bilgi edinme, önceliklerini belirleme ve belediye süreçlerinin tüm kapsamına katkıda bulunabilme yeteneğine sahip olur (UNICEF, 2017b, s. 12).

Çocuk katılımcıların sayısı belediyeye göre değişir. Bir çocuk meclisi kendi yönetim organı ve tartışma komitelerini seçer. Yönetim organı ve komiteler, önümüzdeki yıl içinde düzenlemek istedikleri faaliyetleri listeler ve bu faaliyetleri uygulamak için hedefler belirlerler. Çocuk meclisi üyeleri, alınan kararları ve planları gözden geçirmek ve tartışmak için ayda en az bir kez toplanır. Belediye meclisi, çocuk meclisi tarafından yapılan önerileri dikkate almalıdır (UNICEF, 2017b, s. 13).

Çocuk meclislerinin amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Hareket, 2015, s. 17):

- Çocukların katılım haklarını desteklemek ve bu haklarını kullanabilecekleri ortamlar oluşturmak,
- Çocukların demokrasiyi özümsemelerini sağlamak ve çocuklara demokrasinin gerektirdiği davranışları sergileme imkânı sunmak,
- Çocukların çocuk hakları konusundaki algı ve farkındalıklarını artırmak,
- Çocuklara kendi haklarını uygulayarak öğrenebilecekleri yaşantı imkânları sağlamak,
- Çocuklara sosyal ve kişisel yönden gelişimlerini destekleyecek olanaklar sağlamak,
- Çocukların işbirliğine ve ekip çalışmasına ilişkin becerilerini geliştirmek,
- Çocukların problem çözme, eleştirel düşünme ve sorgulama becerilerini desteklemek,

- Çocukların kendilerini ifade etme, tartışma, değerlendirme ve karar alma becerilerini desteklemek,
- Çocuklara özgüvenlerini artırmaya yönelik faaliyetler sunmak,
- Çocukların geniş ufuklara ve düşünce yapılarına sahip bireyler olarak yetişmelerini desteklemek,
- Çocukları her alandaki katılımlara teşvik etmek ve
- Çocukların sorumluluk bilincine sahip bireyler olarak gelişmelerini desteklemektir.

2.5.6. Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım

Gönüllü katılım, vatandaşların toplumsal kalkınmaya destek olmak amacıyla gönüllü olarak katıldıkları ve yerel yönetimler ile vatandaşlar arasındaki işbirliğini anlatan bir katılım mekanizmasıdır. Gönüllü katılım, yerel yönetimlerin desteklenmesini ve vatandaşa yerel yönetimi kontrol etme imkânı veren, katılımın güçlendirilmesinde aktif rol oynayan bir ilişki biçimidir. Bu anlamda 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun gönüllü katılımı düzenlemesi içerik açısından ve yeni bir boyut olarak oldukça önemlidir (Çukurçayır, 2015, ss. 207-209).

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 77. maddesine göre *“belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular. Gönüllülerin nitelikleri ve çalıştırılmalarına ilişkin usul ve esaslar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”*

2.5.7. Stratejik Plân ve Performans Programı

Stratejik plânlar, yerel yönetimler tarafından sunulacak olan hizmetlerin projelerinin yer aldığı ve bu hizmetlerin çerçevelerinin sunulduğu, orta vadeli vizyonlarını içeren, GZFT analizlerinin yer aldığı bir programlama aracıdır (Akay, 2016, s. 10). Stratejik plânların, nüfusu 50 binin altında olan belediyelerde yapılması zorunlu değildir (Çukurçayır, 2015, s. 191). Yerel yönetimler tarafından vatandaşların istek, ihtiyaç, talep ve önerilerini ifade etmelerine imkân sağlamak adına toplumun çeşitli kesimleri ile birlikte plân ve performans programlarının hazırlanması

öngörülmektedir. Bu anlamda kentin geleceğinin plânlanması aşamasında vatandaşlara da görevler yüklenmiştir (Görün, 2006, s. 173).

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 41.maddesine göre; *“Belediye başkanı, mahallî idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma plân ve programları ile varsa bölge plânına uygun olarak stratejik plân ve ilgili olduğu yıl başından önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar. Stratejik plân, varsa üniversiteler ve meslek odaları ile komuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisinde kabul edildikten sonra yürürlüğe girer. Stratejik plân ve performans programı bütçenin hazırlanmasına esas teşkil eder ve belediye meclisinde bütçeden önce görüşülerek kabul edilir.”*

3. BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLERDE ÇOCUK KATILIMI

BAĞLAMINDA ANKARA VE İSTANBUL ÇOCUK

MECLİSLERİNİN İNCELENMESİ

3.1. Araştırma İle İlgili Ön Bilgiler

Çocuk meclisleri, çocuk haklarının öğretilmesi, çocuk hakları konusunda çocukların bilinçlendirilmesi, eğitimin verilmesi ve çocuk haklarını kullanabilmenin yaygınlaştırılması açısından önemlidir. Türkiye’de çocuk meclisleri 1995 yılında yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesi’nden sonra gündeme gelmiştir. Çocuk meclislerinin Kent Konseyleri bağlamında kurulması ise 2009 yılından itibaren olmuştur. İlk çocuk meclisi Ankara Büyükşehir Belediyesi bünyesinde 1995 yılında, ikincisi ise İstanbul’da 2005 yılında kurulmuştur. Bu meclislerin kuruluş amacı, ‘çocukların problemlerini, taleplerini ifade etmelerini ve problemlerin çözümünde çocukların aktif rol almalarını sağlayabilmek, çocukların ülkesinin ve milletinin milli, manevi, ahlaki değerlerini, örf ve adetlerini öğrenmelerini ve geleceklerine güvenle bakabilmelerine imkân tanımak’ olarak belirlenmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi İçtüzüğü, 1995; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi Yönetmeliği).

Kuruluş amaçları, yapı ve işleyişleri yönetmelik ya da iç tüzükte gösterilen, önemli bir katılım aracı olarak karar organına sahip olan çocuk meclisleri ülkemizde büyükşehir belediyelerine, il-ilçe belediyelerine ya da kent konseylerine bağlı olarak kurulmakta, meclislerin üye sayıları ise belediyeden belediyeye farklılık göstermektedir. Çocuk meclislerinde yönetim organı ve komisyonları bulunmakta; meclisler yapılan faaliyetleri değerlendirmek ve yeni yapılacak olan faaliyetleri belirlemek ve kararlar almak amacıyla belirli aralıklarla toplantılar yapmakta; aldıkları kararları belediye meclislerine ileterek kararların görüşülmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktadırlar.

Türkiye’de, İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri bünyesinde ilk kurulan iki çocuk meclisinin yapı ve işleyişinin incelendiği araştırmanın bu bölümünde literatür değerlendirmesine ve araştırma yöntemine yer verilmiş; meclislerin yapı ve işleyişleri, çocuk katılımının yeterliliği incelenmiştir.

3.2. Literatür Değerlendirmesi

Türkiye’de ilk defa 1995 yılında tanışılan çocuk meclisleri, bu tarihten sonra akademik çalışmalara, araştırmalara, makalelere ve planlamalara konu olmaya başlamıştır.

Alparone ve Rissotto (2001) çalışmalarında katılımın, şehirlerin sürdürülebilir gelişimi için çok önemli bir strateji olduğunu ve birçok hükümetin bu hedefi göz önünde bulundurarak bir dizi girişim gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Çocukların kenti değiştirmeleri amacıyla tüm katılım biçimleri arasında çocukların katılımının iki modeli dikkate alınmıştır: Çocuk Konseyleri ve Plânlamaya Katılım. Bu girişimlerin gerçekleştirilmesinde bir dizi İtalyan kentinin izlediği yöntemlerin açıklanmasına özel önem verilmiştir. Çocuğun kişisel ve sosyal gelişimi üzerindeki olumlu etkilere ilişkin bir açıklama yapılmış ve başarı ile ilgili faktörlerin tartışıldığı görülmüştür. Bu deneyimlerin siyasî ve sosyal önemi üzerine kültürel tartışmanın genişletilmesi ve ilgili tüm taraflar arasında işlevsel işbirlikçi bir ilişkiyi garanti altına alan ek prosedürlerin uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür.

Agud, Berne ve Camara (2014) “Conditions for Effective Children’s Participation, According to Children’s Voices” adlı çalışmalarında, çocukların okul, boş zaman eğitimleri ve çocuk konseyleri gibi farklı eğitim ortamlarında yer alan katılım deneyimlerinde yerine getirilmesi gereken koşullara odaklanmıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgular, bilginin ve katılımın ana figürleri olan çocukların dâhil oldukları eğitim deneyiminde gerçekleştirilen çoklu bir vaka çalışmasına dayandırılmıştır. Çocukların katılımının anlamlı ve özgün olması için üç kategori oluşturulmuştur: 1. Çocuk haklarının kabulü; 2. Katılım temelli deneyimin nasıl çalıştığı ve 3. Eğitimcilerin rolüdür. Yazarlar çalışmalarında çocukların ifade ettikleri koşulların, farklı yazarlar tarafından belirtilen teorik önerilerdeki koşullarla büyük ölçüde örtüştüğünü ifade etmiştir.

Mutlu, 2015 yılında hazırladığı “Yerel Yönetimlerde Katılımcı Demokrasi Anlayışı: Kâğıthane (İstanbul) İlçesi Örneği” adlı çalışmasında yerel yönetimlerin kısaca tanımını yapmış, katılımcı demokrasi konusunu işlemiş, ülkemizde katılımcı demokrasi açısından yapılan kanunî düzenlemelerden ve yerel yönetimlerin katılımcı demokrasi uygulama biçimlerinden bahsetmiştir. Çalışmada ayrıca örnek ilçe olarak

İstanbul ili Kâğıthane ilçesi belediye çalışmaları katılımcı demokrasi açısından incelenmiş ve belediye tarafından yapılan çalışmalar, örneklerle sunulmuştur.

Agud, 2015 tarihli çalışmasında Katalonya'daki çocuk konseylerini incelemiştir. Çalışmanın amacı, çocukların şehir konseylerine katılımını dikkate almak, çocuklar üzerinde eğitimsel bir etkisi olup olmadığını belirlemektir. Ayrıca deneyimin etkili olabilmesi için yetişkin kolaylaştırıcının nasıl müdahale etmesi gerektiğinin belirlenmesi de amaçlanmıştır. Katalonya'da çocukların topluma katılmalarına ve vatandaş olarak kimliklerini büyütmelerine izin verilmesi için birçok çaba sarf edilmiştir. 2015 yılı verilerine göre Katalonya'da yaklaşık kırk beş şehirde aktif çocuk konseyi bulunmaktadır. Çalışmanın bulguları, yorumlayıcı paradigmada ve nitel metodolojilerin kullanımında çerçevelenen bir yöntem olan çoklu inceleme örnekleri çalışmasına dayanmıştır. Bu yöntem, inceleme örneklerine tam ve kapsamlı bir erişim sağlamış; hedef nüfusun öznelliğini ortaya çıkarmıştır. Veriler, bir çocuk konseyine katılmanın çocuğun kişisel değişim sürecine ve demokratik değerleri öğrenmesine etkisi olduğu varsayımlarını desteklemiştir.

Vanlıoğlu (2015) tarafından hazırlanan yayımlanmamış yüksek lisans tezinde ülkemizdeki kent konseyi bünyesinde kurulmuş olan kadın ve çocuk meclislerinin yerel platformda demokrasiyi ve katılımı sağlama hususundaki rolleri incelenmiştir. Bir katılım mekanizması olan kent konseylerinde katılımın aktif bir şekilde sağlanabilmesi hususunda yaşanan problemler de irdelenmiştir. Bu araştırma kapsamında İstanbul ili Zeytinburnu, Bahçelievler, Küçükçekmece ve Kadıköy ilçeleri kent konseyleri kadın ve çocuk meclisleri, örnek olay incelemesi yapılabilmesi için tercih edilmiştir. Araştırma sonucunda kent konseyi kadın ve çocuk meclislerinin, yerel platformda demokrasi ve katılımı sağlama hususunda faaliyette bulunmalarına rağmen amaçlanan düzeyde katılımı gerçekleştiremedikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Kent konseyi bünyesinde bulunan kadın ve çocuk meclislerinin karşılaştıkları problemler çözüldüğünde katılım ve demokrasinin daha etkin düzeyde sağlanacağı tespitinde bulunulmuştur.

Hareket, Çağlayan ve Dünder (2016) tarafından ele alınan bir makalede, çocuk meclisi üyelerinin, çocuk haklarına dair bilinçlenmelerinde çocuk meclislerinin yeri araştırılmış ve çocuk meclislerinin, çocuk haklarına ilişkin farkındalık kazandırma evresinde olumlu sonuçları olduğu görülmüştür. Araştırma Ankara Çocuk Meclisi üyelerinden 68 kız, 58 erkek olmak üzere toplam 126 çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Bu

çalışmada hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nicel araştırmada çocuklara anket yapılmış ve Kay-Kare testi kullanılmıştır. Nitel araştırma analizinde ise açık uçlu sorular sorularak içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda çocuk meclislerinin tüm şehirlerde kurulması ve faaliyetlerinin artırılması önerisinde bulunulmuştur.

Yalçinkaya ve Azrak (2016) makalelerinde, sosyal bilgiler dersi ile ilişkili olan çocuk meclislerinin ne olduğu, ne işe yaradığı, faaliyetlerinin neler olduğu, nereden öğrenildiği ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin düşüncelerini de içeren geniş bir konu üzerinde çalışmışlardır. Makalede, nitel araştırmaya dayalı yarı yapılandırılmış görüşme yöntemini tercih etmişlerdir. Görüşmeler Niğde il merkezindeki yedi ortaokulda görev yapan toplam yirmi öğretmenle yapılmıştır. Söz konusu araştırma ile çocuk meclislerinin çocuk katılımını gerçekleştirmede bir avantaj olduğu, çocukların gelişimine olumlu etkilerinin bulunduğu, topluma karşı sorumluluk hislerini geliştirdiği, Sosyal Bilgiler dersinde öğrenilen kavramların çocuk meclisinde uygulama alanı bulabildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca çocuk meclislerinin katılımı gerçek anlamda sağlayamadığı ve sayılarının yetersiz olduğu ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Çevirisini Kılınç'ın yaptığı 2016 yılında yayımlanan Roger A. Hart'a ait "Çocukların Katılımı Kuram ve Uygulamada Toplum Gelişimi ve Çevre Korunmasında Genç Yurttaşları İçermek" adlı temel çalışmada, iki konunun önem arz ettiği görülmektedir. Birincisi Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde öngörülen çocuk haklarıdır. İkincisi ise uluslararası arenada önemli kabul edilen sürdürülebilir kalkınmayı başarıp devam ettirebilmek için çocuk katılımının ne kadar önemli olduğu ile ilgilidir. Bu çalışmada çocuk katılımı, farklı kültürlerden ve toplumsal sınıflardan örnekler verilerek açıklanmış ve karşılaştırma yapılmıştır.

Alacadağlı (2018), İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Maltepe ve Büyükçekmece Belediyeleri'nde örnek olay incelemesi yaparak çocuk meclislerini araştırmıştır. Bu araştırmada literatür taraması ve nitel araştırma yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir. Araştırmanın amacı, çocukların katılım haklarını kullanmalarına yönelik belediyelerde ne tür çalışmalar yapıldığını ve bu çalışmaların demokrasinin gelişimine nasıl katkı sağladığını ortaya koyabilmektir. Büyükçekmece Belediyesi'nde çocuk meclisi üyelerinden sadece bir çocuk görüşmeyi kabul etmiştir. Bu yüzden sadece bir çocuk ve ebeveyni ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Maltepe

Belediyesi’nde aktif olarak faaliyet gösteren çocuk meclisi araştırmanın yapıldığı dönemde faaliyetlerine ara vermiş bulunmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nde ise okul dönemi olduğu için çocuk meclis üyelerine ulaşılmamıştır. İstanbul Büyükşehir, Maltepe ve Büyükçekmece Belediyelerinde sadece yetkili kişilerle görüşmeler sağlanabilmiştir. Toplam altı kişiyle yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak, yetkililerin verdikleri cevaplar ile çocuk meclislerinin birçok açıdan çocuklara fayda sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Yetkililer, demokrasi bilincinin yerleşmesine ve bu kültürün oluşmasına çocuk meclislerinin katkı sağlayacağını belirtmişlerdir.

Mamur Işıkcı (2019) “Çocuk Haklarının Geliştirilmesinde Çocuk Katılım Mekanizmalarının Etkinliği Üzerinde Bir Örnek Olay İncelemesi: Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi Çalışmaları” adlı makalesinde yerel yönetimlerde çocukların yönetime aktif katılım sağlayabilmeleri adına çocuk meclislerinin var olduğunu belirtmiştir. Bu araştırma kapsamında çocuk meclislerinin katılımı ne derece gerçekleştirdikleri, katılımı nasıl geliştirdikleri, sağladıkları katkılar ve ileride sağlayabilecekleri katkılar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın amaçlarına ulaşabilmek adına Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi örnek olarak seçilmiştir. Betimsel analize dayanan çalışmada örnek olay incelemesi söz konusudur. Yirmi beş meclis üyesi ve bir kurum görevlisi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak bulgular elde edilmiştir. Araştırmanın güçlü ve zayıf yönleri çalışmada belirtilerek objektif bir tavır sergilenmiştir. Araştırmanın sonucunda Ankara Çocuk Meclisi’nin çocukların kişisel ve sosyo-kültürel gelişimlerine katkı sağladığı belirtilmiştir.

Öktem, Akpınar ve Küçük, 2020 yılında yayımlanan “Yerel Yönetimlerde Çocuk Katılımı: Kâğıthane Çocuk Meclisi Örneği” adlı çalışmalarında yerel yönetimler ile katılım kavramları üzerinde durarak kavramsal bir çerçeve oluşturmuşlardır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşmenin tercih edildiği çalışmada Kâğıthane Çocuk Meclisi örnek olay olarak incelenmiştir. Bu çalışmada çocuk meclisinin yerel yönetimlerdeki rolü incelenerek çocuk meclisi başkanı, üyeleri ve üye olmayan çocuklarla görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yöntemi tercih edilerek çocuklara kendilerini ifade edebilme imkânı verilmiştir. Çocukların bir özne olarak görülüp onlarla iş birliği yapılması çocuklara olumlu katkılar sağlamıştır. Araştırmada, çocuk meclisinde ve yerel yönetimlerde çocuk haklarına gereken önemin verilmediği,

çocukların haklarını bilmedikleri, çocuk hakları bilincinin tam olarak yerleşemediği sonucuna varılmıştır. Çocukların çocuk meclisini oyun oynanacak yer olarak tanımladıkları görülmüştür.

3.3. Araştırma Yöntemi

Bu başlık altında araştırmanın amacı ve önemi üzerinde durularak araştırmanın sınırlılıklarına yer verilmiştir. Araştırma soruları belirlenerek, bu sorular çerçevesinde çocuk meclislerinde katılımın yeterliliği irdelenmiştir. Ayrıca araştırma çerçevesinde kullanılan veri toplama yöntemlerine de yer verilmiştir.

3.3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çocuklar ilk eğitimlerini ailelerinden alırlar. Aile ortamında çocukların düşüncelerine önem verilmesi, fikirlerinin alınması ve dinlenmesi yani katılımın aile ortamında öğrenilmesi çocuğun gelişimini etkiler. Daha sonra okulda ve katıldıkları etkinliklerde, toplumsallaşabildikleri alanlarda çocukların fikirlerinin sorulması ve dinlenilmesi ile çocuk toplumdaki yerini alır. Bu süreçte çocuk konseyleri ya da çocuk meclisleri ile çocukların katılım süreçlerinin desteklenmesi önem arz etmektedir. Çocuk meclislerinin yerel yönetimlere bağlı olması çocukların bu katılım mekanizmasına daha kolay ulaşmasına yardımcı olur. Yerel yönetimler vatandaşına hızlı ve etkin hizmet sunan birimlerdir. Çocuklar da yarının vatandaşı olarak ihtiyaçlarını, isteklerini, sorunlarını yerel yönetim birimlerine ulaştırabilmeleri gerekir. Çocuk meclislerinin, çocukların istek ve ihtiyaçlarını belirtebildiği ve bu istek ve ihtiyaçlar doğrultusunda kararlar alabildiği, bu kararları yerel yönetim birimlerine iletebildiği ve çözüme ulaşabildiği bir mekanizmaya dönüştürülmesi gerekir. Yapılan bilimsel çalışmalar ile ülkemizde çocukların katılımına ve çocukların duygu ve düşüncelerine gereken önemin verilmediği ortaya konmaktadır. Çocukların katılımlarını sağlayabilmek adına çocuk forumları düzenlenmekte, il çocuk hakları komiteleri kurulmakta, çocuk haklarını izleme komiteleri kurulmakta, çocuk dostu kentler ve çocuk meclisleri oluşturulmakta ancak bu mekanizmalar işlevlerini yerine getirmekte başarılı bulunmamaktadır. Çocuk meclislerine gereken önem verilip çocukların etkin bir şekilde katılım haklarını kullanabilmeleri sağlanmalıdır.

Bu araştırmanın amacı belediye çocuk meclislerinin çocuk katılımı konusundaki yeterliliğini değerlendirmektir. Ayrıca çocuk meclislerinde çocukların katılım haklarını

yeterince kullanıp kullanamadıklarını, katılım haklarını nasıl ve ne şekilde kullandıklarını, çocuk meclislerinin işlevselliğini ve etkinliğini, çocuk meclislerinin katılım seviyesini ortaya koymaktır. Çocuk meclislerinin katılım konusundaki yeterliliğinin örnek olay çerçevesinde değerlendirilmesi, böylece çocuk meclislerinin yeterliliğinin daha açık bir şekilde ortaya konulması hedeflenmiştir.

Katılım hakkının çocuklar üzerinde sağladığı faydalar ve çocukların gelişimlerine etkileri bakımından ele alınan katılım olgusu ve çocukların katılım haklarından aktif olarak yararlanmalarının önemi üzerinde durulmaktadır. Bu bakımdan çocuk meclislerinin katılım açısından yeterliliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesiyle ortaya çıkacak sonuçların, yerel yönetimler ve çocuklar için yol gösterici bir nitelik taşıyacağı düşünülmektedir.

3.3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma çerçevesinde büyükşehir belediyeleri bünyesinde çocuk meclislerinin bulunup bulunmadığının tespit edilmesi, yapı – işleyiş ve faaliyetlerinin kısaca değerlendirilmesi ve çocuk meclislerinin durumuna ilişkin ön incelemede bulunulması amacıyla büyükşehir belediyelerine bilgi edinme başvurusunda bulunulmuştur. Ancak yapılan başvurulara sınırlı bilgiyle, az sayıda belediyeden yanıt alınması nedeniyle araştırmanın kapsamının daraltılmasına karar verilmiştir. Başvuruya diğerlerine göre daha hızlı-ayrıntılı yanıt veren belediyeler arasında olduklarından, tez çalışmasını desteklediklerinden, literatür ve çevrimiçi ortamda yapılan araştırmalar neticesinde daha aktif çalıştıkları belirlendiğinden ve ayrıca Türkiye’de kurulan ilk iki çocuk meclisini oluşturduklarından, tez çalışmasının örnek olay incelemesi İstanbul ve Ankara Çocuk Meclisleri ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca bu iki kentin ülkemizin en büyük ve en çok nüfusa sahip iki metropolünü oluşturması da bu bağlamda dikkate alınmıştır.

Tüm dünya da etkili olan COVID-19 yeni tip virüsün mart ayından itibaren ülkemizde de yayılması araştırmayı sınırlandıran ikinci bir etkeni oluşturmuştur. Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediye Çocuk Meclisleri’nde 23 Nisan etkinlikleri kapsamında bir araya gelmesi planlanan meclis üyesi çocuklarla ve çocuk meclisindeki yetkili kişilerle yapılması planlanan görüşme gerçekleştirilememiştir. COVID-19 pandemisi nedeniyle yüz yüze görüşmenin ve alınan tedbirler kapsamında şehirlerarası seyahatin mümkün olmaması nedeniyle çocuk meclisleriyle mail yoluyla iletişim kurulmuştur. Çocuk meclisi yetkililerinden kendilerine gönderilen araştırma sorularını

cevaplandırmaları ve meclis üyesi çocuklara ulaşılabilmesi için yardımda bulunmaları talep edilmiştir. Pandemi ve alınan önlemler kapsamında yirmi yaş altı insanların sokağa çıkmalarının yasak olması ve çocuk meclislerince toplu olarak bir araya gelmelerinin iptal edilmesi nedeniyle az sayıda çocuğa ulaşılabilmiştir. Ayrıca çocuk meclisinden sorumlu yetkililerin de esnek çalışma şartlarından dolayı sınırlı sayıda görevliye ulaşılabilmiştir.

3.3.3. Araştırma Soruları

Bu çalışmada çocuk haklarının ortaya çıkışı ve Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuklara uluslararası platformda tanınan haklar açıklanmıştır. Katılım hakkı, katılım hakkının önemi ve faydaları belirtilmiştir. Yerel yönetimlerin genel yapısına, yerel yönetim çeşitlerine, katılım biçimlerine ve yeni katılım mekanizmalarına yer verilmiştir. Katılım mekanizmalarından biri olan çocuk meclislerinin tanıtılması, yapı ve işleyişleri hakkında bilgi verilmesi, katılım açısından yeterliliklerinin saptanması çerçevesinde aşağıdaki araştırma soruları belirlenmiştir:

Çocuk meclislerinin kuruluş amacında katılıma yer verildi mi? Çocuk meclislerinin yapı ve işleyişlerinde yeterli katılım söz konusu mudur? Çocuk meclislerinde katılımın yeterliliğini belirlemek için seçim sürecinde tüm çocuklara eşit fırsatlar veriliyor mu? Çocuk meclislerinin çalışmaları ve faaliyetleri katılım sağlamada yeterli midir? Katılım hakkını kullanabilen çocuğun gelişimi nasıl etkilenmektedir? Çocuk meclislerinde katılımın yetkinliği açısından alınan kararların yerel kararları etkileme düzeyi nedir? Katılımın yeterliliği bağlamında çocuklar düşüncelerini özgürce ifade edebiliyor mu? Çocuk meclislerinin fiziki olanakları, bütçe ve mevzuatları çocukların katılım sağlamaları açısından yeterli midir? Çocuk meclislerinin, çocukların ihtiyaçlarına ve isteklerine cevap veremediği durumlar var mıdır? Çocuk meclislerinde sürdürülebilir bir katılım söz konusu mudur? Etkin ve yeterli çocuk katılımının sağlanabilmesinin yolları neler olabilir? Etkin katılımın sağlanabilmesi açısından yerel yönetimlere düşen yükümlülükler nelerdir?

3.3.4. Veri Toplama Yöntemi

Bu çalışmada detaylı bir literatür taraması, doküman incelemesi yapılarak çocuk hakları, yerel yönetimler ve katılım hakkı ile ilgili temel kaynaklar incelenmiş, çocuk meclislerinin çevrimiçi ortamdaki faaliyetlerinin taranması yoluyla da araştırma

sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında örnek olay incelemesinin yanı sıra yarı yapılandırılmış görüşme yöntemine başvurulmuş, örnek olay incelemesinde karşılaştırma yöntemi kullanılarak çocuk meclislerinin kıyaslamalı analizle katılım açısından yeterliliği değerlendirilmiştir. Roger Hart'ın katılım merdivenine göre belediyelerin çocuk meclislerindeki katılım düzeyinin hangi basamakta bulunduğu incelenmiş, ayrıca literatür araştırmasından elde edilen bilgiler doğrultusunda katılım açısından 'yeterlilik kriterleri' tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kriterler eğitsel, araçsal, toplumsal, hukuksal, idari ve mali kriterler olmak üzere farklı başlıklar altında sınıflandırılmış ve her biri ayrı tablolar içinde gösterilerek çocuk meclislerinin bu kriterlerin kolaylaştırıcılığı- yol göstericiliği çerçevesinde katılım konusundaki yeterliliklerinin analiz edilmesi hedeflenmiştir.

Bilgi edinme başvurusu çerçevesinde çocuk meclislerine ilişkin kurumsal verilere ve istatistiklere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi aracılığıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü'ne, başvuru yapılmış; Türkiye'deki belediyelerin (büyükşehir, il, büyükşehir ilçe, ilçe ve belde belediyesi olmak üzere) kaçında çocuk meclisinin bulunduğu ve bu belediyelerden hangilerinin çocuk meclisi faaliyetlerini etkin bir şekilde gerçekleştirdiği yönünde genel ve istatistikî verilere ulaşmayı hedefleyen sorular yöneltilmiştir. Ancak Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü'nden kendilerinde bu kapsamda herhangi bir bilgi ve belge olmadığına dair yanıt alınmıştır. Ayrıca verilen yanıtta Türkiye Belediyeler Birliği'nde (TBB) bu sorulara yönelik bilgi-belge olabileceği belirtildiğinden Türkiye Belediyeler Birliğine de bilgi edinme başvurusunda bulunulmuş fakat TBB de verileri arasında talep edilen bilgilerin bulunmadığını belirten bir cevap vermiştir. Dolayısıyla ülkemizde kaç tane çocuk meclisinin bulunduğu, hangilerinin aktif olduğu çerçevesindeki bilgiler ve istatistikî veriler elde edilememiştir.

Örnek olay incelemesinde çalışılacak olan belediyelere karar verilmeden önce ülkemizdeki otuz büyükşehir belediyesine de Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi ve E-devlet yoluyla, resmî web sitelerinden ve kurumsal e-posta adreslerinden ulaşılarak belediyelerinde çocuk meclisinin bulunup bulunmadığı, var ise bu meclislerin yapı ve işleyişi ve ayrıca çocuk katılımının etkinliği hakkında on dört adet soru iletilmiştir. Büyükşehir belediyelerinin on sekizi bilgi edinme başvurusuna dönüş yapmıştır (Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir,

Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Manisa, Mersin, Ordu, Sakarya, Samsun). Bunlardan altısı belediyelerinin bünyesinde çocuk meclisi bulunduğunu belirterek (Ankara, Bursa, İstanbul, İzmir, Mersin, Ordu) gönderilen sorulara yanıt vermiş, diğer on iki belediye ise çocuk meclisine sahip olmadıklarını ifade etmiştir. Bunlardan Balıkesir ve Konya Büyükşehir Belediyeleri'nde çocuk meclisi kurulabilmesi için çalışmalarının devam ettiğini ve Samsun Büyükşehir Belediyesi ise çocuk meclisi bulunmadığını ancak ilçe belediyelerin bazılarında çocuk meclisi bulunduğunu belirtmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ise bünyesinde çocuk meclisi bulunmadığını ancak kent konseyi bünyesinde çocuk meclisi bulunduğunu belirtmiş ancak soruları yanıtlamamıştır.

Büyükşehir belediyelerinden bilgi edinme başvurusuna dönüş yaparak iletilen soruları cevaplayan belediyelerden ise İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri'nin çocuk meclislerinin bu tez çalışması kapsamında incelenmesine karar verilmiştir.

Çocuk meclislerinin kıyaslamalı analizi için büyükşehir belediyelerine ilişkin mevzuat, stratejik planlar, performans programları, faaliyet raporları taranmıştır. Ayrıca çocuk meclislerine yönelik sosyal medya ve basın taraması yapılmış ve web sayfaları, yasal dayanakları, faaliyet raporları ve meclis kararları incelenmiştir. Büyükşehir belediyelerinden gelen yanıtlara göre çocuk meclislerinin amacı, yapı ve işleyişi, toplantıları, komisyonları, yürüttükleri çalışmalar, faaliyetleri, çocukların gelişimine katkısı ve katılımın yeterliliği hakkında kıyaslama yapılabilecek bilgiler edinilmiştir.

Araştırma çerçevesinde nitel analiz yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşmeye ilişkin soru formları (meclis üyesi çocuklara yönelik on yedi, meclis görevlisi yetkililere yönelik ise toplam on üç sorudan oluşan) hazırlanmıştır. Ancak yukarıda yer verilen "araştırmanın sınırlılıkları" başlıklı bölümde de belirtildiği üzere mart ayından itibaren ülkemizde yayılan COVID-19 yeni tip virüs nedeniyle yüz yüze görüşme gerçekleştirilememiş; çevrimiçi ortamda iletişim kurulmuştur. Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi sorumlularından bir idareci, iki idari yardımcı olmak üzere toplam üç çocuk meclis görevlisi görüşme sorularını yanıtlamıştır. Biri meclis başkanı, diğerleri ise çocuk hakları komisyonu birinci sözcüsü, meclis başkan yardımcısı, meclis başkanlık divanı kâtip üyesi, kardeşlik yardımlaşma komisyonu başkanı olmak üzere çocuk meclisinde belirli sorumluluklara sahip toplam sekiz çocuk ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Meclis üyesi çocukların bilgisine ilçe belediyelerinden ulaşılması gerektiğinden ve bu konuda büyükşehir belediyesinden pandemi sürecinde destek alınamadığından İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi'nden bir meclis görevlisi yetişkinle iletişim kurulabilmiştir.

Tez çalışmasının aşağıda yer alan bölümlerinde Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi yerine Ankara Çocuk Meclisi kısaltması, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi yerine de İstanbul Çocuk Meclisi kısaltması kullanılmıştır.

3.4. Yerel Yönetimlerde Çocuk Katılımı Bağlamında Ankara ve İstanbul Çocuk Meclislerinin İncelenmesi

Bu başlık altında çocuk meclislerinin öncelikle vizyon ve misyonlarına yer verilmiş, meclislerin kuruluş amaçları, işleyiş ve yapıları, toplantıları, komisyonları, faaliyetleri ve en önemlisi çocukların gelişimine katkıları ve çocuk meclislerinin katılım yeterliliği çocuk meclisi üyelerinin ve meclis yetkililerinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Ankara Çocuk Meclisi'nin yerel yönetimlerde çocukların kararlara katılım hakkının öncüsü olma, diğer belediyelerin de örnek aldığı bir yapı kurarak gelişme, belediyenin kardeş şehirlerinde de tanınma, sadece Ankara'da değil, Türkiye'nin diğer illerine de örnek olma ve uluslararası mecralarda da örnek teşkil etme vizyonu bulunmaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi, 2020).

İstanbul Çocuk Meclisi (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi, 2020) ise hızla gelişen ve değişen günümüz bilgi teknolojilerini takip eden ve bu gelişime ayak uyduran, merak eden, sorgulayan, araştıran, okuyan, spor yapan, bilgili ve bilinçli çocuklar yetiştirilmesine katkıda bulunmak, gönüllülük ilkesiyle bir araya gelen çocuklardan oluşan, karşılıksız olarak İstanbul çocuklarına hizmet eden, çocuğun yüksek yararını gözeterek çeşitli sosyal aktiviteler, spor, kültür, gezi vb. bilinçlenme faaliyetlerinde bulunan, üyesi olmaktan gurur duyulan, yerel yönetimlerle sürekli olarak karşılıklı etkileşim ve iletişim içerisinde olan bir kuruluş olmak vizyonu ile hareket ettiğini belirtmektedir.

Ankara Çocuk Meclisi, resmi web sayfasında yer alan bilgiye göre Ankara'da yaşayan çocukların düşüncelerini, isteklerini, hayallerini özgürce ifade edebilmeleri,

çocukları da ilgilendiren konularda çözüm önerileri geliştirmeleri ve kararlara katılım sağlamaları amacıyla, 3030 sayılı yasanın 6/A maddesi (f) fıkrası ile 1580 sayılı yasanın 1. maddesine istinaden hazırlanan Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 21.4.1995 tarih ve 303 sayılı kararı ile onaylanan Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi Kuruluş Yönetmeliği'ne göre kurulmuş olan Türkiye'deki çocuk meclislerinden biridir. Sosyal Hizmet Dairesi Başkanlığı Gençlik ve Çocuk Şube Müdürlüğü bünyesinde faaliyet sürdürmektedir (Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi, 2020).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı Gençlik ve Spor Müdürlüğü bünyesinde faaliyetlerini sürdüren Çocuk Meclisi 17.02.2005 tarihinde Belediye Meclisi kararıyla kurulmuştur (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi, 2020). Yapılan araştırmalar sonucunda ülkemizde kurulan ikinci çocuk meclisi olma özelliği taşıdığı görülmüştür. İstanbul Çocuk Meclisi, 1982 Anayasası'nın 41/2 ve 58/2. maddelerine, ILO Çocuk Sözleşmesi'ne, 1989 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7/v. maddesine ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14/a maddelerine dayanarak kurulmuştur (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi Yönetmeliği).

Ankara Çocuk Meclisi'nin bir içtüzüğü bulunmaktadır ve meclisin yapısı, işleyişi, komisyonları, toplantıları detaylı olarak bu içtüzükte belirlenmiştir. İchtüzük altı bölüm ve seksen dört maddeden oluşmaktadır. İchtüzüğün madde sayısından da anlaşıldığı üzere işleyişe dair konuların detaylı olarak hazırlanmış ve toplantı - oturumlara ilişkin ayrıntılı açıklamalara yer verilmiş olması uygulamaya dair sorunların asgariye indirilmesinin amaçlandığı izlenimini vermiştir. Meclis üyesi çocukların, içtüzüğe bakıp nerede nasıl davranmaları gerektiğini kolayca kavrayacak olmaları, yetişkinlerin desteğine çok daha az ihtiyaç duymalarını sağlayabilecektir.

İstanbul Çocuk Meclisi'nin ise kuruluşu, çalışmaları ve faaliyetleri bir yönetmeliğe dayanmaktadır. Bu yönetmelik beş bölümden ve on dokuz maddeden oluşmaktadır. Genel kapsamlı bilgilere yer veren yönetmelikte meclisin oluşumu, komisyonlar, üyelik şartları ve toplantılar daha genel bir çerçevede oluşturacak şekilde belirlenmiştir. Bu nedenle uygulama sırasında meclis üyesi çocuklar yetişkinlerin desteğine daha çok ihtiyaç duyabilecektir.

Çocukların çocuk haklarını özümsemelerini sağlayarak, “katılım hakkı”nın çocuklar, yetişkinler ve karar verici makamlarca farkındalığının artırılması; çocuk meclisinin tanınırlığının çoğaltılması, daha çok çocuğun meclise katılımını sağlayarak, okullarla işbirliğinin geliştirilmesi ve eğitimde çocuk meclisinin katkısının anlaşılır hale getirilmesi misyonuna sahip olan Ankara Çocuk Meclisi bu kapsamda çalışmalarına devam etmektedir (Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi, 2020).

İstanbul Çocuk Meclisi, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda katılımcı demokrasinin geliştirilmesine katkıda bulunmak, İstanbul’un ve devamında Türkiye’nin çocukları için karşılıksız gönüllü hizmetler sunarak çocuk gelişimine katkıda bulunmak, milli ve kültürel değerleri, örf ve adetleri ve farklılıkları zenginlik unsuru olarak kabul edip, ulusal ve uluslararası sevgi ve hoşgörü ortamı yaratarak Türkiye’nin muasır medeniyetler seviyesine gelmesini sağlayıp çağdaş yaşam içerisindeki yerini almasına katkıda bulunmak, Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde çocukların demokratik bilincinin gelişmesini ve evrensel kültürler ile diyalog halinde olmalarını sağlamak misyonu ile kurulmuştur (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi, 2020).

Ankara Çocuk Meclisi misyonu doğrultusunda çocukların katılım hakkına önem vererek meclise çocuk katılımını artırmayı hedeflemekte ve çalışmalarını bu yönde sürdürmektedir. İstanbul Çocuk Meclisi ise misyonunda katılımcı demokrasiyi sağlayıp geliştirebilmek amacına sahiptir.

3.4.1. Çocuk Meclislerinin Kuruluş Amacı

Ankara Çocuk Meclisi, çocukların ifade özgürlüğüne sahip olabilmeleri, kendi kararlarını alabilmenin tecrübesini yaşamaları ve sosyalleşebilmeleri amacıyla kurulmuştur. Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin 2018 yılına ait Faaliyet Raporu’nda (2019, s. 73) çocuk meclisinin amacı şu şekilde belirtilmiştir: “Çocuk Meclisi, Ankara’da yaşayan çocukların problemlerini, taleplerini ifade etmelerini ve kendileriyle ilgili problemlerin çözümünde aktif rol almalarını sağlamak; çocukların içinde yaşadığı ülkenin, manevî ve ahlâkî değerlerini öğrenebilmeleri ve geleceklerine güvenle bakabilmeleri amacıyla kurulmuştur.”

Ankara Çocuk Meclisi, çocuk katılımına verdiği önemi kuruluş amacında da belirtmiştir. Ankara Çocuk Meclisi yetkilisi çocuk meclisinin kuruluş amacını şu ifadelerle anlatmıştır: “Çocuk Meclisi, 23 Nisan 1995 tarihinde, Ankara Büyükşehir

Belediyesi tarafından, Ankara’da yaşayan çocukların düşüncelerini, isteklerini, hayallerini özgürce ifade edebilmeleri, çocukları da ilgilendiren konularda çözüm önerileri geliştirmeleri ve kararlara katılım sağlamaları amacıyla kurulmuştur.” Ayrıca meclis yetkilisi, *“çocuk meclisinin demokrasiyi özümsemiş, seçme- seçilme deneyimini yaşayan, kendine güvenen yeni nesiller yetiştirilmesi hedefiyle kurulduğunu, Türkiye’nin en köklü çocuk meclisi olduğunu ve çocuk haklarının önemli bir temsilcisi”* olduğunu da belirtmiştir.

Ankara Çocuk Meclisi’nin Türkiye’nin ilk çocuk meclisi olma özelliği taşıdığını söyleyen yetkili, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin almış olduğu kararla ülkemizin Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne 9 Aralık 1994’te taraf olduğu ve Bakanlar Kurulu’nda 27 Ocak 1995’te imzalanarak yürürlüğe girmesinden sonra çocuk meclisinin kurulduğunu belirtmiştir. Çocuk katılımına önem verdiği ve katılımı geliştirmek ve sürdürülebilirliğini korumak için çalışmalarına devam ettiği faaliyet raporlarından da anlaşılan çocuk meclisinin *“bu öncü ve değerli rolü ile diğer belediyelere örnek olmaya devam edeceği”* meclis yetkilisince dile getirilmiştir.

Çocuk meclisini tanımaya ve katılımın yeterliliğini belirlemeye yönelik sorulan sorulardan biri olan *“Ankara Çocuk Meclisi’nin kuruluş amacında katılıma yer verilmiş midir”* sorusu doğrultusunda Meclis İçtüzüğü incelendiğinde ise (Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi İçtüzüğü, 1995) 13. madde de *“Ankara’da yaşayan çocukların problemlerini, taleplerini ifade etmelerini ve kendileriyle ilgili problemlerin çözümünde aktif rol almalarını sağlamak”* şeklinde bir amacın belirlenmiş olduğu görülmektedir. Belirlenen bu amaç doğrultusunda Ankara Çocuk Meclisi’nin çocukların katılım hakkını oldukça ön planda tuttuğu ve önemseddiği söylenebilir.

İstanbul Çocuk Meclisi’nin kuruluş amacı ise Çocuk Meclisi Yönetmeliğinin 5. maddesinde şöyle belirtilmiştir: *“İstanbul Çocuk Meclisi faaliyetinin amacı; ilköğretim çağındaki çocuklarımızın ailesine, çevresine ve yaşadığı şehrine ilgisini ve duyarlılığını arttırmak, öz güvenini geliştirmek ve temsil kabiliyetini artırmak; ülkemizin Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde çocuklarımızın demokratik bilincinin gelişmesi ve evrensel kültürler ile diyalog halinde olmalarını sağlayarak; İstanbul’da yaşayan çocukların çeşitli problem ve talepleri ifade etmelerini ve çözüm üretiminde yardımcı olmalarını; çocuk gelişimi, sosyal konulara duyarlılık içinde olarak, bu konularda bilimsel gereklere uygun şekilde aktif rol almalarını, içinde yaşadığı ülkesinin, milletinin, milli ve kültürel*

değerlerini, örf ve adetlerini kavramalarını ve geleceklerine güvenle bakabilmelerini sağlayacak eğitim, kültür, sanat ve spor etkinliklerinde bulunmayı amaçlamaktadır.”

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin 2018 yılına ait Faaliyet Raporu’nda (2019, s. 27) ulusal sosyal politikalar kapsamında çocukların da dışlanmışlıklarının önlenmesi ve toplumsal hayata katılabilmelerinin desteklenmesi öngörülmüştür. Okuyan, düşünen, sorgulayan, kendini ifade edebilen, sporu, sanatı ve bilimi yaşam tarzı hâline dönüştürebilen, gelişmelere açık, farklılıklara saygılı, yenilikçi, etik değerlere bağlı; karar süreçlerine katılan, kaynakları etkili değerlendirebilen, çevreye duyarlı, öz güveni yüksek, mutlu, sağlıklı ve güçlü bir gençliğin yetişmesine yönelik projeler üretileceği de belirtilmiştir.

İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi ise “çocuk meclisinin kuruluş amacında çocukların katılımına yer verilmiş midir” sorusuna Çocuk Meclisi Yönetmeliği’nde yer alan bilgi doğrultusunda cevap vermiştir. Yönetmeliğin 5. maddesine göre çocukların temsil kabiliyetini artırabilmek, çocukların demokratik bilincinin gelişmesini sağlamak, çocukların çeşitli problem ve taleplerini ifade etmelerini sağlamak ve problemlere çözüm üretiminde aktif rol almalarını sağlamak maksadıyla çocukların katılımına yer verilmiştir. Mevzuat kapsamında çocuk katılımına yer verilmiş olmakla birlikte bu amacın fiiliyata nasıl yansıdığı önem taşımaktadır. Yetkilinin verdiği bilgiye göre yönetmelikte katılıma yönelik ifade edilen bu amaçların “realite de pek uygulama alanı bulunmamaktadır”.

“Çocukların meclise hangi amaçlarla üye olduğu” sorusuna Ankara Çocuk Meclisi yetkilisi, “*çocukların daha ziyade sosyalleşmek, özgüven kazanmak, ifade becerisi kazanmak, çeşitli faaliyetlere katılmak, çocuk haklarını öğrenmek amacıyla meclise üye olduklarını*” belirtmiştir. İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi ise aynı soruya, “*çocukların yaşadıkları ülkenin örf, adet ve kültürünü daha iyi kavrayabilmek, sosyal sorumluluk projelerinde kendilerini ifade edebilmek ve kültür, sanat, spor ve eğlence faaliyetlerine katılabilmek için çocuk meclisine üye olmayı tercih ettiklerini*” belirtmiştir. Dolayısıyla bu bağlamda, her iki belediyede de çocukların, çocuk meclisine katılmalarındaki amacın genel olarak sosyalleşmek, düzenlenen faaliyetlere katılabilmek ve kendilerini ifade edebilme becerisi kazanmak olduğu söylenebilir.

3.4.2. Çocuk Meclislerinin Yapı ve İşleyişi

Ankara Çocuk Meclisi'nin yapı ve işleyiş çerçevesi içtüzükle belirlenmiştir. Belirli yaş aralığındaki çocuklardan oluşan mecliste çocuklar seçim zamanında kendilerini ifade etme, tanıtma imkânı bulmaktadır. Her kesimden çocuğun temsil edilmesi için fırsat tanınmaktadır. Çocuk meclisi yetkilileri meclisin yapı ve işleyişi hakkında şu cevabı vermişlerdir: *“Ankara'nın değişik bölgelerinden her yıl 3000'e yakın çocuğun başvuruda bulunduğu çocuk meclisi seçimleri her dönem (her yıl) yenilenmektedir. 9-14 yaş arası ilk ve orta öğrenimdeki çocuklar seçim gününde, daha önceden başvuru formlarını teslim ettikleri merkeze gelerek hem tanıtımlarını yapar hem de kendisi ve çocuk meclisinde görev almasını istediği, beğendiği toplam üç çocuk için oy kullanırlar. Seçimlerde en çok oyu alan 150 çocuk asil üye olarak mecliste göreve başlarlar. Çocuk meclisinde, zihinsel engeli olmayan, korunmaya muhtaç ya da dezavantajlı gruplardan kontenjan üyeler de yer alabilmektedir.”* Çocuk Meclisi İktüzüğü'nün 9. maddesine göre seçilecek olan %20'lik kontenjan engelli, suça eğilimli, korunmaya muhtaç, mahkûm ve çalışan çocuklardan oluşmaktadır.

23. dönem Ankara Çocuk Meclisi seçimleri istatistiğine göre seçime başvuran çocuk sayısı 2520'dir. 11 ayrı adreste seçim sandıkları kurulmuştur. Meclise asil üye olarak 150 çocuk seçilmiştir. Kız üye sayısı 102, erkek üye sayısı 48'dir. Kontenjan üye ise 10 çocuktur. Asil üyelerin geldikleri okul sayısı 79'dur. Meclis başkanı, 104 aday arasından başkanlığı kazanmıştır (Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi, 2020).

Ankara Çocuk Meclisi'nin, daha çok çocuğa ulaşabilmek için şehrin çeşitli yerlerine afişler astığı, reklamlar verdiği, billboardlarda ve web sitesinde duyurular yaptığı gözlemlenmiştir. Çocuk meclisinin, bu çalışmalarla şehirde yaşayan ve yaş aralığı uygun olan her çocuğu meclise davet etmesi katılıma önem verdiğini düşündürmektedir. Meclis üyesi çocuklar, meclisi kimden ve nasıl öğrendikleri sorusuna *“reklam panolarında gördüklerini, internet ortamından ve haberler sayesinde öğrendiklerini, ebeveyninden ya da okulda öğretmeninden ve arkadaşlarından bilgi edindiklerini”* ifade etmişlerdir. Meclis başkan yardımcılığı görevini yerine getiren bir üye bu soruya *“Babamla, 22. Dönem başkanının babası arkadaşlar; onun sayesinde duydum ve katıldım, bu yıl 2. senem”* cevabını vermiştir.

Çocuk Meclisi İktüzüğü'nün 8. maddesine göre çocuk meclisi üyeliğine aday olabilmek için adayların aşağıda yer verilen şartları yerine getirmesi gerekmektedir:

1. 9-13 yaşları arasında olmalı¹,
2. İkamet yeri Ankara olmalı,
3. Velisinin muvafakatinin olması ve
4. Başvuru formunu doldurmuş olması gerekmektedir.

Ankara Çocuk Meclisi üyeleri, “meclise neden üye olmak istedikleri” sorusuna şu yanıtları vermişlerdir: *“Kendimi daha iyi ifade ederek çocukların haklarını korumak için; Haklarımızı daha iyi şekilde öğrenmek ve öğretmek için; Çevremdeki problemleri ifade edebilmek için ve meclis ortamını merak ettiğim için; Önceki başkanın anlattıklarıyla burasının çok güzel olduğunu duymuştum, bu heyecanı ben de yaşamak istedim; Çocuklar adına onların sesi olmak istedim; Kendimi göstermek istedim zaten bu konular yani çocukların hakları hep ilgimi çekiyordu; Çocuklar için önerilerde bulunmak ve hayata geçirmek, katkı sağlamak amacıyla karar verdim; İlk katıldığım ve seçildiğim sene çok güzel geçmişti, o yüzden bu sene yeniden seçimlere katıldım ve yine seçilerek önce asil üye ve meclis başkanı oldum. Çocukların sesi olmak için istedim.”* Çocuklar verdikleri bu cevaplarla çocuk haklarını ve katılımı önemsediklerini, kendilerini ilgilendiren konularda görüş ifade edebilme, öneriler sunabilme yoluyla sorunlarına çözüm aramaya katılma isteğinde olduklarını ifade etmişlerdir.

Çocukların, çocuk meclisine ne kadar hâkim olduklarını ve ne kadar ilgili olduklarını öğrenebilmek amacıyla “çocuk meclisine seçilebilme kriterlerinin nelerden oluştuğu” sorulmuştur. Çocuklardan alınan cevaplar genellikle *“önce başvuru formunun doldurulduğu daha sonra ise üyelerin kendilerini tanıtarak daha hevesli görünenin ve kendini iyi ifade edebilenin seçildiği bir süreç”* olduğu yönündedir. Liyakate dayalı olan seçimlerde çocukların kendilerini ifade edebilmeleri, çocuk katılımına verilen önemin bir göstergesidir. Aynı soruya çocuk meclisi yetkilileri ise *“Çocuk meclisine üyelik için bireysel ya da okullardan toplu başvurular alınmaktadır. 9-14 yaş arası ilk ve ortaokul öğrencisi olmak, başvuru formunun doldurularak çocuğun seçimlere katılacağı merkeze teslim edilmesi, zihinsel engeli bulunmaması yeterlidir. Aday tanıtımlarına ve seçimlere katılan adaylar arasından, çocukların oylarıyla göreve gelen 150 asil üye dışında, dezavantajlı gruplardan (görme ve/ veya işitme engelli, serebral palsili, lösemiye yenmiş, Ankara’da eğitimine devam eden mülteci çocuklar, Aile Bakanlığı yurtlarında*

---

¹ Ankara Çocuk Meclisi üyeleri aldıkları bir kararla yaş sınırının 14 olmasını Ankara Büyükşehir Belediyesi’ne teklif etmişlerdir. Büyükşehir Belediyesi bu teklifi kabul ederek yaş sınırını 14’e çıkarmıştır. Ancak İçtüzükte yaş sınırı güncel değildir.

kalan kimsesiz çocuklar vb.) belli sayıda kontenjan üyeler de mecliste görev alabilmektedir.” cevabını vermişlerdir. Her çocuğun seçim deneyimini tatmasına fırsat verilmesi, mecliste dezavantajlı çocuklara da yer verilmesi çocukların katılımına verilen önemi göstermektedir.

Bu süreçte üye olabilmek için başvuru yapan “her çocuğa seçim sürecinde kendini ifade edebilmesi için eşit fırsatlar tanındı mı” sorusu ile katılımın yeterliliğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Meclis üyesi çocuklar bu soruya olumlu cevap vermişlerdir. Üye çocuklardan biri bu soruya “*Evet, eşit fırsatlar tanınıyor. Her üyeye eşit süre verilerek kendini ifade etme fırsatı tanınıyor ancak kimi üye özensiz davranarak kısa tanıtımlar hazırlarken kimi üye de daha istekli davranarak detaylı tanıtımlar hazırlıyor*” şeklinde cevap vermiştir. Başka bir meclis üyesi ise “*Evet, burada kolejden, devlet okullarından, zengin-fakir fark etmeden her türlü çocuk var. Yabancı uyruklu ya da yurtlarda kalan çocuklar da var. Yani herkes eşit ve eşit imkânlar veriliyor*” yanıtını vermiştir. Çocuk meclisi yetkilileri ise çocuklara eşit fırsatlar verilmeye çalışıldığını ve bunun için iyi bir sürecin takip edildiğini şu sözlerle açıklamışlardır: “*Okulların açılmasını müteakip, Valilik İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri üzerinden Ankara’daki tüm okullara, başvuru ve seçim dönemlerine ilişkin bilgiler ve başvuru formu örneği, resmi yazılarla duyurulmakta; ayrıca açılan tanıtım stantlarından, billboardlardan, afişlerden, broşürlerden ve web sayfaları üzerinden de etkin ve yaygın bir duyuru süreci yürütülmekte, okul ziyaretleriyle de bu duyurular pekiştirilmektedir. Ancak okul içi duyurularda, okul idaresince çocuklara bilgi verilmediği veliler ve çocuklar tarafından ifade edilmektedir.*”

Meclis İçtüzüğünde (14 ve 15. madde), çocuk meclisinin miting, forum, açık-kapalı alan toplantıları, şölenler, kampanyalar, süreli-süresiz yayınlar ve benzeri faaliyetleri düzenleyebileceği, ayrıca Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin çalışmaları için tavsiye kararı alabileceği belirtilmiştir. İçtüzüğe göre çocuk meclisinin organları (16. madde) ise; bir meclis başkanı, üç meclis başkan vekili, beş meclis başkanlık divan üyesi, komisyonlar, icra heyeti ve genel kuruldan oluşmaktadır.

Çocuk meclisi yetkilisi tarafından “meclis organlarının oluşum süreci, meclisin yapı ve işleyişi” şöyle açıklanmıştır: “*Mazbatalarını alarak göreve başlayan asil üyeler, bir sonraki aşamada Başkanlık Divanı’nı seçerler ve İçtüzük gereği en çok oyu toplayan altı meclis üyesi Başkanlık Divanı’ndaki görevlerine başlarlar. Başkandan*

sonra ilk üç sırada yer alanlar, Birinci, İkinci ve Üçüncü Başkan Yardımcılığı, sonraki iki üye ise Birinci ve İkinci Kâtip Üyeliği görevlerine getirilmiş olurlar. Başkanlık Divanı, aylık Genel Kurul Toplantılarında ve temsil gerektiren tüm programlarda hazır bulunur, komisyonları ziyaret ederek gündemi takip eder. Diğer üyelerin tamamı, komisyon tercihlerini yaparak, meclisteki çalışmalarına başlarlar. Tüm sekretarya işleri Meclis İdaresi ve Daire Başkanlığı'na yürütülür.”

Çocuk meclis başkanı ve başkan vekilliği seçimleri İçtüzüğü'nün 20-23. maddelerinde yer almaktadır. İçtüzüğe göre Başkanlık Divanı, başkan adaylarının başvurularını kabul eder. Üyelerin 2/3 çoğunluğunu alan aday başkan seçilir. 2/3 çoğunluğu sağlayan aday olmazsa seçime üç tur devam edilir. Üçüncü turda çoğunluğun oyunu alan aday başkan seçilir. Başkanlık Divanı, başkan vekilliği için aday başvurularını kabul eder. En çok oy alan üç kişi sırayla başkan vekili seçilir. Çocuk meclisinin çalışma süresi bir yıldır. Çocuk platformu, yeni dönem meclis üyelerini seçtiği anda görevi sona erer. Meclis üyeliğinin sona ermesi ise İçtüzüğü'nün 34. maddesine göre iki şekilde olabilir: Birincisi, çocuğun 14 yaşından gün alması ile sona erer. İkincisi ise meclis İçtüzüğü hükümlerine aykırılık göstermesi durumunda sona erer.

Ankara Çocuk Meclisi yetkilisi, “meclisin yapı, işleyiş ve katılıma dair ne gibi sorunları bulunduğu” sorusuna “Çocuk meclisi, 25. yılına girerken, aktif ve etkili bir çocuk meclisi olmayı sürdürmektedir. Yapı, işleyiş ya da katılıma yönelik genel olarak bir sorun yoktur. Ancak büyüklerin, kendilerine iletilen çocuk görüşlerini daha sıklıkla ve de ‘çocuk meclisi kararıdır’ ibaresi ile uygulamaya koyması, çocuklar açısından çok daha teşvik edici olacaktır. Karşılaşılan eksiklikler daha ziyade çocuk görüşünün hayata geçirilmesi ile ilgilidir” cevabını vermiştir. Meclis yetkilisinin bu yanıtından, meclisin sürdürülebilir - uzun süreli çalışma koşullarına vurgu yapıldığı görülmüş, dolayısıyla “sorun ve aksaklıkları olan bir meclis olsaydı 25. yılına ulaşamazdı” mesajının verilmeye çalışıldığı gözlenmiştir. Ayrıca yetkilinin ifadelerinden çocuk katılımına önem veren Ankara Çocuk Meclisi'nin aldığı kararların uygulanamaması nedeniyle çocukların katılımının nihai hedefine ulaşamadığı bilgisine ulaşılmıştır.

İstanbul Çocuk Meclisi ise yapı ve işleyişini Çocuk Meclisi Yönetmeliği ile belirlemiştir. Çocuk Meclisi Yönetmeliği'nin 6. maddesinde çocuk meclisinin yapısından şu şekilde bahsedilmiştir: İstanbul Büyükşehir Belediye Gençlik ve Spor

Müdürlüğü'nün talebi üzerine her iki yılda bir okul dönemi başında İstanbul'da yaşayan 8-15 (dâhil) yaş grubu çocuklardan ilçe ve ilk kademe belediyelerince Büyükşehir Belediyesi'ne bildirilen temsilcilerden oluşur. Çocuk meclisi, 300 üye ve bir başkandan oluşmaktadır. Bu temsilcilerin sayısı ilçe ve ilk kademe belediyelerinin Büyükşehir Belediye Meclisi'nde temsil edildiği şekil ve sayıda olur. Şartları taşıyan çocuklar müteakip yıllarda tekrar üye olabilir.

Çocuk meclisinin yapı ve işleyişi nasıldır sorusuna meclis yetkilisinin yanıtını yönetmelikte yer aldığı şekliyle vermesinden dolayı meclis yetkilisinin cevabına burada tekrar yer verilmemiştir.

Çocuk Meclisi Yönetmeliği'nin 9. maddesinde, çocuk meclisi üyeliğine ilişkin şartlar şu şekilde sıralanmıştır:

1. 8-15 (dâhil) yaş aralığında olunması,
2. İstanbul'da ikamet edilmesi,
3. Velinin başvuru formunu doldurması,
4. Üyelik başvuru formunun doldurulması ve
5. İlçe ve ilk kademe belediyelerince isminin bildirilmiş olması gereklidir.

Çocukların "İstanbul Çocuk Meclisi'ne seçilme kriterleri nelerdir?" sorusuna meclis yetkilisi, *"8-15 yaş aralığında bulunup, İstanbul'da ikamet eden ve velisi tarafından ibb.cocukmeclisi web sitesindeki üyelik formu ile muvafakatnamesi imzalanıp çocuk meclisine iletilen her çocuk meclise kabul edilmektedir"* yanıtını vermiştir.

"Çocuk meclisinde seçim sürecinde tüm çocuklara eşit fırsatlar verilebiliyor mu" sorusuna yanıt olarak meclis yetkilisi, *"İstanbul'un 39 ilçesinden seçilen çocuk meclisi üyelerinin yetenek ve başarı durumlarına göre diğer katılımcı çocuklardan üstünlüklerine göre seçilme şanslarının arttığını"* ifade etmiştir. İstanbul Çocuk Meclisi'nin seçim sisteminde liyakat açısından sorunların bulunduğu ve Ankara Çocuk Meclisi'nde olduğu gibi çocukların kendilerini tanıtır, ifade edebilecekleri bir ortamın yaratılmadığı söylenebilir.

Çocuk katılımına verilen önem açısından Ankara Çocuk Meclisi'ne kıyasen eksiklikleri bulunduğu düşünülen İstanbul Çocuk Meclisi'nde seçim süreci önce ilçe

belediyelerinde başlamakta, İstanbul Çocuk Meclisi dolaylı bir şekilde ilçelerden gelen temsilcilerden oluşmaktadır. Meclis yetkilisi, belli dönemlerde çocuk meclisine katılan ilçe belediyelerin farklılık gösterdiğini, bunda da siyasi görüşlerin etkili olduğunu belirtmiştir. Meclis yetkilisi bu duruma *“büyükşehir belediyesinin siyasi görüşüne yakın olan ilçe belediyelerin çocuk meclisine katılım gösterdiğini”* belirterek açıklık getirmiştir. Meclis üyesi çocuklara ulaşamadığı için bu konu hakkındaki görüşlerine yer verilememiştir.

Çocuk Meclisi Yönetmeliği’ne (7. madde) göre çocuk meclisi, oluşumuna müteakip, bir meclis başkanı, iki meclis başkanvekili ve sekiz başkanlık panı üyesinden oluşan on kişilik başkanlık panı seçilir. Başkanlık panından herhangi bir sebeple ayrılan bir üyenin yerine başka bir üye, meclis üyeleri arasından seçilebilir. Yönetmeliğin 10. maddesine göre çocuk meclis üyeliği, seçildiği öğretim yılı başından itibaren 15 yaşını doldurana kadar devam eder. Üyeliğin sona ermesi, yaş dolsa bile meclisin oluşum süresinin bitmesiyle sona erer. Üyeliği sona erdiren ikinci durum, yasa dışı ve ahlaki olmayan her türlü eylem ve faaliyetlerde bulunanların üyeliği başkanlık panının teklifi ve meclisin kabulü ile olur. Üçüncü durum ise üyenin istifa etmesidir. İstifa eden üyenin yerine çocuk meclisi tarafından yeni bir üye seçimi yapılır.

“Meclisin yapı, işleyişi ve çocuk katılımına dair ne gibi sorunları bulunduğu” sorusuna İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi *“İstanbul’un bütün ilçelerinden katılım bulunmaktadır ancak yine de çocuk meclisinin bilinirliği düşük seviyededir. Ayrıca çocuk meclis üyeliği formunun doldurularak elden teslim edilmesi işleyişi yavaşlatmaktadır.”* cevabını vermiştir. Alınan bu yanıt doğrultusunda çocuğun katılımını kısıtlayan bu uygulamalara ilişkin teknolojik imkânlar doğrultusunda çözümlerin aranması gerektiği görülmüştür.

3.4.3. Çocuk Meclislerinde Toplantı

Ankara Çocuk Meclisi İçtüzüğü’nün 18. maddesinde meclisin ilk toplantısına ilişkin bilgilere yer vermiştir. Buna göre; çocuk meclisine seçilen 150 asil üye, ağustos ayının üçüncü haftasının cumartesi günü çocuk meclisi salonunda ilk toplantısını yapar. İçtüzüğü’nün dördüncü bölümünde çocuk meclisinin çalışması ve toplanması ile ilgili daha ayrıntılı maddelere yer verilmiştir. İçtüzüğü’nün 36-52. maddelerinde meclisin toplanması, başkan ve başkan vekillerinin görevleri, toplantıda yeterli çoğunluk sağlanması gibi konular hakkında hükümler yer almıştır.

Ankara Çocuk Meclisi'nde toplantılar düzenli ve sık aralıklarla yapılmaktadır. Çocukların katılımlarının fazla olması için meclis genelde hafta sonu toplanmaktadır. Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri “meclis hangi sürelerde toplanmaktadır” sorusuna “*İç Yönetmelik esaslarına göre hareket eden komisyonlar ayda iki kez, pazar günleri toplanmaktadırlar. Genel kurul toplantıları da olmak üzere, bir ayda üç kez bir araya gelerek toplantılarını gerçekleştiren çocuklar, hafta içinde de, okul, sınav vb. durumlara göre diğer faaliyetlere katılım sağlamaktadırlar*” cevabını vermiştir.

İçtüzüğe göre çocuk meclisinin olağan toplantısı her ay bir defa gerçekleşir. Toplantının süresi en fazla beş gündür. Çocuk meclisinin yazılı çağrısı ya da üyelerden üçte birinin gerekçeli teklifi üzerine meclis olağanüstü toplanır. Olağanüstü toplantılarda çağrışı gerektiren konudan başka bir konu görüşülmez. Mecliste görüşülecek olan maddeler, başkan tarafından meclise sunulur. Üyelerden her biri teklif sunabilir. Bu teklif mecliste kabul edilirse programa dâhil edilir. Toplantılarda görüşülecek olan program meclis başkanı tarafından en az on gün önce üyelerin evlerine gönderilir. Acil durumlarda bu süre üç güne indirilebilir.

Çocuk meclisi toplantılarında her üye söz alabilmekte ve mecliste görüşülmek üzere teklif sunabilmektedir. “Mecliste fikirlerini özgürce ifade edebiliyor musun” sorusuna çocuklar “*Evet, kesinlikle*” cevabını vermiştir. Fikirlerini özgürce hiçbir kısıtlama olmadan ifade edebildiklerini ve görüşlerine değer verilip konuşmalarının engellenmediğini belirtmişlerdir. Aynı soruya yetkililer ise şu yanıtı vermiştir: “*Gerek komisyonlarda, gerekse genel kurul toplantılarında tüm tartışmalar, meclis üyesi çocuklar arasında özgürce yapılmakta, fikirlerini her şekilde istedikleri gibi ifade etmeleri için tüm fırsatlar sağlanmakta, engelleyici, kısıtlayıcı, baskılayıcı bir yaklaşım sergilenmemekte, içlerinden geldiği gibi konuşmaları, tartışmaları teşvik edilmektedir.*”

Bu süreçte çocukların ihtiyaç duydukları zaman yetişkinlerden destek alabilmeleri önemlidir. “Karar almadan önce belediye'deki yetkililer gerekli bilgiler konusunda yardımcı oluyor mu” sorusuna çocukların verdiği cevaplardan bazıları şöyledir: “*Evet, sekiz komisyonumuz var ve komisyonların rehberleri var. Söz çocukların olsa da, rehberlerimiz bizlere, meclisle ilgili her şeyi öğretiyor, çocuk hakları, çocuklarla ilgili çalışan kurumlar ve daha pek çok şey öğreniyoruz burada; Evet yardımcı oluyorlar. Fikirlerimizi belirtmemiz, önergeleri bilinçli şekilde hazırlamamız için ve görüşlerimizin yetkililere iletilmesi konularında hep destek*

veriyorlar.” Çocuklar verdikleri yanıtlarda ayrıca rehberlik öğretmenlerinin kendilerine yardımcı olduğunu ve çok destek olduğunu, çocuk meclisi yetkililerinden de gereken desteği alabildiklerini belirtmişlerdir.

“Bu süreçte çocuk meclisinde katılımın yeterliliği bağlamında alınan kararlarda çocukların mı yoksa büyüklerin mi etkisi bulunmaktadır?” sorusuna ise *“bu mecliste sadece çocuklar karar alır”* yanıtını vermişlerdir. Ayrıca, mecliste büyüklerin uygulamalarını eleştirebildiklerini ve daha iyi neler yapılabileceğini tartışabildiklerini de belirtmişlerdir.

Meclis Başkan ve başkan vekillerinin görevleri, İçtüzüğün 41-43. maddelerine göre şöyle sıralanabilir: Çocuk meclisine, meclis başkanı başkanlık eder. Başkan; meclisi açma, görüşmeleri idare etme, kararları kabul etme, ilan etme, bildirme ve meclis toplantısının sona erdiğini söyleme görevlerini yürütür. Meclis toplantısında başkan bulunamazsa sırasıyla başkan vekilleri başkanlık eder. Meclis Başkanının bir senelik faaliyetlerine ilişkin meclise vereceği raporun görüşülmesi sırasında meclise, görevlendirilen başkan vekili başkanlık eder.

İçtüzüğün 44. ve 45. maddelerine göre meclis üyelerinin tamamının yarısından fazla üyesi hazır bulunmadıkça görüşmeler yapılmaz. Kararlar, mevcut üyelerin çoğunluğunun oyları ile alınır. Oyların eşit olduğu durumlarda başkanın tarafı tercih olunur. Üyelerin her biri bizzat oyunu verir. Meclis toplantılarında üyelerin çoğunluğu hazır değilse, Meclis Başkanı, meclisi tatil eder ve en az yedi gün sonra toplamak üzere gün tespit ederek üyelere bildirir. İkinci toplantıda kaç üye olursa olsun mevcut üyelerle görüşmeler yapılır ve karar verilir.

Çocuk meclisi toplanarak belirli konularda kararlar almaktadır. Alınan kararların uygulandığını ya da sorunlarına çözüm olduğunu görmek istemektedirler. “Çocuk meclisinde alınan kararların büyükşehir belediye meclisi üzerinde etkisi bulunmakta mıdır” sorusuna çocuk meclisi üyeleri *“evet, uygulanan kararlarımız bulunmaktadır”* cevabını vermiştir. Bazı çocuklar ise uygulanan kararlar olduğunu ancak yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Bu kararlara çocuk meclis başkanı *“Evet, çocuk polis uygulamalarımız, engellilere yönelik sesli trafik ışıkları uygulaması çocuk meclisi kararlarından bazılarıdır”* örneğini vermiştir. Meclis başkan yardımcısı ise *“Parklara engelli çocuklar için daha çok oyuncak konulması, parklara panik butonu konulması gibi kararlarda bizim de katkımız var”* demiştir.

Aynı soruya çocuk meclisi yetkilileri ise şu cevabı vermiştir: “Aylık genel kurul toplantılarında alınan tüm çocuk meclisi kararları, öncelikle ilgili daire başkanlığına iletilmektedir. Belediye faaliyet alanına giren kararlar, çocuklar tarafından zaman zaman Belediye Meclisi’ne önerge olarak sunulmaktadır. Ayrıca belediyenin görev alanı dışındaki konularla (eğitim, sağlık, çevre, spor, çalışan çocuklar, mülteci çocukların hakları, engelli hakları, çocuk dostu uygulamalar, medya vb.) ilgili kararlar da ilgili makam ziyaretlerinde, “Çocuk Görüşü” dosyası olarak takdim edilmektedir. Çocukların görüşlerini takdim ettikleri kurumlardan bazıları şunlardır: TBMM Çocuk Hakları Komisyonu, Çevre Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, Aile Bakanlığı Çocuk Hakları Dairesi, Basın Yayın Kuruluşları, Kamu Denetçiliği Kurumu - Çocuk Ombudsmanlığı, Uluslararası Çocuk Merkezi, UNICEF, UNESCO ve katılım daveti gelen çalıştaylardır.”

Çocuk meclisi yetkilileri, uygulama alanı bulan kararlardan bazılarını şu şekilde sıralamıştır:

- Çocuk meclisi web sitesinin oluşturulması ve daha çok çocuğa ulaşılması,
- Çocuk Hakları ve Çocuk Medya Çalıştayları düzenlenmesi (üç çalıştay gerçekleştirilmiştir),
- “Bakımsız Okul Kalmasın” kararı kapsamında, okulların ihtiyaçlarının belirlenerek çocuklarca raporlanması ve belediyeye sunulması,
- Çocuk Polis ve Çocuk Zabıta çalışmalarının yapılması (12 yıldır devam ettiği belirtilmiştir),
- Çocuk meclisine başvuru üst yaşının 13 yerine 14 olması,
- “Engellilere yönelik çalışmalar yapılması” kararı doğrultusunda mavi kapakların biriktirilmesiyle, üç engelli çocuğa tekerlekli sandalye temin edilmesi,
- “Projelerde çocukların görüşüne de başvurulması” kararı ile ilgili olarak “EGO Çalıştayında Çocuk Görüşü’nün sunulması,
- Çocuk meclisinin ağaçlandırma çalışmaları yapması kararı kapsamında her yıl, fidan dikimi çalışmalarının yapılması,
- Her yıl 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü’nde bir basın açıklaması yapılarak, çocuk haklarının önemine dikkat çekilmesi,
- Bisiklet yollarının yapılması gibi kararlar uygulama alanı bulmuştur.

Ayrıca Anadolu Ajansı 17.02.2019 tarihinde yaptığı haberde (Anadolu Ajansı, 2019) çocuk meclisince alınan kararların Büyükşehir Belediye Meclisine iletildiğini, orada tartışılan kararların uygulamaya geçebildiğini belirterek uygulamaya geçmiş kararlara şu örnekleri vermiştir: “Çocuklar her sene trafik haftasında, çocuk polisler olarak trafiğe çıkıyorlar ve büyüklerle trafik kurallarını hatırlatıyorlar. Çocuk parklarında engellilere yönelik oyuncakların konulması” da yine çocuk meclisinden çıkmış bir karardır.

Mecliste alınan kararların uygulama alanı bulması aynı zamanda alınan kararların kentte somut değişikliklere de neden olduğunu göstermektedir. İlçe belediyelerinin çocuk meclisi kurma yönündeki girişimleri, sivil toplum kuruluşlarının ve resmi kurumların düzenlediği çalıştay ve toplantılara artık çocukları da davet etmeleri kente yansıyan örneklerdir. “Çocuk meclisinde alınan kararların kentte somut değişiklik yarattığı örnek ya da örnekler var mıdır” sorusuna çocuk meclisi yetkilileri *“çocuk meclisinin yarattığı en önemli etki, ‘çocukların kararlara katılım hakkı’ konusunda oluşturduğu farkındalıktır ve makamların, kurumların alacakları kararlarda çocukların da görüşlerine başvurmalarına yönelik öncü rolünün hissedilir etkisidir”* yanıtını vermiştir.

Çocukların, mecliste aldıkları kararların kente yansıdığını, kentte olumlu değişikliklere yol açtığını bilmesi onları cesaretlendirir ve mutlu eder. Meclis üyeleri, “alınan kararlar kentte somut değişiklikler yarattı mı” sorusuna *“Ankara’da çocuk meclislerinin önemi her geçen gün daha iyi anlaşıyor; Ankara’daki Çocuk Meclisi, çocukların da düşüncelerinin önemli olduğunu hatırlatıyor insanlara, bu önemli bir katkı; Diğer belediyeler de çocuk meclisi açmaya çalışıyor; Evet bence ilimize çocukların eli değmiş; Oluyor ama çoğu insan, yapılan uygulamalarda, çocuk meclisinin de katkı sağladığının farkında değil. Mesela Milli Eğitim Bakanlığı’na sunduğumuz dosyada, daha kısa ders saatleri, daha uzun teneffüs süreleri, el yazısının zorunlu olmamasını istedik... Bunlar hayata geçti ama bizim katkımız bilinmiyor”* şeklinde yanıtlar vermişlerdir.

İçtüzüğe göre meclis görüşmeleri açık yapılmakla birlikte başkan ya da meclis üyelerinin teklifi üzerine gizli oturum da yapılabilmektedir. Çocuk meclisinde görüşülen maddelerin yer aldığı tutanak, başkan ve kâtiplerce imzalanmakta; açık oturumlarda alınan kararlar çocuk meclisinin kapısına asılmak suretiyle ilan

edilmektedir. Birbirini takip eden üç meclis veya komisyon toplantısına gününde mazeretsiz olarak katılmayan üye meclis kararıyla istifa etmiş sayılmaktadır.

İstanbul Çocuk Meclisi'nde çocuklar Çocuk Meclis Yönetmeliği hükümlerine göre meclis toplantılarını düzenlemektedir. İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi “meclis hangi sürelerde toplanmaktadır” sorusuna “*Çocuk meclisinin çalışma süresi iki yıldır. Meclis iki dönemde toplanır. Eylül-Ocak ve Şubat-Ağustos öğretim dönemlerinde meclis birer kez toplanır. Ayrıca bu toplantıların haricinde, çocuk meclis paninin uygun gördüğü diğer günlerde de toplantı yapılabilir*” cevabını vermiştir.

Çocuk meclisinin, çocuklara ifade özgürlüğü tanınması gerektiğinden ve bunun öneminden yukarıda bahsedilmiştir. Bu bakımdan “İstanbul Çocuk Meclisi'nde, çocuklar fikirlerini özgürce ifade edebiliyor mu” sorusuna meclis yetkilisi, “*23 Nisan'da gerçekleşen özel oturumun ardından seçilerek meclis üyesi yani asil üye olan ilçe temsilcisi çocukların, çocuk meclisi yetkilileri ile iletişim kurarak her türlü istek ve görüşlerini ifade edebildiklerini*” belirtmiştir. Bu bağlamda çocukların meclis olarak bir araya gelerek düşüncelerini ifade edebildikleri bir yer/mekân bulunmamaktadır.

İstanbul Çocuk Meclisi Yönetmeliği'nin 11-15. maddeleri meclisin süresini, toplantılarını ve kararlarını düzenlemektedir. Meclisin aldığı kararlar tavsiye niteliğindedir. Kararlar, çocuk meclisince icra edilmekte veya İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin ilgili birimlerine sunulmaktadır. Çocuk meclisi toplantılarında ve çalışmalarında sekretarya işleri ve idari işlemler Gençlik ve Spor Müdürlüğü'nce yürütülmektedir. Ayrıca çocuk meclisi çalışmalarında görev almak üzere danışman ve rehber öğretmenler görevlendirilebilir. Meclis toplantılarına izleyicilerin ve basın katılması mümkündür. Açık yapılan toplantılara ise basın ve izleyiciler katılabilir. Meclis toplantılarının gündemi yazılı ve sözlü olarak çocuk meclis üyelerine takdim edilir. Başkanlık tarafından gündem dışı önerilere aciliyetine göre öncelik tanınır.

“Çocuk meclisinde alınan kararların büyükşehir belediye meclisi üzerinde etkisi bulunmakta mıdır” sorusuna meclis yetkilisi, “*çocuk meclisinin düzenli olarak veya belirli dönemlerde toplanarak kararlar aldığı bir sistem bulunmamaktadır. Dolayısıyla çocuk meclisi kararına atfedilerek alınan herhangi bir büyükşehir belediye meclis karar örneği bulunmamaktadır*” cevabını vermiştir. Dolayısıyla “çocuk meclisinde alınan kararların kentte somut olarak yarattığı bir örnek var mıdır” sorusunu İstanbul çocuk

meclisi yetkilisi cevaplandıramayarak, “Çocuk meclisinin karar alma veya İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisinde etkin gücü olan bir mekanizma özelliğinin olmadığı” açıklamasında bulunmuştur. İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin alacağı kararlara etki eden ve bu kararlardan kente yansıyan örneklerin görülmesini sağlayan aktif bir çocuk meclisinin İstanbul’da bulunmadığı bu ifadelerden anlaşılmıştır.

İstanbul Çocuk Meclisi’nin, Ankara Çocuk Meclisi’ne göre düzenli toplantıları bulunmamaktadır. Bu durum çocukların demokrasinin ilkelerini öğrenmesini yavaşlatabilecek ve katılımın işlevselliğini engelleyebilecektir. Her iki meclisin de mevzuatlarında çocuk meclislerinin kararlarının tavsiye niteliğinde olduğu belirtilmesine rağmen Ankara Çocuk Meclisi’nin bu durumu bir adım ileriye taşıdığı görülmektedir. Ankara Çocuk Meclisi’nde alınan kararlar, çocuk meclisinde uygulamaya konabilmekte bunun yanında Ankara Büyükşehir Belediyesi’ne iletilerek bu kararların görüşülmesi ve değerlendirilmesi sağlanabilmektedir. Bazı kararların Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından da karara bağlanarak uygulamaya konulabilmesi için çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

3.4.4. Çocuk Meclislerinin Komisyonları

Ankara Çocuk Meclisi’nde komisyon, Ankara Çocuk Meclisi İçtüzüğüne göre (4. madde) genel kurul üyelerinden oluşan ve belli konularda çalışma yapan çocuk meclisi organıdır. İçtüzükte (25. ve 26. madde) komisyonların en az sekiz, en fazla on dokuz üyeden oluştuğu yer almaktadır. Herhangi bir komisyona on dokuz kişiden fazla müracaat olursa üyeler seçimle belirlenir. İçtüzüğe göre (76. madde) her komisyonun üyeleri kendi içinden gizli oyla bir başkan, bir başkan vekili ve iki de sözcü seçerler. Sözcünün görevi, komisyon belgelerinin saklanıp korunması ve kararların yazılmasıdır. Komisyon adına mecliste bilgi vermek, başkan ve onun görevlendireceği kişiye aittir.

İçtüzüğe (24. madde) göre çocuk meclisi aşağıda belirtilen komisyonlar oluşur:

1. Eğitim Komisyonu
2. Kültür-Sanat Komisyonu
3. Çevre ve Sağlık Komisyonu
4. Barış ve Kardeşlik Komisyonu

5. Yardımlaşma Komisyonu

6. Spor Komisyonu

7. Basın-Yayın Komisyonu

8. Çocuk Hakları Komisyonu.

Ankara Çocuk Meclisi'nin yapı ve işleyişini anlayabilmek adına sorulan “meclis hangi komisyondan oluşmaktadır?” sorusuna meclis yetkililerinden mecliste sekiz komisyon bulunduğu ve her komisyonda en az dokuz, en fazla yirmi bir çocuğun görev aldığı bilgisi alınmıştır. İçtüzükte komisyon üyeleri en az sekiz, en fazla on dokuz üye olarak kararlaştırılmış olsa da çocukların yoğun talepleri doğrultusunda üye sayılarının bir miktar artırıldığı düşünülmektedir. Ayrıca çocuk meclisi yetkilisi, başkan ve diğer görevlilerin seçilerek yönetim kurulu belirlendikten sonra çalışma alanları öncelikli olmak üzere önemli gördükleri her konuda çeşitli öneriler hazırladıklarını ve genel kurula iletilecek olan komisyon kararlarını oyladıklarını belirtmiştir.

İçtüzük, komisyonların çalışma usulünü 28-31. maddelerde şöyle düzenlemiştir: Her komisyon, faaliyet alanları ve çalışma usulü hakkında bir İç Yönetmelik hazırlar. Komisyonlar, yıllık faaliyet raporu hazırlayarak çocuk meclisinin onayına sunarlar. Komisyonlar her ayın ilk haftasında, bir önceki ayın faaliyet raporunu hazırlarlar. Komisyonlar her ay en az iki kez uygun görülen yer ve zamanda toplanırlar.

İçtüzüğün 77. maddesine göre komisyonlar, üyelerinin çoğunluğu hazır bulunmadıkça bir konuyu karara bağlayamazlar. Azınlıkta kalanlar, görüşlerini tutanağa yazabilirler. Komisyon kararları başkan ve üyeler tarafından imzalanır. Azınlıkta kalanlara, görüşlerini tutanağa ekleme imkânı tanınması ayırım yapılmadan herkesin görüşlerine saygı duyulduğu şeklinde yorumlanabilir. Komisyon başkanlarından oluşan İcra Heyeti, İçtüzüğün 33. maddesine göre her ayın ilk ve son haftasında toplanarak, bir önceki ayın faaliyet raporlarını inceler ve sonraki ayda yapılması düşünülen faaliyetlerle ilgili işbirliği yaparak, çocuk meclisinin aldığı kararların uygulanmasını sağlar.

İstanbul Çocuk Meclisi Yönetmeliği'nde komisyon, genel kurulun kendi üyelerinden seçtiği ve belli konularda çalışma yapan çocuk meclisi komisyonlarını ifade etmektedir. Yönetmeliğin 8. maddesi komisyonlara ayrılmıştır. İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi komisyonlarla ilgili yönetmelikte yer alan bilgiler doğrultusunda cevap verip

farklı bir noktaya değinmediği için yetkilinin cevabına burada yer verilmemiştir. Çocuk meclisi, her oturum dönem toplantısında Başkanlık Panı seçimini müteakiben çeşitli konularda her biri dokuz kişiden oluşan komisyonlar seçer. Komisyonlar kendi üyeleri arasından, Başkanlık Panı gözetiminde başkanlarını ve raportörlerini seçerler. Komisyonlar, bir komisyon başkanı, bir raportör ve yedi üyeden oluşur. Komisyonlar kendi aralarında yaptıkları araştırma ve çalışma sonuçlarını rapor halinde çocuk meclisine sunarlar. Komisyonların çalışma alanları ve yetkileri Başkanlık Panı tarafından belirlenmektedir.

İstanbul Çocuk Meclisi, aşağıdaki komisyonlardan oluşur:

1. Çocuk Hakları Komisyonu
2. Çocuk Sorunları Komisyonu
3. Çocuk, Aile ve Kent Komisyonu
4. Zararlı Alışkanlıklarla Mücadele Komisyonu
5. Sokak Çocukları Komisyonu
6. Engelli Çocuklar Komisyonu
7. Doğal Afetler ve Çocuk Komisyonu
8. Sağlık Komisyonu
9. Çevre Komisyonu
10. Eğitim Komisyonu
11. Trafik Komisyonu
12. Kültür ve Sanat Etkinlikleri Komisyonu
13. Halkla İlişkiler Komisyonu
14. Basın Yayın Komisyonu
15. Kitaplık Komisyonu

16. Sevgi ve Barış Komisyonu
17. Hayvanları Sevmeye ve Koruma Komisyonu
18. Spor Komisyonu
19. Gezi Komisyonu
20. Fotoğrafçılık Komisyonu
21. Çalışmaları Denetleme Komisyonu.

3.4.5. Çocuk Meclislerinin Faaliyetleri

Belediyeler, çocukların eğitimleri için kreş ve gündüz bakım evleri, örgün eğitime destek kursları, bilim merkezleri, bilgi evleri, çocuk kulüpleri açmaktadır. Belediyeler çocuklara yönelik kültür ve spor hizmetleri vermektedir. Çocuklara yönelik kültür ve sanat şenlikleri ve yarışmaları, festivaller, fuarlar, sergiler, film gösterimleri, anma programları düzenlenmesi, dergi, kitap ve broşürler yayınlanması, gezici ve sabit kütüphaneler, kitaplıklar ve okuma salonları, gösteri ve dinleti sanatları ile ilgili birimler kurulması ve temsiller verilmesi belediyelerin kültür alanında çocuklara yönelik yürüttüğü hizmetlerdir (Tomrukçu, 2018, ss. 54-56).

Ayrıca belediyelerde; sosyal sorumluluk projeleri, sürdürülebilir bir çevre için çocuklarla birlikte fidan üretimi ve dikimi, spora teşvik projeleri, hediye paketi dağıtımı, hoş geldin bebek projeleri, okulların fizikî kalitesinin yükseltilmesi, çocuk trafik eğitim parkı, çocuk sokakları, engelliler koordinasyon merkezi, aile çocuk destek merkezi, ana- çocuk sağlığı, çocuk rehber yetiştirilmesi, bisiklet yolu, yol ve trafik güvenliğinin sağlanması gibi çeşitli hizmetlerde sunulmaktadır (Akıllı, 2019, ss. 96-98).

Bunların yanında belediyelerin sosyal hizmet uygulamaları olarak çocuk bakımevleri, sokakta çalışan çocuklara yönelik merkezler, kadın konukevlerinde çocuklara yönelik hizmetler ve çocuk meclisleri öne çıkan sosyal hizmet uygulamalarıdır. Belediyelerin çocuklar hakkında alacakları kararlarda çocukların fikrini öğrenmeleri bakımından çocuk meclisleri önemlidir. Geleceğin toplumunu oluşturacak olan çocuklara yönelik önemli bir hizmeti oluşturan çocuk meclisleri, çocukları sorunlar üzerinde düşünme ve çözüm yolları geliştirmeye teşvik etmektedir (Tomrukçu, 2018, ss. 57-58).

Ankara Büyükşehir Belediyesinin 2015-2019 yılları Stratejik Planı'nda (2014, s. 23) gençlik ve çocuk hizmetleri bağlamında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan haklara uygun olarak aşağıdaki hedefler belirlenmiştir:

1. Çocukların iyi olma hallerini ve refahlarını destekleyici bütüncül modeller geliştirilerek daha iyi eğitim ve sağlık hizmeti almaları sağlanacak, temel becerileri geliştirilecek, özellikle zor şartlar altındaki ve risk grubundaki çocukların yaşam kalitesi yükseltilecek, toplumla bütünleşmeleri sağlanacaktır.

2. Gençlerin sosyal hayatta ve karar alma mekanizmalarında daha aktif rol almaları sağlanacak, hareketlilik programları özellikle dezavantajlı gençlerin katılımını artıracak biçimde genişletilip çeşitlendirilecektir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 2015-2019 Stratejik Planı'nda (2014, s. 93) çocuklarla ilgili kültürel, sosyal ve sportif projeler üretmek ile ilgili çocuk oyun evleri kurmak, çocuk kulüpleri açmak, çocuk meclisi faaliyetlerine devam etmek, çocuklarla ilgili özel gün ve haftaları tertip etmek, çocuk dergileri ve çocuk kitapları basmak, çocukların ailesi ile birlikte yararlanacağı merkezleri çoğaltmak, bilimsel deneylerin yapılabileceği merkezler oluşturarak eğitime katkıda bulunmak gibi amaçları bulunmaktadır.

Büyükşehir belediyeleri bünyesindeki çocuk meclisleri, çalışmaları ve düzenledikleri faaliyetlerle çocukların gelişimlerine katkı sağlamaktadır. Düzenlenen faaliyetler ve aktiviteler çocuklara haklarını öğretip haklarını kullanabilmeleri için fırsatlar sağlamaktadır. Faaliyetlere katılan çocukların, toplumsallaşmalarına destek olarak gelecekte bilinçli bireyler olmalarına katkı sağlamaktadır. Ankara Çocuk Meclisi yetkililerine sorulan “çocuk meclisi hangi faaliyetleri yerine getirmektedir?” sorusuna şu cevap alınmıştır: “Çocuk meclisi eğitim, bilim ve sağlık kuruluşları, üniversiteler, basın merkezleri, dernekler ve çocuklar için çalışan kuruluşları ziyaret ederek, gerek kendi sürdürmekte oldukları çalışmaları tanıtma imkânı bulurlar, gerekse kazandıkları yeni bilgi ve deneyimleri, diğer çocuklara da ulaştırmaya, paylaşmaya çalışırlar. Çocuk meclisi, ‘Ankara çocuklarının sesi’ olarak davet edildikleri toplantı ve programlarda konuk ya da gözlemci olarak da yer alır. Çocuklar, meclisin dönem faaliyet programları kapsamında bilgi edinme, araştırma ve inceleme toplantıları, seminerler, kampanyalar, kurum- makam ziyaretleri, şölenler, kutlamalar, yarışmalar da düzenlerler. Çocuk

haklarının daha iyi anlaşılması ve farkındalık oluşturulması amacıyla çeşitli çalıştaylar da gerçekleştiren çocuklar, hem kurumlar arası işbirliklerini geliştirmeyi hem de çalışmalarını büyütmeyi hedeflerler. Hazırladıkları yazılar, resim, fotoğraf, haber, söyleşi ve röportajlarıyla, süreli belediye yayınlarına katkı da sağlayan meclis üyeleri, faaliyetlerini, aldıkları kararları tüm çocuklara ulaştırmak için çalışırlar. Sürekli güncellenen web sayfasından da gerekli tüm duyuru ve bilgilendirmeleri yapmaya devam ederler. Ayrıca çocuklar, düzenlenen gezilerle Başkent Ankara'nın tarihi ve kültürel değerlerini yakından tanıma, daha önce hiç görmedikleri yerleri görme imkânını da elde ederler.”

Meclis üyesi çocuklara ise “meclis çalışmaları çerçevesinde hangi faaliyetleri gerçekleştirdikleri” sorulmuş, meclis üyesi bir çocuk “*Meclis toplantıları ayda üç pazar yapılır. Komisyon ve genel kurul toplantıları dışında çeşitli ziyaretler, geziler de yapıyoruz. Komisyonumuzla ilgili ya da genel olarak çocukları ilgilendiren konularda tartışıyoruz. Toplantılarda önergelerimizi okuyor, oyluyoruz. El becerileri geliştiren faaliyetler yapıyoruz. Kurumları, müzeleri ziyaret ediyoruz. Çocuk haklarını pekiştirmemize yardım eden söz küçüğün kutu oyunu oynuyoruz.*” cevabını vermiştir. Çocuk meclisinde yapılan faaliyetlere genel başlıkları içeren ve faaliyetleri özetleyen bir yanıt alınmıştır.

Meclis başkanlık divanı kâtip üyesi ise aynı soruya “*Çocukları ilgilendiren her konuda önemli gördüğümüz, değişmesini istediğimiz şeyler için önergeler yazıyoruz. Polis, Zabıta oluyor, denetimlere çıkıyoruz. Kurumları ziyaret ediyoruz. UNESCO, Lösemili Çocuklar Vakfı seminerlerine katılıyor; Çocuk Üniversitesinde, üniversite hocalarından dersler alıyoruz. Elişi çalışmaları yapıyoruz*” cevabını vermiştir.

Tablo 2. Ankara Çocuk Meclisi'nin 2018 Yılına Ait Faaliyetleri

2018 YILINDA ANKARA ÇOCUK MECLİSİ'NDE YAPILMIŞ OLAN FAALİYETLER
Çocuk hakları eğitimi verilmiştir. Kamu Denetçiliği Kurumunda Çocuk Ombudsmanlığı ziyareti yapılmıştır. Çocuk gazeteleri hazırlanarak sergilenmesi sağlanmıştır. Çocuk Üniversitesinde Böcek Şenliği Okulu dersine katılım sağlandı. Bilişim Akademisi yazılım, kodlama ve 3D yazılım çalışması yapıldı.

Tablo 2. Ankara Çocuk Meclisi'nin 2018 Yılına Ait Faaliyetleri (devamı)

UNESCO tarafından düzenlenen Dünya Mirası Küçük Dünya Mirası Koruyucuları Semineri düzenlendi.
23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlandı.
Yaşama yol ver farkındalık semineri düzenlendi.
Anıtkabir ziyareti edildi.
Çocuk polislerle Kızılay trafik denetim uygulamaları yapıldı.
Çocuk dostu bir kentin yapı taşları çalışmaları yapıldı.
Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü Çocuk Hakları İl Temsilcileri buluşması yapıldı.
Çocuk zabıta denetiminde programına katılım sağlandı.
Bir sonraki dönem için meclis tanıtma çalışmaları, başvuruların alınması ve üyelerin seçimi yapıldı.

Kaynak: Ankara Büyükşehir Belediyesi 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019, ss. 50, 73, 186; Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi 23. Dönem Faaliyet Raporları, 2018; Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi 24. Dönem Faaliyet Raporları, 2018

Ankara Büyükşehir Belediyesi 2018 yılı Faaliyet Raporu, Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi 23. Dönem Faaliyet Raporları ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi 24. Dönem Faaliyet Raporlarında yer verilen “çocuk meclisi ile ilgili genel bilgiler ve faaliyetler” derlenerek yukarıdaki tablo (Tablo 2) oluşturulmuştur. Buna göre faaliyetlerin, eğitim, gezi, kurumsal ziyaret ve özel günlere ilişkin programların düzenlenmesi gibi etkinliklerden oluştuğu görülmüştür.

Çocuk meclisinin 2018 yılı 23. ve 24. dönem kararları arasından özellikle katılımı ilgili olan kararlara şunlar örnek verilebilir (Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi, 2020): Dünya Kız Çocukları Günü’nün öneminin daha iyi anlatılması; çocuklarının ileride seçmek isteyecekleri meslekler için, meslek koçlarının vereceği eğitimlerden yararlanmalarına fırsat sağlanması; ailelerin, çocuklarının kararlarına saygı göstermek konusunda bilinçlendirilmeleri; okul meclisleri kurulması ve daha aktif çalışmasına imkân verilmesi; yetkililerce Ankara’daki okullar ziyaret edilerek, çocukların ihtiyaçlarının yüz yüze görüşülerek tespit edilmesi; okullarda, öğrencilerin kendi uygulamalarını yazmalarını teşvik etmek için bilişim teknolojileri dersinin içinde kodlama eğitiminin de alınması; ülkemizde Çocuk Bakanlığı’nın kurulması ve meclis tarafından Çocuk Hakları Çalıştayının düzenlenmesi kararları alınmıştır.

2015, 2016 ve 2017 yıllarına ait Faaliyet Raporlarında, çocuk meclisinin, çocuk dergileri ve çocuk kitapları basarak çocukların gelişimine yardımcı olmayı hedeflediği, iki ayda bir hazırlanan “Çocukça” dergisi ile aylık hazırlanan “Çocukların Ankarası” broşürünün yayımlandığı, baskı sayılarının hedefine ulaşamamış olsa bile bu hedefe ulaşabilmek için çok çaba harcandığı ve birçok basımın yapılarak dağıtıldığı ifade edilmiştir.

Çocukça dergisinin 2018 yılı 86. sayısında 23. dönem Ankara Çocuk Meclis Başkanı’nın konuşmasına, yaşanan mazbata heyecanına, mecliste alınan kararlara, yapılan gezilere ve ziyaretlere yer verilerek diğer çocuklarında haberdar olması sağlanmıştır. Çocukların bilinçlenmesini sağlamak, eğlenceli ve öğretici içerikleri paylaşmak amacıyla dergide sağlıkla ilgili bilgilere, bilim dünyası ve bilim insanları ile ilgili haberlere, ayrıca çeşitli yerlerin doğa güzelliklerine yer verilmiştir. Çocuk meclisince hazırlanan bu derginin ücretsiz dağıtımı söz konusudur.

Çocuk meclisi tarafından hazırlanan ve dağıtılan broşürlerde, çocuk meclisinin yaptığı etkinliklere ve faaliyetlere yer verilmektedir. Çocukların Ankarası broşürünün 164. sayısında (2017, ss. 6-7) 22. dönem Ankara Çocuk Meclis üyeleri ile Zabıta Daire Başkanlığı ortaklığında, tüketici haklarına ve sağlığa dikkat çekmek için bir proje gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında zabıta olan meclis üyesi çocuklar, çeşitli iş yerlerini denetleyerek tüketici haklarının önemine dikkat çekmişlerdir. Toplumu da uyaran çocuk zabıta tüketiciler hakları konusunda bilgilendirici rehber dağıtmışlar; Çocuk Üniversitesinde çeşitli derslere katılan üyeler bilimin önemini kavramışlardır. Daha birçok etkinlik ve faaliyetin yer aldığı broşür aylık olarak yayımlanmakta ve çocuk meclisinin faaliyetlerine yer verilmektedir.

“Belediye bünyesinde çocuk katılımına ilişkin çalışmalar yalnızca proje faaliyetleri süresince mi gerçekleşir yoksa sürdürülebilir bir katılım modeli söz konusu mudur” sorusuna Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri, “*Ankara Büyükşehir Belediyesi’nde, çocuk katılımı konusunun en etkili temsilcisi, çocuk meclisidir. ‘Katılım’ hakkının sürdürülebilir olması, belediyeler ile sınırlı olmayıp, aile içi iletişim, okullar, eğitimciler, ilgili makamlar ve karar vericilerin üstlendikleri rollerle de doğru orantılıdır. Çocuk katılımı, bir proje kapsamında ele alınan bir başlık olmamıştır. Belediye Başkanlığı ile bir araya gelerek kararları ve çalışma planları hakkında bilgilendirmelerde bulunmak, Belediye Meclisi’nde öneriler okumak, belediye’de*

gerçekleştirilen çalıştaylarda çocukların da görüşlerinin alınması gibi uygulamalar katılımın sürdürülebilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca çocuk meclisinin 25 yıldır aktif varlığı, çocuk meclisinin çalışmalarının proje bazlı olmadığına göstergeleridir” yanıtını vermişlerdir. Dolayısıyla Ankara Çocuk Meclisi’nin, her dönem faaliyetlerine önem vererek sürdürülebilir katılımı daim kılarak devam ettirmek için çalıştığı söylenebilir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 yıllarına ait Stratejik Planı’nda (2014, ss. 68, 84, 194) ise Sosyal Destek Hizmetleri Yönetimi kurumsal paydaş görüşlerinde, çocukların kentin sosyal yaşamına aktif katılımını sağlayacak projelerin geliştirilmesi önerisinde bulunulmuştur. Çocuklara yönelik kültürel, eğitsel ve sosyal destek hizmetleri sağlama stratejik hedefiyle Gençlik ve Spor Müdürlüğüne sorumluluk yüklenmiştir. Gençlik ve çocuk meclisleri tarafından düzenlenen organizasyon/etkinlik sayısı açısından beş yıllık dönemde hedeflenen değer belirtilmiştir. İncelenen faaliyet raporlarında bu sayılara fazlasıyla ulaşıldığı görülmüştür.

İstanbul Çocuk Meclisi, kültürel gezilere, eğlenceli aktivitelere, sosyal sorumluluk faaliyetlerine, özel gün ve hafta etkinliklerine çok önem vermektedir. İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi “meclis hangi faaliyetleri yerine getirmektedir?” sorusuna şu cevabı vermiştir: *“Kültürel gezi faaliyetleri kapsamında İstanbul’da bulunan Yerebatan Sarnıcı, Şerefiye Sarnıcı, Panoroma 1453, Türk Kültür Mahallesi Evleri, Miniatürk, Ayasofya, Sultanahmet, Dolmabahçe Sarayı, Aşçıyan Müzesi, Çanakkale Panoroma Müzesi, Şişli Atatürk Evi, İtfaiye Müzesi ziyaretleri yapılmıştır. Eğlenceli gezi aktiviteleri kapsamında Sea Life Akvaryum Gezisi, Kidzania Gezisi, Uçurtma Festivaline Katılım, Çikolata Müzesi gezileri yapılmıştır. Sosyal sorumluluk faaliyetleri kapsamında Runtofd omurilik felçlileri yararına koşu etkinliği, hayvanları koruma günü etkinlikleri, engelliler günü ve haftasında gerçekleşen etkinlikler, yaşlılar haftası etkinlikleri, çevre günü etkinlikleri, çocuk hakları etkinlikleri ile spor etkinlikleri kapsamında buz pisti etkinliği, paintbal etkinliği, buz hokeyi etkinliği, çocuk maratonu, kreatif etkinlikler, terrarium etkinliği, legoland gibi birçok etkinlik ve aktivite gerçekleştirmekteyiz. Ayrıca özel ve önemli günlerde günün önemine dair etkinlikler düzenlemekteyiz.”*

Tablo 3. İstanbul Çocuk Meclisi'nin 2018 Yılına Ait Faaliyetleri

2018 YILINDA İSTANBUL ÇOCUK MECLİSİ'NDE YAPILMIŞ OLAN FAALİYETLER
Bize daha güzel bir dünya bırakın çalıştayı düzenlenmiştir. 1915 Çanakkale Panorama Müzesi'ne ziyaret düzenlenmiştir. Engellilere özel sinema gösterimi yapıldı. Omurilik felçlileri için koşu düzenlendi. Hayvanları Koruma Günü etkinliği düzenlendi. Uçurtma festivaline katılım sağlandı. İstanbul ve ben etkinliği ile meclis üyesi çocuklar hayallerindeki İstanbul hakkında fikir alışverişinde bulunarak İstanbul'u çizdiler. İstanbul Büyükşehir Belediyesi çocuk maratonu düzenlendi. Dünya Çocuk Gününde, Galata Kulesi'nde mavi aydınlatma ile farkındalık yaratıldı. Daha birçok eğitim ve seminer, gezi, müze ziyaretleri, özel günlerde programlar ve etkinlikler düzenlendi.

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019, s. 141; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi, 2020

İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2018 yılı Faaliyet Raporu ve çocuk meclisinin web sayfasında yer verilen “çocuk meclisi ile ilgili genel bilgiler ve faaliyetler” derlenerek yukarıdaki tablo (Tablo 3) oluşturulmuştur. Meclisin faaliyetlerinin eğitim, gezi, özel gün programları gibi etkinliklerden oluştuğu görülmüştür.

İstanbul Çocuk Meclisi'nde düzenli olarak yapılan aktivite ve faaliyetler genellikle aylık olarak belirlenmektedir. “Belediye bünyesinde çocuk katılımına ilişkin çalışmalar yalnızca proje faaliyetleri süresince mi gerçekleşir yoksa sürdürülebilir bir katılım modeli söz konusu mudur” sorusuna İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi “*İstanbul Büyükşehir Belediyesi çocuk katılımına ilişkin çalışmalar aylık olarak belirlenmekte her ay farklı proje, gezi, spor ve sanat etkinlikleri gerçekleştirilmektedir. İstanbul çok büyük bir şehir olduğu için her projeye her çocuk katılamamaktadır. Bu yüzden her ay farklı ilçelerin çocuklarıyla planlanan etkinlikler gerçekleştirilmektedir*” cevabını vermiştir. Bu bağlamda İstanbul Çocuk Meclisi'nde sürdürülebilir bir katılımın söz konusu olmadığı söylenebilir. Çünkü katılım, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından planlanan gezi, seminer, ziyaretten ibaret olup bu faaliyet ve aktivitelere de her defasında farklı

çocuklar katılabilmektedir. Faaliyet ve aktivitelerin belirlenmesinde çocukların katkısının bulunmadığı söylenebilir.

3.4.6. Meclislerin Çocuk Gelişimine Katkısı

Katılım kavramı, çocukların gelişim sürecinde etkili bir rolü olması nedeniyle oldukça önem taşımaktadır. Büyümeyi, duygusal iyi oluşluğu ve hayal gücünü desteklemektedir (Akyol & Erkan, 2017, s. 820). Çocuk meclisleri, çocukların şehir idaresindeki görevinin güçlendirilmesi ve idareye etkin bir şekilde iştirak edebilmesi için plânlanmış demokrasi tabanlı bir alandır. Çocuk meclisleri, çocuklara ulusal seviyedeki yönetimde kendileri ile ilgili durumlarda fikirlerini ifade edebilme ve tartışabilme imkânı sunmaktadır (Yalçınkaya & Azrak, 2016, s. 154).

Çocukları birlikte çalışma konusunda desteklemek, katılım tanımı gereği toplum gelişimiyle meşgul olmaktır. Gerçek sorunlara çözümler içeren projelere gerçek katılımı çocuklar, eleştirel düşünme ve politik inançların kendi kaderini tayin etmesi için gerekli olan perspektiflerin karşılaştırılması becerilerini geliştirirler. Çocuğun katılımı hem çocuğun kendini gerçekleştirmesine hem de toplumun demokratikleştirilmesine fayda sağlar (Hart, 1992, ss. 35-36).

Çocuk meclislerinin, çocuklara katkıları yadsınamaz. Çocuklara duygu ve düşüncelerini özgürce ifade etme, karar alabilme, özgüven kazanma, sosyalleşme gibi birçok katkıları bulunmaktadır. Demokratik ilkelerin varlığı ve katılımın yeterliliği bağlamında “meclis üyesi çocuklara meclisin kendilerine katkıları” sorulmuştur. Ankara Çocuk Meclisi’nin katkısını meclis üyesi çocuklar şöyle ifade etmiştir: *“Daha sosyalleştim, hiç tahmin edemeyeceğim makamları ziyaret ettim, yeni insanlarla tanıştım, çocuk haklarını öğrendim, haklarımızı savunmayı öğrendim; Kendimi daha iyi ifade etmekteyim, sosyal çevremde ve okulumda bana olan ilgi daha artmış durumda. Değişik yer ve makamlarda insanlarla tanışmak, görüş açımı ve yorumlama yeteneğimi geliştiriyor. Genel olarak çocuk haklarını biliyordum ama çocuk meclisinde bu hakları daha detaylı şekilde kavradım; Bugün bunları yapabiliyorsam, ileride daha büyük işler başarabilirim diye düşünüyorum ve daha çok geliştigimi hissediyorum.”* Çocuklar genel olarak kendilerini daha iyi ifade etmeyi öğrendiklerini, daha fazla arkadaş edinebildiklerini ve çocuk meclisi sayesinde haklarını öğrenebildiklerini ifade etmişlerdir.

Ankara Çocuk Meclisi yetkilisi ise meclisin çocuklara olan katkılarına “Özgüven gelişimi, birey olmanın anlamını düşünmeye başlamak, daha gelişmiş bir ifade rahatlığı, çevresindeki konulara daha fazla duyarlılık, daha çok sorgulama, ailelerin de çocuk hakları konusunda bilinçlenmelerine katkı sağlamaları, okullarında da daha özgüvenli, daha rahat ve emin olduklarının vurgulanması önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Ayrıca altyapısı daha gelişmiş çocuklarda bu etki daha hızlı gözlenebilirken, çocukların eğitim, sosyo-ekonomik düzeyleri, aile yapıları, mizaçları da bu gelişimde olumlu ya da olumsuz rol oynayabilmektedir” cevabını vermişlerdir.

Bir diğer Ankara Çocuk Meclisi yetkilisi ise “Özgüven gelişimlerine katkısı, işbölümü ve ekip çalışmasını öğrenmeleri, farklı fikirlere saygıyı, tartışma ve demokrasi kültürünü benimsemeleri, birey olma bilinci kazanmaları, düzenlenen faaliyetlerle Başkent Ankara’yı daha yakından tanımaları, daha önce gitmedikleri yerleri ziyaret etme fırsatı yakalamaları, çocuk haklarını kapsamlı şekilde öğrenmeleri, kendilerini daha iyi ifade etmeleri, sorumluluk almayı, paylaşımı, kendilerini de ilgilendiren her konuda görüşlerini dile getirmeyi öğrenmeleri, toplumsal konulara duyarlılık kazanmaları, görüşlerini kürsüden sözlü ve yazılı olarak nasıl dile getireceklerini öğreniyor olmaları, büyüklere de çocuk hakları konusunda farkındalık kazandırmaları gibi belli başlı katkıları olduğunu gözlemlemekteyiz” cevabını vermiştir.

Çocuklar, erken yaşlardan itibaren görüşlerini oluşturabilir ve ifade edebilirler. Katılımlarının doğası ve dâhil oldukları kararların aralığı, yaşları ve gelişen kapasiteleri ile birlikte mutlaka büyüyecektir. Küçük çocukların katılımı büyük ölçüde aile, bakım tesisleri ve yerel toplum içindeki yakın çevreleriyle ilgili konularla sınırlı olacaktır. Bununla birlikte büyüdükçe ve kapasiteleri geliştikçe, çocukların ufukları genişler ve yakın aileden uluslararası düzeydeki konulara, hane halkından parlamenter ortamlara, küresel konferanslara kadar onları etkileyen çok çeşitli konularda yer alma şansı elde ederler (UNICEF, 2011, s. 13).

Çocuk meclisi, çocukların gelişimine katkı sunduğu kadar çocukların çevreleri ile olan ilişkilerine de katkı sunar ve ilişkilerini geliştirir. Çocuk meclisi uygulamaları ile “çocukların hayatında (aile, okul, sosyal yaşam, arkadaşlık gibi alanlarda) yaşanan değişiklikler nelerdir” sorusuna meclis başkanlık divanı kâtip üyesi “güzel arkadaşlıklar edinmem, okulumda bir Meclis üyesi olarak tanınmam, katıldığım etkinliklerde edindiğim deneyimleri okulumla da paylaşıyor olmak” cevabını vermiştir.

Meclis başkan yardımcısı ise “Okulda bazı çocuklar, çok bilmedikleri için dalga geçtiler. Bazı öğretmenlerim tebrik etti. Hiç önemsemeyen ve Liselere Giriş Sınavına çalış diyen öğretmenler de oldu” demiştir. Bir başka meclis üyesi ise “Arkadaşlarımın ve çevremın çocuk hakları konusunda daha duyarlı olmaya başladıklarını gördüm. Bana olan sevgi ve saygıları daha da arttı. Çevremde özenilerek bakılan birey olmaya ve arkadaşlarıma öncü olmaya başladım” cevabını vererek çocuk meclisinin hayatına ve çevresine kattığı değişiklikleri belirtmiştir. Verilen yanıtlarından, meclis çalışmalarının, çocukların özgüven duygularının artmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Çocuk meclisleri, çocukların gönüllü olarak katıldıkları, yaşadıkları kente, doğaya önem veren ve çevreci, yaşanabilir bir kent yapabilmek için aktif katılımlarını ön gören bir yapıdır (Özer, 2011, s. 56). Çocuk meclisleri, çocukların genel olarak çocuk hakları ve özellikle belediye hizmetleri ile ilgili görüş ve endişelerini ifade etmeleri için bir platform görevi görür. Meclisler aracılığıyla çocuklar, belediye kalkınma planlaması ve bütçeleme süreçleri dâhil olmak üzere, örgütlenme, çocuk hakları hakkında bilgi edinme, önceliklerini belirleme ve belediye süreçlerinin tüm kapsamına katkıda bulunabilme yeteneğine sahip olur (UNICEF, 2017b, s. 12). Ankara Çocuk Meclisi’nin web sayfasında (cocukmeclisi.ankara.bel.tr) “Çocukların Gözünden-Benim Meclisim” başlığı altında meclis üyesi çocukların, meclis ile ilgili ifade etmiş oldukları aşağıda yer verilen görüşleri bunu doğrulamaktadır.

“Çocuk meclisi bana öncelikle, sorumluluklarımı yerine getirmeyi öğretti kararlarımı aniden değil, sonuçlarını düşünerek alıyorum artık. Ben de çevremdeki problemlere çözüm getirmeyi düşünür hale geldim. ‘Düşünüyorum; öyleyse varım’ diyebilmeyi, çocuk haklarını, haksızlığa uğradığım durumlarda haklarımızı hatırlatmayı, sorunları bu yollarla çözmeyi öğretti bana çocuk meclisi. Tüm çocukların çocuk meclisi deneyimini tatmasını isterim; burada bir aile ortamı var. Çocukların burada kendilerinin başka bir insan olduğunu fark edeceklerini de belirtir, emeği geçen tüm öğretmenlerime teşekkür ederim” (21. Dönem Spor Komisyonu Üyesi).

“Çocuk meclisi beni yeniden yazdı diyebilirim. Çünkü eski ben çekingen, çaresiz ve konuşamayan biriydim. Ama artık her şeyi daha iyi anlamaya çalışan, daha çok şey öğrenmiş, sessiz kalmayan, her şeyi dile getirebilen ve cesaretini kazanmış biriyim. Çocuk meclisinde kendimi TBMM üyesi gibi hissediyorum. Bana bu konuda

desteği olan öğretmenlerime teşekkür ederim” (21. Dönem Basın Yayın Komisyonu Üyesi).

“Ben buraya gelmeden önce içe dönük biriydim. Buraya geldiğimde daha çok sosyalleşmeye başladım. Burası bana çok şey kattı, rehber öğretmenimiz Sayın Ayla Sabahoğlu çok anlayışlı bir insan. Ben çocuk meclisini herkese tavsiye ederim. İnsan buraya gelince daha bir olgunlaşıyor sanki” (Çevre ve Sağlık Komisyonu Üyesi).

“Ben çocuk meclisine, kendimi daha iyi ifade edebilmek ve düşüncelerimi çekinmeden, özgürce paylaşabilmek amacı ile katıldım. Çocuk meclisine seçilerek kendimi daha iyi ifade edebildiğimi ve en önemlisi engelli bile olsam, normal insanlarla eşit değer gördüğümü, hiçbir zaman ezilmediğimi düşünüyorum. Seneye de çocuk meclisine katılmayı istiyorum. Beni çocuk meclisine layık gören ve emeği geçen bütün çocuk meclisi üyelerine ve öğretmenlerime teşekkür ederim” (Eğitim Komisyonu Başkan Yardımcısı).

İstanbul Çocuk Meclisi sadece belirli gün ve milli bayramlarda bir araya geldiği için çocukların gelişimine katkısının Ankara Çocuk Meclisi’ne göre daha sınırlı olduğu görülmüştür. Bir araya geldiklerinde edindikleri tecrübeler yapılan aktivitelerle, faaliyetlerle ve gezilerle sınırlı olmakla birlikte İstanbul Çocuk Meclisi’nin, çocukların sosyalleşebilmelerine katkı sağladığı da bir gerçektir. İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi ise meclisin çocukların gelişimine ne gibi katkıları olduğu sorusuna “*Çocuklar özel ve önemli günlerde ve milli bayramlarda daha bilinçli hale geliyorlar. Spor aktiviteleri ve sanatsal aktivitelere katılarak sosyalleşebiliyorlar. Sosyal sorumluluk projelerine katılarak farkındalık kazanıyorlar. Gezi faaliyetlerine katılarak İstanbul hakkında daha fazla bilgi sahibi oluyorlar*” bilgisini vermiştir.

3.4.7. Çocuk Meclislerinde Katılım Süreci ve Katılımın Yeterliliği

Katılım süreci, çocukların kabiliyet ve yeteneğinin artırılmasını özendiren ve çocuğu yetkinleştiren, temel kişisel hakları barındıran bir prosestir (Erbay, 2013, s. 39). Bu bağlamda “çocuk meclislerinde katılım sürecinin nasıl işlediği” sorusuna Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri şu ifadeleri kullanarak cevap vermiştir: “*Komisyon toplantılarında önergelerin okunması ve oylanması sonucu alınan kararlar, aylık olağan genel kurul toplantısında tüm meclis üyeleriyle birlikte tartışılarak oylanır ve çocuk meclisinin resmi kararları olarak deftere işlenir. Ayrıca Belediye Meclisi’ne*

iletilmek üzere, Daire Başkanlığına gönderilir. Bu kararlar, belediye hizmetlerine yönelik olduğu kadar, eğitim, sağlık, çevre, medya vb. pek çok konuya ilişkin çocukların tespit, gözlem, beklenti ve eleştirilerini içerir. Çocuklar aldıkları kararları, ziyaretleri esnasında ilgili makamlara da (Millî Eğitim Bakanlığı, Kamu Denetçiliği Kurumu, Çevre Bakanlığı, Bilim ve Sanayi Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı gibi) tavsiye kararı olarak bir dosya halinde takdim ederler.” İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi ise bu soruyu cevaplandırmayarak boş bırakmıştır. Katılım süreci hakkında İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisinin cevap vermemesi etkin bir katılımın olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

“Meclislerde katılımın varlığını ve etkinliğini kavrayabilmek için mecliste etkin bir katılım gözlemlenmiş midir” sorusu yetkililere yöneltilmiştir. Ankara Çocuk Meclisi yetkilisi “Çocuk meclisi bir tavsiye karar organıdır, çocukların aldığı kararların ilgili makamlara ulaştırılmasına Meclis İdaresi de katkı sağlamaktadır. Alınan tavsiye kararlarının ve dönem içerisinde çocukların belirtmiş oldukları beklentilere ilişkin raporların ilgililere ulaşmasına yönelik programlar düzenlenir. Kamu Denetçiliği Kurumu- Çocuk Ombudsmanlığı, UNICEF, bakanlıklar, basın kuruluşları gibi yerlerden gelen resmi davetleri bu yönde değerlendirmeye çaba sarf ederler. Çocuk meclisinin öncelikli hedefi, çocukların, konuşma, tartışma, farklı görüşlere saygı duymayı öğrenmeleri, bireysel ve ekip halinde hareket etme bilincine sahip olmaları, çocukların kente ilişkin olumlu-olumsuz yönlerin tespit edilmesinde toplumun önemli bir parçası olduğunun anlaşılmasının sağlanmasıdır. Çocuk meclisi, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin madde ve ilkelerinin, hak ve sorumluluk kavramlarının anlaşılmasını sağlamak için çaba sarf eder. Ayrıca çocuk meclisi hem bir eğitim ortamı hem de kararlara katılım hakkının uygulanmasına imkân tanıyan, tüm çocukları birleştirici bir konumdadır.” yanıtını vermiştir.

İstanbul Çocuk Meclisi ise “mecliste etkin katılım gözlenmiş midir” sorusunu, çocukların meclise duydukları ilgiyi baz alarak yanıtlamış, “meclise katılım oldukça fazladır. Meclis 301 asil üyeden oluşmaktadır. Bu üyelerin dışında çok sayıda gönüllü üyemiz de etkinliklere katılmaktadır” şeklinde cevap vermiştir. Ayrıca “çocuk meclislerinde katılımın etkinliğinin nasıl sağlanacağı ve katılım hakkının geliştirilmesinin yollarının neler” olduğu sorulmuştur. İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi bu soruyu cevaplandırmamıştır. İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi sorulardan sadece meclisin tanınması, işleyişi, yapısı, toplantıları ile ilgili soruları cevaplandırarak katılım

ile ilgili olan sorulara ya besleyici cevaplar vermemiş ya da soruları hiç cevaplandırmamıştır. Bu durum katılımın etkin ve yeterli olmadığını düşündürmektedir. Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri ise şu cevabı vermiştir:

- Çocuk meclislerinin tavsiye kararlarını hayata geçirmek,
- Okullar başta olmak üzere, aile içerisinde de çocukların taleplerine kulak vermek ve düşüncelerinin önemsendiğini hissettirecek somut adımlar atmak,
- Çocuklara sadece, ne yemek yiyelim, ayakkabın ne renk olsun, tatile nereye gidelim gibi sorularla sınırlı kalmayan, yaşlarına uygun ve görüşlerini ifade edebilecekleri paylaşım imkânları sunmak,
- Ayrım yapmadan, her çocuğa eşit davranmak ve eşit imkânlar sunmak,
- Büyüklerin, çocuklarla bir arada çalışabilme becerileri geliştirmelerini sağlamak,
- Çocukları, yalnızca “sevimli, yardıma muhtaç, kırılgan gibi” sıfatlamalar yakıştırılacak varlıklar olarak görmemek, yurttaş olarak görmek ve çocukların görüşlerinden yararlanmayı olağan hale getirecek sistemler yaratarak çocukları hayata dâhil etmek,
- Eğitimden, parklara, hastanelerden, kütüphanelere kadar çocukları da yakından ilgilendirecek her alanda, çocukların fikirlerinin alınacağı, anket, yarışma, toplantı, çalıştay gibi yöntemlerle hareket etmek,
- Demokratik katılım konusunda büyüklerin küçüklere örnek olacağı ortamlar, alanlar, imkânlar yaratmaktır.

Tablo 4. Ankara Çocuk Meclis Üyelerinin Çocuk Katılımıyla İlgili Cevapları

Çocuk meclisinde seçim sürecinde tüm çocuklara eşit fırsatlar veriliyor mu?	Evet
Mecliste fikirlerini özgürce ifade edebiliyor musun?	Evet, kesinlikle
Herhangi bir konuda meclis yetkilileri sizlere yardımcı oluyor mu?	Rehberler ve danışman öğretmenler yardımcı olmaktadır.
Aldığınız kararlarda büyüklerin mi çocukların mı etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?	Sadece çocuklar karar alır.
Çocuk meclisinde alınan kararlar büyükşehir belediye meclisi üzerinde etkili oluyor mu?	Evet, uygulama alanı bulan kararlar var.

Tablo 4. Ankara Çocuk Meclis Üyelerinin Çocuk Katılımıyla İlgili Cevapları (devamı)

Çocuk meclisinde alınan kararların kentte somut değişiklikler yarattığını düşünüyor musun?	Evet, Ankara'ya çocuk eli değdi.
Çocuk meclisinin sana hangi konularda katkı sağladığını düşünüyorsun?	Sosyalleştim. Çocuk haklarını öğrendim.
Sosyal yaşamında çocuk haklarından hangilerini kullanabiliyorsun?	İfade özgürlüğü, eğitim hakkı.

Kaynak: Ankara Çocuk Meclisi ile iletişim kurularak cevaplandırılması rica edilen soruların bazılarında oluşturulan bir tablodur. Çocukların çoğunluğunun verdiği cevaplara göre hazırlanmıştır.

Çocuk meclislerinde katılımın yeterliliğini değerlendirebilmek bağlamında “Roger Hart’ın çocuk katılım merdiveni kuramına göre mecliste çocuk katılım derecesi nedir” sorusuna Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri şu cevabı vermiştir: “Çocuk meclisinde çocuklar, figüran (maskot) gibi kullanılmazlar. Üyelik başvurularından başlayarak, her çocuğun meclis deneyimini yaşamalarına imkân verecek bir süreç takip edilir. Okulların başvurularında da özellikle beğenilen, başarılı, sivrilmiş çocuklara değil, tüm çocukların başvurusuna imkân tanınması gerektiği vurgulanır. Dönem içerisindeki faaliyetlerde daha çok ‘bilgilendirerek görevlendirme (dördüncü basamak)’ ağırlıklıdır. Çocukların komisyon ve genel kurul kararları ile çalıştaylarda, grup çalışmalarında ise altıncı basamaktaki, ‘yetişkinlerce başlatılan ancak çocukların tartışıp kararlar aldığı’ katılım türü söz konusudur. Yedinci ve sekizinci basamaklar en ideali olsa da ‘tavsiye kararı organı’ olmamız sebebiyle ve Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12. maddesine göre, ‘çocukları ilgilendiren ve değiştirmek istedikleri konular üzerinde düşünmelerini, tartışmalarını sağlamak’ amacıyla hareket eden meclis için bunlar öncelikli adımlardır.”

Çalışmasında Ankara Çocuk Meclisi örneğini ele alan Mamur Işıkcı (2019, s. 475) Ankara Çocuk Meclisi’nin beşinci ve altıncı basamaklarında yani “bilgilendirerek görevlendirme ve çocuklara danışma” şeklinde bir katılımın mevcut olduğunu belirtmiştir. Çocukların sürecin nasıl işlediğini bildiklerini ve hangi amaçla bir arada olduklarının farkında olduklarını belirten Mamur Işıkcı, çocukların kendi istekleri ve çabaları ile proje geliştirdiklerini de vurgulamıştır. Ayrıca bu faaliyetlerin çok azının sekizinci basamaktaki katılım düzeyine ulaşabildiğini de belirtmiştir.

Ankara Çocuk Meclisi üyeleri ve yetkililerinin sorulara verdikleri cevaplar ve araştırmalar doğrultusunda çocuk katılımı merdiven kuramına göre çocuk meclisinin katılım seviyesinin belirlenmesinde meclisin oluşturulması, işleyişi, yapısı, toplantısı, komisyonları ve faaliyetlerinin de etkin olduğu ve faaliyetlerdeki farklılıklara göre dördüncü, beşinci ve altıncı basamaklara uygun katılımların görüldüğü söylenebilir.

Roger Hart'ın çocuk katılım merdiveni kuramına göre "İstanbul Çocuk Meclisi'nin hangi basamakta yer aldığı" sorusuna meclis yetkilisi "*orta seviyede bir katılım olduğunu düşünüyorum*" demiştir. İstanbul Çocuk Meclisi ile ilgili edinilen bilgiler ve araştırmalar kapsamında İstanbul Çocuk Meclisi'nde daha çok 2 ve 3. basamakların etkin olduğu ama bazı faaliyetlerinde 4. basamağa ait özelliklerin de bulunduğu düşünülmektedir. 2. basamak çocukların birer dekoratif nesne olarak kullanıldıkları basamak iken 3. basamak çocuklara söz hakkı tanınıyormuş gibi yapıp ama aslında çocuklara seçme ya da görüş oluşturma şansı verilmeyen göstermelik-sembolik katılım basamaklarıdır. 4. basamak ise çocukların bilgilendirilerek görevlendirildikleri katılım seviyesidir (Mamur Işıkçı, 2019, s. 474).

Çocuk hakları, çocuğun eğitim, sağlık, yaşama, barınma gibi alanlarda hayatını devam ettirebilmesi için ihtiyacı olan hakları içerir. Çocuk meclislerinin bu hakları çocuklara öğretmeleri konusundaki katkıları bilinmektedir. "Çocuk meclisine katıldıktan sonra bir çocuk olarak hangi haklara sahip olduğunu öğrendin" sorusuna Ankara Çocuk Meclisi üyelerinden bazıları "*Çocukların üstün yararı hakkı, ifade özgürlüğü hakkı, yaşama hakkı, katılım hakkı, sağlık hakkı, barınma hakkı, eğitim hakkı gibi temel hakları öğrendiklerini*" ifade etmişlerdir. "Sosyal yaşamlarında bu hakların hangisini kullanabildikleri" sorulduğunda ise genellikle "*ifade özgürlüğü, eğitim hakkı, sağlık hakkı ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı*" cevaplarını vermişlerdir.

Çocuk hakları konusunda "çocuk meclislerinin sağladığı katkılar" meclis yetkililerine de sorulmuştur. Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri çocuk hakları bağlamında çocuk meclisinin katkılarında şöyle bahsetmiştir: "*Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan maddeleri öğrenen, günlük hayatta uygulanan ve uygulanmayan eksik kalan yönleri üzerinde düşünen, tartışan çocuklar mecliste bu yönde kapsamlı bir eğitim almakta, bilinç düzeylerinde önemli gelişmeler kaydetmektedir. Çocuklar, mecliste kazandıkları bu farkındalıkla, içinde bulundukları her ortamı bu gözle de değerlendirebilmekte, aksayan ya da yetersiz buldukları konuları hem komisyon hem de*

genel kurullarda tüm yönleriyle ele almakta, eleştirilerini açıklıkla dile getirecek bir düzeye ulaşmaktadır. Kamu Denetçiliği Kurumu Çocuk Ombudsmanlığı ile temaslarını devam ettiren çocuk meclisi, şikâyetlerini web sayfaları üzerinden bireysel olarak iletebilmektedir.”

Çocuk haklarının özellikle de katılım hakkının aile, okul gibi kurumlarda yeterince uygulanamaması çeşitli sorunları doğurmaktadır. Oysaki çocuk haklarının öğretilmesi öncelikle ailede, sonrasında ise okulda olur. Çocuk haklarının ve özellikle katılım hakkının neden kullanılamadığına dair Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri “Tüm bu kazanımlarına rağmen, çocukların kararlara katılım hakkının, özellikle okullarında, eğitim hayatında ve aile içinde yeterince uygulanmadığı, çocukların görüşlerinin yeterince alınmadığı, çocuklara birer birey olarak davranılmadığı, katılım hakkının yetişkinlerce tam olarak anlaşılmadığı ve önem verilmediğini de söyleyebilir. Bu durum, katılım hakkının yeterince kullanılamaması sonucunu doğurmaktadır. Bunun yanı sıra, Çocuk Haklarının tam anlamıyla uygulanabildiğini söylemek yapılan gözlemler neticesinde mümkün olamamaktadır. Çocukların eğitimde eşit haklara sahip olmaması, işçi, mülteci, kimsesiz çocukların eğitimden yeterince yararlanamıyor olması, kız erkek arası cinsiyet ayrımcılığının devam ediyor olması, akran şiddetinin önlenememesi, çocukların ruhsal gelişimlerinin sağlanmasında eğitimcilerin olumsuz etkileri olduğu, fiziksel ve sözel şiddetin tümüyle ortadan kalkmaması, okullarda sağlıklı, hijyen, güvenli bir çevrenin sağlanamaması Çocuk Haklarının aksayan yönlerinden bazılarıdır.” vurgusunu yapmaktadırlar.

Aynı soruya İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi ise “Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan 40 madde 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Gününde çeşitli sempozyumlarla ve eğitimlerle çocuklarımıza anlatılmaktadır. Çocuklarımızın hakları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla yapılan bu etkinliklerde çocuklarımız öncelikle ırk, din, dil, mezhep veya cinsiyet açısından ayrıştırılamayacaklarını öğrenirler. Ardından aile ve devlet içerisinde ne tür hakları olduğunu öğrenirler. Çocuklar sözleşmenin 40 maddesini de çeşitli örneklendirmelerle öğrenirler. Ancak çocuklar kendilerini özgürce ifade edebilme haklarını çocuk meclisinde etkin bir şekilde kullanamamaktadır. Mecliste sadece onlara sunulanları değerlendirebilirler. Öneri sunma, yön verme ve değiştirme imkânları bulunmamaktadır.” cevabını vermiştir.

İstanbul Çocuk Meclisi'nde Dünya Çocuk Hakları gününde düzenlenen sempozyumlarla üyelerine çocuk hakları hakkında bilgi verildiği, çocukların sempozyumda akıllarında kalan bilgileri öğrenebildikleri ancak çocuk haklarını uygulama alanında pekiştirmeleri konusundaki faaliyetlerin geliştirilmesi gerektiği edilen bilgilerden yapılan çıkarımlardır. Çocukların fikirlerini ifade ederek, sorunlarını aktararak çözüm yolları aradıkları bir katılım yolu olan çocuk meclisi İstanbul'da bu anlamda aktif değildir.

“Çocuk meclisleri, çocukların katılım haklarını kullanabilmelerinde yeterli imkânı sağlıyor mu” sorusuna Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri *“Çocuklar, mecliste öncelikle, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin maddelerini özümsemekte, 12. madde olan çocukların kararlara katılım hakkının anlam ve önemini de meclis toplantıları ve çalışmaları sayesinde kapsamlı şekilde öğrenmektedir. Bu kavramları, ilkeleri öğrenmek, bu hakkın kullanılmasında ilk adım olup, okulda, evde, hayat içerisinde ne şekilde uygulanabileceğini muhakeme ediyor olmak bakımından da çocuk meclisinin katkısı yadsınamaz. Mecliste hazırlanan ve çocukların, onları da ilgilendiren her konuda aldıkları kararların yer aldığı Çocuk Görüşü Raporlarının, ilgililere, yetkili makamlara ulaştırılması, bu hakkın kullanılabilmesi yönünde atılan adımlardır. Ancak burada, yetişkinlere de büyük görevler düşmektedir; alınan kararların uygulanırılığını sağlamak, yetkili makamların da sorumluluğudur”* cevabını vermişlerdir.

İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi ise *“İstanbul Çocuk Meclisi yapı ve işleyişi itibarıyla katılımın sağlanmasına dikkat edilen ve çaba gösterilen bir platform değildir. Bu yüzden bu sorunun cevabı olumsuzdur”* demiştir. İstanbul Çocuk Meclisi'nde yeterli katılımın sağlanamadığı meclis toplantılarının azlığından ve çocuk meclisinin sadece kültürel geziler ve müze ziyaretlerinden ibaret olarak işlev görmesinden de anlaşılmaktadır.

“Çocuk meclislerinin işleyişine dair gördüğünüz herhangi bir eksiklik var mı” sorusuna Ankara Çocuk Meclisi *“Ankara Çocuk Meclisi, halen diğer pek çok belediye için örnek olmaya devam etmektedir. İstikrarlı bir biçimde varlığını, işlevini daha da geliştirerek sürdürmektedir. Ayrıca diğer çocuk meclisi ile kıyaslandığında son derece eksiksiz yürütülen, aktif bir yapıdır”* cevabını vermiştir. Bu soru hakkında çocuk meclis üyeleri ise herhangi bir eksiklik bulunmadığını belirterek sadece COVID 19 nedeniyle meclislerine gidemedikleri için üzgün olduklarını belirtmişlerdir.

İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi ise “çocuk meclisinin işleyişinde herhangi bir eksiklik var mıdır” sorusuna karşılık çocuk meclisinin kuruluş amacında belirtildiği şekilde çocukların söz sahibi olmalarını sağlayan herhangi bir çalışmanın olmadığını belirtmiştir. Asil üyelerin sadece 23 Nisan özel oturumunda bir araya geldiğini ve bunun dışında asil üyelerin bir araya gelmediğini vurgulamıştır. Ayrıca üyeler arasında asil ve gönüllü üyeler olarak bir ayırım yapılmasının da demokratik ilkelere ve eşitliğe uymadığını örneğin 23 Nisan özel oturumuna sadece asil üyelerin katılabildiğini ifade etmiştir.

“Çocuk meclisinde katılıma ilişkin gözlemlediğiniz sorunlar nelerdir” sorusuna Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri, katılıma ilişkin gözlemlenen sorunların çocuk meclisi ile ilgili olmadığını ve katılıma ilişkin sorunların alınan kararların uygulamasında yaşandığını ifade etmişlerdir. Meclis üyesi çocuklar ise katılıma ilişkin herhangi bir sorun olmadığını, herkesin eşit katılım hakkına sahip olduğunu, ancak bazı çocukların katılım konusunda istekli olmadığını belirtmişlerdir.

İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi, “çocuk meclisinde katılıma ilişkin gözlemlediğiniz sorunlar nelerdir” sorusuna “Çocuk meclisinden haberdar olan çocuk sayısı oldukça azdır. Bu yüzden üye başvurusu da az olup, buna bağlı olarak da katılım oranı düşük seviyelerdedir. Meclise başvuru şartlarından biri olan üyelik formunun elden ya da posta yoluyla tarafımıza iletiliyor olması günümüz şartlarına göre oldukça vasat ve yorucu bir yöntemdir. İnternette direkt üye olunabilecek bir sistem katılımı artıracaktır” cevabını vermiştir.

3.4.7.1. Çocuk Katılımında Yeterliliğin Belirlenen Kriterler Bağlamında Değerlendirilmesi

Araştırmada elde edilen verileri daha iyi ortaya koyabilmek ve çocuk katılımı konusunda örnek olay incelemesi kapsamında tercih edilen çocuk meclislerinin ideal olan yeterliliğe sahip olup olmadığını değerlendirebilmek için ideal olduğu düşünülen yeterlilik kriterlerini sınıflandırarak analiz yapmanın uygun olacağı düşünülmektedir. Bu sınıflandırma eğitsel, araçsal, toplumsal, hukuksal, idari ve mali açılardan yapılmıştır.

Tablo 5. Eğitsel Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriterleri

ÇOCUĞUN KATILIMI BAĞLAMINDA EĞİTSEL AÇIDAN YETERLİLİK KRİTERLERİ
Fikir üretebilip, bunu açıklayabiliyor mu? Düşüncelerini ifade edebiliyor mu?   İradesini ortaya koyabiliyor mu?   Bağımsız girişimde bulunabiliyor mu?   Sorumluluk alma kapasitesinde artış söz konusu mudur?   Karar alma becerisinde artış var mıdır?   Pasif alıcıdan aktif ajana dönüşme söz konusu mudur?   Güncel sorunlara çözüm üretebiliyor mu?   Eleştirel düşünebilme, ufkunu genişletme, hayal gücünü zorlama, geleceği şekillendirebilme ve empati kurabilme yetisine sahip midir?   İlgi alanlarını bulmalarına yardımcı olabiliyor mu?   Kendi yaşamlarında aktör olup proje geliştirebiliyor mu?   Kendi projelerini başlatıp kendi projelerini devam ettirebilme ve ihtiyaç duyduğu zaman bir yetişkine ulaşabilme söz konusu mudur?   Liderlik vasfı edinebiliyor mu?   Kendini tanıyabilme, potansiyellerini keşfedebilme, özgüven ve özsaygı kazanma söz konusu mudur?   Yetkinlik kazandıkça korunma gereksinimlerinde azalma var mıdır?   Kendi çıkarlarını savunabiliyor mu?   Demokrasinin değerini anlama ve demokratik karar vermenin sonuçlarını deneyimleyebilme söz konusu mudur?   İş birliği ve dayanışma ruhunu kazandı mı?   Sosyalleşme, sosyal iletişim becerisi, farklı arkadaşlar edinebilme yetisine sahip midir?   Psikolojik olarak sağlıklı gelişebiliyor mu?   Aktif vatandaşlık yetisi kazandı mı?   Başkalarını dinleme kapasitesinde ve istekliliğinde artış var mıdır?   Suiistimal ve haklarının ihmal ile mücadele etme yetkisine sahip midir?   Toplumsal, çevresel gibi birçok soruna duyarlılık geliştirebildi mi?

Kaynak: Tablodaki kriterler, literatür taraması sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde oluşturulmuştur.

Çocuk meclislerini eğitsel açıdan belirlenen kriterler çerçevesinde değerlendirerek çocuk katılımında meclislerin yeterliliğini irdeleyebilmek için çocuk meclis yetkililerinin ve ulaşılabilen çocukların görüşleri ışığında çıkarsamalar yapılmıştır. Çocuk meclisleri, üyelerine ve diğer çocuklara eğitsel açıdan birçok katkı

sağlamıştır. Çocuk meclislerinin en önemli katkısı çocuk haklarını öğretmek çocukları haklarını kullanabilmeleri hususunda yüreklendirici olmalarıdır.

Ankara Çocuk Meclisi üyeleri, çocuk meclisini çok sevdiklerini ve bu meclis sayesinde fikirlerini ifade edebildiklerini, toplum içerisinde daha rahat konuşabildiklerini, verilen sorumlulukları yerine getirebilmek için çok çalıştıklarını, iradelerini ortaya koyabildiklerini, başkanlığa ve komisyon üyeliğine aday olmada tüm çocuklara eşit imkânlar tanındığını, bağımsız girişimde bulunarak meclise öneriler sunabildiklerini, kendilerine güvenerek liderlik vasfını edindiklerini, korunmaya ihtiyaç duymadıklarını, ruhsal açıdan sağlıklı gelişime sahip olduklarını, arkadaşlarını ve büyükleri yönlendirebildiklerini, meclis ortamında ve faaliyetlerde çeşitli yerlerden ve farklı yaşlardan arkadaşlar edinebildiklerini, sosyalleşebildiklerini, sorunu ifade edip çözüm arayabildiklerini, mecliste yapılan çeşitli etkinliklerin hayal güçlerini geliştirip ufku artırdığını, yetişkinlerin aldığı kararlara eleştirel gözle bakabildiklerini, ailelerini ve öğretmenlerini çocuk hakları konusunda bilgilendirip desteklerini isteyebildiklerini, mecliste rehberlik hizmeti veren öğretmenlerin olduğunu ve ihtiyaç duydukları zaman hemen ulaşabildiklerini, işbirliği ve paylaşım duygularının geliştiğini, demokrasiyi kavradıklarını, aktif vatandaşlık deneyimi yaşayabildiklerini ve empati kurmayı öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri ise meclis üyesi çocukların söyledikleri ile paralel bilgiler vermişlerdir. Çocukların kendilerini ifade edebilmelerine, eşitlik ilkesi çerçevesinde seçme ve seçilme deneyimi yaşayabildiklerine, çevrelerine örnek olma konusunda yüreklendirildiklerine, sağlıklı bir şekilde sosyalleşebilmeleri için çaba gösterildiğine, çocuklara her an desteğe hazır olduklarına, toplumsallaşabilmeleri için çeşitli aktivitelerin yapıldığına dikkat çekmişlerdir.

İstanbul Çocuk Meclisi yetkilisi ise düzenli meclis toplantılarının bulunmadığını ve bu yüzden çocukların görüşlerini ifade edip iradelerini ortaya koydukları bir platform olmadığını belirtmiştir. Ayrıca çocukların bağımsız bir şekilde girişimde bulunacakları, önerge sunacakları, sorun ve isteklerini belirtebilecekleri bir platform bulunmadığını da vurgulamıştır. Çocukların sadece sosyalleşebilmek açısından desteklendiğini, bu açıdan birçok gezi, müze ziyaretleri, sempozyumlar ve çeşitli aktiviteler yapıldığını belirtmiştir. Demokrasinin ilkeleri ile çok da uyumlu olmayan bir meclis üye seçimi söz konusudur. İlçelerde seçilen çocuklar daha sonra İstanbul Çocuk Meclisi'ne bir başkan

seçerek meclisi kurmaktadırlar. Çocuk meclisine bu üyelerin dışında üye olmak isteyen çocuklarda gönüllü üye olarak katılmaktadır. Ancak gönüllü üyeler 23 Nisan’da yapılan özel oturuma katılamamaktadır. Bu durum hem demokratik ilkelere hem de eşitlik ilkesine uygun görünmemektedir. Sadece geziler üzerine kurulu olan İstanbul Çocuk Meclisi, çocukların sorumluluk alabilme, görüşlerini ifade edebilme, aktif vatandaşlık, ufkunu genişletme, eleştirel bakabilme, liderlik vasfı kazanma, özgüven, başkalarını dinlemeyi öğrenme gibi yetileri kazanmalarına imkân vermemektedir.

Çocuk meclislerindeki katılımı yeterlilik açısından değerlendirebilmek için belirlenen kriterler ışığında Ankara ve İstanbul Çocuk Meclisleri kıyaslanmıştır. Katılım yeterliliğini anlayabilmek için oluşturulan kriterlerin Ankara Çocuk Meclisi’nde etkin bir şekilde çocuklara sağlandığını, İstanbul Çocuk Meclisi’nde ise bu kriterlerin sosyalleşebilme, sosyal iletişim becerisi kazanabilme, işbirliği ve dayanışma ruhu kazanma noktasında çocuklara fayda sağladığı söylenebilir.

Tablo 6. Araçsal Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriterleri

ÇOCUĞUN KATILIMI BAĞLAMINDA ARAÇSAL AÇIDAN YETERLİLİK KRİTERLERİ
Çocuk meclisi etkin katılımı sağlayacak donanım ve mekâna sahip midir?   Çocukların duygularını ifade edebilecekleri ortam var mıdır?   Aktif katılım için kapsayıcı ve sürdürülebilir alt yapıları sağlanmış mıdır?   Aktif katılım için etkili iletişim yöntemleri ve araçları kullanılabiliyor mu?   Katılımı erişilebilir ve eğlenceli hale getirecek olan katılım araçları geliştirildi mi?   Meclis faaliyetlerinde en fazla çocuğun katılabileceği bir zaman dilimi mi belirleniyor?   Toplantılar düzenli olarak yapılıyor mu?   Katılımın sağlanacağı yer fiziki açıdan her çocuğa uygun mudur?   Seçimler liyakate ve demokratik ilkelere uygun olarak mı yapılıyor?   Seçimlerde oyunu özgürce kullanabiliyor mu?

Kaynak: Tablodaki kriterler, literatür taraması sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde oluşturulmuştur.

Çocukların araçsal açıdan katılımının yeterliliği bağlamında, çocuk meclisinin bir binası var mı, bu binanın bulunduğu yer ve yapısı her çocuğun katılımına uygun mu, çocuk katılımı farklı katılım yolları ile destekleniyor mu, demokratik ilkelere uygun

olarak gizli oy, açık sayım var mı, toplantılar düzenli yapılıyor mu, toplantı salonunda her çocuğun kendini ifade etmesine imkân sağlayacak donanım var mı gibi Tablo 6’da yer verilen sorular çerçevesinde çocuk meclisleri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Ankara Çocuk Meclisi, araçsal bakımdan ülkemizdeki en avantajlı meclistir. Kendisine ait müstakil ve beş katlı büyük bir binaya sahiptir. Ulaşım bakımından Ankara’nın merkezinde yer alıp her türlü araçla ulaşılması kolaydır. Çocukların rahatlıkla ulaşabileceği bir yerdedir. Ayrıca engelli çocukların da kolaylıkla ulaşabilmeleri için gerekli tedbirler alınmıştır. Kendi mekânına sahip olan Ankara Çocuk Meclisi, toplantılarını ve faaliyetlerini en çok katılımın sağlanabileceği bir zaman dilimine genellikle de hafta sonlarına planlamaktadır. Katılımın sürdürülebilirliği ve kapsayıcılığı gerekli planlamalar yapılarak meclis belli bir düzene oturtularak sağlanmıştır. Belli bir işleyiş çerçevesinde katılımın sürdürülebilirliği mevcuttur. Anket ve farklı katılım araçları ile katılım süreci eğlenceli hale getirilmektedir.

Yapılan görüşmelerden, raporlardan ve bu konuda yapılmış bilimsel çalışmalardan edinilen bilgiler doğrultusunda; Ankara Çocuk Meclisi’nde seçim sürecinde her çocuğa başkan olabilmeleri ya da daha farklı sorumluluklar alabilmeleri bakımından eşit fırsatlar tanınmaktadır. Bu süreçte çeşitli iletişim yöntemlerini ve araçlarını kullanabilmelerine imkân sağlanarak seçim sürecinde çocukların kendilerini tanıtmalarına fırsat verilmektedir. Çocuklar çizimler yaparak ya da panolara ilanlar asarak kendilerini tanıtmaktadırlar. Ayrıca çeşitli iletişim yöntem ve araçları ile çocuk meclisi kendi tanıtımlarını da yapmaktadır. İlanlarla, reklamlarla, afişlerle tüm çocuklara ulaşabilmek için çalışmalar yapılmaktadır. Meclis toplantı salonunda çocuklar kendilerini rahat ifade edebilecekleri donanıma sahiptir. Toplantılar düzenli aralıklarla yapılmakta olup alınan kararlar kayıt altına alınarak imzalanmaktadır. Aykırı görüşlere de zaman zaman meclis tutanaklarında yer verilmektedir. Seçim sürecinin demokratik ilkelere uygun olarak ilerlemesi liyakate önem verilerek herkese eşit davranılabilmesi için çaba gösterilmektedir. Gizli oy ve açık sayım ile demokratik kurallara uygun bir şekilde seçimlerin yapılmaya çalışıldığı görülmektedir.

İstanbul Çocuk Meclisi ise kendine ait bir mekâna sahip değildir. Büyükşehir belediye binası bünyesinde bulunmaktadır. Eğitim öğretim dönemlerinde yapılan faaliyet ve aktivitelere çocuklar az sayıda katılım sağlamaktadır. Çocuk katılımı sadece faaliyetler sürecinde olup sürdürülebilirlikten uzak görünmektedir. Çocukların aktif

katılım sağlayabilmek için iletişim araç ve yöntemlerini kullanmaları söz konusu değildir. Meclis başkanının seçim sürecinde adayların kendilerini tanıttıkları bir program bulunmamaktadır. Çocuk meclisinde katılım sıklığı çok düşüktür. Meclis dönemlik olarak değil iki yıllığına seçilmektedir ve düzenli toplantılarla çocuk meclisinin toplanması söz konusu değildir. Sadece 23 Nisan etkinlikleri kapsamında meclis toplanmaktadır. Seçim sürecinin ve meclis toplantılarının demokratik ilkelere uygunluk gösterdiği söylenemez. Liyakate ve eşitliğe dayalı bir seçim süreci de bulunmamaktadır. İlçe bazında seçilenlerin çocuk meclisini oluşturması liyakate ve demokratik ilkelere uygun değildir. İlçelerden katılacak çocuk meclisi üyelerinin sayıları ise ilçenin büyükşehir belediye meclisinde temsil edildiği sayı kadardır.

Çocuk meclisi başkanını ve başkanlık panını seçerken yapılan oylamanın açık ya da gizli olduğuna dair yönetmelikte net bir bilgi bulunmamaktadır. Komisyonların seçimi ise belirlenen liste üzerinde açık oylama ile yapılır. Eşitlik ilkesine uygun olarak tüm çocuklara seçilme şansı verilmemektedir. Daha çok başarılı bulunan çocukların seçimine özen gösterilmektedir. Çocukların oylarını özgürce kullandıkları varsayılmaktadır ancak kulislerde farklı durumlar söz konusu olabilir.

Ankara ve İstanbul Çocuk Meclisleri çocuk katılımında araçsal açıdan değerlendirildiğinde İstanbul Çocuk Meclisi'nin kendine ait bir mekânının bulunmadığı görülmüştür. Meclis üyelerinin belirlenmesi, başkanın ve başkanlık panının seçilmesi, meclis toplantılarının sıklığı ve demokratik ilkeler çerçevesinde kritere uygunluk açısından sorunların bulunduğu görülmüştür. İstanbul Çocuk Meclisi'nin katılımın zamanını, yerini ve sıklığını belirlemede geliştirilmesi gereken yetersizliklerinin olduğu düşünülmektedir.

Tablo 7. Toplumsal Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriterleri

ÇOCUĞUN KATILIMI BAĞLAMINDA TOPLUMSAL AÇIDAN YETERLİLİK KRİTERLERİ
Kendisini ilgilendiren konularda karara katılabiliyor mu?
Çocukları ilgilendiren bir konuda karar alınırken çocuğunda fikri soruluyor mu?
Toplumsal demokratikleşmesine katkı sağlıyor mu?
Farklılıklara saygı duyuluyor mu?

Tablo 7. Toplumsal Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriterleri (devamı)

Toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanmasına katkı sağlıyor mu?
Farklı yaş ve gruplardan arkadaşlar ediniyor mu?
Uygulamalar ya da verilen kararlar tüm toplumu kapsıyor mu?

Kaynak: Tablodaki kriterler, literatür taraması sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde oluşturulmuştur.

Çocuk meclislerinin toplumsal açıdan da birçok katkıları bulunmaktadır. Ankara Çocuk Meclisi üyeleri ve yetkililerinin verdikleri bilgilere göre çocuk meclisi faaliyetleri ailelerin ve okullarda öğretmenlerin çocuklara fikirlerini sormalarına ve onları dinlemelerine katkı sağlamıştır. Çocuk haklarını öğrenip bunları çocukların evde aileleri, okulda öğretmen ve arkadaşlarıyla paylaşmaları sayesinde çocuk hakları geniş kitlelere hem yayılmakta hem de uygulama alanı bulmaktadır. Özgüven kazanan ve haklarını savunabilen çocuklar, kendilerini ilgilendiren kararlara da katılmaya başlamışlardır.

Toplumdaki farklılıklara saygı duymayı öğrenen çocuklar birlik ve beraberlik ruhunu da edinmektedirler. Toplumun demokratikleşmesine katkı sağlayan çocuk meclisi, toplumda farklı düşüncelere saygı duyulmasını ve farklı düşüncelerinde benimsenmesini sağlamaktadır. Ayrıca toplumsallaşan çocuk farklı yaşlardan ve farklı gruplardan arkadaşlar edinerek hem kültürel farklılıkları öğrenmekte hem de sosyalleşmektedir. Uygulamaların ya da alınan kararların tüm toplumu kapsamasına dikkat edilmektedir. Örneğin, çocuk meclisi web sitesinin kurulmasına karar verilmesindeki amaç, daha fazla çocuğa daha hızlı ulaşabilmektir. Ankara Çocuk Meclisi'nin çocuk polis ve çocuk zabıta çalışmaları toplumsallaşabilmelerine etki eden çalışmalardandır.

İstanbul Çocuk Meclisi'nde, araştırma sonuçlarına ve çocuk meclisi yetkilisinden alınan bilgilere göre çocuklar kendilerini ilgilendiren kararlara katılım sağlayamamaktadırlar. Çocuk meclisi tarafından düzenlenen geziler ve aktiviteler aylık olarak yetkililer tarafından belirlenerek, bu takvime göre düzenlenmektedir. Çocukların bu gezi ve aktiviteler için fikirlerini iletebilecekleri bir platform bulunmamaktadır. Çocuk hakları ile ilgili sempozyumlar ya da kongreler düzenlense bile çocukların bu hakları savunabilecekleri ve uygulayabilecekleri bir alan bulunmamaktadır. Etkisi ise çocukların akıllarında kaldığı kadarıyla ailelerine, öğretmenlerine ve arkadaşlarına

çocuk haklarını aktarabilmekle sınırlı kalmaktadır. Düzenlenen geziler, müze ziyaretleri ve aktiviteler ile çocuklar arkadaşlarıyla bir arada olabilmeyi, başkasına saygı duyabilmeyi, birlikte yaşayabilmeyi öğrenerek toplumsallaşırlar. Asil ve gönüllü üyelerin birlikte faaliyetlere ve çalışmalara katılmaları eşitlik ilkesine göre üye olabilmeleri sağlanmadığı için çocuklar arasında sorun oluşturabilir.

İstanbul Çocuk Meclisi daha çok çocukların sosyalleşmelerine katkı sağlamaktadır. Yapılan faaliyetler ve çalışmalar ile çocukların toplumsallaşmalarına, birlik ve beraberlik ruhu kazanmalarına katkı sağlamaktadır. Sosyal sorumluluk faaliyetleri ile –hayvanları koruma günü, engelliler günü ve haftası, yaşlılar haftası, çevre günü etkinlikleri- çocukların toplumsallaşmalarına bir nebze de olsa fayda sağladığı söylenebilir. İstanbul Çocuk Meclisi’nde çocukların kendilerini ilgilendiren kararlara katılamadığı ve fikirlerinin sorulmadığı dikkat çekmektedir. Ankara Çocuk Meclisi’nde ise sürdürülebilir katılımı sağlamış bir çocuk meclisi olarak çocuklara fikirlerinin sorulduğu ve kararlara katılmalarına imkân tanındığı ifade edilebilir.

Tablo 8. İdari Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriterleri

ÇOCUĞUN KATILIMI BAĞLAMINDA İDARİ AÇIDAN YETERLİLİK KRİTERLERİ
Çocuklar yerelde bir sosyal aktör olarak kabul ediliyor mu?   Çocuklar kamusal karar alma sürecinde etkili olabiliyor mu?   Paydaşlarla karşılıklı ilişki söz konusu mudur?   Çocukların aldıkları kararlar idare tarafından dikkate alınıyor mu?   Yaşadıkları kentte sunulan hizmet ya da programların tasarlanmasında ve şekillendirilmesinde rol oynayabiliyor mu?   Geri bildirim ve şikâyet mekanizmaları kullanılıyor mu?   Çocuklar temel kamu hizmetlerine erişim sağlayabiliyor mu?   Mekânsal planlamada çocukların görüşleri alınıyor mu?   Çocukların ihtiyaçlarına öncelik veriliyor mu?   Yerel yönetimler, çocuk katılımını hayata geçirme noktasında topluma yardımcı oluyor mu?

Kaynak: Tablodaki kriterler, literatür taraması sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde oluşturulmuştur.

Yerel yönetimler vatandaşlara en yakın idari birimler olarak hizmet sunmaktadırlar. Hizmet sunarken de ihtiyacı olan her kesime ulaşmak zorundadırlar. Bu yüzden bir sosyal aktör olarak çocukları da göz önüne almaları gerekir. Ankara ve İstanbul Çocuk Meclisleri'nin kurulmuş olması çocukların bir sosyal aktör olarak kabul gördüğü şeklinde yorumlanabilir. Çocukların stratejik planlara konu olması, planlara dâhil edilmeleri, onların düşünülerek çeşitli kursların açılması, aktivite ve faaliyetlerin düzenlenmesi sosyal aktör olarak kabul gördüğünün bir göstergesidir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Ankara Çocuk Meclisi, 2005 yılında kurulmuş, Türkiye'nin ilk çocuk meclisidir. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin bu anlamda emeği yadsınamaz. Çocukları bir aktör olarak kabul edip fikirlerine önem vermiş ve kararlarından bazılarını uygulamaya koymuştur. Ankara Çocuk Meclisi paydaşlarla karşılıklı ilişki içerisinde. Çocuk meclisinde alınan kararlar imza altına alınıp, büyükşehir belediyesine sunulmaktadır. Belediye ise meclisinde bu kararları görüşerek bazılarını uygulamaya koymaktadır.

Uygulamaya konulan kararlar ile bir nevi geri bildirim yapılmış olmaktadır. Çocukların aldıkları kararların uygulamaya konulduğunu bilmesi ve değer gördüğünü hissetmesi, onların daha keyifle ve işe sarılarak hareket etmelerine neden olacaktır. Bu sayede daha keyifli, yaratıcı projelere imza atacaklardır. Ankara Çocuk Meclisi'nin uygulamaya konulan kararlarına 23. dönem kararlarından biri olan parklara panik butonlarının konulması ve Orman ve Su İşleri Bakanının desteği ile çocuk meclisi ağaçlandırma alanı tesisi ve fidan dikimi çalışmalarının yapılması örnek verilebilir (Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi, 2020). Çocukların, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nde sunulan hizmet ya da programların tasarlanmasında ve şekillendirilmesinde rol aldıkları ifade edilebilir.

Mekânsal planlamalarda da çocukların aldıkları kararların etkili olduğu söylenebilir. Kente park ya da oyun alanları yapılmasında çocukların görüşlerine yer verildiği dönemler olmuştur. Nitekim parklara panik butonu konulması, engelli çocuklar için oyun alanları yapılması, parkların her çocuğa uygun düzenlenmesi gibi konularda çocukların aldıkları kararlar etkili olmuştur. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin çocuk katılımını hayata geçirme noktasında topluma yardımcı olduğu söylenebilir. Çocuk meclisine verdiği desteklerle çocukların toplumsallaşmasına yardımcı olmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2005 yılında çocuk meclisini kurarak onların da bir sosyal aktör olduğunu kabul etmiştir. Çocuklara yönelik bilgi teknolojileri çalışmaları, çocuk kulüpleri, güvenli okul projeleri, yaz ve kış okulları, kurslar, çocuk üniversiteleri, çocuk şenlikleri gibi pek çok proje ve faaliyetleri bulunmaktadır. İstanbul'un ilçe belediyeleri çocuklara yönelik hizmet sunumunda daha aktiflerdir. Çocuk dostu şehirler girişiminin de etkisi ile İstanbul'un birçok ilçelerinde çocuklara yönelik mekânsal düzenlemeler dikkat çekmektedir. Esenler Belediyesi'nin çocuk sokağı projesi, mekânsal planlamalarda çocukların da dikkate alındığını göstermektedir. Trafığe kapalı olan ve kameralarla izlenen çocuk sokağı, çocuklara oyun oynayabilecekleri harika bir mekân sunmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi çocuklar için İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve İl Emniyet Müdürlüğü ile iş birliği içerisinde trafik eğitimi ve toplum bilinçlendirme çalışmaları yapmaktadır. Bu bağlamda mekânsal planlama çalışmaları kapsamında çocuk trafik eğitim parkı kurularak çocuklara trafik eğitimi verilmiştir. Okullara yakın bölgelerde de güvenli yol kapsamında trafik yol işaretleri konulmuştur (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2019, s. 124).

Örnek olay çalışmasının temsilcileri olan İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri'nin çocukları birer sosyal aktör olarak kabul ettikleri söylenebilir. Ancak bu büyükşehir belediyeleri farklı kulvarlarda hareket etmektedirler. İstanbul, ilçe bazında hem çocuk dostu belediyelerinin olması hem de çocuklar için yaptıkları projeler açısından daha ön plandadır. Ankara ise Büyükşehir Belediyesi'nin bünyesinde yer alan çocuk meclisinin projeleri ile ön plandadır.

Tablo 9. Mali Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriteri

ÇOCUĞUN KATILIMI BAĞLAMINDA MALİ AÇIDAN YETERLİLİK KRİTERİ
Çocuk meclislerinde, çocuklar için özel bir fon ya da bütçe oluşturulmuş mudur?

Kaynak: Tablodaki kriterler, literatür taraması sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde oluşturulmuştur.

Çocuk meclislerinin planladıkları faaliyetleri yapabilmek için belirli bir bütçeye ihtiyaçları vardır. Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediyeleri'nin çocuk meclislerine sağladıkları bütçeler performans programları incelenerek çıkarılmıştır. Ankara Büyükşehir Belediyesi'ni 2018 yılı Performans Programı'nda (2018, s. 158) çocuklarla ilgili kültürel, sosyal ve sportif projeler üretmek stratejik amacı altında çocuk meclis faaliyetlerine devam etmek stratejik hedefine ulaşabilmek için kaynak ihtiyacı 775.241,50 TL olarak belirlemiştir. 2020 yılı Performans Programı'nda (2020, s. 102) ise hem meclis üye sayısı artırılmış hem de meclisin kaynak ihtiyacı artırılarak 1.000.000,00 TL olarak belirlenmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2018 yılı Performans Programı'nda (2018, s. 48) performans hedef tablosunda gençlik ve çocuk meclisi tarafından düzenlenen organizasyon/etkinlik sayılı 845 adet olarak belirlemiştir. Bu faaliyetler için de belirtilen kaynak ihtiyacı 57.210.000 TL olarak ifade edilmiştir. 2020 yılı Performans Programı'nda (2020, s. 50) ise performans hedef tablosunda çocuk ve gençlere yönelik hizmetler için belirlenen kaynak ihtiyacı 166.571.807 TL'dir. Kaynak ihtiyacının genel kapsamlı olarak çocuk ve gençlere yönelik hizmetler için belirtilmesi İstanbul Çocuk Meclisi'nin kaynak ihtiyacının tam olarak bilinmemesine neden olmuştur.

Tablo 10. Hukuksal Açıdan Çocuk Katılımında Yeterlilik Kriterleri

ÇOCUĞUN KATILIMI BAĞLAMINDA HUKUKSAL AÇIDAN YETERLİLİK KRİTERLERİ
Çocuklar, kendi haklarının farkındalar mı? Çocuk meclisinde haklarını öğrenip uygulayabiliyorlar mı? Çocuk meclisleri, çocuk haklarının geliştirilmesine katkı sağlıyor mu? Çocuk meclisleri, faaliyetlerinde çocuk haklarını dikkate alıyor mu?

Kaynak: Tablodaki kriterler, literatür taraması sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde oluşturulmuştur.

Çocuk katılımının sağlanabilmesinde hukuksal temellerin önemi büyüktür. Çocuklar haklarını bilmeden ve uygulamadan katılım sağlayamazlar. Çocukların katılımlarını destekleyen en önemli haklar ifade özgürlüğü ve eşitlik hakkıdır. Ankara Çocuk Meclisi üyelerinden bazıları çocuk haklarını duyarak ya da bilerek katılmışlardır.

Bazıları ise çocuk meclisinde duyup öğrenmiştir. Çocuk meclisine katıldıktan sonra haklarını bilmeyen çocuk kalmamıştır. Çocuk meclisinin temelinde katılım hakkı bulunmaktadır. Katılım hakkı da beraberinde ifade özgürlüğü, eşitlik, toplanma hakkı, dernek kurma, bilgiye erişim hakkı gibi hakları getirmektedir.

Ankara Çocuk Meclisi'nde çocuklar ifade özgürlüğüne sahiptir. Toplantılarda mutlaka söz isteyen çocuğa söz hakkı verilmektedir. Ayrıca eşitlik hakkına da çok önem verilmektedir. Meclis üyelerinin bir kısmı dezavantajlı gruptan oluşmaktadır. Belli bir kontenjan dezavantajlı çocuk grubuna ayrılmıştır. Çocukların arasında dil, din, ırk, mezhep, cinsiyet ayrımı bulunmamaktadır. Başarılı çocuğa ayrımcılık yapılmamaktadır.

Çocuk meclisleri çocuk haklarının geliştirilmesine ve yayılmasına katkı sağlamaktadır. Haklarını öğrenen çocuklar da ailelerine ve okulda öğretmen ve arkadaşlarına, çevrelerindeki insanlara çocuk haklarını öğretmektedirler. Böylece çocuk haklarını bilenlerin sayısı artarak, çocuk hakları toplum tarafından kabul görmektedir. Hakkını savunabilen çocuk, çevresinde saygı görmekte ve çocuğun özgüveni artmaktadır.

İstanbul Çocuk Meclisi'nde 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü'nde çocuk hakları örneklerle açıklanarak çocuklara bilgi verilmektedir. Çocuklar burada haklarına aşina olmakta ancak uygulama fırsatı bulamamaktadır. İstanbul Çocuk Meclisi, çocukların ifade özgürlüğü üzerine kurulmamıştır. Meclis üye seçimlerinde de eşitlik hakkına göre davranılmamaktadır. İstanbul Çocuk Meclisi'nde çocuk katılımını geliştirmeye yönelik girişim bulunmamaktadır. Meclisin kuruluş amacında çocuk katılımı yer alsa da Ankara Çocuk Meclisi kadar katılım hususunda kendini geliştiremediği görülmüştür.

3.4.8. Yapılması Gerekenler: Çocuk Katılımına İlişkin Yerel Yöneticilerin Sorumlulukları

5393 sayılı Belediye Kanunu'na 2009 yılında yapılan değişikliklerle kent konseyi bünyesinde çocuk meclisleri kurulabileceği dâhil edilmiştir. Ancak çocuk meclislerine örnek olarak ele alınan Ankara ve İstanbul Çocuk Meclisleri bu tarihten çok önce kurulmuşlardır. Çocuk meclisine üye olarak çocuklar belediyenin gündemini etkileyebilir. Belediyelerin sosyal hizmet uygulamalarından biri olan çocuk meclisleri, belediyelerin çocuklar hakkında alacakları kararlarda çocukların fikrini öğrenmeleri

bakımından önemlidir. Geleceğin toplumunu oluşturan olan çocuklara yönelik önemli bir hizmeti oluşturan çocuk meclisleri, çocukları sorunlar üzerinde düşünme ve çözüm yolları geliştirmeye teşvik etmektedir (Tomrukçu, 2018, ss. 57-58). Günümüzde çocuk meclisleri gerektiği gibi yaygınlaşamamış olup, çocuk meclisi bulunan belediyelerde sadece bir isim olmaktan çok da öteye gidememekte ve aktif bir şekilde faaliyet gösterememektedir. Oysa çocukların gelişimine birçok faydası olan çocuk meclislerinin hak ettiği gibi desteklenmesi gerekir. Çocuğun sesini duyurabildiği, kendini anlatabildiği ve kendisini dinleyen birilerin olduğu bir platforma sahip olması sağlıklı ve mutlu gelişim sağlayabilmeleri için gereklidir.

“Yerel düzeyde çocuk katılımının gerçekleşmesindeki güçlükler nelerdir” sorusuna Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri, katılımın evrensel boyutta önemli olduğunu ve sadece yerel platformda değil çocukları birebir ilgilendiren her alanda katılımın sağlanması gerektiğini vurgulayarak katılımın gerçekleşmesindeki güçlükleri şöyle ifade etmişlerdir: *“Katılım kavramı, yerel değil, evrensel çocuk haklarının ilkeleri doğrultusunda yorumlanması gereken bir kavram olmalıdır. Çocuk haklarının tamamı eşit öneme sahiptir ve 3K denilen koşul, korunma ve katılımın bütün ayakları dengede olduğunda sağlam bir yapı oluşturulabilir. Yerelde değil, genel anlamda, katılım kavramının tam olarak anlaşılamaması, önemsenmemesi, çocukların pasif katılımı ile durumun kurtarılmaya çalışılması, kurumlar arası iletişim ve işbirliğinin eksikliği, özellikle eğitim alanında, okullarda “katılım” ilkesinin yeterince uygulanamaması, çocuğun, halen “söz dinleyen” taraf olmasına yönelik genel kanının yaygınlığı, okul meclislerinin uygulanmaması, çocukların görüşlerinin alınmasına yönelik uygulama azlığı, seçmeli ders tercihlerini dahi kendileri yapamayan çocukların olması ve çocuk dostu uygulamaların azlığı katılımın sağlıklı, etkili şekilde gerçekleşmesinin önündeki güçlüklerden bazılarıdır.”*

Aynı soruya meclis üyesi çocuklar da meclis yetkilileri gibi genel olarak kurumlarda yaşanan sorunlara değinmişlerdir. Meclis Başkanı görevini yerine getiren üye, *“Bazı aileler, bazı okullar, bazı öğretmenler... Okullar, duyurular okullara ulaşmasına rağmen, çocuklara bilgi vermiyorlar, çoğu okulda çocuklara seçimler hakkında duyurular yapılmıyor. Bu da bu fırsatı kaçırmalarına neden oluyor. Okullarda da bizlerin görüşlerine yeterince önem verilmiyor”* şeklinde açıklamada bulunmuştur.

Bir diğ er meclis  yesi ise *“Aileler çocuklarına yeterince destek olmuyor. Okullar başvuru duyurularını tam yapmıyor. Bilinçsiz olanlar bu içi önemsemiyor ve çocuklarını uzak tutuyorlar bu da çocukların kazanımlarını engelliyor. Büyükler, kararlarımızı daha çok hayata ge irmeliler.”*  nerisinde bulunmaktadır. Çocukların katılım konusunda en çok karşılaştıkları engeller aileleri, okulları ve öğretmenleri olduğu için yerel yönetimlerden ziyade bu kurumlara vurgu yapmışlardır.

 ocuk katılımına ilişkin yerel yöneticilerin sorumlulukları bağlamında Ankara Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 yıllarına ait olan Stratejik Plan’da (Ankara Büyükşehir Belediyesi , 2019, ss. 51-52,114) sosyal belediyeciliğin geliştirilmesi hedefine uygun olarak  ocuk meclisi faaliyetlerinin yürütülmesini amaçlamıştır. Çocukların katılım sağlayabileceği alanlar artırılarak tatil kampları (başarılı öğrenciler), sokakta çalışan çocuklar merkezi, gençlik,  ocuk ve aile danışmanlık merkezi,  ocuk evleri gibi yerlerin açılmasına önem verilmiştir. Engelsiz/ ocuk dostu bir kentin eksikliğinden bahseden Stratejik Plan, bu sorunu gidermek için bir çözüm  nerisi sunmamıştır.

Çocukların mahallelerinde vakit geçirebilmeleri için çocuklarla yetişkinlerin birlikte hareket edebilecekleri hem yetişkinlerin hem de çocukların katılım sağlayabilecekleri, yaşlıların tecrübelerini aktarabilecekleri ortamlar oluşturulması amaçlanmıştır. Stratejik amaç ve hedefler arasında çocukların güzel ve mutlu bir yaşam sürebilmeleri ve kendilerini ilgilendiren konulara katılım sağlayabilmeleri yer almaktadır. Ortak akıl, sosyal dayanışma ve paylaşımı toplumsal barışın temeli kabul edip gençleri ve çocukları karar alma süreçlerine katmak ve onurlu bir yaşam için sağlık, eğitim, güvenlik, gıda gibi toplumun temel ihtiyaçlarını çocuklar da dâhil herkese adil bir şekilde sunmak amaçlanmıştır (Ankara Büyükşehir Belediyesi , 2019, ss. 115,134).

 ocuk katılımını en iyi şekilde sağlayacak olan birimler yerel yönetimlerdir. Ancak  ocuk katılımına gereken önemi vermeyen yerel yönetimler çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. “Yerel düzeyde  ocuk katılımının gerçekleşmesindeki güçlükler nelerdir” sorusuna İstanbul  ocuk Meclisi yetkilisi şu açıklamada bulunmuştur: *“Birinci sebep, eğitim dönemlerinde yapılan etkinliklere sınırlı sayıda katılım olmaktadır. İkinci sebep, birçok etkinliğe velilerde katılmak istemektedir.    nc  sebep, her ilçe faaliyetlere katılım gösterememektedir. Çünkü siyasi görüşler etkili olmaktadır.*

Büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyeler farklı siyasi görüşlere sahipse katılım gerçekleşmemektedir. Dördüncü sebep ise İstanbul çok büyük ve trafik sıkıntısı olan bir yerdir. Bu yüzden genelde yakın ilçeler faaliyetlere katılmakta uzak ilçeler faaliyetlerden mahrum kalmaktadır.”

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin 2020-2024 yıllarına ait Stratejik Planı’nda çocukların katılımını sağlamaya yönelik ve çocuk meclisi ile ilgili herhangi bir planın bulunmadığı görülmektedir. Belki de çocuk meclisini kent konseyine bağlama düşüncesi olduğu için stratejik planda çocuk meclisine yer verilmemiştir. Ancak çocuk katılımını sağlamaya yönelik herhangi bir amacın, planın olmayışı diğer yerel idarelere göre daha güçlü bir yerel yönetim birimi olan büyükşehir belediyesinin çocuk katılımına verdiği önemin de düzeyini yansıtmaktadır.

Çocuk katılımının sağlanabilmesinde yerel yönetimlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Çocuk meclislerinin işleyişinden, sağladığı katkılardan, düzenlediği faaliyetlerden ve denetiminden yerel yönetimler sorumludur. Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri, “çocuk katılımında yerel yöneticilere ne gibi sorumluluklar düşmektedir” sorusuna “*Yerel yönetimlere, hem kent hizmetlerinden her çocuğun eşit şekilde yararlanmalarının sağlanması, hem de çocuk haklarının desteklenmesi bağlamında çok büyük görevler düşmektedir. Her gün daha da büyüyen şehirler içerisinde çocukları daha görünür kılmak, onların sesine daha çok kulak veren, güvenli, huzurlu bir şekilde hareket edebilecekleri ‘çocuk dostu kentler yaratmak’ yerel yönetimlerin ve tüm yönetimlerin temel dayanağı olmalıdır. Çocukların, kenti paylaşan, kentin her tür planının kullanıcıları olduğu unutulmamalı, alınacak kararlarda ve hazırlanacak tüm projelerde ‘çocuğun üstün yararı’ ilkesi gözetilmelidir*” denilerek yerel yönetimlere düşen sorumluluklardan bahsedilmiştir. İstanbul Çocuk Meclisi ise büyükşehir belediye bünyesinde yer almasına rağmen yerel yönetimlere çocuk katılımında düşen sorumluluklar hususunda bir cevap vermemiştir.

Ankara Çocuk Meclisi yetkilileri ve meclis üyesi çocuklardan alınan bilgilere göre çocuk meclisinin varlığından, faaliyet ve çalışmalarından memnun olan çocuklar, tek bir eksiklikten bahsetmektedirler. Bu eksiklik çocuk meclisinde alınan kararların kentte uygulama alanında az yer bulmasıdır. Çocuklar, kararları uygulama geçirildiğinde kentin daha da güzelleşeceğini, çocuk elinin değmesinin önemli olduğunu ve fikirlerine önem verilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Ankara Çocuk Meclisi’nin

bu konudaki eksikliğinin, kararlarının tavsiye niteliğinde olmasıyla bağlantılı olduğu söylenebilir. Bağlayıcılığı bulunmayan kararlar çok az uygulama alanı bulmaktadır. ocuk meclisi kararlarının tavsiye niteliği taşımasının önüne geçilerek kararların bağlayıcı olması yerel yönetimler bazında görülen eksikliklerin önüne geçecektir. Mevzuatta yapılacak bir değişiklikle meclis kararlarının bağlayıcı olmasının sağlanması tavsiye edilmektedir.

İstanbul ocuk Meclisi yetkilisinden alınan bilgilere göre ocuk katılımı çok zayıf olan meclisin öncelikle siyasi konjonktürden uzak olması gerekmektedir. Siyasi görüşlerin ocuk katılımında etkin rol oynaması, çocukların bunu hissederek etkinliklere katılması, bu bilinç ile büyümeleri gelecekte iyi etkiler yaratmayacaktır. Çocuklar geleceğin vatandaşları olarak sağlıklı ve mutlu bir şekilde, eşitliği, paylaşımı, başkasına saygıyı, toplumsallaŐmayı öğrenerek büyümeleri çok önemlidir.

Yerel yönetimler demokratik ilkelerin uygulanması için en uygun birimlerdir. Ancak İstanbul ocuk Meclisi'nin demokratik uygulamalar konusunda geliştirilmesi gereken yönleri bulunmaktadır. ocuk meclisi seçimlerinde eşit katılımın sağlanabilmesi için çeşitli yollarla duyuruların yapılması ve her çocuğa seçilebilmeleri için aynı imkânın verilmesi, kendilerini tanıtmaları için eşit fırsatlar verilmesi gerekmektedir. Adil ve liyakate uygun seçimler yapılmalıdır.

İstanbul ocuk Meclisi yetkilisi, ocuk meclisinin kent konseyine bağlanacağı bilgisini vermiştir. ocuk meclisinin kent konseyine bağlanması yerel düzeyde katılımı nasıl etkileyeceği ayrı bir araştırma konusudur ancak ocuk meclisinin kent konseyine bağlanması meclisin daha demokratik bir anlayıŐa bürünmesini sağlayabilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Toplumların önemli bir çoğunluğunu oluşturan çocukların politika oluşturma sürecindeki kararlara katılımlarının güvence altına alınması ve bunu sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi önem taşımakta, çocuk meclisleri de bu çerçevede önemli bir işlev görmektedir. Bu araştırmada, yerel yönetimlerde çocuk katılımı konusundaki yeterliliğin çocuk meclisleri üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmış, Türkiye’de büyükşehir belediyeleri bünyesinde örgütlenen ilk iki meclis olan İstanbul ve Ankara Çocuk Meclisleri incelenmiştir. Çocuk meclisleri; kuruluş amaçları, yapı ve işleyişleri, meclis toplantıları, komisyonları, faaliyetleri, demokratik ilkelere uygun hareket edip etmedikleri gibi konular kapsamında, karşılaştırmalı analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Tez çalışmasında, eğitsel açıdan yeterliliği gösteren ölçütler arasında çocuğun görüşlerini açıklayabilmesi, fikir üretebilmesi, sorumluluk alma kapasitelerinin artırılması, eleştirel düşünebilme, ufkunu genişletme, empati kurabilme kabiliyetinin kazandırılması gibi kriterler yer almaktadır. Ankara Çocuk Meclisi üyeleri ve yetkilileri verdikleri bilgilere göre çocukların kendilerini ifade etmelerine, fikirlerini belirtmelerine, iradelerini ortaya koyarak seçme ve seçilme deneyimi yaşayabilmelerine, ruhsal açıdan sağlıklı gelişime sahip olma gibi yetileri geliştirmiştir. Çocuklar liderlik, özgüven, empati, eleştirel düşünebilme, aktif ajana dönüşme ve hayal gücünü zorlama gibi yetiler kazanmıştır. İstanbul Çocuk Meclisi ise çocukların sorumluluk alabilme, görüşlerini ifade edebilme, ufkunu genişletme, eleştirel bakabilme, özgüven gibi yetileri kazanmalarına imkân vermemektedir.

Çocuğun kendisini ilgilendiren kararlara katılabilmesi, farklılıklara saygı gösterilmesi, toplumun demokratikleşmesi, toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi katılımın toplumsal boyuttaki yeterliliğini gösteren ölçütler arasında değerlendirilmiştir. Öktem, Akpınar ve Küçük (2020) çalışmalarında çocuk meclis çalışmalarının çocukların sosyal alanda kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri adına kültürel çalışmalara ağırlık verdiğini belirtmiştir. Vanlıoğlu (2015) ise çocuk meclislerinin, çocukların katılımı ve toplumda aktif temsilciler olmaları açısından önemli bir fırsat ve araç sunma rolüne sahip olmalarına rağmen, yerel düzeyde katılımcı bir karar alma süreçleri biriminden ziyade sosyal aktivite grupları gibi işlev gördüklerini

ifade etmiştir. Ankara Çocuk Meclisi, çocuklara topluluk önünde konuşabilme, toplumdaki farklılıklara saygı duyabilme, birlik ve beraberlik ruhu kazanma gibi yetileri kazandırmıştır. İstanbul Çocuk Meclisi'nin ise sosyo-kültürel etkinlik işlevini daha çok yerine getirdiği yani çocuklara sosyalleşme, birlik ve beraberlik içerisinde yaşayabilme yetisini kazandırdığı söylenebilir.

Çocukların hukuksal açıdan katılımının yeterliliği ise; çocukların haklarının farkındalığı, hakların uygulamaya geçirilmesi, hakların geliştirilmesi ve meclis faaliyetlerinde bu hakların dikkate alınması gibi kriterler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ankara Çocuk Meclisi'nin, farklı periyotlarda yaptığı çalışmalarla çocuk haklarını üyelerine öğretmeye çalıştığı, çocukların ifade özgürlüğünü, özerklik hakkını, toplanma hakkını, bilgiye erişim ve eşitlik hakkını gözettiği bilgisine erişilmiştir. Görüşülen çocukların verdikleri ifadeler doğrultusunda kendi haklarının farkına varıp yaşamlarına bu hakları dâhil ettikleri gözlenmiştir. İstanbul Çocuk Meclisi'nde ise çocuk haklarının öğretilmesi açısından 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü'nde birtakım etkinliklerin yapıldığı öğrenilmiştir. Çocuk hakları konusunda farkındalık yaratılması açısından sınırlı düzeydeki bu çalışmaların sayıca artırılmasının yararlı olacağı, çocuk haklarını uygulama alanında pekiştirmeleri konusundaki faaliyetlerin geliştirilmesi gerektiği edinilen bilgilerden yapılan çıkarımları oluşturmuştur.

Meclislerde katılımın yeterliliği araçsal açıdan da sınanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda çocuk meclislerinin etkin katılımı sağlayacak mekâna, donanım ve sürdürülebilir bir alt yapıya sahip olup olmadıkları, toplantı zamanı ve sıklığı, seçimlerin nasıl gerçekleştirildiği sorgulanmıştır. Ankara Çocuk Meclisi'nin kendisine ait bir binaya sahip olduğu saptanmış, Türkiye'deki kendi mekânına sahip olan tek çocuk meclisinin Ankara Çocuk Meclisi olduğu bilgisi edinilmiştir. Meclis binasının hem ulaşım hem de engelliler açısından erişilebilir olduğu saptanmıştır. Mamur Işıkçı'nın (2019) çalışmasında da belirtildiği üzere meclis binasının bir meclis toplantı salonu, dört bilgisayar ve oyun odası, bir kütüphane dört tane de komisyon toplantı odası ile çocukların kendilerini ifade etmelerine imkân sağlayacak donanımlarının mevcut olduğu tespit edilmiştir. Çeşitli iletişim araç ve yöntemleriyle (ilanlarla, reklamlarla, afişlerle) tüm çocuklara ulaşılmaya çalışıldığı; çocuk meclisi seçimlerine 9-14 yaş grubundaki çocukların katıldığı, hazırlayacakları çizimler ve afişler aracılığıyla

çocukların kendilerini tanıtmalarına fırsat verildiği, toplantıların ise düzenli aralıklarla ve en çok katılımın sağlanabileceği bir zaman dilimi olarak genellikle de hafta sonlarında planlandığı görülmüştür. Mamur Işıkcı'nın (2019) çalışması da bu bulguları destekler niteliktedir. İlgili çalışmada Ankara Çocuk Meclisi'nin demokratik işleyiş açısından üyeliklerinin gönüllülük esasına dayalı olduğu ve seçimlerin demokratik ilkelere göre yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca meclis üyelerinin toplantılarda önerilerde bulunabildiği ve birlikte karar alabildikleri de vurgulanmıştır. Bu bağlamda 1995 yılında kurulan ve bu zamana kadar çalışmalarını devam ettiren Ankara Çocuk Meclisi'nin sürdürülebilir bir alt yapısının olduğu görülmüştür.

İstanbul Çocuk Meclisi'nin ise kendine ait bir mekânın olmadığı, eğitim öğretim dönemlerinde yapılan faaliyet ve aktivitelere az sayıda çocuğun katılım sağladığı, katılımın sadece yapılan etkinliklerle sınırlı olduğu, meclis başkanının seçim sürecinde adayların kendilerini tanıttıkları bir programın bulunmadığı, çocukların düşüncelerini ifade edebildiği, öneri sunabildiği, karar alabildiği, topluluk önünde kendini ifade edebildiği, eleştirel düşünebildiği, sorumluluk alabildiği bir meclis ortamının bulunmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca çocuk meclisi seçimlerinin etkin bir şekilde duyurulamadığı, ilçe belediyeleri bazında Ankara Çocuk Meclisi'nden farklı olarak yaş aralığı genişletilerek 8-15 yaş grubu çocukların meclis üyeliğine seçildiği, bu konuda da siyasi konuların devreye girdiği, çocuk meclisinde ise sadece başkanın ve başkanlık panının seçiminin düzenlendiği bilgisine erişilmiştir. Meclisin iki yıl için seçildiği, çocukların karar almaktan ziyade sosyal etkinlikler kapsamında bir araya getirildiği, 23 Nisan etkinlikleri kapsamında da yılda bir kez asil üyelerin katılımıyla bir meclis toplantısının gerçekleştirildiği öğrenilmiştir. Meclisteki komisyon seçimlerinin ise belirlenen listeler üzerinden gizli değil açık oyla yapıldığı saptanmıştır. Görüşme verileri çerçevesinde İstanbul Çocuk Meclisi'nin yapı ve işleyişi itibarıyla katılımın sağlanmasına dikkat edilen ve çaba gösterilen bir platform olarak değerlendirilmediği dikkati çekmiştir. Alacadağlı (2018) çalışmasında, İstanbul Çocuk Meclisi'nde özel günlere bağlı olarak oluşturulan gündemle toplantılar yapıldığını, yani gündemin özel günlere göre oluşturulduğunu, yapılan faaliyetlerle ilgili haftalık raporlama yapıldığını ve toplantılarda alınan kararların tavsiye niteliğinde olduğunu ve yayınlanmadığını belirtmiştir. Erbay (2013) çalışmasında, çocuk meclislerinin, çocukların düşüncelerini özgürce ifade etmesi ve bu düşüncelerin somut uygulamalara dönüşmesi açısından henüz emekleme aşamasında olduklarını ifade etmiştir. Öktem, Akpınar ve Küçük

(2020) çalışmalarında kültürel faaliyetlere ve gezilere ağırlık veren çocuk meclislerinin üyelerinin faaliyetlere katılarak kente bakış açılarının değiştiğini, çevre edindiklerini ve özgüvenlerinin arttığını ortaya koymuştur. İstanbul Çocuk Meclisi'nde bu ifadelerin karşılığını bulduğunu ifade etmek mümkündür. Çünkü çocuk meclisinde ön planda olan geziler ve aktivitelerdir. Bununla birlikte İstanbul Çocuk Meclisi'nin, bu etkinlikler çerçevesinde çocukların sosyalleşebilmelerine katkı sağladığı da yadsınamaz bir gerçektir ancak bu noktada da okul ve kurs saatleri dikkate alınarak en fazla çocuk katılımını sağlayabilecek doğrultuda bir planlamanın yapılmasının önemli olduğunun vurgulanması gerekmektedir. İstanbul Çocuk Meclisi'nde ise seçim süreci ve meclis toplantıları konusunda demokratik ilkeler ve liyakat konusunda daha hassas ve özenli davranılması gerektiği sonucuna erişilmiştir.

Çocuk meclisinde alınan kararların dikkate alınarak ve uygulamaya geçirilerek kent karar ve uygulamalarına yansması ve bunun çocuklar tarafından görülmesi katılımın işlevselliğini artıracak ve çocuklara özgüven kazandırıp onları mutlu edecektir. Tez çalışmasında idari açıdan çocuk katılımının yeterlilik kriterleri ise; sosyal aktör olarak çocuğun kabul görmesi, kamusal karar alma sürecinde etkili olma, paydaşlarla karşılıklı ilişki kurma, geribildirim ve şikâyet mekanizmalarını kullanma, sunulacak olan hizmetlerin tasarlanmasında çocukların rol oynaması, çocuk dostu girişimlerin başlatılması, çocuğunda hizmete erişiminin sağlanması, mekânsal planlamalarda çocukların dikkate alınması ve yerel yönetimlerin çocuk katılımını sağlamadaki katkıları şeklinde belirlenmiştir. Ankara Çocuk Meclisi'nde alınan kararlardan bazılarının somut olarak uygulamaya geçirilebildiği, Büyükşehir Belediyesi'ne iletilerek bu kararların görüşülmesinin sağlanabildiği, paydaşlarla ilişki kurulabildiği saptanmıştır. Bu kapsamda Mamur Işıkçı (2019) çalışmasında, Ankara Çocuk Meclisi kararlarının kente yansmasına ve geri bildirim, el yazısının kaldırılmasını ve karanlık olan yerlere ışıklandırma yapılmasını örnek vermiş, ancak kentte izleri görülen kararların mali açıdan külfet oluşturmayacak ve sistemi zorlamayacak türdeki kararlar olduğunu belirtmiştir. Ankara Çocuk Meclisi üyelerinin ve yetkililerinin çocuk meclisiyle ilgili gördükleri başlıca eksikliğin meclisin aldığı kararların çok azının uygulama alanı bulmasıdır. İstanbul Çocuk Meclisi oluşumu çerçevesinde çocuklara hizmet sunulması, onları düşünerek hareket edilmesi çocukların sosyal bir aktör olarak kabul edildiğini göstermiş olmakla birlikte hizmetlerin planlama aşamasında çocukların kendilerine danışılmadığı, fikirlerinin alınmadığı tespit

edilmiştir. Çocuk meclisinde önerge sunup karar almak gibi bir işleyiş de bulunmadığı için paydaşlar ile iletişim kurmanın söz konusu olmadığı anlaşılmıştır.

Çocuk katılımının yeterliliğinin belirlenmesinde yararlanılabilecek ölçütlerden biri de mali açıdan yeterlilik kriteri olan çocuk meclisinin özel bir fona ya da bütçeye sahip olup olmadığının incelenmesidir. Ankara ve İstanbul Çocuk Meclislerine, büyükşehir belediyelerince bütçe ayrıldığı, bu bütçelere istinaden meclislerin faaliyetlerini yerine getirdiği anlaşılmıştır. Büyükşehir belediyelerinin performans raporlarından elde edilen veriler doğrultusunda Ankara Çocuk Meclisi'nin 2020 yılında meclise ayrılan bütçenin artırıldığı tespit edilmiş, İstanbul Çocuk Meclisine özel bir açıklamanın yapılmadığı, bütçenin çocuk ve gençlere yönelik kaynak ihtiyacı çerçevesinde genel olarak belirlendiği saptanmıştır.

Araştırmada elde edilen ve yapılan görüşmeler doğrultusunda Ankara Çocuk Meclisi'nin İstanbul Çocuk Meclisi'ne kıyasen daha iddialı bir vizyona sahip olduğu, yerel düzeyi aşan boyutta ulusal ve uluslararası alanda da öncü ve örnek olma vizyonuna sahip olduğu görülmüştür. Ankara Çocuk Meclisi'nin içtüzüğünde, konuların detaylı olarak hazırlanmış ve oturumlara ilişkin ayrıntılı açıklamalara yer verilmiş olması, çocukların işleyişi kolayca kavramalarının ve yetişkinlere daha az ihtiyaç duymalarının amaçlandığı izlenimini vermiştir. Ankara Çocuk Meclisi'nin katılım hakkına yönelik farkındalığın artırılması ve daha çok çocuğun meclise katılımının sağlanması misyonuna sahip olduğu; İstanbul Çocuk Meclisi'nin ise demokrasinin gelişmesi, Türkiye'nin muasır medeniyetler seviyesine gelmesi gibi daha soyut/geniş kapsamlı bir misyonu üstlendiği görülmüştür. İstanbul Çocuk Meclisi'nin katılıma yönelik kuruluş amacının uygulama alanına yeterli düzeyde yansıtılamadığı tespit edilmiştir. Ankara Çocuk Meclisi'nin yapısı, işleyişi ve toplantıları incelendiğinde, çocukların katılımının sağlanmasına ve katılım ile ilgili beceriler kazanmalarına fırsat sunduğu sonucuna varılmıştır. Bu açıdan bu tez çalışmasında elde edilen bulgular, Mamur Işıkcı'nın (2019), Yalçınkaya ve Azrak'ın (2016) ve Hareket, Çağlayan ve Dündar'ın (2016) çalışmaları ile örtüşmüştür.

Ankara Çocuk Meclisi üyeleri ve yetkililerinin sorulara verdikleri cevaplar ve araştırmalar doğrultusunda çocuk katılımı merdiven kuramına göre çocuk meclisinin katılım seviyesinin belirlenmesinde meclisin oluşturulması, işleyişi, yapısı, toplantısı, komisyonları ve faaliyetlerinin de etkin olduğu ve faaliyetlerdeki farklılıklara göre

dördüncü, beşinci ve altıncı basamaklara uygun katılımlar görülmüştür. İstanbul Çocuk Meclisi ile ilgili edinilen bilgiler ve araştırmalar kapsamında ise daha çok iki ve üçüncü basamakların etkin olduğu ama bazı faaliyetlerinde ise dördüncü basamağa ait özelliklerin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma sonucunda tespit edilen eksiklik ve aksaklıkların giderilmesi konusundaki öneriler şöyle ifade edilebilir:

- Çocuk meclislerinde çocuk katılımının yeterliliği çerçevesinde bu tez çalışmasında ortaya konan kriterlerin çocuk meclislerince somut uygulamalar çerçevesinde geliştirilmesi, katılımın işlevselliğinin artırılması gerekmektedir.
- Hâlihazırda birçok yerel yönetim bünyesinde kurulmuş olan bu yapıların sadece sosyal etkinlikler çerçevesinde çocukların bir araya getirildiği yapıların ötesine geçmesi, meclislerde alınacak kararların bağlayıcı hale getirilmesi, kent hizmetlerinde uygulamaya geçirilmesi ve teşvik edici olması açısından da bunun bilinir kılınması önem taşımaktadır.
- Meclis çalışmaları yetişkinler tarafından düzenlenen faaliyetlerden ibaret olmamalı, gerçekten katılımın sağlanabildiği, çocukların kenti etkileyebilecek kararlar alabildiği bir platforma dönüştürülmelidir.
- Sürekli büyüyen kentlerin içerisinde çocukları görünür kılmak, onların sesine kulak vermek ve güvenli ve huzurlu bir kentte çocukları yaşatmak yerel yönetimlerin ve tüm yönetimlerin temel dayanağı olmalıdır.
- Hayatta karşılaştıkları sorunları çocuk meclisinde çözebilen çocuklar, kentte kendilerinden bir parça bulabilecek; böylece korunma ihtiyaçları da azalacaktır.
- Büyükşehir Belediyelerinin çocukları birer sosyal aktör olarak görüp sundukları hizmetlerde çocuklara da yer vermeleri vatandaş kavramının genişlemesine etki edecektir.
- Yerel yönetimlerde çocuğun ön plana alınması, çocuğun hizmet sunulması gereken bir varlık olarak görülmesi toplumdaki yerini de güçlendirecektir. Bu durum, çocuk hakları açısından alınması gereken önlemler ve uygulanması gereken politikalar açısından ilham verici bir etki yaratabilecektir.
- Demokratik ilkelere uygun, adil, saydam, liyakate uygun seçimler yapılmalı, toplumdaki her çocuğa katılım konusunda eşit fırsatlar tanınmalıdır.

- Seçimlerde uygulanacak yöntem ve usullerin anlaşılır, kolay erişilebilir olmasına özen gösterilmeli örneğin başvuru prosedürlerinde çevrimiçi ortamdaki imkânlardan yararlanılmalıdır.
- Siyasi kayırmacılık gibi anti demokratik uygulamaların özellikle çocuk katılımı konusunda etkin rol oynamaması konusunda özen gösterilmelidir.
- Kapsayıcı, çocuk dostu ve güvenli katılım ortamları yaratılmalıdır.
- Düzenli toplantılarla demokrasi taçlandırılmalıdır ve her üyeye söz hakkı sağlanmalıdır.

Ankara ve İstanbul Çocuk Meclislerinde katılımın yeterliliğinin değerlendirildiği bu tez çalışmasının, diğer yerel yönetimlerce incelenerek güzel uygulamaların ve çalışmaların örnek alınmasına katkıda bulunması ümit edilmektedir.

EKLER

BELEDİYEDEKİ YETKİLİLERE SORULAN SORULAR

Görüşme Yeri ve Tarihi:

Görevi:

- Gözlemleriniz doğrultusunda sizce çocuklar meclise hangi amaçla üye olmaktadır?
- Çocuk meclisinde yer alan çocukların seçilme kriterleri nelerdir?
- Çocuk meclisine seçim sürecinde tüm çocuklara eşit fırsatlar verilebiliyor mu?
- Meclis üyesi çocuklar fikirlerini özgürce ifade edebiliyor mu?
- Çocuk meclisinde alınan kararlar büyükşehir belediye meclisinde alınan kararlar üzerinde sizce ne derecede etkili oluyor? (Çocuk meclisi kararına atfedilerek alınan meclis kararı örnekleri var mı?)
- Çocuk meclisinde alınan kararların kentte somut olarak değişiklik yarattığı bir örnek / ya da örnekler var mı? (Meclis kararı nedir? Örnek nedir?)
- Meclisin çocukların gelişimine ne gibi katkıları oluyor?
- Çocuk meclisi, çocukların katılım haklarını kullanabilmelerinde yeterli imkânı sağlıyor mu?
- Meclis üyesi çocuklar hangi haklarını biliyor ve kullanabiliyor? / Çocukların kullanamadığı hakları olduğunu düşünüyor musunuz? Hangilerini ve neden kullanamıyorlar?
- Sizce çocuk meclisi çocukların katılım haklarını kullanabilmelerinde yeterli imkânı sağlıyor mu?
- Belediye bünyesinde çocuk katılımına ilişkin çalışmalar yalnızca proje faaliyetleri süresince gerçekleşen bir durum mu yoksa sürdürülebilir bir katılım modeli mi söz konusu?
- Çocuk meclisinde katılıma ilişkin gözlemlediğiniz sorunlar nelerdir?
- Çocuk meclisinin işleyişine dair gördüğünüz başka herhangi bir eksiklik var mı?
- Yerel düzeyde çocuk katılımının gerçekleşmesindeki güçlükler nelerdir?

MECLİS ÜYESİ ÇOCUKLARA SORULAN SORULAR

Cinsiyet:

Yaş:

Eğitim Durumu:

Komisyon Üyeliği:

- Belediyedeki çocuk meclisinin varlığını kimden/ nasıl öğrendin?
- Çocuk meclisine hangi amaçla/neden üye olmak istedin?
- Çocuk meclisinde yer alan çocuklar hangi kriterlere göre seçildi?
- Sence çocuk meclisine seçim sürecinde tüm çocuklara eşit fırsatlar verilebiliyor mu?
- Mecliste fikirlerini özgürce ifade edebiliyor musun?
- Meclis çalışmaları çerçevesinde hangi faaliyetleri gerçekleştiriyorsunuz?
- Herhangi bir konuda karar almadan önce belediyedeki yetkililer “gerekli bilgiler” konusunda yardımcı oluyor mu?
- Aldığınız kararlarda daha çok çocukların mı yoksa büyüklerin mi etkisinin olduğunu düşünüyorsun?
- Çocuk meclisinde alınan kararlar büyükşehir belediye meclisinde alınan kararlar üzerinde sence etkili oluyor mu?
- Çocuk meclisinde alınan kararların kentte somut değişiklikler yarattığını düşünüyor musun?
- Çocuk meclisindeki uygulamaların sana hangi konularda katkı sağladığını düşünüyorsun?
- Çocuk meclisine katıldıktan sonra, bir çocuk olarak hangi haklara sahip olduğunu öğrendin?
- Sosyal yaşamında hangi haklarını kullanabiliyorsun?
- Çocuk meclisi uygulamaları ile hayatında (kişisel gelişim, aile, okul, sosyal yaşam, arkadaşlık...) nasıl bir değişiklik oldu?
- Çocuk meclisinde katılıma ilişkin gözlemlediğin sorunlar nelerdir?
- Çocuk meclisinin işleyişine dair gördüğün başka herhangi bir eksiklik var mı?
- Yerel düzeyde çocuk katılımının gerçekleşmesindeki güçlükler nelerdir?

KAYNAKÇA

- 1982 Anayasası. (1982, Ekim 20). *Resmi Gazete* (Sayı: 17844). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>
- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004, Temmuz 25). *Resmi Gazete* (Sayı: 25531). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040723.htm#1>
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu. (2005, Temmuz 13). *Resmi Gazete* (Sayı: 25874). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050713-6.htm>
- Agud, I. (2015, Ocak). From Children To Citizens: Children's Councils In Catalonia and Their İmpact In Citizenship Education. *Ireland International Conference on Education*. Dublin.
- Agud, I., Berne, A. L., & Novella- Camara, A. M. (2014). Conditions For Effective Children's Participation, According To Children's Voices. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, (46), 9-21.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2013). Ulusal Çocuk Hakları Stratejik Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017). Ankara.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2019, Kasım 20). *TBMM Başkanı Şentop ve Bakan Selçuk, 20. Ulusal Çocuk Forumu'na katıldı*. Erişim adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/haberler/tbmm-baskani-sentop-ve-bakan-selcuk-20-ulusal-cocuk-forumu-na-katildi>
- Aka, V., & Güngör, F. (2018). Çocuklara Yönelik Yerel Yönetim Uygulamaları: Esenler Belediyesi Örneği. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(17), 187-214.
- Akay, H. (2016). *Yerel Yönetimlerde Katılımcı Mekanizmalar ve Süreçler*. İstanbul: Türkiye Avrupa Vakfı.
- Akboğa, H. M. (2015). *Türkiye'de Okullarda Çocuk Katılımı Çocuklar İçin Güncel Durum Raporu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akıllı, H. (2019). Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planlarında Çocuk Temalı Hedefler ve Örgütlenme Durumları. Y. Mamur Işıkçı içinde, *Kamu Yönetimi ve Çocuk* (s. 83-111). Ankara: Astana Yayınları.
- Aksel Enşici, B. (2018, Aralık 14). *Çocuk Dostu Kentler İçin Mekânsal Yaklaşımlar*. Erişim adresi: <https://beyond.istanbul/%C3%A7ocuk-dostu-kentler-i%C3%A7in-mekansal-yakla%C5%9F%C4%B1mlar-7cb722560010>
- Akyol, T., & Erkan, S. (2017). Leuven Küçük Çocuklar İçin Katılım Ölçeği Gerçeklik ve Güvenirlik Çalışması. *Social Sciences Studies Journal*, 3(6), 819-828.

- Akyüz, E. (1980). Çocuk Hakları Bildirisi ve Türk Hukuk Sistemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 13(1), 339-365.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, (151), 3-24.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akyüz, E. (2018). *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Alacadağlı, E. (2018). Çocukların Katılım Hakları ve Yerel Yönetimler; İstanbul Büyükşehir, Maltepe Ve Büyükçekmece Belediyeleri Uygulamaları. A. Acaravcı içinde, *Sosyal ve Beşeri Bilimlere Dair Araştırma Örnekleri* (ss. 449-482). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Alpan, A. (2015). Mekân Sahipliliği İçin Mekânı Çocuklarla Birlikte Üretmek: Eskişehir Odunpazarı İçin Bir Model Önerisi. *İdeal Kent*, (17), 202-251.
- Alparone, F. R., & Rissotto, A. (2001). Children's Citizenship and Participation Models: Participation In Planning Urban Spaces and Children's Councils. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 11(6), 421-434.
- Anadolu Ajansı. (2019, Şubat 17). *Ankara'nın Çocuk Meclisi 24 Yıldır Görevde*. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ankaranin-cocuk-meclisi-24-yildir-gorevde-/1395401>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2019). *2020-2024 Stratejik Plan*. Ankara.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2014). *2015-2019 Stratejik Planı*. Ankara.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2016). *2015 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2017). *2016 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2017). *2018 Yılı Performans Programı*. Ankara.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2018). *2017 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2019). *2018 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2019). *2020 Yılı Performans Programı*. Ankara.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi. (2020, Nisan 17). Erişim adresi: <http://cocukmeclisi.ankara.bel.tr/cocukmeclisi>

- Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi. (2020, Mayıs 15). 23. Dönem Kararları. Erişim adresi: <http://cocukmeclisi.ankara.bel.tr/cocukmeclisi/kararlar>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi. (2020, Mayıs 14). 23. Dönem Faaliyet Raporları. Erişim adresi: <http://cocukmeclisi.ankara.bel.tr/cocukmeclisi/faaliyet-raporlari/23-donem-faaliyetler>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi. (2020, Mayıs 14). 24. Dönem Faaliyet Raporları. Erişim adresi: <http://cocukmeclisi.ankara.bel.tr/cocukmeclisi/faaliyet-raporlari/24-donem-faaliyetler>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi. (2020, Mayıs 15). 24. Dönem Kararları. Erişim adresi: <http://cocukmeclisi.ankara.bel.tr/cocukmeclisi/kararlar>
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi İçtüzüğü. (1995, Nisan 21). Erişim adresi: <http://cocukmeclisi.ankara.bel.tr/cocukmeclisi/tanitim/c-tuzuk>
- Arın, S., & Özsoy, A. (2015). Kentsel Mekân Tasarımında Çocuk Katılımı. *İdeal Kent*, (17), 182-201.
- Atak, S. (2006). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmelerinde Öngörülen Denetim Yöntemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(16), 86-99.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2019). Türkiye'de Göçmen Çocukların Katılım Hakkı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 408-430.
- Avrupa Konseyi. (2016). *Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi (2016-2021)*. Erişim adresi: <https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-cocuk-haklar-stratejisi-2016-2021-/1680931c9b>
- Ayataç, H., & Genç, Z. P. (2015). Çocuk Gözüyle Esenler. H. Ayataç içinde, *Herkes İçin Dost Kentler İstanbul Esenler İlçesi Üzerine Değerlendirmeler* (ss. 18-57). İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.
- Aydemir Uslu, İ., & Yılmaz, H. H. (2018). Yerel Yönetimlerde Katılımcılık: Kent Konseylerinin Rolü ve Bir Yapılandırma Önerisi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 27(1), 113-145.
- Aydın, A., & Belli, A. (2012). Yerel Demokrasi ve Katılım: Kahramanmaraş ve Hatay İllerinin Karşılaştırılması. II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu (ss. 136-147). Kahramanmaraş.
- Başka Bir Okul Mümkün. (2019, Kasım 12). *Çocuk Katılımının Yolları: Başlangıçlar-Fırsatlar-Yükümlülükler*. Erişim adresi: <http://www.baskabirokulmumkun.net/cocuk-katilimin-yollari-baslangiclar-firsatlar-yukumlulukler>

- Beyazova, A., Tüzün, I., & Kılıç, A. Z. (2016). Eğitimde Çocuk Katılımı: Türkiye'deki Olanaklara Dair Bir Değerlendirme. E. Erbay içinde, *Çocuk Katılımı* (ss. 67-90). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Birol, G. (2009). Çocuk Dostu Kent Neresidir? *Megaron*, 10-13.
- Blanchet Cohen, N., & Torres, J. (2015). Accreditation Of Child-Friendly Municipalities In Quebec: Opportunities For Child Participation. *Children, Youth and Environments*, 25(2), 16-32.
- Couzens, M., & Mtengeti, K. (2011). *Creating Space For Child Participation In Local Governance In Tanzania: Save The Children and Children's Councils*. Dar es salaam: Repoa.
- Çakırer Özservet, Y. (2014). Katılım Merdiveni ve Çocukları Kente Katma Çabalarımız. *Marmara Bölgesi Yerel Belediyeler Haber Dergisi*, 1(35), 60-63.
- Çakırer Özservet, Y. (2015). Çocuk Dostu Belediyecilik. *İller ve Belediyeler Dergisi*, 1(802), 38-43.
- Çakırer Özservet, Y. (2016). Çocuklar İçin Katılımcı Yerel Yönetimler. E. Erbay içinde, *Çocuk Katılımı* (ss. 91-128). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çakırer Özservet, Y. (2018). Sokakları Çocuk Kokan Şehirlere Özlemle. *Nihayet Dergisi*, (48), 62-66.
- Çocuk Çalışma Grubu Raporu. (2014). *Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018*. Ankara.
- Çocuk Katılımı El Kitabı*. (2007).
- Çocuk Katılımı İçin Mikro-Fon Programı. (2019, Ocak 21). *Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü*. Erişim adresi: <http://cocuklarlagucluyuz.net/mikro-fon-programi>
- Çocukça Dergisi. (2018). (Sayı: 86). Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi.
- Çocukların Ankarası. (2017). (Sayı: 164). Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi.
- ÇOÇA (İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi). (2013). *Sarıyer'deki Okullar Demokratikleşme Yolunda*. Erişim adresi: <http://cocuk.bilgi.edu.tr/yayinlar/kitap-kilavuz-rapor>
- Çukurçayır, M. (2015). *Yerel yönetimler Kuram, Kurum ve Yeni Yaklaşımlar*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Dirican, R. (2018). Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51-62.

- Efe, A., & Sözer, S. (2015). Herkes İçin Ulaşılabilir Bir Toplum Oluşturmada Yerel Yönetimlerin Rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 20(4), 87-97.
- Erbay, E. (2012). Türkiye'de Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaların Eleştirel Analizi ve Bir Model Önerisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 23(2), 47-74.
- Erbay, E. (2013). Çocukların Katılım Hakkı Üzerine Bir Türkiye Değerlendirmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2(1), 38-54.
- Erbil, F. (2016). Çocuk Algısı ve Çocuk Katılımı. A. Kaya, G. Vural, & A. Aydın içinde, *Değerler Eğitimi Eğitimde Farklılık ve Katılım Hakkı* (ss. 107-125). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, C. (2016). *Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Yönetim Yapısı ve Teşkilatlanma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Namık Kemal Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Ermıyagil Abbasoğlu, S. M., & Gürçınar Sunalp, C. (2015). Kentsel Mekânın Gelişiminde Çocuk Oyun Alanlarının Rolü: K.K.T.C.'de Yeni Kent Gönyeli Örneği. *İdeal Kent*, 6(17), 12-45.
- Eroğlu, H. T. (2006). Yönetime Katılma Biçimleri ve Yerel Yönetimlerde Demokratik Mekanizmalar. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (11), 191-206.
- Eryılmaz, B. (2016). *Kamu Yönetimi Düşünceler- Yapılar- Fonksiyonlar- Politikalar*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Esen, A. (2008). Kent Yönetimlerinde Katılım. *Yerel Siyaset* (ss. 87-90). İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Global March. (2019, Kasım 26). *Principles Of Child Participation and Protection*. Erişim adresi: <https://globalmarch.org>
- Gökmen, H., & Taşçı, B. G. (2016). Children's Views About Child Friendly City: A Case Study From İzmir. *Megaron*, 469-482.
- Göksu, G. G. (2018). Çocuk Dostu Şehirlerin Kurulmasında Çocuklara Duyarlı Bütçelemenin Önemi ve Rolü. *Sayıştay Dergisi*, (110), 157-171.
- Gören, Z. (2013). Çocukların Temel Hak Sijeliği Avrupa Birliği'nin Önceliği Olarak Çocukların Korunması ve Teşviki. M. A. Öden, L. Gönenç, S. Esen, A. E. Kontacı, D. Polat, & A. E. Doğanoglu içinde, *Prof. Dr. Erdal Onar'a Armağan* (ss. 143-186). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Görün, M. (2006). Yerel Demokrasi ve Katılım: İzmir, Konya ve Ağrı İl Genel Meclis Üyeleri Üzerinde Bir Araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 159-183.

- Gözübüyük, Ş. (2016). *Yönetim Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Guerra, E. (2002). Citizenship Knows No Age: Children's Participation In The Governance and Municipal Budget Of Barra Mansa, Brazil. *Environment & Urbanization*, 14(2), 71-84.
- Gül, H. vd. (2014). *Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Yerel Siyaset*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hareket, E. (2015). *Çocuk Meclisi Uygulamalarının Bazı Değişkenlere Göre Çocuk Haklarına İlişkin Algı Gelişimine Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Hareket, E., Çağlayan, K. T., & DüNDAR, H. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Algı Gelişiminde Çocuk Meclisi Uygulamaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (42), 445-463.
- Hart, R. (1992). *Children's Participation: From Tokenism To Citizenship*. Florence: UNICEF.
- Hart, R. (2016). *Çocukların Katılımı: Kuram ve Uygulamada Toplum Gelişimi ve Çevre Korumasında Genç Yurttaşları İçermek*. (T. Şener Kılınç, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi . (2019). *2020 Yılı Performans Programı*. İstanbul.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2014). *2015-2019 Stratejik Planı*. İstanbul.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2017). *2018 Yılı Performans Programı*. İstanbul.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2019). *2018 Yılı Faaliyet Raporu*. İstanbul.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2019). *2020-2024 Stratejik Planı*. İstanbul.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi. (2020, Nisan 18). Erişim adresi: <https://cocukmeclisi.ibb.istanbul>
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi Yönetmeliği. (2020, Nisan 17). Erişim adresi: <https://cocukmeclisi.ibb.istanbul/yonetmelik>
- İş Kanunu. (2003, Haziran 10). *Resmi Gazete* (Sayı: 25134). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030610.htm>
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018*. Erişim adresi: <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari>
- Karataş, K., & Acar, H. (2016). Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Çocuk ve Gençlerin Katılımı. E. Erbay içinde, *Çocuk Katılımı* (ss. 29-49). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Kaya, S. Ö. (2011). *Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları İle İlgili Görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kaypak, Ş., & Uçar, A. (2018). Çocuk Haklarının Gerçekleşmesi Açısından Çocuk Dostu Kentler. *International Journal Of Academic Value Studies*, 4(18), 17-29.
- Kent Konsey Yönetmeliği. (2006, Ekim 8). *Resmi Gazete* (Sayı: 26313). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061008-5.htm>
- Kılıç, A. Z. (2015). *Katılımcı Okul Uygulamaları: Eğitimciler İçin El Kitabı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kılıç, A. Z., & Durmuş, G. (2016). Türkiye'de Okullarda Çocuk Katılımı: Okul Meclisi Örneği. A. Kaya, G. Vural, & A. Aydın içinde, *Değerler Eğitimi Eğitimde Farklılık ve Katılım Hakkı* (ss. 147-165). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Koç, N., Tavşancıl, E., & Demir, E. (2015). Çocuk Dostu Şehir Girişimi ve Çocukların Gözüyle Ankara. *İdeal Kent*, (17), 106-139.
- Koçtürk, N., & Bilge, F. (2016). Cinsel İstismar Mağdurlarıyla Yapılan Adli Görüşmede Çocukların Katılım Hakkı. E. Ercüment içinde, *Çocuk Katılımı* (ss. 51-66). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Koman, E. (2011). Çocuklarla Birlikte Başka Bir Medya. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı* (ss. 305-314). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Kurt, S. L. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. *Sosyal Politikaları Çalışmaları Dergisi* (36), 99-127.
- Lansdown, G. (2001). *Promoting Children's Participation In Democratic Decision-Making*. Florence: UNICEF Innocenti Insight.
- Lansdown, G. (2005). *Çocukların Gelişen Kapasiteleri*. İtalya: UNICEF İnnocenti Araştırma Merkezi.
- Mamur Işıkcı, Y. (2019). Çocuk Haklarının Geliştirilmesinde Çocuk Katılım Mekanizmalarının Etkinliği Üzerine Bir Örnek Olay İncelemesi: Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclis Çalışmaları. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (17), 457-481.
- Merey, Z. (2012). *Türkiye ve ABD'deki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çocukların Katılım Haklarına Yer Verilme Düzeyinin Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Mutlu, F. (2015). Yerel Yönetimlerde Katılımcı Demokrasi Anlayışı: Kağıthane (İstanbul) İlçesi Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 473-486.

- Nairn, K., Sligo, J., & Freeman, C. (2006). Polarizing Participation In Local Government: Which Young People Are Included And Excluded? *Children, Youth and Environments*, 16(2), 248-271.
- Nir, T., & Perry Hazan, L. (2016). The Framed Right To Participate In Municipal Youth Councils and Its Educational Impact. *Children and Youth Services Review*, 69, 174-183.
- Oktay, E., & Pekküçükşen, Ş. (2017). Çocuk Odaklı Yerel Politikalar ve Parka Hapsedilen Çocukluk. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(40), 309-318.
- Öktem, K., & Akpınar, İ. E. (2019). Çocuk Dostu Şehirler: Lüleburgaz Örneği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 112-132.
- Öktem, M. K., Akpınar, İ. E., & Küçük, H. (2020). Yerel Yönetimlerde Çocuk Katılımı: Kağıthane Çocuk Meclisi Örneği. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8(1), 218-248.
- Özer, Y. E. (2011). Gençlerin Toplumsal Yaşama Katılımı ve Yerel Yönetimlerin Rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1), 43-65.
- Öztürk, A. (2017). Çocuk Hakları ve Eğitimine Psikolojik Bir Bakış. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(33), 429-451.
- Polat, O., & Gezer, T. (2007). *Yerel Faaliyet Planı Geliştirme Rehberi: Sosyal İçerme ve Çocukların Katılım Hakkı*. İstanbul: Sokak Çocukları Rehabilitasyon Derneği Yayınları.
- Sağlam, M., & Aral, N. (2016). Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1(2), 43-56.
- Shier, H. (2001). Pathways To Participation: Openings, Opportunities and Obligations. *Children and Society*, 15, 107-117.
- Sivri Gökmen, H. (2013). Çocuk Dostu Kent Üzerine Stratejiler. *TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu* (ss. 821-829). İzmir.
- Şahin, S., & Polat, O. (2012). Türkiye'de ve Dünya'daki Gelişmiş Ülkelerde Çocuk Katılım Hakkı Algısının ve Uygulamalarının Karşılaştırılması. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 275-282.
- Şengül, R. (2010). *Yerel Yönetimler*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Şenyıl Kale, Z. (2018). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Çocuğun Yüksek Yararı. *İzmir Barosu Çocuk Hakları Bülteni* (28), 4-12.

- TBMM Meclis Haber. (2008, Kasım 18). *TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi kuruldu.* Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=72943
- Tomrukçu, S. (2018). *Belediyelerde Çocuklara Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalar: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Topsümer, F., Babacan, E., & Baytekin, E. P. (2009). Şehir ve Çocuk: Çocuk Dostu Şehir Girişiminin Şehir İmajına Katkısı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* (35), 5-20.
- TÜİK. (2019, Nisan 18). *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*. Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30708>
- Türk Ceza Kanunu. (2004, Ekim 12). *Resmi Gazete* (Sayı: 25611). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (2019, Ekim 20). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr>
- Türk Medeni Kanunu. (2001, Aralık 8). *Resmi Gazete* (Sayı: 24607). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/12/20011208.htm>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı 2019-2023*. Erişim adresi: <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari>
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu Ülke Programı Eylem Planı (2006-2010). (2007, Mart 26). *Resmi Gazete* (Sayı: 26474). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/03/20070326-1.htm>
- Uluslararası Çocuk Merkezi. (2009). *Yerel Yönetimlerde Çocuk Hakları Birimi Gaziantep İçin Örnek Uygulama Kılavuzu*. Ankara.
- UNICEF. (1997). *Dünya Çocuklarının Durumu*. Ankara: UNICEF Türkiye Temsilciliği.
- UNICEF. (2004a, Ekim 19). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. Ankara.
- UNICEF. (2004b). *Building Child Friendly Cities A Framework For Action*. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre.
- UNICEF. (2010a). *Türkiye'de Ulusal Çocuk Forumu ve Çocuk Katılımının Öyküsü*. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/t%C3%BCrkiyede-ulusal-%C3%A7ocuk-forumu>
- UNICEF. (2010b, Ekim 7). *TBMM Çocuk Hakları Komitesi*. Erişim adresi: <http://www.unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=2153>

- UNICEF. (2011). *A Handbook On Child Participation In Parliament*. Fransa: Inter Parliamentary Union.
- UNICEF. (2016, Mart 2). *Çocuk Dostu Şehirler*. Erişim adresi: <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/CFC%20Catalogue-TR.pdf>
- UNICEF. (2017a). *Child Participation In Local Governance A Unicef Guidance Note*. Pirozzi: UNICEF.
- UNICEF. (2017b). *Child Participation In Local Governance- Unicef Country Office Case Studies*. Pirozzi: UNICEF.
- Vanlıoğlu, E. (2015). *Democracy and Participation At The Local Level In The Context Of City (Citizens') Council: Women's And Children's Assemblies In Zeytinburnu, Küçükçekmece, Kadıköy And Bahçelievler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yalçınkaya, E., & Azrak, Y. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çocuk Meclislerine İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Çalışma. *ZfWT Dergisi*, 8(1), 151-169.
- Yanardağ, U. (2016). Sağlık Hizmetlerine Çocuk Katılımı. E. Erbay içinde, *Çocuk Katılımı* (ss. 157-172). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yüksel, D. (2014). *Belediyelerin Çocuk Hizmetlerinin İncelenmesi: Maltepe ve Gaziosmanpaşa İlçe Belediyeleri Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı : İrem AKYÜREK
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 30/10/1988, Kayseri
Medeni Durumu : Evli
GSM : 05077682487
Email : irem.sali27@gmail.com
Yazışma Adresi : Melikgazi/ Kayseri

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Nuh Naci Yazgan Üniversitesi	-
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	15.06.2009
Lise	Talas Lisesi	15.06.2005

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2011- Halen	Kayseri Gümrük Müdürlüğü	Muayene Memuru

YABANCI DİL

İngilizce